

Zavedení „nárokovosti“ předškolního vzdělávání pro všechny děti

(Studie proveditelnosti)

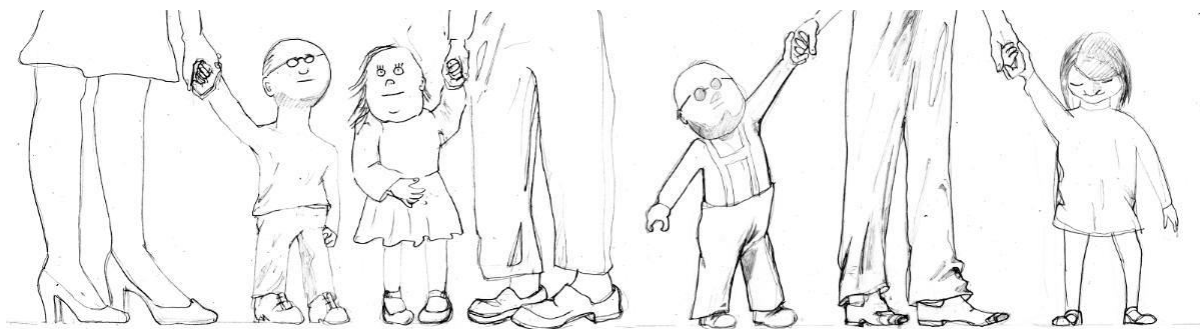

**Společnost Tady a teď, o.p.s.
Demografické informační centrum, o.s.**

Plzeň, červen 2015

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Analýza byla zpracována v rámci projektu „Kudy vede cesta“, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

Autoři:

Daniel Hůle, Ida Kaiserová, Kristýna Kabelová, Jiří Mertl, Štěpán Moravec, Kamila Svobodová,
Miroslav Stehlík, Anna Šťastná

Na studii se dále podíleli:

Vladimír Hulík, Zuzana Kopecká, Barbora Loudová,

Obsah

1. Úvod	8
2. Východiska a cíle výzkumu	8
2.1. Výzkumné otázky.....	8
3. Metodologie	10
3.1. Analýza statistických dat (MŠMT, ČSÚ)	11
3.2. Populační prognóza	11
3.3. Dotazníkové šetření.....	12
3.4. Terénní výzkum	12
3.5. Sociálně geografická analýza modelu dostupnosti školek	14
4. MŠ a přípravné třídy z pohledu statistik MŠMT	16
4.1. Základní ukazatele MŠ.....	16
4.1.1. Vývoj počtu MŠ, dětí, tříd a učitelů od 1989/1990	16
4.1.2. Dostupnost MŠ v mezikrajském srovnání	18
4.1.3. Zřizovatelé MŠ.....	20
4.1.4. MŠ pro děti se SVP	21
4.2. Poměrové ukazatele za MŠ	23
4.3. Neuspokojené žádosti o přijetí do MŠ	28
4.4. Věkové složení dětí v MŠ.....	31
4.5. Postižené děti v MŠ	36
4.5.1. Statistiky postižených dětí v MŠ dle formy integrace	36
4.5.2. Postižené děti podle druhu postižení.....	38
4.5.3. MŠ s postiženými dětmi podle zřizovatele	39
4.6. Přípravné třídy a přípravný stupeň ZŠ	40
4.6.1. Přípravné třídy základních škol.....	40
4.6.2. Přípravný stupeň základní školy speciální	42
5. Výchozí analýza současného stavu	44
5.1. Legislativní zakotvení.....	44
5.1.1. Popis existující právní úpravy procesu přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání	44
5.1.2. Popis právní úpravy procesu přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání	45
5.2. Dotazníkové šetření.....	59
5.2.1. Popis souboru respondentů dotazníkového šetření	59
5.2.2. Docházka dítěte do mateřské školy zřizované obcí.....	65
5.2.3. Vzdálenost a dojezdnost do obecních mateřských škol	70

5.2.4.	Časová dostupnost navštěvované mateřské školy.....	76
5.2.5.	Věk začátku docházky do mateřské školy	81
5.2.6.	Děti, které v současné době nenavštěvují mateřskou školu zřizovanou obcí.....	86
5.2.7.	Platba za docházku do mateřské školy.....	90
5.2.8.	Neuspokojené žádosti o přijetí do mateřských škol.....	96
6.	Mezinárodní kontext	101
6.1.	Nárokovatelnost versus povinnost předškolního vzdělávání v EU.....	101
6.2.	Právní zakotvení předškolního vzdělávání v Německu včetně vývoje	105
6.2.1.	Vývoj v posledních letech.....	105
6.2.2.	Úvod do problematiky.....	106
6.2.3.	Právní regulace	108
6.2.4.	Příklad bavorského Norimberku.....	112
6.2.5.	Příklad sasko-anhaltského kraje Börde	113
6.2.6.	Příklad Baden-Württenbersko	116
7.	Prognóza vývoje počtu dětí v krajích.....	118
7.1.	Základní předpoklady projekce obyvatelstva ČR a jednotlivých krajů	118
7.2.	Odhad budoucího počtu dětí ve věku docházky do MŠ.....	123
7.3.	Očekávaný vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let v ČR.....	124
7.4.	Očekávaný vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let v krajích.....	126
7.5.	Očekávaný vývoj počtu dětí v MŠ dle stávající docházky	132
7.6.	Očekávaný vývoj počtu dětí v MŠ při zavedení nároku na místo v MŠ.....	136
7.7.	Očekávaný vývoj počtu dětí v MŠ při zavedení nároku na místo v MŠ – krajské hledisko.....	138
8.	Model typologie sídel.....	153
8.1.	Kapacity v perspektivě krajských měst.....	155
8.2.	Dojíždka.....	158
8.3.	Model absorpčních kapacit v jednotlivých krajích	159
8.4.	Typologie sítí spádových obvodů dle kraje.....	175
8.5.	Shrnutí	176
9.	Návrhy opatření.....	178
9.1.	Specifikace řešení	178
9.2.	Zavedení nárokovatelnosti MŠ pro všechny – reflexe veřejnosti	179
9.3.	Zavedení nárokovatelnosti MŠ pro všechny – reflexe ředitelů MŠ.....	187
9.3.1.	Názor na zavedení	187
9.3.2.	Problémy, bariéry a rizika opatření	188

9.3.3.	Doplňující otázky k problematice kapacity.....	191
9.4.	Koncept spádových obvodů	193
9.5.	Nákladovost.....	194
9.5.1.	Úvod	195
9.5.2.	Data ze školních výkazů.....	196
9.5.3.	Nesourodost diagnostiky v regionech	197
9.5.4.	Podíl druhů postižení v různých prostředích.....	199
9.5.5.	Výkazy SPC.....	199
9.5.6.	Chybějící informace o potřebné míře podpory	201
9.5.7.	System v pohybu	202
9.5.8.	Další neznámé ve spojení s počty dětí s postižením a jejich integrací	202
9.5.9.	Půjčovny kompenzačních pomůcek	203
9.6.	Legislativní řešení (zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání).....	204
9.6.1.	Iniciativy k zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání.....	204
9.6.2.	Legislativní návrh na zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání pro děti ve věku od 3 let	204
9.6.3.	Závěr.....	206
10.	Rizika a dilemata.....	207
11.	Závěr	208
12.	Literatura.....	209
13.	Přehled užitečných zdrojů	210
13.1.	Zásady, cíle a program předškolního vzdělávání.....	210
13.1.1.	Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha), MŠMT 2001	210
13.1.2.	Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, MŠMT 2004	210
13.2.	Plány rozvoje předškolního vzdělávání a koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí.....	211
13.2.1.	Projekt včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání, MŠMT 2005	211
13.2.2.	Návrh akčního plánu realizace koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí, MŠMT 2008	212
13.2.3.	Předsednictví České republiky v Dekádě romské inkluze 2005–2015. Návrh prioritních oblastí předsednictví a jeho organizačního zabezpečení, Rada vlády pro záležitosti romské menšiny 2010	213
13.2.4.	Přípravná fáze Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání 2010–2013, MŠMT 2010	214

13.2.5.	Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2011–2015, MŠMT 2011, 5 příloh	215
13.3.	Statistická data a hodnotící zprávy	216
13.3.1.	Strategie rozvoje regionálního školství, MŠMT 2011 (Příloha č. 2 k Dlouhodobému záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR, 2011–2015)	216
13.3.2.	Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2011–2012, ČŠI 2013	217
13.3.3.	Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za roky 2011, 2012 a 2013, MŠMT 2012–2014	218
13.3.4.	Zprávy OECD o hodnocení vzdělávání – Česká republika, OECD 2012	219
13.4.	Diskuze, inspirace	220
13.4.1.	Informace o výsledcích diskuze k eventuelnímu zavedení povinného předškolního vzdělávání, VUP 2010	220
13.4.2.	Povinné předškolní vzdělávání v zemích EU, VÚP 2010	221
13.4.3.	Rovnost a kvalita ve vzdělání. Podpora znevýhodněných žáků a škol, OECD 2012	222
13.4.4.	Odstraňování slabých míst vzdělávacího systému, Podklad pro diskuzi ke Strategii vzdělávací politiky do roku 2020, MŠMT 2013	223
13.4.5.	Překonávání školního neúspěchu v České republice, ČŠI 2013	223

1. Úvod

Studie proveditelnosti: zavedení „nárokovosti“ předškolního vzdělávání pro všechny děti zkoumá, zda a za jakých podmínek by bylo možné zavést nárok na místo v mateřské škole pro každé dítě starší 3 let.

Studie vychází z výsledků několika dílčích, ale výzkumně navzájem propojených odborných analýz, které byly za tímto účelem vytvořeny. Samotným analýzám předchází formulace výzkumných otázek a stručné představení použité metodologie (Kapitoly 2 a 3).

Ve čtvrté kapitole je představena analýza statistických dat, získaných ze zdrojů Ministerstva školství a Českého statistického úřadu, která se vztahují k mateřským školám a populaci dětí v předškolním věku.

Pátá kapitola zaměřující se na analýzu současného stavu obsahuje dvě části. První část je legislativní – popisuje právní úpravu současného stavu. Druhá část analýzy je založena na zpracování výsledků dotazníkového šetření, které bylo provedeno v druhé polovině roku 2014 na území celé České republiky. Cílovou populací tohoto šetření byly matky malých dětí, celkem bylo osloveno 785 žen.

Další část studie, kapitola šestá, přináší srovnání české situace se stavem nárokovosti předškolního vzdělání v Evropské unii se zvláštním přihlédnutím k situaci v kulturně podobném Německu. Součástí této kapitoly je i popis právních předpisů upravujících tento stav.

V sedmé kapitole jsou představeny výsledky populační prognózy vycházející z oficiální prognózy zpracované v letech 2013 a 2014 Českým statistickým úřadem s projekcí do roku 2100 respektive 2050.

Osmá kapitola obsahuje model typologie sídel.

Výsledky studie jsou shrnuty v deváté kapitole, obsahující návrh řešení zavedení nárokovosti a také legislativní znění navrhované změny. Součástí je také analýza názorů matek malých dětí na zavedení nárokovosti, doplněná o analýzu názorů ředitelky a ředitele mateřských škol. Ředitelky a ředitelé mateřských škol byli osloveni v rámci terénního šetření, které bylo provedeno na přelomu let 2014 a 2015 na území celého Plzeňského kraje. Celkem bylo osloveno 110 ředitelky a ředitelů.

Kapitola desátá stručně shrnuje možná rizika navrhovaného řešení.

2. Východiska a cíle výzkumu

2.1. Výzkumné otázky

Předkládaná studie proveditelnosti představuje ucelený soubor analytických poznatků, reflexe zkušeností, a posouzení záměru zadavatele. V rámci koncepce studie proveditelnosti vyvstala řada výzkumných otázek, zde představujeme ty nejdůležitější.

O1: Jaký zájem veřejnosti by byl o využívání nárokového předškolního vzdělávání?

Odpověď: Veřejnost by podle našich poznatků zavedení nárokovatelného místa ve spádové mateřské škole v každém případě vítala. Podle získaných poznatků by však kapacity MŠ nebyly v důsledku zavedení opatření využívány ve větší míře než nyní. Část rodin by pravděpodobně zapisovala své děti do MŠ později, protože by odpadla potřeba si zapsáním dítěte místo v MŠ co nejdříve „rezervovat“. Na druhu stranu by se v pozdějším věku zapisovalo do MŠ o něco více dětí. Úbytek mladších a přírůstek starších dětí by se sečetly, takže aplikace opatření by nevedla k celkovému zvýšení tlaku na kapacity MŠ.

O2: Využívaly by této možnosti i sociálně znevýhodněné rodiny?

Odpověď: Domníváme se, že sociálně znevýhodněné rodiny, jejichž děti se nyní předškolního vzdělávání neúčastní, ačkoliv by to bylo žádoucí, by po zavedení opatření nevyužívaly předškolní zařízení ve větší míře než za stávajícího stavu. Za prvé tyto rodiny své děti do mateřských škol nezapisují ani ve věku pěti let, kdy místo ve školce nárokovatelné de facto je. Za druhé zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ neodstraňuje většinu z hlavních důvodů, kvůli kterým sociálně znevýhodněné rodiny MŠ nevyhledávají (náklady na stravu, školné a dopravu do MŠ, fakt, že rodiny s více malými dětmi si nemohou dovést více dětí do MŠ, a umisťovat jen některé děti není účelné, fakt že řada těchto rodin si není vědoma potřebnosti předškolního vzdělávání pro budoucí vývoj dítěte, a u Romů také obavu z majoritního prostředí instituce).

O3: Stačila by stávající síť mateřských škol?

Odpověď: Ano, stávající síť mateřských škol by byla dostačující. Podle našich projekcí budou předškolní ročníky v příštích letech slábnout natolik, že v době aplikace opatření MŠ zájem pojmu. V systému je navíc rezerva v podobě vysoké míry odkladů školní docházky (přes 20% šestiletých dětí). Snížením míry odkladů v příštích dvou školních letech na polovinu, tj. 10%, by se v MŠ uvolnila další kapacita. Každopádně není na místě budovat další fyzické kapacity mateřských škol, protože tyto kapacity se budou v příštích letech kontinuálně uvolňovat.

3. Metodologie

V rámci přípravy studie proveditelnosti byla realizována řada analytických a výzkumných metod. Při analýze jsme se zaměřili především na reflexi potenciálních aktérů, tedy vedoucích pracovníků mateřských škol a rodičů malých dětí.

Zatímco analytické operace byly prováděny na datech za celou Českou republiku, terénní výzkum probíhal pouze na území Plzeňského kraje. Již při koncepci projektu jsme počítali s podrobným zmapováním jednoho kraje a na základě zvážení několika charakteristik jsme zvolili ten Plzeňský, jehož hlavní předností je výrazná urbanistická rozmanitost. Na jedné straně se v kraji nachází velké město s dostatečným množstvím suburbánních zón (Plzeň je 4. největší město v ČR), na straně druhé jsou v Plzeňském kraji oblasti s velmi řídkým osídlením (např. ORP Kralovice) a zároveň se tu vyskytují horské oblasti, které jsou charakteristické horší dopravní dostupností, a tedy i ztíženou dojížděnkou do mateřských škol.

Obr. 3.1.: Schéma aplikace výzkumných metod

Studie 2

3.1. Analýza statistických dat (MŠMT, ČSÚ)

V rámci statistických analýz bylo zpracováno značné množství statistických dat. Hlavními zdroji dat se staly statistické výkazy MŠ a ZŠ sbírané každoročně MŠMT a dále pak data o narozených evidované ČSÚ. K analýze školských statistik byly využity především následující statistické výkazy:

Výkaz o mateřské škole (S 1-01)

Výkaz o základní škole (M 3)

Výkaz o základní škole (M 3a)

Výkaz o ředitelství škol (R 13-01)

Výkaz o přípravné třídě ZŠ a o přípravném stupni ZŠ speciální (S 4c-01)

Výkaz o zahájení povinné školní docházky (S 53-01)

Dále byly využity údaje ze školských matrik, zvláště pak údaje o sociálním znevýhodnění a informace o trvalém bydlišti žáka. Právě údaje o trvalém bydlišti žáka dojíždějícího do ZŠ sloužily jako jeden z podkladů pro tvorbu modelu spádových obvodů mateřských škol, jelikož bylo možné mapovat reálné síť obcí.

Dalším důležitým zdrojem dat byly údaje o narozených, které představují jeden z nejspolehlivějších datových zdrojů obsahujících mnoho zásadních informací. Mezi ty klíčové patří údaje o vzdělání rodičů dítěte, věku matky, pořadí porodu, atd. Zvláště pak ve vztahu k problematice vzdělávání je nejvyšší vzdělání rodičů, resp. vzdělání matky podstatným faktorem.

Při analýzách však bylo využíváno i mnoho dalších standardních datových zdrojů, jako např. data ze SLDB, ÚZIS, MPSV, atd.

3.2. Populační prognóza

Výchozím zdrojem dat pro analýzy prezentované v kapitole 5 jsou výsledky oficiální projekce zpracované Českým statistickým úřadem v roce 2013 pro Českou republiku a následně pak v roce 2014 pro jednotlivé kraje. Základními vstupními údaji pro obě projekce byly počty obyvatel České republiky podle pohlaví a jednotek věku k 1. 1. 2013 (práh projekce), které byly navázány na výsledky Sčítání lidu, domů a bytů 2011. Projektované období v případě celorepublikové projekce bylo stanoveno až do roku 2100, resp. 1. 1. 2101 s cílem zachytit úplnou historii prakticky všech generací žijících v době výpočtu prognózy. V případě krajských projekcí byl horizont zkrácen do roku 2050, resp. ke stavu k 1. 1. 2051¹.

Celorepubliková projekce byla zpracována komponentní metodou podle jednotek věku v jednoletém kroku ve třech variantách - nízké, střední a vysoké. Střední varianta projekce je interpretována jako varianta nejpravděpodobnější, nicméně v takto dlouhém projektovaném období je nutné předpokládat

¹ Podrobné výsledky projekce a podrobná specifikace předpokladů a metodologie je dostupná na stránkách Českého statistického úřadu – ČSÚ (2013): Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2010 (<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4020-13>) a ČSÚ (2014): Projekce obyvatelstva v krajích do roku 2015 (<http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/130052-14>).

odchylky od projektovaného scénáře budoucího vývoje a nízká a vysoká varianta prognózy pak při interpretaci slouží jako dvě krajní varianty vymezující očekávaný vývoj. Projekce pro kraje byla zpracována komponentní metodou podle jednotek věku v jednoletém kroku a v jedné variantě. V následující analýze využíváme data ze všech tří vypočítaných variant projekce za Českou republiku a výsledky projekcí za jednotlivé kraje ČR.

3.3. Dotazníkové šetření

Za účelem zjištění aktuálních zkušeností souvisejících s docházkou dětí do mateřských škol a s cílem zmapovat názory matek malých dětí na navrhovaná opatření týkající se povinné předškolní výchovy pro specifickou skupinu sociálně znevýhodněných dětí, povinné předškolní výchovy v posledním roce před nástupem do základní školy pro všechny děti a garance míst v MŠ pro všechny děti bylo v rámci projektu provedeno rozsáhlé dotazníkové šetření. Toto šetření realizovala **na území celé České republiky na přelomu listopadu a prosince 2014 společnost ppm factum research** za pomoci vyškolených tazatelů.

Cílovou skupinou byly **matky, které mají alespoň jedno dítě ve věku 3-5 let**, tedy ve věku, kdy může navštěvovat mateřskou školu, a které žijí s tímto dítětem ve společné domácnosti, tj. osoby, kterých se navrhovaná opatření mohou bezprostředně dotýkat. Dalšími předem definovanými kvótami, které měly zajistit dostatečné zastoupení respondentek napříč celou ČR i v rámci vybraných podskupin žen, byl kraj, velikost místa bydliště, vzdělání a ekonomická aktivita. **Celkem bylo dotázáno 785 žen.**

Při analytickém zpracování jednotlivých otázek byl výběrový soubor převážěn váhami, které byly zkonstruovány tak, aby odpovídaly rozložení žen v celé populaci České republiky v závislosti na nejvyšším ukončeném vzdělání a velikosti jednotlivých krajů.

Ke konci projektu proběhlo ještě jedno doplňkové dotazníkové šetření zaměřené na mladé romské matky, které mají dítě v předškolním věku. Otázky byly zaměřené na motivace, proč posílají, respektive neposílají své děti do mateřské školy. Toto šetření se uskutečnilo na vzorku **180 respondentek** v rámci ORP Karlovy Vary, Ostrov, Sokolov a Kraslice. Výsledky byly využity při interpretaci některých zjištění a následně při návrhu vhodných podpůrných opatření.

3.4. Terénní výzkum

Terénní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů probíhal v období od října 2014 do března 2015. Výzkum byl realizován na území celého Plzeňského kraje včetně města Plzně. Na vytváření dat se podílelo 9 tazatelů-výzkumníků, působících vždy na území několika jim přidělených ORP. Tazatelovým úkolem bylo získat data z co nejvyššího počtu mateřských škol ve svém „okrsku“. S přibývajícimi daty se požadavky na žádoucí typ zkoumané školky tříbily a zadání byla jasněji specifikována (např. MŠ v malé obci, která nezřizuje základní školu).

Popis vzorku

Celkem bylo realizováno 110 rozhovorů s řediteli či ředitelkami mateřských. Jednalo se o 5 mužů a 105 žen pracujících ve vedení vzdělávacích zařízení. V 71 případech šlo o samostatné mateřské školy, v 39 případech se jedná o subjekty, v nichž je mateřská škola spojena se školou základní. Zkoumané MŠ (ať již jako součásti subjektů spojených se ZŠ nebo samostatných) lze dále popsat s ohledem na jejich velikost. V souboru se vyskytlo celkem 41 jednotřídních a 69 více třídních MŠ. Z celkového počtu všech MŠ probíhá v 65 výuka ve věkově smíšených třídách, ve 43 ve věkově oddělených třídách, ve dvou MŠ se třídy vytvářejí až na základě věkové struktury docházejících dětí. 89 MŠ fungovalo jako jediné ve své obci, těch, které v obci koexistují spolu s dalšími MŠ, bylo 21.

Dle velikosti sídla, v nichž se daný subjekt nachází, vypadal náš vzorek takto:

- i. 22 MŠ v obcích do 500 obyvatel.
- ii. 34 MŠ v obcích, které mají mezi 500 a 1000 obyvateli.
- iii. 35 MŠ v obcích, které mají mezi 1000 a 5000 obyvateli.
- iv. 9 MŠ v obcích, které mají 5000 až 10000 obyvatel.
- v. 10 MŠ v obcích nad 10000 obyvatel.

Výzkumný nástroj

Účelem polostrukturovaných rozhovorů bylo získat data od maximálního počtu předškolních zařízení na území Plzeňského kraje. Struktura rozhovoru obsahovala zhruba 140 otevřených otázek, které mohly být dále rozvíjeny výzkumníkem, pokud během rozhovoru narazil na relevantní informace, které například nebyly zohledněny ve struktuře a mohly přispět k analýze problematiky.

Struktura měla 5 tematických částí (Kapacitní a provozní otázky, Povinný poslední rok docházky do MŠ, Nárokovatelnost MŠ od 3 let věku, Sociálně znevýhodněné děti a děti se zdravotním postižením a spolupráce s OSPOD, Přípravné ročníky),

První část týkající se kapacitních a provozních otázek byla zaměřena na popis stavu zařízení předškolního vzdělávání v plzeňském regionu. Tazatelským úkolem bylo zjistit dotazováním faktický stav skutečností, které byly uvedeny ve struktuře (vyskytovaly se např. tyto otázky: Jaká je kapacita vašeho zařízení?; V kolika třídách a jak je organizována docházka ve vaší MŠ?). Další tři části byly zaměřeny na postoje ředitelek a vedoucích učitelek k navrhovaným změnám – tazatel se postupně dotazoval na všechny tři návrhy změn – povinný předškolní rok, nárokovatelnost MŠ od třech let věku dítěte a možnost nařídit předškolní docházku povinně dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí. Poslední část byla zaměřena na zachycení zkušenosti ředitelek a vedoucích učitelek s přípravnými ročníky ZŠ.

Z rozhovorů byly pořízeny zvukové nahrávky (respondent byl dotázán, zda souhlasí s nahráváním, a byl ujistěn o všech etických náležitostech spojených s nakládáním s pořízenými nahrávkami zejména s ohledem na zaručení anonymity). V případech, kdy respondent audiozáznam odmítl, byly jeho odpovědi zaznamenány tazatelem písemně do formuláře během rozhovoru. Každý výzkumník následně svůj rozhovor zpracoval stručným přepisem informací do struktury rozhovoru. Přepisy a nahrávky byly vzájemně sdíleny mezi výzkumníky, aby bylo možné dále informace triangulovat (vystavit komentáři třetí osoby).

Analýza dat z terénního šetření

Ke zpracování rozhovorů (zpracovány byly vypracované přepisy rozhovorů) byl využit přístup zahrnující klasickou (kvalitativní) obsahovou analýzu spočívající v selekci relevantních informací z daných dat. K tomu byl využit specializovaný počítačový software MAXQDA. Tento software umožňuje sebraná data kódovat, tedy hledat opakující se motivy a témata, která jsou významná z hlediska výzkumného tématu. Software umožňuje také řadu dalších analytických procedur, např. porovnávat výskyty jednotlivých kódů (třeba, u kterého aktéra se daný kód vyskytuje, a u kterého ne apod.), provést analýzu souvztažnosti jednotlivých kódů, což znamená, že je možné získat přehled o tom, jak spolu jednotlivé kódy souvisejí (jak se spolu vyskytují či nevyskytují v rámci dat) a podobně.

V případě realizovaných rozhovorů jsme konkrétně vložili všechny rozhovory do zmíněného programu MAXQDA, kdy každý rozhovor byl reprezentován jedním počítačovým souborem, jemuž byly následně přiřazeny třídící proměnné (viz sekce o vzorku aktérů, s nimiž byl veden rozhovor). Analýza se odvíjela od skutečnosti, že každý rozhovor byl rozdělen na pět částí/kapitol. Vzniklo tak pět kmenových kódů reprezentujících jednotlivé kapitoly. V rámci každého kmenového kódu byly pro větší přehlednost a členění vytvořeny specifické subkódy, které reprezentovaly jednotlivé otázky kladené v rámci rozhovoru. Do těchto subkódů byly následně kladeny samotné analytické kódy, které reprezentovaly opakující se motivy a témata v rámci odpovědí na konkrétní otázky. Témata byla vytvářena čistě induktivně, tedy z dat, což znamená, že nebyla vytvořena předem. Pro ilustraci, konkrétní opakující se problémy u integrace zdravotně postižených dětí byly identifikovány z odpovědí respondentů, nebyly tedy *a priori* vytvořeny předem s tím, že se ověří, zda se skutečně v praxi objevují.

Zpracování tímto způsobem nám poskytlo nejenom kvalitativní (konkrétní témata a relevantní pasáže), ale také kvantitativní (jak často se dané téma v rámci dat opakuje) rozměr analýzy. MAXQDA navíc umožňuje analyzovat, jaký kód a jak často se vyskytoval u jakého aktéra v závislosti na přidělené třídící proměnné. Tím lze pozorovat, u jakých typů respondentů se dané vyskytovalo a v jaké frekvenci.

3.5. Sociálně geografická analýza modelu dostupnosti školek

Model dostupnosti školek vycházel z hypotetické situace a byl založen na následujících předpokladech:

- Kapacita školek v obci se prioritně naplní dětmi, které zde žijí.
- Děti z obcí, kde školka buďto vůbec není nebo je kapacita školek v obci naplněna, dojíždějí do nejbližší obce s volnou kapacitou školek.
- Hlavním kritériem je silniční vzdálenost, v případě, že je určitá obec s volnou kapacitou školek nejbližším místem pro neumístěné děti z více obcí, mají přednost ty děti, které to mají blíže.

Model byl vytvářen pomocí několika postupných následujících kroků:

Příprava statistických dat

V prvním kroku byl vytvořen soubor všech obcí v Česku. U jednotlivých obcí byl uveden údaj o počtu dětí v předškolním věku a kapacitě školek v dané obci. V dalším kroku byly děti přiřazeny do školky v té obci, ve které bydlely. Následně byly vytvořeny dva soubory dat, v prvním byly obce s počtem dětí, které převyšovaly kapacitu školky v dané obci². Ve druhém souboru byly obce s počtem volných míst ve školce, jednalo se tedy o ty obce, ve kterých byla vyšší kapacita školek než počet dětí v předškolním věku.

Příprava prostorových dat

Nejdříve bylo nutné upravit prostorová data, tak aby bylo možné v programu ArcGIS provádět prostorové analýzy. Vrstvy prostorových dat musely být upraveny tak, aby liniové prvky (silnice) byly na sebe navzájem napojené a aby obce (v mapě vyjádřené bodem) ležely přímo na vrstvě silnic³. Následně byla zpuštěna prostorová analýza. Pro hledání nejkratší vzdálenosti byla využita funkce *Make Closest Facility Layer*, která je součástí nástrojového modulu *Network Analysis Tools* (nástroj pro tvorbu síťových analýz). Tato funkce pracuje se dvěma vrstvami prostorových vrstev, mezi kterými hledá nejkratší vzdálenost na základě zadaných parametrů. V tomto případě byla hledána nejkratší vzdálenost mezi vrstvou obcí s neumístěnými dětmi a vrstvou obcí s volnými kapacitami školek na základě nejkratší silniční vzdálenosti.

Párování obcí s volnou kapacitou školek a neumístěnými dětmi

Výstupem předešlých kroků byl soubor vzájemných vzdáleností mezi obcemi s volnou kapacitou školek a obcemi s neumístěnými dětmi. Postupně byly neumístěné děti přiřazovány do nejbližší obce s volnou kapacitou školek za předpokladu, že neexistovala jiná obec, ze které by to děti měli do dané obce s volnou kapacitou školek blíže.

2 Obce bez školky byly vedeny, jako obce s kapacitou 0.

3 Vzhledem k tomu, že celý intravilán obce je redukován na bod v mapě, je informace o vzdálenosti dojížděky do jisté míry zkreslená. Tato skutečnost se může projevit především při dojíždění do větších měst z přilehlých obcí.

4. MŠ a přípravné třídy z pohledu statistik MŠMT

4.1. Základní ukazatele MŠ

4.1.1. Vývoj počtu MŠ, dětí, tříd a učitelů od 1989/1990

Ve školním roce 2013/2014 bylo na území České republiky celkem **5 085 mateřských škol**, které navštěvovalo **363 568 dětí**. Tyto děti byly umístěny v celkem **15 390 třídách** a dohlíželo na ně **28 583 pedagogů** (přepočteme-li učitele v mateřských školách na plně zaměstnané).

Od přelomu 80. a 90. let minulého století **došlo k výraznému** a téměř plynulému **poklesu** počtu mateřských škol až do roku 2008/2009, a to o 34 %. Od tohoto roku došlo k mírnému nárůstu a rozdíl v počtu mateřských škol mezi lety 1989/1990 a 2013/2014 tak nyní činí 2 243 škol, tj. 31 %. Obdobně došlo k poklesu v počtu dětí docházejících do mateřských škol i v počtu tříd a učitelů v nich, s minimem v roce 2005/2006 (v případě učitelů byl minimální počet přepočtených plných úvazků v roce 2004/2005), a to o 29 %, resp. 23 %, resp. 31 %. Vzhledem k **následnému poměrně výraznému nárůstu** v počtech dětí navštěvujících mateřské školy, tříd i učitelů v nich působících se rozdíl mezi přelomem 80. a 90. let a současností ztlačil na 8 % v případě dětí, 4 % v případě tříd a 10 % v případě učitelů.

Tab. 4.1.: Počty mateřských škol a počty dětí, tříd a učitelů v nich a podíl veřejných mateřských škol, vybrané školní roky, abs.*

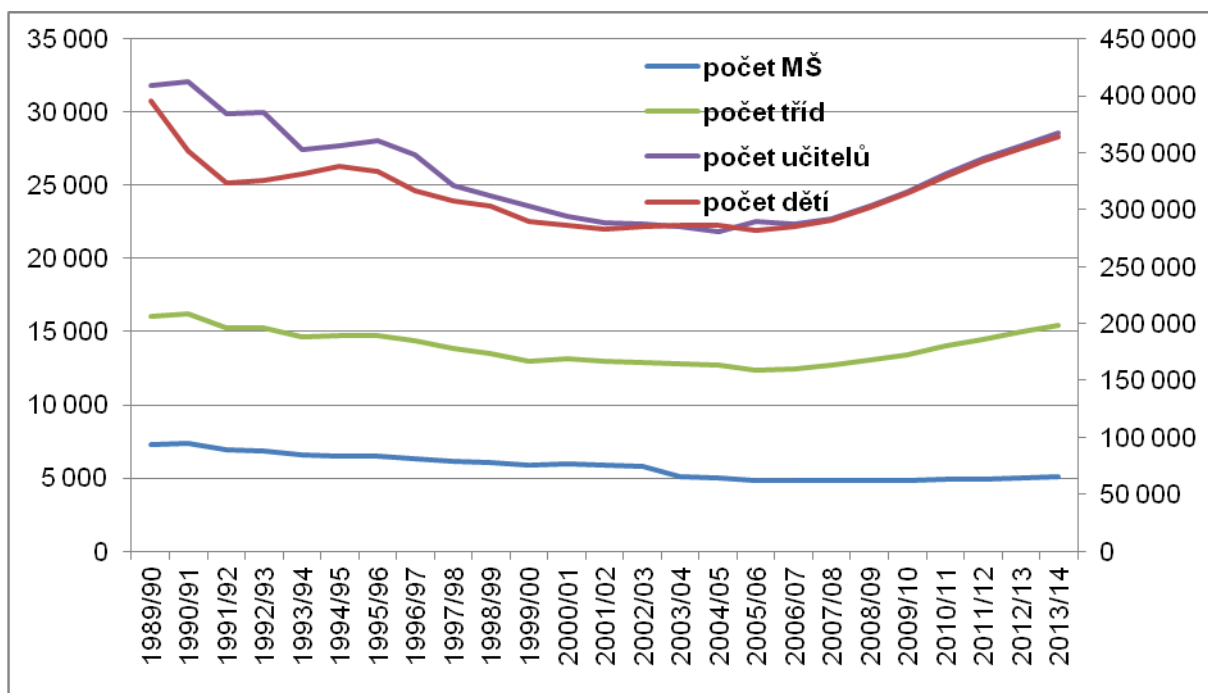
	1989/90	1992/93	1996/97	1999/00	2002/03	2005/06	2008/09	2010/11	2012/13	2013/14
počet MŠ	7 328	6 827	6 344	5 901	5 795	4 834	4 809	4 880	5 011	5 085
podíl veřejných MŠ	100%	99,6%	97,9%	98,6%	98,3%	98,1%	97,4%	96,8%	95,4%	94,3%
počet dětí	395 164	325 735	317 159	290 192	284 950	282 183	301 620	328 612	354 340	363 568
počet tříd	16 059	15 280	14 401	13 006	12 881	12 409	13 035	13 988	14 972	15 390
počet učitelů**	31 790	29 942	27 041	23 620	22 332	22 485	23 568	25 737	27 739	28 583

*veřejné – tzn. zřizované obcí, krajem nebo MŠMT; **přepočtení na plně zaměstnané

Pozn.: od roku 2000/2001 byla na ÚIV změněna metodika a počty od tohoto roku jsou uváděny včetně MŠ speciálních a MŠ při zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu

Zdroj: ÚIV, MŠMT

Graf 4.1.: Vývoj počtu mateřských škol, dětí, tříd a učitelů* mezi lety 1989/1990 až 2013/2014

*přepočtení na plně zaměstnané

Pozn.: od roku 2000/2001 byla na ÚIV změněna metodika a počty od tohoto roku jsou uváděny včetně MŠ speciálních a MŠ při zařízeních pro ústavní a ochrannou výchovu

Zdroj: ÚIV, MŠMT

Vývoj počtu dětí docházejících do mateřských škol reaguje na vývoj porodnosti v České republice, resp. vývoj početního stavu dětí ve věku docházky do mateřských škol, avšak pouze částečně, jak uvidíme dále. V první polovině sledovaného období došlo v České republice k rapidnímu poklesu porodnosti – úhrnná plodnost postupně klesala z počáteční hodnoty 1,9 dětí na jednu ženu v reprodukčním věku v roce 1989 na své minimum 1,13 dětí v roce 1999, což v absolutním vyjádření představovalo pokles ze 128 tisíc na 89 tisíc živě narozených dětí. Poté nastalo období plynulého nárůstu úhrnné plodnosti až na hodnotu 1,5 dětí v roce 2008 (resp. 120 tisíc živě narozených dětí), v posledních letech však úhrnná plodnost opět mírně poklesla na hodnotu 1,46 v roce 2013, kdy se narodilo celkem 107 tisíc dětí.

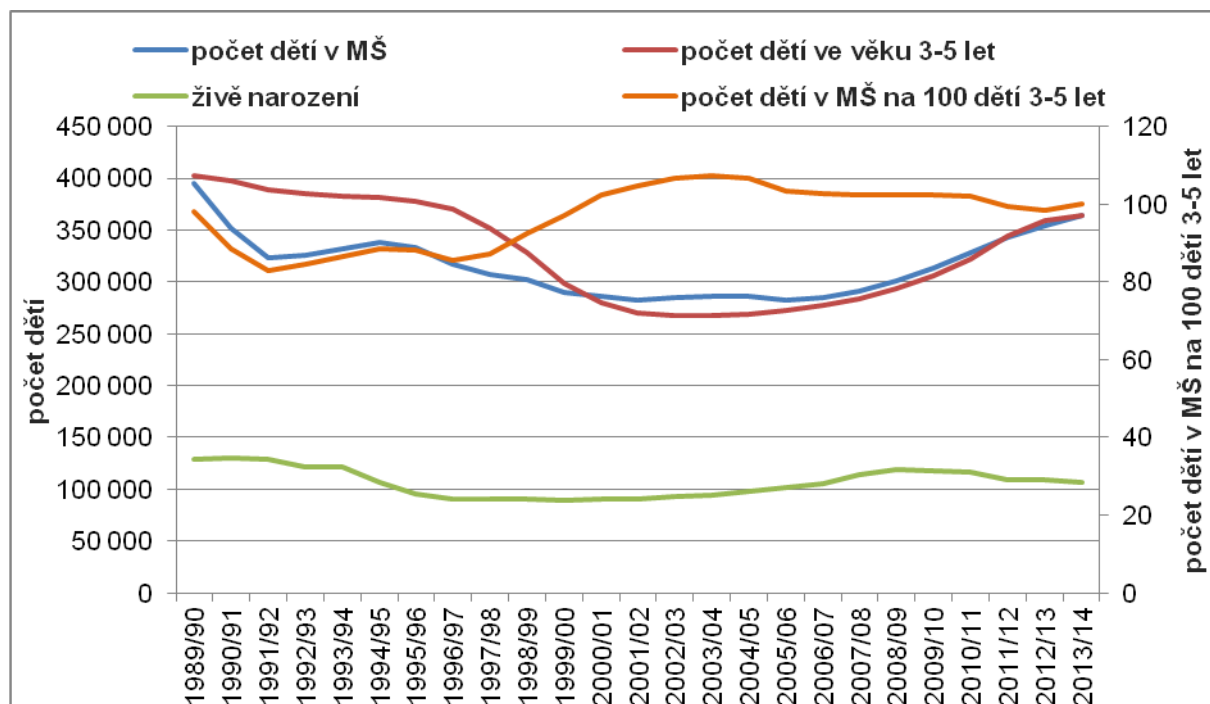
Pokles počtu dětí docházejících do mateřských škol však byl na počátku sledovaného období výraznější než pokles porodnosti, resp. pokles počtu dětí ve věku docházky do mateřských škol, tedy ve věku 3-5 let (viz následující Graf 4.2.). Kupříkladu mezi lety 1989 až 1997 poklesl počet dětí v mateřských školách o 22 %, počet dětí ve věku 3-5 let v populaci se však snížil pouze o 12 %. Disproporce mezi počtem dětí navštěvujících mateřské školy a počtem dětí ve věku 3-5 let přitom byla nejvýraznější ve školních letech 1991/1992, 1992/1993 a 1996/1997, což je patrné z ukazatele „poměr počtu dětí navštěvujících MŠ na 100 dětí ve věku 3-5 let“⁴, který v těchto letech dosáhl minimálních hodnot 83, 84,6 a 85,5 dětí (pro srovnání v roce 1989/1990 byl tento ukazatel na hodnotě 98,2 dětí).

4 Tento ukazatel zcela pochopitelně může přesahovat hodnoty 100, neboť do mateřských škol docházejí jak děti mladší 3 let, tak i děti starší 5 let. Čím je však jeho hodnota nižší, tím je i docházka dětí do mateřských škol nižší.

Od školního roku 1999/2000 se tento poměr začal vyrovnávat a v roce následujícím již přesáhl hranici 100, tj. konkrétně dosáhl hodnoty 102 dětí v mateřských školách na 100 dětí ve věku 3-5 let. Za tímto nárůstem přitom stálo především navýšení docházky u dětí tříletých a u dětí mladších tří let (podrobněji viz Tab. 4.10. a příslušný komentář).

Nárůst porodnosti na počátku 21. století se v potřebě navýšení kapacit mateřských škol promítá s několikaletým zpožděním, tj. ve chvíli, kdy děti dorostou do školkového věku. Počty dětí školkového věku se tak začaly plynule zvyšovat od roku 2004/2005, počty dětí docházejících do mateřských škol pak s mírným zpožděním od roku 2006/2007 a tento nárůst trvá až do současnosti. Poměr mezi počtem dětí navštěvujících mateřské školy a počtem dětí ve věku 3-5 let byl přitom nejpříznivější v letech 2001 až 2005 (ukazatel „poměr počtu dětí navštěvujících MŠ na 100 dětí ve věku 3-5 let“ se pohyboval v rozmezí 103,3 až 107,2 dětí), přičemž celé první desetiletí tohoto století se na rozdíl od období předchozího i nadcházejícího vyznačovalo vyšším počtem dětí navštěvujících mateřské školy oproti počtu dětí ve věku 3-5 let. V roce 2013/2014 je tento poměr téměř vyrovnaný, s velmi mírnou převahou dětí ve věku 3-5 let nad dětmi docházejícími do mateřských škol.

Graf 4.2.: Vývoj počtu dětí v mateřských školách, počtu dětí ve věku 3 až 5 let, počtu živě narozených dětí a „poměru počtu dětí navštěvujících MŠ na 100 dětí ve věku 3-5 let“ mezi lety 1989/1990 až 2013/2014

Zdroj: ÚIV, MŠMT, ČSÚ

4.1.2. Dostupnost MŠ v mezikrajském srovnání

Z celorepublikového pohledu připadá ve školním roce 2013/2014 na každých 1 000 dětí ve věku 3-5 let 14 mateřských škol, zhruba 42 tříd a necelých 79 učitelů. A jak již bylo výše uvedeno, na 100 dětí

ve věku 3-5 let připadá cca 100 dětí docházejících do mateřských škol. **V mezikrajském srovnání vynikají v pozitivním směru** ve zmíněných ukazatelích vyjadřujících dostupnost předškolní výchovy v mateřských školách především **kraje Vysočina, Pardubický, Olomoucký a Zlínský kraj**. V kraji Pardubickém připadá na každých 1 000 dětí ve věku 3-5 let z celé ČR nejvíce škol, a to 18, dále 83,9 učitelů, 44,6 tříd a na 100 dětí školkového věku pak 108,8 dětí docházejících do mateřských škol. Kraj Vysočina zaujímá v mezikrajském srovnání první příčku jak z hlediska počtu dětí navštěvujících mateřské školy na 100 dětí ve věku 3-5 let – 109,1, tak též z hlediska počtu tříd i počtu učitelů na 1 000 dětí ve věku 3-5 let – 47,4 tříd, resp. 85,8 učitelů. V Olomouckém a Zlínském kraji dosahují zmíněné ukazatele hodnot 108,7, resp. 108,3 dětí v mateřských školách na 100 dětí ve věku 3-5 let, 17,4, resp. 16,5 mateřských škol na 1 000 dětí, 46,6, resp. 44,5 tříd na 1 000 dětí a 84,9, resp. 84,6 učitelů na 1 000 dětí ve věku 3-5 let.

Naopak **nejméně příznivá** je situace v dostupnosti mateřských škol dětem předškolního věku v krajích **Ústeckém, Karlovarském, Středočeském a Hlavním městě Praze**. Kraj Ústecký se vyznačuje zcela nejnižším počtem dětí, které v roce 2013/2014 docházely do mateřských škol, připadajícím na 100 dětí ve věku 3-5 let v kraji, a to pouze 90,1, a také nejnižším počtem učitelů – 71,6 na 100 dětí školkového věku. Kraj Karlovarský má nejnižší počet tříd na 1 000 dětí ve věku 3-5 let – konkrétně 38. V Hlavním městě Praze je pak v přepočtu nejméně mateřských škol ve vztahu k počtu dětí ve věku 3-5 let, a to pouze 8,6 na každých 1 000 dětí této věkové skupiny. Vzhledem k takto nízkému počtu se daří děti školkového věku (především ty nejmladší) umísťovat do mateřských škol v Hlavním městě velmi obtížně, o čemž svědčí i hodnota 93,8 dětí docházejících do mateřských škol na 100 dětí ve věku 3-5 let. Větší velikost mateřských škol v Hlavním městě však zapříčiňuje to, že tyto školy pojmu více dětí než například v krajích Ústeckém a Středočeském, a ukazatel vyjadřující počet dětí v mateřských školách na 100 dětí ve věku 3-5 let není v Praze tak nízký, jako právě v těchto dvou krajích (ve Středočeském kraji dosahuje hodnoty 91,8).

Námi sledovaný Plzeňský kraj se ve zmíněných ukazatelích nejvíce přibližuje průměru. Na 100 dětí ve věku 3-5 let připadá v tomto kraji 99,8 dětí navštěvujících mateřské školy, na 1 000 dětí tohoto věku pak připadá 13,8 škol, 42,7 tříd a 79,2 učitelů.

Tab. 4.2.: *Mateřské školy, děti, třídy a učitelé v mateřských školách podle krajů v roce 2013/2014, abs. a v přepočtu na 1000 dětí ve věku 3-5 let*

	počet MŠ		počet dětí v MŠ		počet tříd v MŠ		počet učitelů* v MŠ	
	celkem	na 1000 dětí ve věku 3-5 let v kraji	celkem	na 100 dětí ve věku 3-5 let v kraji	celkem	na 1000 dětí ve věku 3-5 let v kraji	celkem	na 1000 dětí ve věku 3-5 let v kraji
Hlavní město Praha	372	8,6	40 405	93,8	1 649	38,3	3 292	76,5
Středočeský kraj	731	14,3	46 815	91,8	2 030	39,8	3 659	71,8
Jihočeský kraj	305	14,1	23 292	107,3	970	44,7	1 713	79,0
Píseňský kraj	268	13,8	19 429	99,8	832	42,7	1 542	79,2
Karlovarský kraj	121	11,8	9 565	93,0	391	38,0	739	71,8
Ústecký kraj	350	11,9	26 453	90,1	1 125	38,3	2 103	71,6
Liberecký kraj	236	14,9	15 675	99,1	678	42,9	1 263	79,9
Královéhradecký kraj	304	16,2	19 859	105,9	849	45,3	1 576	84,0
Pardubický kraj	314	18,0	18 976	108,8	778	44,6	1 463	83,9
Kraj Vysočina	282	17,1	18 032	109,1	783	47,4	1 418	85,8
Jihomoravský kraj	647	16,2	40 498	101,5	1 725	43,2	3 132	78,5
Olomoucký kraj	374	17,4	23 340	108,7	1 000	46,6	1 823	84,9
Zlínský kraj	310	16,5	20 384	108,3	838	44,5	1 592	84,6
Moravskoslezský kraj	471	11,8	40 845	102,0	1 742	43,5	3 270	81,6
Česká republika	5 085	14,0	363 568	100,0	15 390	42,3	28 583	78,6

*přepočtení na plně zaměstnané

Zdroj: MŠMT, ČSÚ; vlastní výpočty

4.1.3. Zřizovatelé MŠ

Ještě na počátku 90. let 20. Století byly všechny mateřské školy veřejné. Spolu s politickými, ekonomickými a společenskými změnami po roce 1989 byla ovlivněna i vzdělávací soustava včetně předškolní výchovy a byl tak otevřen prostor pro vznik alternativního školství a soukromých i církevních mateřských škol, které se ve školských statistikách objevují poprvé ve školním roce 1991/1992. V tomto roce bylo v celé ČR celkem 61 soukromých a 5 církevních mateřských škol. Uvedený počet se v průběhu sledovaného období zvyšoval jen pozvolna, k rapidnějšímu nárůstu počtu soukromých mateřských škol došlo až od konce prvního desetiletí 20. Století. Přesto, jak je patrné z tabulky 1, zaujímaly jak v minulosti, tak i dnes **dominantní podíl v předškolním vzdělávání veřejné mateřské školy** (tj. školy zřizované obcí, krajem nebo MŠMT, jejichž zastoupení dosud nikdy nekleslo pod 94 %), a to **zejména školy zřizované obcí**. V současné době je na území ČR celkem **92,6 % škol zřizovaných obcí**, 1,6 % škol zřizovaných krajem, 0,1 % škol zřizovaných

MŠMT, 4,9 % škol zřizovaných soukromým sektorem a 0,8 % škol zřizovaných církvemi. MŠMT přitom zřizuje výhradně školy pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami (dále jen SVP), podobně kraj se zaměřuje především (i když ne výhradně) na zřizování mateřských škol pro děti se SVP a zároveň představuje v této oblasti dominantního zřizovatele, neboť celé dvě třetiny škol pro děti se SVP zřizuje právě kraj. Oproti tomu obce zřizují školy pro děti se SVP jen zcela minimálně – ze všech škol zřizovaných obcí je pouze 9 škol (tedy pouhá 0,2 %) zřizováno obcemi.

Tab. 4.3.: Mateřské školy, děti, třídy a učitelé v mateřských školách podle zřizovatele v roce 2013/2014, abs. a v %

	počet škol		z toho školy		počet dětí		počet tříd		počet učitelů	
	abs.	v %	pro děti bez SVP	pro děti se SVP	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
MŠMT	7	0,1%	0	7	133	0,0%	17	0,1%	31	0,1%
obec	4 707	92,6%	4 698	9	350 482	96,4%	14 526	94,4%	26 872	94,0%
kraj	80	1,6%	5	75	2 640	0,7%	252	1,6%	575	2,0%
privátní sektor	249	4,9%	232	17	8 580	2,4%	509	3,3%	957	3,3%
církev	42	0,8%	37	5	1 733	0,5%	86	0,6%	150	0,5%
celkem	5 085	100%	4 972	113	363 568	100%	15 390	100%	28 583	100%

Zdroj: MŠMT; vlastní výpočty

4.1.4. MŠ pro děti se SVP

Škol pro děti se SVP je na území ČR celkem 113, což jsou 2,2 % ze všech mateřských škol. Do těchto škol dochází celkem 3 368 dětí, tedy jen 0,9 % ze všech dětí, které v roce 2013/2014 navštěvovaly mateřské školy. Nejvyšší zastoupení mezi mateřskými školami mají mateřské školy pro děti se SVP v **Hlavním městě Praze** (zde zastupují 5,4 % ze všech škol na území hlavního města), dále v **Moravskoslezském kraji** (3,2 %), **Královéhradeckém kraji** (3 %) a **Olomouckém kraji** (2,9 %). V Královéhradeckém kraji přitom do těchto škol dochází ve srovnání s ostatními kraji nejvyšší podíl dětí ze všech dětí navštěvujících mateřské školy (1,8 %) a zároveň i třídy v tomto kraji zaujímají v celorepublikovém srovnání nejvyšší podíl z celkového počtu tříd v kraji (3,8 %).

Naopak zcela marginální zastoupení mají školy pro děti se SVP v **kraji Vysočina a v Karlovarském kraji**, v nichž je vždy pouze jedna mateřská škola pro děti se SVP, a také v kraji Pardubickém, kde jsou sice tyto školy dvě, ale dochází do nich nejnižší počet dětí (konkrétně 22, což je pouze 0,1 % ze všech dětí, které v tomto kraji navštěvují mateřské školy), neboť se v obou případech jedná o malé, jednotřídní školy.

Plzeňský kraj je z hlediska počtu škol pro děti se SVP mírně podprůměrný, neboť na jeho území jsou celkem 4 školy, které zastupují 1,5 % ze všech mateřských škol na území tohoto kraje. Z hlediska

zastoupení dětí docházejících do těchto škol je nicméně Plzeňský kraj v podstatě průměrný – ze všech dětí v mateřských školách je jen 0,8 % dětí umístěno do škol pro děti se SVP.

Tab. 4.4.: Počty mateřských škol pro děti se SVP, počty dětí, tříd a učitelů v mateřských školách pro děti se SVP a podíly ze všech mateřských škol, dětí a tříd v krajích v roce 2013/2014, abs. a v %

	počet MŠ		počet dětí v MŠ		počet tříd v MŠ	
	abs.	v %*	abs.	v %*	abs.	v %*
Hlavní město Praha	20	5,4	619	1,5	60	3,6
Středočeský kraj	10	1,4	278	0,6	25	1,2
Jihočeský kraj	8	2,6	185	0,8	21	2,2
Plzeňský kraj	4	1,5	146	0,8	15	1,8
Karlovarský kraj	1	0,8	35	0,4	3	0,8
Ústecký kraj	6	1,7	252	1,0	23	2,0
Liberecký kraj	5	2,1	117	0,7	12	1,8
Královéhradecký kraj	9	3,0	352	1,8	32	3,8
Pardubický kraj	2	0,6	22	0,1	2	0,3
Kraj Vysočina	1	0,4	29	0,2	3	0,4
Jihomoravský kraj	15	2,3	387	1,0	41	2,4
Olomoucký kraj	11	2,9	294	1,3	31	3,1
Zlínský kraj	6	1,9	118	0,6	15	1,8
Moravskoslezský kraj	15	3,2	534	1,3	52	3,0
Česká republika	113	2,2	3368	0,9	335	2,2

*z celkového počtu MŠ, resp. dětí, resp. tříd, resp. učitelů v kraji, **přepočtení na plně zaměstnané

Zdroj: MŠMT; vlastní výpočty

Počty mateřských škol pro děti se SVP se mezi lety 2006/2007 až 2013/2014 pohybovaly v rozmezí 108 až 121 škol. Počty dětí do nich docházejících se **nijak výrazně neměnily**, přičemž maxima 3 402 dětí bylo dosaženo v roce 2006/2007, minima 3 226 dětí pak o dva roky později. V témže roce i v roce následujícím bylo ve školách pro děti se SVP nejméně tříd, a to 320, naopak nejvíce tříd, konkrétně 335 bylo ve školách pro děti se SVP v roce 2013/2014.

Tab. 4.5.: Počty mateřských škol pro děti se SVP a počty dětí a tříd v mateřských školách pro děti se SVP mezi lety 2006/2007 až 2013/2014, abs.

	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
počet MŠ	121	119	115	112	110	108	110	113
počet dětí	3 402	3 249	3 226	3 267	3 303	3 336	3 383	3 368
počet tříd	326	329	320	320	323	323	331	335

Zdroj: MŠMT

4.2. Poměrové ukazatele za MŠ

Po celá devadesátá léta 20. století a ještě na počátku 21. století docházelo do jedné mateřské školy v průměru okolo 50 dětí, přičemž nejméně dětí na jednu mateřskou školu připadalo v roce 1991/1992, a to 46,4. Stejně tak průměrný počet dětí na jednu třídu dosáhl v tomto školním roce nejnižší hodnoty z celého sledovaného období – 21,2. Paradoxem je, že právě v roce 1991/1992 byla nejvýraznější disproporce mezi počtem dětí docházejících do mateřských škol a počtem dětí školkového věku, tzn. že z dětí ve věku 3-5 let jich do mateřských škol docházelo podstatně méně než v jiných letech. Znamená to tedy, že nižší docházka do mateřských škol v tomto období nebyla zapříčiněna nedostatečnou kapacitou mateřských škol, jak je tomu v posledních letech, ale spíše nižším zájmem ze strany rodičů, což potvrzují i data o neuspokojených žádostech o přijetí do mateřské školy, jejichž počet byl v tomto roce velmi nízký. Od školního roku 2003/2004 k došlo plynulému nárůstu počtu dětí na jednu mateřskou školu, resp. ke zvětšování mateřských škol (částečně z důvodu slučování některých škol pod jedno ředitelství), a to až do současnosti, kdy **do jedné mateřské školy dochází průměrně necelých 72 dětí** (Tab. 4.7.). Tento počet se pochopitelně mezi jednotlivými školami výrazně liší a může variovat od velmi nízkých počtů na jednu mateřskou školu, které jsou typické například pro venkovské jednotřídní školy, až po vysoké počty přesahující 300 dětí ve velkých městských školkách. Výzkum mezi mateřskými školami na území celé ČR z roku 2008 potvrzuje, že naprostá většina nejmenších školek (do 30 dětí) se nachází v nejmenších obcích o velikosti do 1 000 obyvatel, spolu s rostoucí velikostí obce se pak zvětšuje i zastoupení větších mateřských škol⁵.

Pokud se podrobněji podíváme na strukturu mateřských škol podle jejich velikosti dané počtem docházejících dětí dle oficiálních statistik, pak **po celé sledované období až do současnosti je nejvíce škol nejmenších, s počtem dětí nepřesahujícím 50**. V posledních letech se však tento podíl malých školek snižuje ve prospěch škol větších. V současnosti je v ČR 51,7 % školek o velikosti do 50 dětí, což je o 13 procentních bodů méně než na začátku 90. let minulého století. Ke zvyšování zastoupení oproti tomu dochází v případech školek nad 100 dětí, a to u všech velikostních kategorií. Porovnáme-li mezi sebou roky 1991/1992 a 2013/2014, pak v roce 1991/1992 bylo 6,1 % školek o velikosti 101 až 150 dětí a pouze 0,63 % školek o velikosti 151 až 300 dětí (a žádná škola s počtem dětí vyšším než 300), do roku 2013/2014 se tyto podíly zvýšily na 12,7 % a 8,9 %. V absolutním vyjádření nejvíce v průběhu sledovaného období vzrostl počet mateřských škol největších, o velikosti nad 150 dětí.

5 Kuchařová, V. a kol. 2009. *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. Praha: VÚPSV, s. 83.

První mateřské školy o velikosti nad 250 dětí se přitom v ČR začaly ve vyšším počtu (než jednotkách) objevovat od roku 2003/2004. Kupříkladu v roce 1991/1992 bylo v celé ČR pouze 32 škol spadajících do velikostní kategorie 151-200 dětí a 7 škol s počtem dětí vyšším než 200, v roce 2013/2014 jsou tyto počty již 243 škol o velikosti 151-200 dětí a 211 škol s více než 200 dětmi.

Tab. 4.6.: Mateřské školy podle počtu dětí ve škole, vybrané roky, abs. a v %

počet dětí	1991/92	1994/95	1997/98	1999/00	2003/04	2006/07	2009/10	2011/12	2013/14
struktura MŠ dle počtu dětí - abs.									
0-50	4 533	3 982	3 858	3 709	3 152	2 888	2 703	2 606	2 628
51-100	1 972	1 865	1 776	1 742	1 315	1 248	1 273	1 328	1 356
101-150	428	592	453	403	383	441	531	599	647
151-200	32	72	53	38	128	129	177	216	243
201-250	5	12	9	8	44	65	72	94	111
251-300	2	3	3	1	20	15	31	42	44
301 a více	-	-	-	-	25	29	39	46	56
struktura MŠ dle počtu dětí - v %									
0-50	65,0%	61,0%	62,7%	62,9%	62,2%	60,0%	56,0%	52,8%	51,7%
51-100	28,3%	28,6%	28,9%	29,5%	26,0%	25,9%	26,4%	26,9%	26,7%
101-150	6,1%	9,1%	7,4%	6,8%	7,6%	9,2%	11,0%	12,1%	12,7%
151-200	0,5%	1,1%	0,9%	0,6%	2,5%	2,7%	3,7%	4,4%	4,8%
201-250	0,1%	0,2%	0,1%	0,1%	0,9%	1,3%	1,5%	1,9%	2,2%
251-300	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,4%	0,3%	0,6%	0,9%	0,9%
301 a více	-	-	-	-	0,5%	0,6%	0,8%	0,9%	1,1%

Pozn.: od roku 2000/2001 byla na ÚIV změněna metodika a počty od tohoto roku jsou uváděny včetně MŠ speciálních a MŠ při zařízeních pro ústavní a ochrannou východu

Zdroj: ÚIV, MŠMT; vlastní výpočty

Ruku v ruce s nárůstem počtu větších mateřských škol jde v posledních letech také navyšování průměrného počtu tříd, které připadají na jednu mateřskou školu. Zatímco po celé období mezi roky 1989/1990 a 2002/2003 připadaly na jednu školu v průměru 2,2-2,3 třídy, od roku 2003/2004 se začal tento průměrný počet pozvolna zvyšovat až na současné **3 třídy na jednu mateřskou školu**. Obdobně došlo také k nárůstu v průměrném počtu učitelů, kteří působí na jedné mateřské škole. Tento ukazatel se mezi lety 1989/1990 a 2004/2005 pohyboval mezi hodnotami 3,8 až 4,4 učitelů na jednu mateřskou školu. V roce 2005/2006 se začal navyšovat, a to až na **5,6 učitelů na jednu školu** v roce 2013/2014.

Do jedné třídy mateřské školy dochází v současnosti v průměru necelých 24 dětí, což se rovná horní hranici velikosti třídy mateřské školy, v níž není zařazeno žádné dítě se zdravotním postižením,

dané vyhláškou o předškolním vzdělávání (§ 2 Vyhlášky č. 14/2005 o předškolním vzdělávání⁶). Tento počet je za posledních 5 let víceméně stabilní, v období předcházejícím se pohyboval o něco níže⁷ a kolísal mezi minimem 21,2 dětí na třídu v již zmíněném roce 1991/1992 a hodnotou 22,9 dětí v letech 1994/1995 a 2007/2008. V roce 2009/2010 pak počet dětí na třídu poprvé překročil hodnotu 23 (pomineme-li rok 1989/1990 s maximální hodnotou 24,6 dětí) a od té doby se ještě mírně zvýšil. Řada odborných dokumentů poukazuje na přeplněnost tříd a na fakt, že výjimku navyšování počtu dětí ve třídě až do 28 dětí využívá velmi mnoho mateřských škol, jako reakci na nedostatečné kapacity⁸. Dle Výroční zprávy České školní inspekce za školní rok 2011/2012 byl v navštívených školách podíl tříd s výjimkou počtu 25–28 dětí zapsaných na třídu 63,2 %. Česká školní inspekce zároveň upozorňuje na skutečnost, že vysoké počty dětí ve třídách omezují možnosti individuálního a diferencovaného přístupu v průběhu vzdělávání a zvyšují rizika při činnostech mimo třídu⁹. Respondenti ve výzkumu provedeném Národním ústavem pro vzdělávání v roce 2011 dále velmi často uváděli, že přeplněnost tříd je důvodem toho, že nemohou dětem dostatečně zajistit různou vzdělávací nabídku, dostatečný pohyb, spánek či přizpůsobit jim rozdílné tempo práce. Většina z nich považuje za optimální počet dětí ve třídě do 20¹⁰.

Ukazatel průměrný počet učitelů na jednu třídu je po celé sledované období nejstabilnější a pohybuje se v rozmezí 1,7 až 2 učitelé. Jeden učitel se přitom v současné době stará v průměru o 12,7 dětí. Ani tento ukazatel nevykazuje po sledované období výraznější výkyvy. Svého minima 10,8 dětí na jednoho učitele dosáhl vzhledem k menší obsazenosti tříd v roce 1991/1992, maxima 13,1 pak v roce 2004/2005. V praxi nicméně bývají dva učitelé ve třídě zejména po „nejexponovanější“ dobu, kdy se s dětmi vykonávají například řízené aktivity nebo se s nimi chodí ven. Naopak brzy ráno a také později odpoledne může být ve třídě učitelka pouze jedna, aby tím došlo k pokrytí celé otevírací doby školky, která bývá delší než sjednaná pracovní doba učitelek. V krajním případě tak může být pouze jedna učitelka i na plně naplněnou třídu, což zákon v případě výuky ve třídách nijak neomezuje, zákonné omezení se vztahuje pouze na pobyt mimo místo, kde se uskutečňuje vzdělávání. V takovém

6 Ve vyhlášce jsou rovněž stanoveny minimální počty dětí ve třídě. Mateřská škola s jednou třídou má nejméně 15 dětí, mateřská škola se dvěma a více třídami má nejméně v průměru 18 dětí ve třídě. Je-li v obci pouze jedna mateřská škola s jednou třídou, má nejméně 13 dětí, jediná mateřská škola v obci se dvěma a více třídami má nejméně v průměru 16 dětí ve třídě. Třída, ve které jsou zařazeny děti se zdravotním postižením, má nejméně 12 a nejvíce 19 dětí (§ 2 Vyhlášky č. 14/2005 o předškolním vzdělávání). Výjimky může povolit zřizovatel, a to za podmínky, že zvýšené náklady sám uhradí. Některé školy jsou v zájmu dostupnosti zřizovány i pro menší počty dětí a finanční problémy se řeší jejich slučováním a spojováním v rámci stejné (více MŠ pod jedno ředitelství) i různé vzdělávací úrovně (spojení MŠ a ZŠ) (Aperio 2006. Souhrnná zpráva. Analýza legislativy pro vybrané typy služeb. Definované právní problémy v oblasti sladování rodinného a profesního života v souvislosti se zaměstnáváním. Praha: Aperio, s. 3).

7 Až do roku 2004 totiž platila vyhláška č. 35/1992 Sb., dle které se třídy mateřské školy naplňovaly do počtu 20 dětí. Uvedené doporučené maximum nicméně bylo po celé období platnosti vyhlášky překračováno.

8 NÚV 2011. Výsledky on-line dotazníkového šetření v mateřských školách. Praha: Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné zde: http://www.nuv.cz/file/132_1_1/download/

ČŠI 2013a. Překonávání školního neúspěchu v České republice. Zpráva o průběhu veřejné diskuse a výzkumu postojů odborné veřejnosti. Praha: Česká školní inspekce. Dostupné zde: <http://www.csicr.cz/cz/O-nas/Mezinarodni-setreni/Prekonavani-skolniho-neuspechu-v-CR/Zverejneni-Zpravy-o-prubehu-verejne-diskuze-a-vyzk>

ČŠI 2013b. Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2011/2012. Praha: Česká školní inspekce. Dostupné zde: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-CSI-za-skolni-rok-2011-2012>

VÚP 2009. Informace o výsledcích diskuse k eventuálnímu zavedení povinného předškolního vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. Dostupné zde: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2010/01/Diskuse-k-povinnemu-VP-na-web.pdf>

9 ČŠI 2013b. Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2011/2012. Praha: Česká školní inspekce. Dostupné zde: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Vyrocnizprava-CSI-za-skolni-rok-2011-2012>

10 NÚV 2011. Výsledky on-line dotazníkového šetření v mateřských školách. Praha: Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné zde: http://www.nuv.cz/file/132_1_1/download/

případě za účelem zajištění bezpečnosti dětí smí na jednoho pedagogického pracovníka připadat nevyše 20 dětí z běžných tříd nebo 12 dětí ve třídě, kde jsou zařazeny děti se zdravotním postižením¹¹. Z Výroční zprávy České školní inspekce za školní rok 2011/2012 přitom vyplývá znepokojivé zjištění, že dochází ke snižování pracovních úvazků pedagogických pracovníků a k navyšování počtu nekvalifikovaných učitelů z důvodu nárůstu počtu dětí v mateřských školách a z toho plynoucího nárůstu počtu tříd. V důsledku nedostatku financí dochází také k přefazování učitelů do nižších platových tříd a ke zvyšování tzv. „dohlídávání“ dětí provozními zaměstnanci¹².

Tab. 4.7.: Poměrové ukazatele za mateřské školy, vybrané školní roky, průměr

	1989/90	1992/93	1996/97	1999/00	2002/03	2005/06	2008/09	2010/11	2012/13	2013/14
počet dětí na MŠ	53,9	47,7	50,0	49,2	49,2	58,4	62,7	67,3	70,7	71,5
počet dětí na třídu	24,6	21,3	22,0	22,3	22,1	22,7	23,1	23,5	23,7	23,6
počet dětí na učitele	12,4	10,9	11,7	12,3	12,8	12,6	12,8	12,8	12,8	12,7
počet tříd na MŠ	2,2	2,2	2,3	2,2	2,2	2,6	2,7	2,9	3,0	3,0
počet učitelů na MŠ	4,3	4,4	4,3	4,0	3,9	4,7	4,9	5,3	5,5	5,6
počet učitelů na třídu	2,0	2,0	1,9	1,8	1,7	1,8	1,8	1,8	1,9	1,9

Pozn.: od roku 2000/2001 byla na ÚIV změněna metodika a počty od tohoto roku jsou uváděny včetně MŠ speciálních a MŠ při zařízeních pro ústavní a ochrannou východu

Zdroj: ÚIV, MŠMT

Poměrové ukazatele za mateřské školy je nicméně vhodné sledovat odděleně za běžné mateřské školy a za školy určené pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, které vyžadují intenzivnější péči a individuálnější přístup. Pokud se tedy podíváme na velikost mateřských škol odděleně za školy pro děti bez SVP a za školy pro děti se SVP, pak tzv. **běžné školy pojmu v současné době v průměru necelých 73 dětí, školy pro děti se SVP jsou oproti tomu výrazně menší a dochází do nich průměrně pouze necelých 30 dětí.** Jak v běžných školách, tak i ve školách pro děti se SVP jsou v průměru 3 třídy, **v běžných školách však do nich dochází téměř 24 dětí a ve školách pro děti se SVP pouze v průměru 10 dětí.** Počet dětí ve třídě pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami se na rozdíl od počtu dětí v běžných třídách pohybuje uprostřed legislativou povoleného rozmezí,

¹¹ Dle § 23 odst. 5 zákona č. 561/2004 Sb., zřizovatel školy může povolit výjimku z nejvyššího počtu dětí, žáků a studentů stanoveného prováděcím právním předpisem do počtu 4 dětí, žáků a studentů za předpokladu, že toto zvýšení počtu není na újmu kvalitě vzdělávací činnosti školy a jsou splněny podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví. Tedy maximální počet v případě mateřských škol činí 28 dětí.

¹² ČŠI 2013b. Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2011/2012. Praha: Česká školní inspekce, s. 19, 22-23.
Dostupné zde: <http://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocní-zpravy/Vyrocní-zprava-CSI-za-skolni-rok-2011-2012>

kteřé je pro třídy pro děti se zdravotním postižením stanoveno na 6 až 14 dětí s přihlédnutím k věku a speciálním vzdělávacím potřebám dětí (§ 10 Vyhlášky 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných).

Zaměříme-li se podrobněji na rozdíly mezi jednotlivými kraji, pak lze konstatovat, že **největší školy pro děti bez SVP jsou v Hlavním městě Praze**, kam dochází průměrně 113 dětí a dále v **Moravskoslezském kraji**, kde je průměrná velikost škol pro děti bez SVP 88 dětí. V obou krajích pak logicky připadá také nejvyšší průměrný počet tříd na jednu běžnou mateřskou školu, a to 4,5, resp. 3,7. Hlavní město dále zaujímá **prvenství v průměrném počtu dětí, které připadají na jednu třídu, který v Praze dosahuje hodnoty 25 dětí**, což znamená, že řada škol v Hlavním městě překračuje doporučený počet maximálně 24 dětí na jednu třídu daný vyhláškou o předškolním vzdělávání a využívá tak možnosti tento počet výjimečně navýšit. Obdobně jsou na tom i školy ve **Zlínském, Karlovarském, Pardubickém a Jihočeském kraji, kde je průměrný počet dětí na jednu třídu v běžných školách rovněž vyšší než 24.**

Naopak **nejmenší běžné školy jsou v krajích Pardubickém, Jihomoravském a Olomouckém**, kde průměrný počet dětí na jednu mateřskou školu nepřesahuje hranici 64 dětí. Ruku v ruce s tím jdou také průměrné počty tříd na jednu mateřskou školu, které jsou v těchto krajích rovněž nejnižší. **Nejpříznivější situace z hlediska velikosti tříd pro děti bez SVP je v kraji Vysočina a Středočeském kraji**, kde jsou průměrné počty dětí ve třídě v celorepublikovém srovnání nejnižší a dosahují hodnoty 23,1, resp. 23,2 dětí.

Rozptyl v průměrné velikosti škol pro děti se SVP není vzhledem k celkově menší velikosti těchto škol i jejich nižšímu počtu tak výrazný jako v případě běžných škol. V průměru **nejvíce dětí na jednu školu pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami** a s tím související nejvyšší průměrný počet tříd na jednu školu připadá v **Ústeckém kraji** (42 dětí na školu a 3,8 tříd na školu pro děti se SVP), **Královéhradeckém kraji** (39,1 dětí na školu a 3,6 tříd na školu) a v **Plzeňském kraji** (36,5 dětí na školu a 3,8 tříd na školu). Naopak **nejnižší počet dětí na jednu školu je v Pardubickém kraji** (11 dětí) a ve **Zlínském kraji** (19,7 dětí). V průměru nejpočetnější třídy ve školách pro děti se SVP jsou v krajích Karlovarském (11,7 dětí na třídu), Středočeském (11,1 dětí na třídu), Ústeckém, Královéhradeckém a Pardubickém (shodně 11 dětí). Naopak v průměru nejmenší třídy jsou ve Zlínském (7,9 dětí na třídu) a Jihočeském kraji (8,8 dětí).

Tab. 4.8.: Poměrové ukazatele za mateřské školy, podle krajů v roce 2013/2014, průměr

	počet dětí na MŠ		počet dětí na třídu		počet tříd na MŠ	
	pro děti bez SVP	pro děti se SVP	pro děti bez SVP	pro děti se SVP	pro děti bez SVP	pro děti se SVP
Hlavní město Praha	113,0	31,0	25,0	10,3	4,5	3,0
Středočeský kraj	64,5	27,8	23,2	11,1	2,8	2,5
Jihočeský kraj	77,8	23,1	24,3	8,8	3,2	2,6
Plzeňský kraj	73,0	36,5	23,6	9,7	3,1	3,8
Karlovarský kraj	79,4	35,0	24,6	11,7	3,2	3,0
Ústecký kraj	76,2	42,0	23,8	11,0	3,2	3,8
Liberecký kraj	67,4	23,4	23,4	9,8	2,9	2,4
Královéhradecký kraj	66,1	39,1	23,9	11,0	2,8	3,6
Pardubický kraj	60,8	11,0	24,4	11,0	2,5	1,0
Kraj Vysočina	64,1	29,0	23,1	9,7	2,8	3,0
Jihomoravský kraj	63,5	25,8	23,8	9,4	2,7	2,7
Olomoucký kraj	63,5	26,7	23,8	9,5	2,7	2,8
Zlínský kraj	66,7	19,7	24,6	7,9	2,7	2,5
Moravskoslezský kraj	88,4	35,6	23,9	10,3	3,7	3,5
Česká republika	72,4	29,8	23,9	10,1	3,0	3,0

Zdroj: MŠMT; vlastní výpočty

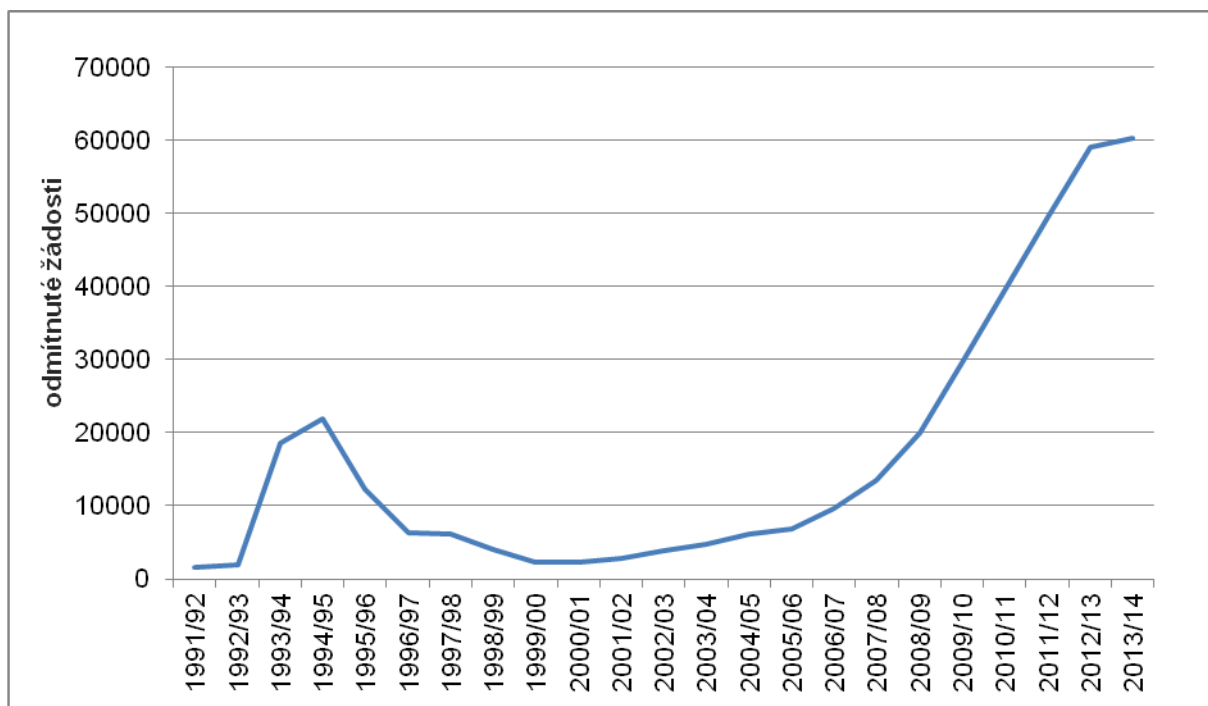
4.3. Neuspokojené žádosti o přijetí do MŠ

Zájem o docházku do mateřských škol je vysoký a v řadě lokalit převyšuje nabídku danou dostupnými kapacitami mateřských škol. Oficiální statistiky evidují jediný ukazatel, který vypovídá o neuspokojeném zájmu o docházku do mateřských škol, a tím je počet žádostí o přijetí do mateřských škol, jimž nebylo vyhověno. Vzhledem k tomu, že rodiče mají možnost v témže školním roce podat více přihlášek k docházce do různých mateřských škol a zákon jim neukládá povinnost nikde uvádět, kolik těchto žádostí podali a kolika z nich bylo vyhověno, je tento údaj pouze velmi přibližný a vypovídá spíše jen o vývojovém trendu, případně o regionálních rozdílech nežli o skutečném počtu neumístěných dětí. V celkovém počtu žádostí o přijetí do mateřských škol, jimž nebylo vyhověno, totiž mohou a s největší pravděpodobností i budou mnohé děti figurovat několikrát, pokud jejich rodiče podali současně více přihlášek do více mateřských škol. Zároveň jsou do těchto počtů zahrnuty i děti, které reálně do mateřské školy nastoupily, neboť mohly být v témže roce do některé mateřské školy přijaty a do jiné nikoli. Dá se přitom očekávat, že spolu s větší informovaností o rostoucí obtížnosti získat místo v mateřské škole počty rodičů, kteří se tzv. „pojišťují“ a podávají proto více přihlášek najednou, v posledních letech narůstají. Počty neuspokojených žádostí také mohou navyšovat děti mladší tří let, které mnoho mateřských škol nepřijímá (buď z důvodů věkových, nebo

kapacitních), jejich rodiče přesto přihlášku podat zkusí. Počet takovýchto dětí může narůstat v posledních letech zejména v souvislosti se zavedením třírychlostního a nyní již plně flexibilního čerpání rodičovského příspěvku a s tím souvisejícím dřívějším návratem některých rodičů (resp. matek) na trh práce. Vliv na zvýšený zájem o docházku dětí mladších tří let může mít také nová právní úprava umožňující dětem, které dovršily 2 roky věku, neomezenou docházku do zařízení pro děti předškolního věku při současném zachování nároku na rodičovský příspěvek. Vzhledem k absolutnímu nedostatku míst v jeslích a vysokým cenám alternativních způsobů péče (které rovněž nejsou, zejména v menších městech a venkovských lokalitách, příliš dostupné) je zájem rodičů malých dětí, kteří potřebují zajistit péči o dítě jiným způsobem než péčí v rodině, o docházku do místně a cenově dostupných mateřských škol logický.

Vývoj počtu žádostí o přijetí do mateřských škol, jimž nebylo vyhověno, od počátku 90. let 20. století zachycuje Graf 4.3. Je z něj patrné, že výraznější výkyv v počtu neuspokojených žádostí byl v letech 1993/1994 až 1995/1996 a zejména pak v posledních letech, kdy tento počet neustále výrazně narůstá. Zatímco v 90. letech 20. století dosahovaly počty odmítnutých žádostí (vyjma zmíněných let 1993/1994 až 1995/1996) řádově jen několika tisíců, **od druhé poloviny prvního desetiletí tohoto století dochází k několikanásobnému navýšení a v roce 2013/2014 bylo evidováno již 60 281 neuspokojených žádostí o docházku do mateřských škol.** Naprostá většina žádostí přitom byla odmítnuta v běžných mateřských školách, tedy ve školách pro děti bez SVP. Školy pro děti se SVP odmítly v posledním roce jen 139 žádostí.

Graf 4.3.: Žádosti o přijetí do mateřské školy, jimž nebylo vyhověno, mezi lety 1991/1992 až 2013/2014

Zdroj: ÚIV, MŠMT

Z mezikrajského srovnání vyplývá, že **jednoznačně nejvíce žádostí o přijetí odmítají mateřské školy v Hlavním městě Praze** (na 1 000 dětí docházejících do MŠ zde připadá 310,9 odmítnutých žádostí), **Jihomoravském kraji** (292,9 odmítnutých žádostí na 1 000 dětí v MŠ) a **Středočeském kraji** (237,2 odmítnutých žádostí na 1 000 dětí v MŠ). Naopak **nejpříznivěji se situace jeví v Karlovarském kraji a kraji Vysočina** (48,9 resp. 52,2 odmítnutých žádostí na 1 000 dětí v MŠ). Plzeňský kraj se s 173,5 odmítnutými žádostmi na 1 000 dětí v MŠ hned po Libereckém kraji nejvíce přibližuje průměru.

Problémy s uspokojením žádostí o docházku dětí do mateřských škol mají zejména velká města s počtem obyvatel vyšším než 50 000. Naopak některé vesnické školy se potýkají s opačným problémem nedostatečně naplněných kapacit a z toho vyplývajícími provozními a finančními problémy, což potvrzuje například výzkum z roku 2008 provedený mezi mateřskými školami na území celé ČR¹³.

Z uvedeného výzkumu dále vyplývá, že pro přijímání dětí na školní rok 2007/2008 bylo nuceno některé žádosti odmítnout 37 % dotázaných mateřských škol. Zatímco v obcích do 500 obyvatel odmítlo některou z žádostí 11 % škol, v městech nad 50 000 obyvatel to bylo 71 % škol. Ty mateřské školy, které mohly přijmout jen některé z přihlášených dětí, odmítaly v průměru 28 % z podaných žádostí¹⁴.

13 Kuchařová, V. a kol. 2009. *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. Praha: VÚPSV.

14 Tamtéž.

Tab. 4.9.: Žádosti o přijetí do mateřské školy, jimž nebylo vyhověno, podle krajů v roce 2013/14

	počet odmítnutých žádostí	počet odmítnutých žádostí na 1000 dětí v MŠ	počet odmítnutých žádostí v MŠ pro děti bez SVP	počet odmítnutých žádostí v MŠ pro děti se SVP
Hlavní město Praha	12 561	310,9	12 480	81
Středočeský kraj	11 106	237,2	11 093	13
Jihočeský kraj	2 043	87,7	2 040	3
Plzeňský kraj	3 370	173,5	3 370	0
Karlovarský kraj	468	48,9	468	0
Ústecký kraj	2 951	111,6	2 950	1
Liberecký kraj	2 659	169,6	2 650	9
Královéhradecký kraj	2 110	106,2	2 105	5
Pardubický kraj	2 265	119,4	2 265	0
Kraj Vysočina	942	52,2	942	0
Jihomoravský kraj	11 862	292,9	11 849	13
Olomoucký kraj	2 502	107,2	2 500	2
Zlínský kraj	2 404	117,9	2 397	7
Moravskoslezský kraj	3 038	74,4	3 033	5
Česká republika	60 281	165,8	60 142	139

Zdroj: MŠMT; vlastní výpočty

4.4. Věkové složení dětí v MŠ

O docházce dětí do mateřských škol podle věku vypovídají údaje o podílech dětí v mateřských školách z celkového počtu dětí daného věku. Stabilně nejvyšší podíl dětí v mateřských školách je mezi pětiletými dětmi, které mají jednak místo v mateřské škole ze zákona garantované a jednak je jim vzdělávání v posledním ročníku před nástupem do základní školy poskytováno bezúplatně. Legislativa totiž konkrétně stanoví, že děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky se k předškolnímu vzdělávání přijímají přednostně (vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání, ve znění vyhlášky 43/2006 Sb.). Pokud nelze takové dítě z kapacitních důvodů přijmout, je povinností obce, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zajistit zařazení dítěte do jiné mateřské školy. Školský zákon pak uvádí, že vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se poskytuje dítěti bezúplatně, od 1.1.2012 však pouze po dobu nejvýše 12 měsíců, čímž se zrušila předchozí bezplatná docházka do mateřské školy pro děti s odkladem povinné školní docházky, s cílem postupně počet těchto dětí v mateřských školách snížit. Omezení bezúplatnosti předškolního vzdělávání na 12 měsíců neplatí pro děti se zdravotním postižením (§ 123 zákona č. 561/2004 Sb.). Za zmínku stojí také skutečnost, že zavedení bezplatného posledního roku docházky do

mateřské školy od roku 2005 mělo mít za efekt zvýšení počtu dětí navštěvujících mateřské školy před zahájením povinné školní docházky, tato očekávání se však nenaplnila. **Děti pětiletých dochází do mateřských škol stabilně více než 90 % ze všech dětí tohoto věku** (vyjma roku 2011/2012 – 89,1 %), oproti maximu dosaženému na přelomu 20. a 21. století (98,4 %) je však v současnosti tento podíl pouze mírně nad uvedenou hranicí 90 % (konkrétně 91,3 % v roce 2013/2014).

Velmi vysoká je též docházka dětí čtyřletých, jejichž podíl v mateřských školách se mezi lety 1996/1997 až 2013/2014 pohybuje v rozmezí 81,3 % (v roce 1996/1997) až 94,4 % (v roce 2003/2004). V posledních několika letech přitom došlo k poklesu podílu docházky jak dětí čtyřletých, tak i pětiletých do mateřských škol.

U dětí tříletých oproti tomu zaznamenáváme plynulý nárůst jejich účasti na vzdělávání v mateřských školách, a to až do roku 2003/2004 (konkrétně o 24,3 procentního bodu od roku 1996/1997), poté dochází k mírnému poklesu a jejich podíl v mateřských školách za poslední roky stabilně dosahuje přibližně tří čtvrtin z populačního ročníku (v roce **2013/2014 docházelo do mateřských škol konkrétně 76,9 % tříletých dětí**).

Nezanedbatelný podíl dětí v mateřských školách tvoří děti starší 5 let (tedy zejména děti 6leté, výjimečně děti starší 6 let), na jejichž docházce do mateřských škol se významnou měrou podílí možnost odkladu povinné školní docházky. Tyto děti, jak již bylo uvedeno, měly až do konce roku 2011 docházku do mateřských škol bezplatnou, spolu se zrušením této výhody (resp. omezením bezplatné školní docházky pouze na 12 měsíců) přitom podíl dětí starších 5 let navštěvujících mateřské školy mírně poklesl, a to o 2,9 procentního bodu mezi lety 2011/2012 a 2012/2013 a o 3,3 procentního bodu mezi lety 2011/2012 a 2013/2014. **V současné době tak mateřské školy navštěvuje nejnižší podíl ze všech dětí starších 5 let, a to konkrétně 17,9 %**, maxima 25 % oproti tomu bylo dosaženo v roce 2003/2004. Děti s odkladem povinné školní docházky bylo dle České školní inspekce ve školním roce 2012/2013 22,8 % ze všech dětí navštěvujících předškolní vzdělávání, což je i přes snahu zastoupení těchto dětí snižovat, stále vysoký počet. Mezi důvody odložení povinné školní docházky převládají logopedické vady (33,6 %), dále nedostatečná adaptace a potíže se soustředěním (31,1 %), potíže v grafomotorické oblasti (15,7 %) a celkový opožděný vývoj řeči (12,4%). Častá je také kumulace uvedených potíží¹⁵.

Podle školského zákona (§ 34) se předškolní vzdělávání organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti let. Nežádka však mateřské školy, pokud mají volné kapacity, přijímají k docházce i děti mladší tří let. Z výzkumu z roku 2008 vyplynulo, že děti, kterým na začátku září nebudou ještě tři roky, přijímají dvě třetiny dotázaných mateřských škol. Třetina z těchto škol však takovéto děti přijímá k docházce od září pouze oficiálně, nikoli fakticky, neboť tyto děti mohou reálně nastoupit až v okamžiku dosažení třetích narozenin. Nejmenší děti přitom statisticky významně častěji přijímají vesnické školy, sídlící v obcích s maximálně 500 obyvateli, které se ve srovnání se školami ve velkých městech potýkají s problémem nedostatečně naplněných kapacit¹⁶. Celkový **podíl dětí mladších tří let** (resp. dvouletých) v mateřských školách z celkového počtu dětí příslušného věku od devadesátých let

15 ČŠI 2013c. Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2012/2013. Praha: Česká školní inspekce, s. 9. Dostupné zde: <http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Vyrocní-zpravy/Vyrocní-zprava-CSI-za-skolní-rok-2012-2013>

16 Kuchařová, V. a kol. 2009. *Péče o děti předškolního a raného školního věku*. Praha: VÚPSV.

20. století až do současnosti víceméně **narůstá**. Rozdíl je patrný zejména v porovnání posledních let se situací ve druhé polovině 90. let 20. století. Zatímco v roce 1996/1997 navštěvovalo mateřské školy 12,2 % dětí dvouletých, **v roce 2013/2014 to bylo již 29,6 %** takto starých dětí.

Tab. 4.10.: Podíl dětí v mateřských školách z celkového počtu dětí daného věku, vybrané školní roky, v %

	1996/97	1999/00	2001/02	2003/04	2005/06	2007/08	2009/10	2011/12	2013/14
mladší 3 let	12,2%	16,9%	22,9%	25,3%	25,4%	23,0%	26,7%	25,9%	29,6%
3leté	55,7%	66,5%	73,2%	80,0%	74,6%	75,3%	76,1%	75,3%	76,9%
4leté	81,3%	89,0%	92,4%	94,4%	90,0%	90,9%	88,3%	84,4%	87,2%
5leté	90,2%	98,4%	95,6%	96,0%	95,8%	93,2%	91,4%	89,1%	91,3%
6leté*	18,4%	21,5%	23,8%	25,0%	22,7%	21,6%	20,6%	20,7%	17,5%
starší 6 let	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,4%

*do roku 2003/04 starší 5 let

Zdroj: ÚIV, MŠMT, ČSÚ

Pokud se podíváme detailně na strukturu dětí v mateřských školách podle věku (tj. na podíl dětí dané věkové skupiny z celkového počtu dětí navštěvujících mateřské školy v konkrétním školním roce, kdy součet jednotlivých podílů za daný školní rok dá dohromady 100 %), pak **děti pětileté a čtyřleté zaujímají téměř stejně vysoký podíl, který se za posledních několik let pohybuje okolo 30 %**. V roce 2013/2014 to bylo konkrétně 29,2 % dětí čtyřletých a 30,6 % dětí pětiletých. Zastoupení dětí pětiletých bylo v mateřských školách po celé sledované období od roku 1996/1997 až do současnosti téměř vždy o něco málo vyšší než zastoupení dětí čtyřletých, vyjma let 2009/2010, 2011/2012 a 2012/2013, kdy naopak podíl (a potažmo i celkový počet) čtyřletých dětí dominoval. Podíl dětí čtyřletých je po celé sledované období stabilní, zastoupení dětí pětiletých se oproti druhé polovině 90. let 20. století do současnosti o něco snížilo (v porovnání s rokem 1996/1997 došlo k poklesu o zhruba 6 procentních bodů). K poklesu došlo též v případě **dětí starších pěti let**, jejichž podíl na celkovém počtu dětí mateřských škol dosahoval v roce 1996/1997 7,4 % a o dva roky později dokonce 8,9 %, **dnes je to však pouze 5,7 %**.

K nárůstu naopak došlo v zastoupení dětí tříletých a zejména těch mladších. **Podíl tříletých dětí ze všech dětí v mateřských školách byl nejnižší v roce 1998/1999 (19,2 %), nejvyšší naopak v roce 2011/2012 (27 %), v roce 2013/2014 pak tato věková skupina zastupovala 25,4 %**. **Změna v zastoupení dětí mladších tří let byla ve srovnání s ostatními věkovými skupinami nejmarkantnější** – zatímco v roce 1996/1997 byla v mateřských školách jen 4,1% dětí mladších tří let, **v současnosti je to již více než dvojnásobek - 9,1 %**.

Tab. 4. 11.: Podíl dětí v mateřských školách z celkového počtu dětí mateřských škol, vybrané školní roky

	1996/97	1999/00	2001/02	2003/04	2005/06	2007/08	2009/10	2011/12	2013/14
mladší 3 let	4,1%	5,3%	7,3%	8,1%	8,5%	8,1%	9,8%	9,2%	9,1%
3leté	21,1%	20,6%	23,5%	25,1%	24,6%	25,4%	25,9%	27,0%	25,4%
4leté	30,9%	29,3%	29,6%	29,2%	29,2%	29,5%	29,1%	29,2%	29,2%
5leté	36,5%	35,9%	31,5%	30,1%	30,4%	30,0%	28,8%	28,3%	30,6%
6leté*	7,4%	8,9%	8,1%	7,5%	7,1%	6,8%	6,2%	6,2%	5,6%
starší 6 let	0,2%	0,2%	0,1%	0,1%	0,1%

*do roku 2003/04 starší 5 let

Zdroj: ÚIV, MŠMT

V podílech dětí docházejících do mateřských škol z celkového počtu dětí příslušného věku nacházíme **výrazné mezikrajské rozdíly**, které jsou nejmarkantnější **zejména v případě docházky dětí mladších tří let**. Ta je **nejvyšší v krajích Olomouckém, Pardubickém a Jihočeském**, kde přesahuje hranici 40 %. Všechny zmíněné kraje jsou zároveň charakteristické i nadprůměrnou docházkou dětí ostatních věkových skupin. Naopak **nejnižší docházka nejmladších dětí je dle očekávání v Hlavním městě Praze (15,4 %) a Středočeském kraji (18,2 %)**, které se častěji potýkají s nedostatečnými kapacitami mateřských škol a pro nejmenší děti tak zde nezbývá mnoho místa. Ve Středočeském kraji je ve srovnání s ostatními kraji také nejnižší podíl dětí tříletých navštěvujících mateřské školy – pouze 67,4 %. **Negativním směrem dále vybočuje především kraj Ústecký**, který se vyznačuje ve srovnání s ostatními kraji podprůměrnou docházkou dětí prakticky všech věkových skupin, přičemž nejvýraznější odchylku od průměru zaznamenáváme u dětí čtyřletých (do mateřských škol jich dochází pouze 77 % ze všech čtyřletých dětí v kraji) a u dětí pětiletých (83,3 % ze všech pětiletých dětí v kraji). Obdobně je na tom také **kraj Karlovarský**, který se sice u docházky tříletých dětí do mateřských škol blíží průměru za celou ČR a u docházky dětí mladších tří let je dokonce mírně nadprůměrný, docházka dětí čtyřletých a starších je však ve srovnání s ostatními kraji výrazně nižší (u čtyřletých dětí 78,7 %, u pětiletých dětí 82,9 % a u dětí starších pěti let pouze 13,3 %).

Naopak **nadprůměrná docházka tříletých dětí do mateřských škol je v krajích Olomouckém, Královéhradeckém, Pardubickém a v kraji Vysočina** (všude zhruba 84 %). Poslední dva zmíněné kraje se dále vyznačují vysokou docházkou do mateřských škol i u dětí čtyřletých (91,7 % v Pardubickém kraji a 93,5 % na Vysočině) a pětiletých (96,1 %, resp. 96,8 %), přičemž kraj Vysočina zaujímá v tomto ohledu mezi ostatními kraji prvenství. Vysoký podíl pětiletých dětí navštěvujících mateřské školy je dále ve **Zlínském kraji (96,7 %)**, kde také zaznamenáváme nejvyšší zastoupení dětí starších pěti let v MŠ (23,8 %). Poslední za zmínku stojí **kraj Jihomoravský**, s druhou nejvyšší docházkou dětí šestiletých a starších do mateřských škol (21,2 %) a třetí nejvyšší docházkou dětí čtyřletých (91,1 %).

Námi podrobněji sledovaný Plzeňský kraj se s podíly 25,9 % dětí mladších tří let, 78,8 % dětí tříletých, 87,6 % dětí čtyřletých, 92,4 % dětí pětiletých a 18,1 % dětí starších pěti let velmi přibližuje průměrným hodnotám za celou Českou republiku.

Tab. 4.12.: Podíl dětí v mateřských školách z celkového počtu dětí daného věku podle krajů v roce 2013/14

	mladší 3 let	3leté	4leté	5leté	6leté	starší 6 let
Hlavní město Praha	15,4%	74,0%	86,9%	89,7%	17,2%	0,7%
Středočeský kraj	18,2%	67,4%	84,5%	89,6%	17,3%	0,5%
Jihočeský kraj	40,5%	82,5%	90,5%	93,3%	19,3%	0,2%
Plzeňský kraj	25,9%	78,8%	87,6%	92,4%	17,7%	0,4%
Karlovarský kraj	32,8%	75,2%	78,7%	82,9%	13,1%	0,2%
Ústecký kraj	28,7%	70,4%	77,0%	83,3%	13,8%	0,2%
Liberecký kraj	28,3%	76,5%	86,9%	92,1%	16,5%	0,4%
Královéhradecký kraj	36,1%	83,5%	89,8%	94,3%	18,2%	0,1%
Pardubický kraj	41,8%	84,2%	91,7%	96,1%	15,7%	0,1%
Kraj Vysočina	39,8%	83,6%	93,5%	96,8%	16,3%	0,1%
Jihomoravský kraj	25,3%	76,6%	91,1%	93,0%	20,6%	0,6%
Olomoucký kraj	43,5%	84,8%	90,8%	92,2%	19,8%	0,2%
Zlínský kraj	36,5%	80,9%	90,8%	96,7%	23,0%	0,8%
Moravskoslezský kraj	38,9%	79,1%	85,2%	91,0%	15,4%	0,2%
Česká republika	29,6%	76,9%	87,2%	91,3%	17,5%	0,4%

Zdroj: MŠMT, ČSÚ; vlastní výpočty

Věková struktura dětí v mateřských školách pro děti se SVP se mírně odlišuje od struktury za všechny děti navštěvující mateřské školy, a to zejména v případě nejstarší věkové skupiny. Děti šestileté a starší totiž ve školách pro děti se SVP zaujímají 21,6 % z celkového počtu dětí v těchto školách. Tento podíl jde přitom zejména na úkor dětí tříletých, jejichž zastoupení na celkovém počtu dětí v MŠ pro děti se SVP je 17 %. Děti mladší tří let zaujímají 5,6 % z celkového počtu dětí v MŠ pro děti se SVP, podíl dětí čtyřletých je 26 % a podíl dětí pětiletých 29,9 %.

Co se týče podílů dětí v mateřských školách pro děti se SVP z celkového počtu dětí daného věku, ty jsou vzhledem k celkově malým počtům dětí navštěvujících školy pro děti se SVP velmi nízké a zároveň odrážejí výše popsanou věkovou strukturu dětí v těchto školách. Do MŠ pro děti se SVP tak konkrétně dochází pouze 1,7 ‰ dvouletých dětí z celkového počtu dětí tohoto věku, dále 4,8 ‰ dětí tříletých, 7,2 ‰ dětí čtyřletých, 8,3 ‰ pětiletých dětí a 6,2 ‰ dětí starších pěti let.

4.5. Postižené děti v MŠ

4.5.1. Statistiky postižených dětí v MŠ dle formy integrace

Ve školním roce 2013/2014 docházelo do 1 351 mateřských škol na území celé ČR 10 063 zdravotně postižených a znevýhodněných dětí, což představuje **2,8 % ze všech dětí, které v tomto roce navštěvovaly mateřské školy**. Za posledních 8 let tento počet vzrostl o zhruba 1 600 dětí, jejich podíl ze všech dětí v mateřských školách však z důvodu souběžného nárůstu porodnosti i celkového počtu dětí docházejících do mateřských škol zůstal prakticky neměnný. **77,2 % zdravotně postižených dětí docházelo do speciálních tříd a zbývajících 22,8 % dětí bylo individuálně integrováno do běžných tříd mateřských škol**. Za posledních 8 let **došlo k nárůstu podílu individuálně integrovaných dětí do běžných škol** na úkor podílu dětí zařazených do speciálních tříd, a to o 4 procentní body.

Škol se speciálními třídami bylo v roce 2013/2014 v celé České republice celkem 364, speciálních tříd pak 697 - oproti roku 2006/2007 došlo k nárůstu o 13 škol a 57 tříd. Průměrná velikost těchto speciálních tříd mírně vzrostla za posledních 8 let z 10,7 dětí na 11,1 dětí.

Počet mateřských škol s individuálně integrovanými dětmi se za sledované období téměř zdvojnásobil ze 667 škol na současných 1 108 škol. Průměrný počet individuálně integrovaných zdravotně postižených dětí připadající na jednu běžnou mateřskou školu mírně poklesl z 2,4 dítěte na 2,1 dítěte na jednu školu (podrobněji viz Tab. 5.13.). Znamená to tedy, že za posledních několik let došlo k posílení individuální integrace zdravotně postižených dětí do běžných mateřských škol s tím, že se navýšil jak počet individuálně integrovaných dětí, tak zejména počet škol, které tyto děti k docházce přijímají, a snížil se tak průměrný počet handicapovaných dětí připadající na jednu běžnou školu.

Tab. 4.13.: Zdravotně postižené a znevýhodněné děti v mateřských školách podle formy integrace mezi lety 2006/2007 až 2013/2014, abs.

	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
počet postižených dětí celkem	8 468	8 533	8 673	8 970	9 236	9 510	9 767	10 063
podíl postižených dětí z celkového počtu dětí v MŠ	3,0	2,9	2,9	2,9	2,8	2,8	2,8	2,8
počet škol celkem	-	1 007	1 022	1 033	1 090	1 153	1 236	1 351
počet dětí ve speciálních třídách	6 877	6 850	6 980	7 190	7 325	7 478	7 611	7 764
podíl dětí ve speciálních třídách z celkového počtu postižených dětí	81,2	80,3	80,5	80,2	79,3	78,6	77,9	77,2
počet škol se speciálními třídami	351	356	354	354	357	354	356	364
počet speciálních tříd	640	653	653	659	668	668	680	697
počet dětí na speciální třídu	10,7	10,5	10,7	10,9	11,0	11,2	11,2	11,1
počet individuálně integrovaných dětí v běžných třídách MŠ	1 591	1 683	1 693	1 780	1 911	2 032	2 156	2 299
podíl individuálně integrovaných dětí z celkového počtu postižených dětí	18,8	19,7	19,5	19,8	20,7	21,4	22,1	22,8
počet škol s individuálně integrovanými dětmi	667	716	740	762	816	898	981	1 108
počet individuálně integrovaných dětí na školu	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,2	2,1

Zdroj: MŠMT; vlastní výpočty

Z celkového počtu 7 764 dětí, které ve školním roce 2013/2014 navštěvovaly speciální třídy, **docházelo 58,2 % do škol pro děti bez SVP a 41,8 % do škol pro děti se SVP**. Speciální třídy ve školách pro děti bez SVP byly v průměru větší, tj. na jednu třídu připadalo 12,5 dětí, než speciální třídy ve školách určených pro děti se SVP – 9,7 dětí na jednu třídu. Celkový počet speciálních tříd ve školách pro děti bez SVP i pro děti se SVP byl proto v tomto školním roce zhruba stejný (363, resp. 334). Počet škol pro děti bez SVP se speciálními třídami byl nicméně více než dvojnásobný než počet škol pro děti se SVP (252, resp. 112) a z celkového počtu škol se speciálními třídami pro zdravotně postižené děti tvořil bezmála 70 %.

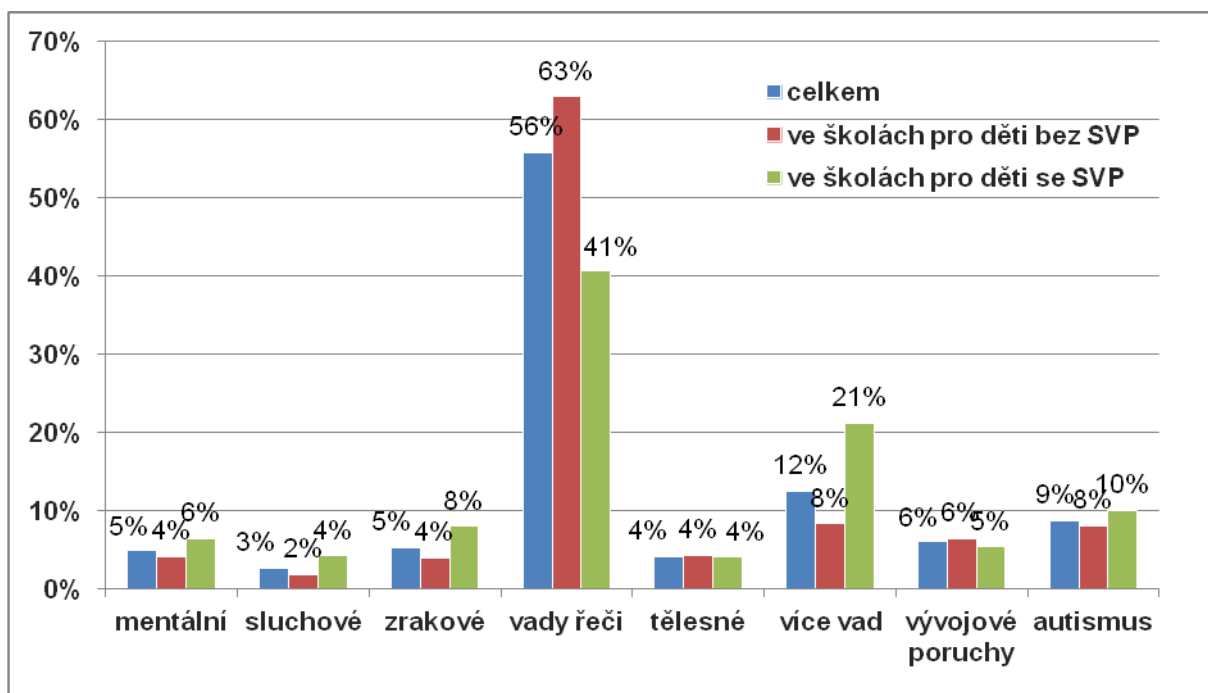
Jak již bylo výše uvedeno, děti se zdravotním postižením a znevýhodněním tvoří necelá 3 % z celkového počtu dětí docházejících do mateřských škol. V **krajském srovnání** však toto zastoupení mírně variuje od 1,3 % ve Středočeském kraji a 1,5 % v Pardubickém kraji až po 4 % v Královéhradeckém, 4,2 % v Libereckém a 4,5 % v Moravskoslezském kraji.

4.5.2. Postižené děti podle druhu postižení

Zaměříme-li se na složení zdravotně postižených dětí v mateřských školách podle druhu jejich postižení, pak **do mateřských škol docházejí nejčastěji děti s vadami řeči** (56 % ze všech zdravotně postižených dětí navštěvujících mateřské školy ve školním roce 2013/2014). Následuje kombinace více vad (12 %) a autismus (9 %). 6% ze všech zdravotně postižených dětí v mateřských školách má vývojové poruchy, 5 % dětí má mentální postižení, stejný podíl má zrakové vady, tělesné postižení mají 4 % postižených dětí a 3 % dětí mají sluchové postižení. Uvedené zastoupení se za posledních 8 let víceméně nezměnilo, došlo pouze k nárůstu podílu dětí s autismem (v roce 2007/2008 tvořily tyto děti pouze 4 % ze všech zdravotně postižených dětí docházejících do mateřských škol) a dětí s vývojovými poruchami (taktéž 4 % v roce 2007/2008), k poklesu v zastoupení naopak došlo u dětí s více vadami (v roce 2007/2008 tvořily 16 %).

Zaměříme-li se poté na složení zdravotně postižených dětí podle druhu jejich postižení odděleně ve školách pro děti bez SVP a pro děti se SVP, lze říci, že ve školách pro děti bez speciálních vzdělávacích potřeb (ať ve speciálních třídách nebo integrovaných do běžných tříd) je výrazně vyšší podíl dětí s vadami řeči (a zároveň jsou do těchto škol tyto děti zařazovány výrazně častěji – téměř v 77 %), mírně vyšší je zde také podíl dětí s vývojovými poruchami. Ve speciálních třídách škol pro děti se SVP je naopak výrazně vyšší podíl dětí s více vadami a také se zrakovým a sluchovým postižením než ve školách pro děti bez SVP (Graf 4.4.).

Graf 4.4.: Zdravotně postižené a znevýhodněné děti v mateřských školách podle druhu postižení v roce 2013/2014

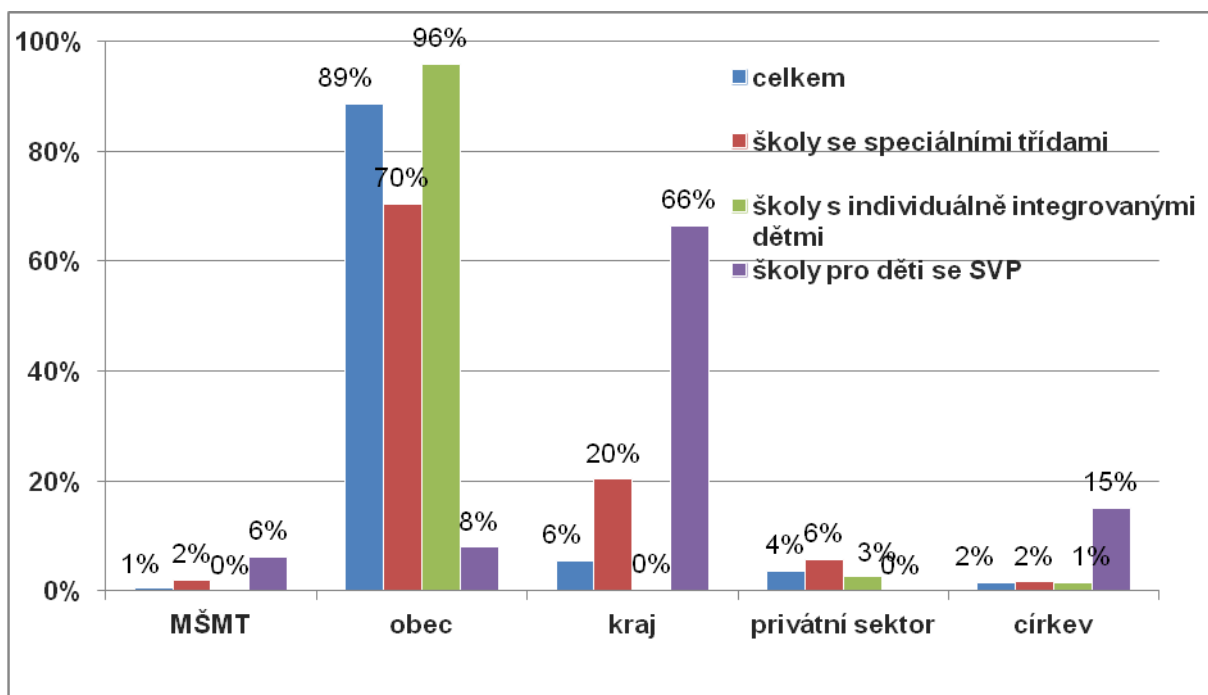

Zdroj: MŠMT; vlastní výpočty

4.5.3. MŠ s postiženými dětmi podle zřizovatele

Stejně jako u celkového počtu mateřských škol na území ČR je i nejčastějším zřizovatelem mateřských škol, v nichž jsou integrovány děti s některým typem zdravotního postižení či znevýhodnění, obec. Následuje kraj, privátní sektor (v případě všech mateřských škol na území ČR je však privátní sektor druhým nejčastějším zřizovatelem a kraj až třetím), církev a nejméně škol zřizuje MŠMT. Školy se speciálními třídami zřizuje obec v 70 % případů, kraj ve 20 %, privátní sektor v 6 % a církev a MŠMT shodně ve 2 % případů. Odlišně je tomu však u škol, do nichž jsou děti se zdravotním postižením individuálně integrovány. Tyto školy jsou téměř ve všech případech (96 %) zřizovány obcemi a pouze ve 3 % privátním sektorem a v 1 % církvemi. Ještě výraznější odlišnosti nicméně spatřujeme v případě škol pro děti se SVP. Tyto školy jsou ve dvoutřetinové většině případů zřizovány krajem, v 12 % církvemi, v 6 % MŠMT a pouze v 8 % obcemi. MŠMT přitom v ČR zřizuje pouze školy pro děti se SVP (celkem 7 škol). Obdobně kraj zřizuje téměř výhradně školy pro děti se SVP (75 škol a pouze 5 škol pro děti bez SVP).

Graf 4.5.: Zdravotně postižené a znevýhodněné děti v mateřských školách podle zřizovatele v roce 2013/2014

Pozn.: Školy pro děti se SVP jsou podmnožinou škol se speciálními třídami

Zdroj: MŠMT; vlastní výpočty

4.6. Přípravné třídy a přípravný stupeň ZŠ

4.6.1. Přípravné třídy základních škol

Ve školním roce 2013/2014 bylo v ČR celkem **277 přípravných tříd pro sociálně znevýhodněné děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky**, u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj (§ 47 zákona č. 561/2004 Sb., ve znění pozdějších předpisů - školský zákon). Tyto třídy byly zřízeny na 235 základních školách, **na jednu základní školu tedy v průměru připadala 1,2 třídy**. Přípravné třídy **navštěvovalo v tomto školním roce celkem 3 520 dětí** (z čehož bylo 43 % dívek), **do jedné přípravné třídy tak v průměru docházelo necelých 13 dětí**. Počet učitelů (resp. jejich přepočtený počet na plně zaměstnané) byl téměř shodný s počtem přípravných tříd, tj. **na jednu přípravnou třídu připadal jeden plný úvazek učitele**. Z celkového počtu 275,7 plných úvazků učitelů připadá 53,3 na učitele bez kvalifikace a 110,1 na učitele se speciální pedagogickou kvalifikací. Zřizovateli zhruba čtyř pětinu základních škol s přípravnými třídami jsou obce (konkrétně 82,6 % v roce 2013/2014), zbývající pětinu škol zřizují kraje.

Za posledních 8 let došlo k **velmi výraznému nárůstu počtu přípravných tříd i počtu dětí do nich docházejících**. Zatímco v roce 2005/2006 bylo v ČR 123 přípravných tříd na 111 školách, kam docházelo 1 441 dětí, o 8 let později byl tento počet více než dvojnásobný. Největší meziroční nárůst v počtu přípravných tříd a škol s přípravnými třídami byl zaznamenán mezi lety 2011/2012 a 2012/2013 (o 40 škol i tříd). Zajímavé je, že o rok později došlo k mírnému poklesu jak v počtu přípravných tříd (o 5), tak v počtu základních škol s těmito třídami (o 3). Počet dětí do nich docházejících se však naopak mírně zvýšil, což stejně jako v období předcházejícím mělo za následek nárůst průměrného počtu dětí připadajícího na jednu třídu. Průměrný počet přípravných tříd na jednu základní školu je nicméně víceméně stabilní a pohybuje se po celé sledované období v rozmezí 1,1 až 1,2 třídy na školu.

Tab. 4. 14.: Počty přípravných tříd, počty základních škol s přípravnými třídami, počty dětí a učitelů a poměrové ukazatele mezi lety 2005/2006 až 2013/2014, abs. a průměr

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
počet škol	111	127	141	146	172	192	198	238	235
počet tříd	123	146	164	166	199	235	242	282	277
počet dětí	1 441	1 713	1 929	2 028	2 410	2 922	3 055	3 480	3 520
počet učitelů*	-	-	-	-	196,5	234,7	242,5	280,5	275,7
počet dětí na třídu	11,7	11,7	11,8	12,2	12,1	12,4	12,6	12,3	12,7
počet tříd na školu	1,1	1,1	1,2	1,1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2

*přepočtení na plně zaměstnané

Zdroj: MŠMT

V počtech přípravných tříd pro sociálně znevýhodněné děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky jsou **výrazné mezikrajské rozdíly**. Nejvíce přípravných tříd je v **Ústeckém kraji** (69 přípravných tříd na 61 školách, kam dochází 886 dětí) a v **Hlavním městě Praze** (65 tříd na 56 školách, kam dochází 808 dětí). **Nejméně** přípravných tříd je naopak ve **Zlínském kraji**, kde je pouze jediná přípravná třída pro 12 dětí, a v **Jihočeském kraji**, kde jsou tyto třídy dvě, přičemž na jednu třídu připadá 15 dětí, což je ve srovnání s průměrnými ukazateli za ostatní kraje nejvyšší počet. Vyšší počet dětí na jednu třídu dále připadá v kraji Vysočina, konkrétně 14,1. V průměru nejnižší počet dětí na jednu přípravnou třídu je naopak v Královéhradeckém kraji (11,2 dětí) a v Olomouckém kraji (11,6 dětí). V kraji Plzeňském se průměrný počet dětí na třídu rovná průměru za celou ČR (tedy 12,7). Do 9 přípravných tříd na 7 základních školách zde dochází 114 dětí.

Tab. 4.15.: Počty přípravných tříd, počty základních škol s přípravnými třídami, počty dětí a učitelů a počty dětí na přípravnou třídu podle krajů v roce 2013/2014, abs.

	počet škol	počet tříd	počet dětí	počet učitelů*	počet dětí na třídu
Hlavní město Praha	56	65	808	65,6	12,4
Středočeský kraj	18	18	222	17,7	12,3
Jihočeský kraj	2	2	30	2,0	15,0
Plzeňský kraj	7	9	114	8,9	12,7
Karlovarský kraj	23	31	391	30,7	12,6
Ústecký kraj	61	69	886	68,7	12,8
Liberecký kraj	6	7	94	6,6	13,4
Královéhradecký kraj	9	9	101	8,6	11,2
Pardubický kraj	6	7	92	6,9	13,1
Kraj Vysočina	7	8	113	8,1	14,1
Jihomoravský kraj	9	15	196	14,9	13,1
Olomoucký kraj	7	7	81	7,3	11,6
Zlínský kraj	1	1	12	1,0	12,0
Moravskoslezský kraj	23	29	380	28,7	13,1
Česká republika	235	277	3520	275,7	12,7

*přepočtení na plně zaměstnané

Zdroj: MŠMT

4.6.2. Přípravný stupeň základní školy speciální

Základních škol, které poskytují dětem se středně těžkým a těžkým mentálním postižením, se souběžným postižením více vadami nebo s autismem přípravu na **vzdělávání v přípravném stupni základní školy speciální** (§ 48a školského zákona) bylo ve školním roce 2013/2014 v celé České republice **celkem 51**. Vzhledem k tomu, že pro děti přípravného stupně nemusí být vždy zřízena samostatná třída a takovéto děti pak jsou integrovány ve třídách základní školy, bylo ve sledovaném školním roce na uvedených školách pouze 41 tříd, kde učilo 42 učitelů (přepočtený počet na plně zaměstnané). Z tohoto počtu plných úvazků připadalo 10,2 úvazku na učitele bez kvalifikace a 30,8 na učitele se speciální pedagogickou kvalifikací.

V přípravném stupni základních škol speciálních bylo v roce 2013/2014 **vzděláváno celkem 264 postižených dětí** (34 % dívek), z čehož 145 dětí bylo v 1. ročníku, 87 ve 2. ročníku a 32 ve 3. ročníku. Nejvíce dětí (120) mělo souběžné postižení více vadami, 78 dětí bylo autistických a 66 dětí mělo mentální postižení (z toho 50 středně těžké, 14 těžké a 2 hluboké). Na jednu základní školu speciální připadá v průměru 5,2 dětí vzdělávaných v přípravném stupni.

Počty dětí, které se vzdělávají v přípravném stupni základních škol speciálních, se v mezikrajském srovnání pohybují od **minima 2 dětí v Olomouckém kraji po maximum 38 dětí v kraji Plzeňském**. Počty škol vzdělávajících tyto děti se pak pohybují v rozmezí od 1 školy v krajích Karlovarském, Jihomoravském a Olomouckém po 7 škol v kraji Libereckém. V námi podrobněji sledovaném Plzeňském kraji se v přípravném stupni 4 základních škol speciálních vzdělává 38 dětí.

Tab. 4.16.: Přípravný stupeň ZŠ speciální – počty škol, dětí, tříd a učitelů podle krajů v roce 2013/2014

	počet škol	počet tříd	počet dětí	počet učitelů*
Česká republika	51	41	264	42
Hlavní město Praha	3	2	11	1,5
Středočeský kraj	4	5	27	4
Jihočeský kraj	6	6	36	6
Plzeňský kraj	4	3	38	3
Karlovarský kraj	1	1	6	1
Ústecký kraj	4	7	36	7
Liberecký kraj	7	6	30	7
Královéhradecký kraj	5	1	14	1,4
Pardubický kraj	6	3	25	2,8
Kraj Vysočina	2	1	7	1,3
Jihomoravský kraj	1	1	6	2
Olomoucký kraj	1	0	2	0
Zlínský kraj	3	2	11	2
Moravskoslezský kraj	4	3	15	3

**přepočtení na plně zaměstnané*

Zdroj: MŠMT

5. Výchozí analýza současného stavu

5.1. Legislativní zakotvení

Krátký historický exkurz k přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání

Zakotvení právního nároku na přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání nemá historickou oporu v československé legislativě od roku 1948. Právní předpisy, které upravovaly přijetí dětí do mateřské školy, zpravidla ani konkrétněji neuváděly kritéria pro přijímání dětí. Z tohoto hlediska tvoří výjimku vládní nařízení 195/1948, kterým se provádějí ustanovení školského zákona o školách mateřských, které uvádělo, že nelze-li přijmout všechny přihlášené děti, přijímají se především děti, u nichž je to zvláště žádoucí z důvodů zdravotních nebo sociálních, zejména děti, o něž nepečuje matka, děti matek zaměstnaných mimo domácnost, děti ze zdravotně nebo mravně nevyhovujícího prostředí a děti z rodin s větším počtem dětí. Pozdější právní předpisy vlastní kritéria pro přijetí neupravují, nicméně např. požadují po národních výborech vytvoření potřebných předpokladů k tomu, aby do mateřských škol mohly chodit především všechny děti pětileté i děti mladší, které rodiče k docházce přihlásí (blíže viz ust. § 4 odst. 2 zákona č. 186/1960 Sb., o soustavě výchovy a vzdělávání (školský zákon). Pozdější právní předpisy, pokud nezakotvují možnost zavedení povinné docházky do mateřské školy pro děti od pěti let (k tomu blíže viz např. ust. § 10 odst. 2 vládního nařízení 195/1948 nebo ust. § 5 odst. 5 zákona 76/1978 Sb., o školských zařízeních), upravují přednostní přijímání dětí, které dosáhly věku nejméně pěti let (k tomu blíže viz ust. § 5 odst. 1 zákona 76/1978 Sb., o školských zařízeních).

5.1.1. Popis existující právní úpravy procesu přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání

Právní předpisy – přehled

- i. § 34, § 165 odst. 2 písm. b), § 123 odst. 2, 4, 5, § 178, § 179 odst. 1,2, § 180 odst. 1, § 183 odst. 2,4 zákona č. 561/2004 Sb., školského zákona (dále jen „školský zákon“)
- ii. § 1, § 2 až § 8, § 37, § 45, § 68, § 69 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád (dále jen „správní řád“)
- iii. § 35 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) (dále jen „zákon o obcích“)
- iv. § 6 vyhlášky č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání
- v. Sdělení Ministerstva financí ze dne 2. prosince 2013 o vydání výměru MF č. 01/2014, kterým se vydává seznam zboží s regulovanými cenami

Související dokumenty

- i. Doporučení veřejného ochránce práv k naplňování práva na rovné zacházení v přístupu k předškolnímu vzdělávání

5.1.2. Popis právní úpravy procesu přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání

Stávající úprava předškolního vzdělávání obecně

Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti let. Dle stávající právní úpravy je předškolní vzdělávání dětí, resp. docházka do mateřské školy nepovinná. Zda se dítě účastní předškolního vzdělávání docházkou do mateřské školy, závisí na zájmu zákonných zástupců dítěte a na tom, zda dítě bude přijato k předškolnímu vzdělávání v konkrétní mateřské škole. Jak vyplývá z ust. § 35 odst 4 školského zákona, k předškolnímu vzdělávání se přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Pokud nelze dítě v posledním roce před zahájením povinné školní docházky přijmout z kapacitních důvodů, zajistí obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zařazení dítěte do jiné mateřské školy. Tedy docházka do mateřské školy je pro všechny děti nepovinná, děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky však mají nárok na přijetí v některé z mateřských škol, nikoliv však v konkrétní mateřské škole, kde žádali o přijetí (např. v mateřské škole v obci, kde mají trvalý pobyt).

Cíle předškolního vzdělávání jsou definovány v ust. § 33 školského zákona, dle kterého předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání vytváří základní předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Věta třetí citovaného ustanovení pak zdůrazňuje, že předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami.

Podrobnosti o podmínkách provozu mateřské školy, organizaci předškolního vzdělávání, zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, jejich stravování a další speciální péči o děti stanovilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „Ministerstvo“) ve vyhlášce č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání.

Úplata za předškolní vzdělávání

Dle současné právní úpravy vzdělávání, které neposkytuje stupeň vzdělání (tj. např. předškolní vzdělávání) lze poskytovat za úplatu (ust. § 123 odst. 2 školského zákona). Nicméně vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se poskytuje dítěti bezúplatně, a to však nejvýše po dobu 12 měsíců. Omezení bezplatnosti předškolního vzdělávání na 12 měsíců neplatí pro děti se zdravotním postižením. Vzdělávání v přípravné třídě základní školy se v případě škol zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí poskytuje taktéž bezúplatně.

Další podrobnosti o úplatě za předškolní vzdělávání v mateřské škole jsou stanoveny v ust. § 6 vyhlášky o předškolním vzdělávání. Zde je třeba uvést, že citovaná vyhláška upravuje případy osvobození od úplaty, kterými jsou zejména sociální důvody, např. je osvobozen zákonný zástupce dítěte, který pobírá opakující se dávku pomoci v hmotné nouzi nebo zákonný zástupce nezaopatřeného dítěte, pokud tomuto dítěti náleží zvýšení příspěvku na péči atp.

Pravomoc rozhodovat o přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání

Jak vyplývá z ust. § 34 odst. 3 školského zákona, o přijetí dítěte do mateřské školy rozhoduje ředitel mateřské školy. Tedy zřizovatel mateřské školy nemá ze zákona jakoukoli možnost ovlivňovat rozhodnutí ředitele o přijetí/nepřijetí dětí k předškolnímu vzdělávání. Jak uvádí Ministerstvo, v praxi se opakovaně zjišťuje, že někteří zřizovatelé zasahují do přijímacího řízení, zejména stanovením kritérií k přijímacímu řízení. O přijetí k předškolnímu vzdělávání však rozhoduje ředitel mateřské školy – při tomto rozhodování je nezávislý, a proto není možné, aby měla kritéria vydaná orgány zřizovatele právně závazný charakter.¹⁷

Informace o podmínkách podání žádosti k předškolnímu vzdělávání

Pokud jde o informace o podmínkách podání žádosti k předškolnímu vzdělávání, tyto stanoví ředitel mateřské školy v dohodě se zřizovatelem, a to konkrétně místo, termín a dobu pro podání žádosti o přijetí dětí k předškolnímu vzdělávání od následujícího školního roku (blíže viz ust. § 34 odst. 2 školského zákona). Předmětné informace pak ředitel mateřské školy zveřejní způsobem v místě obvyklým.

Žádost o přijetí k předškolnímu vzdělávání

Žádost o přijetí k předškolnímu vzdělávání musí být v souladu s požadavky na jakékoliv podání definovanými v ust. § 37 správního řádu a se speciálními požadavky na žádost definovanými v ust. § 45 správního řádu, tj. musí být z ní patrné, kdo ji činí (identifikace dítěte i zákonných zástupců), které věci se týká (přijetí k předškolnímu vzdělávání v konkrétní mateřské škole od určitého data) a co se navrhuje (rozhodnout o přijetí k předškolnímu vzdělávání v dané mateřské škole). Na základě ust. § 34 odst. 5 školského zákona a § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví je dovozována tzv. zvláštní náležitost žádosti, a to doklad o tom, že se dítě podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, nebo o tom, že je dítě proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.¹⁸

17 K tomu blíže viz Doporučení MŠMT k vydávání rozhodnutí o přijetí k předškolnímu vzdělávání dostupné zde: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/doporuceni-msmt-k-prijimani-deti-do-ms-aktualizovana-verze>

18 K tomu blíže viz ust. § 50 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, dle kterého zařízení poskytující péči o dítě do 3 let věku v denním režimu nebo předškolní zařízení mohou přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.

Kritéria pro přijetí k předškolnímu vzdělávání

Z ust. § 34 odst. 1 školského zákona vyplývá, že předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti let. Tímto ustanovením je vymezeno kritérium věku pro přijetí k předškolnímu vzdělávání. Dále školský zákon výslovně nedefinuje kritéria pro přijetí k předškolnímu vzdělávání, jediným explicitním ustanovením, které se tímto zabývá, je ust. § 34 odst. 4 školského zákona, dle kterého se k předškolnímu vzdělávání přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky.

Vedle toho v rámci rozhodování o přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání je třeba respektovat obecné zásady a cíle vzdělávání vymezené v ust. § 2 školského zákona, mezi které patří vedle zákazu diskriminace zásada vzájemné úcty, respektu, názorové snášenlivosti, solidarity a důstojnosti všech účastníků vzdělávání, i zásada zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce. Ministerstvo ve svém Doporučení MŠMT k vydávání rozhodnutí o přijetí k předškolnímu vzdělávání uvádí, že při přijímání dítěte ke vzdělávání se má zohlednit také jeho individuální vzdělávací potřeby, které může ovlivnit i jeho aktuální situace v rodině („sociální znevýhodnění“).

S ohledem na skutečnost, že mateřské školy z kapacitních důvodů nemohou přijmout všechny žadatele o přijetí k předškolnímu vzdělávání, zveřejňují ředitelé kritéria pro přijetí/nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání. Školský zákon takový postup nepředpokládá, takováto kritéria nejsou jakkoliv právě závazná, nicméně napomáhají předvídatelnosti rozhodování o přijetí/nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání. V případě, že ředitel zveřejní kritéria pro přijetí/nepřijetí k předškolnímu vzdělávání, musí je poté respektovat v rámci rozhodování o přijetí/nepřijetí k předškolnímu vzdělávání. V této souvislosti je třeba upozornit, že v případě tzv. firemních školek (školek určených ke vzdělávání dětí zaměstnanců zřizovatele nebo jiného zaměstnavatele) zřízených dle ust. § 34 odst. 8 školského zákona o přijetí do této mateřské školy rozhoduje ředitel na základě kritérií stanovených zřizovatelem, je-li jím stát, kraj, obec nebo svazek obcí, a v ostatních případech rozhoduje na základě kritérií stanovených vnitřním předpisem právnické osoby vykonávající činnost školy. Kritéria pro přijímání do mateřské školy se zveřejňují předem, a to způsobem umožňujícím dálkový přístup.

Rozhodování o přijetí k předškolnímu vzdělávání

Při rozhodování o přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání je ředitel povinen postupovat v souladu s ustanoveními správního řádu a školského zákona. Dle ust. § 165 odst. 2 školského zákona platí, že rozhodnutí o přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání představuje rozhodnutí o právech a povinnostech, kterými vykonává ředitel školy státní správu. Tedy jedná se o rozhodnutí, které podléhá formálním náležitostem individuálního správního aktu a bez ohledu na skutečnost, že školský zákon již neobsahuje výslovné ustanovení o subsidiárním použití správního řádu (dříve subsidiární aplikace správního řádu byla uvedena v ust. 183 odst. 2 školského zákona), se na toto rozhodování vztahuje správní řád, což vyplývá z obecného ustanovení vymezujícího působnost správního řádu (§ 1 odst. 1 správního řádu). Ředitel mateřské školy je povinen respektovat základní zásady činnosti správních orgánů uvedené v ust. § 2 - 8 správního řádu a dále konkrétní ustanovení správního řádu definující např. náležitosti rozhodnutí a jeho písemného vyhotovení. Vedle toho musí ředitel při rozhodování respektovat i výše uvedené zásady a cíle vzdělávání vymezené v ust. § 2 školského zákona.

Pokud jde o zákonné náležitosti rozhodnutí o přijetí, toto musí v souladu s ust. 68 odst. 1 správního řádu obsahovat výrokovou část, odůvodnění a poučení účastníků. Jak dále specifikuje odst. 2 citovaného ustanovení, ve výrokové části se uvede řešení otázky, která je předmětem řízení, právní ustanovení, podle nichž bylo rozhodováno, a označení účastníků řízení. Tedy ve výrokové části v případě rozhodování o přijetí/nepřijetí k předškolnímu vzdělávání bude uvedeno, zda konkrétní dítě bylo či nebylo přijato k předškolnímu vzdělávání. Ustanovení 68 odst. 3 správního řádu požaduje, aby v odůvodnění byly uvedeny důvody výroku, podklady pro jeho vydání, úvahy, kterými se správní orgán řídil při jejich hodnocení a při výkladu právních předpisů, a informace o tom, jak se správní orgán vypořádal s návrhy a námitkami účastníků a s jejich vyjádřením k podkladům rozhodnutí. V této souvislosti je však třeba zdůraznit, že odůvodnění rozhodnutí není třeba, jestliže správní orgán prvního stupně všem účastníkům v plném rozsahu vyhoví. Tedy ve světle výše uvedeného, aby rozhodnutí o nepřijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání naplnilo požadavky správního řádu, musí skutečně obsahovat veškeré skutečnosti, které vedly k tomu, že konkrétní dítě nebylo přijato, resp. že byly upřednostněny jiné děti. Jak zdůrazňuje Ministerstvo ve svém Doporučení MŠMT k vydávání rozhodnutí o přijetí k předškolnímu vzdělávání rozhodnutí o přijetí, resp. nepřijetí, k předškolnímu vzdělávání by mělo obsahovat zejména informace o volné kapacitě mateřské školy, počtu podaných žádostí, počtu přijatých dětí a kritériích k přijetí dítěte. V odůvodnění musí být provedena individualizace případu, aby z něj bylo patrné, proč správní orgán (ředitel) rozhodl v konkrétním případě tak, jak rozhodl. V závěrečné části rozhodnutí – v poučení se uvede, že je možné proti rozhodnutí podat odvolání, že je tak možno učinit ve lhůtě 15 dnů¹⁹, že o odvolání rozhoduje krajský úřad a že se podává místně příslušnému krajskému úřadu²⁰ (krajský úřad plní úkoly nadřízeného správního orgánu ředitelů školských zařízení, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí, při rozhodování podle § 165 odst. 2 a že se odvolání podává u správního orgánu, který je vydal (tj. u ředitele).²¹ Právě v případě, že rozhodnutí ředitele nebude obsahovat řádné odůvodnění, lze předpokládat, že krajský úřad odvolání vyhoví. Podle ustálené judikatury rozhodnutí, které obsahuje jen odkaz na příslušná ustanovení právních předpisů, je nepřezkoumatelné, neboť důvody, o něž se výrok opírá, zcela chybějí a takové rozhodnutí musí být v odvolacím nebo přezkumném řízení zrušeno.²² Vedle nedostatků v odůvodnění může být důvodem pro zrušení rozhodnutí i skutečnost, že je rozhodnutí ředitele založeno na nezákonných kritériích. Jak zdůrazňuje veřejný ochránce práv v Doporučení veřejného ochránce práv k naplňování práva na rovné zacházení v přístupu k předškolnímu vzdělávání, ředitel mateřské školy by měl být připraven na situaci, že by rozhodnutí o nepřijetí dítěte bylo krajským úřadem zrušeno a nechat některá místa volná právě pro účely odvolání, aby bylo zajištěno, že případná odvolání nebudou pouze formální. V případě, že by žádná volná místa v mateřské škole vyčleněna nebyla, dítě by fakticky nemohlo být přijato, i kdyby u odvolacího orgánu uspělo.

19 Dle ust. § 83 odst. 1 správního řádu odvolací lhůta činí 15 dnů ode dne oznámení rozhodnutí, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.

20 Dle ust. 183 odst. 4 školského zákona krajský úřad plní úkoly nadřízeného správního orgánu ředitelů škol a školských zařízení, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí, při rozhodování podle § 165 odst. 2.

21 Dle ust. § 86 odst. 1 odvolání se podává u správního orgánu, který napadené rozhodnutí vydal.

22 K tomu blíže viz Doporučení MŠMT k vydávání rozhodnutí o přijetí k předškolnímu vzdělávání dostupné n zde:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/doporuceni-msmt-k-prijimani-deti-do-ms-aktualizovana-verze>

Pokud jde o oznámení rozhodnutí, zde je třeba uvést, že v souladu s ust. § 183 odst. 2 školského zákona ta rozhodnutí, kterým se vyhovuje žádosti o přijetí ke vzdělávání, se oznamují zveřejněním seznamu uchazečů pod přiděleným registračním číslem s výsledkem řízení u každého uchazeče.

Právní nárok na přijetí k předškolnímu vzdělávání v případě zájmu rodičů

Ze stávajícího znění školského zákona nelze dovést existenci právního nároku na přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání, s výjimkou dětí v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Jak vyplývá z ust. § 34 odst. 4 školského zákona věty první k předškolnímu vzdělávání se přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky.²³ Druhá věta pak zakotvuje, že pro dítě, které nelze v posledním roce před zahájením povinné školní docházky přijmout z kapacitních důvodů, má povinnost obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zajistit zařazení do jiné mateřské školy. Tedy právo na předškolní vzdělávání mají pouze děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. V této souvislosti je třeba uvést, že posledním rokem před zahájením povinné školní docházky se rozumí rok, který předchází školnímu roku, ve kterém dítě **musí** zahájit povinnou školní docházku. Je třeba zdůraznit, že děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky však mají nárok na přijetí v některé z mateřských škol, nikoliv v konkrétní mateřské škole, kde žádali o přijetí (např. v mateřské škole v obci, kde mají trvalý pobyt).

Povinnost obce zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky pro děti s místem trvalého pobytu na jejím území a pro děti umístěné na jejím území v dětském domově vyplývá také z ust. § 179 odst. 2 školského zákona. Toto ustanovení uvádí, že za tímto účelem obec zřídí mateřskou školu, nebo zajistí předškolní vzdělávání v mateřské škole zřízené jinou obcí nebo svazkem obcí. V této souvislosti je třeba upozornit, že školský zákon ani zákon o obcích jakkoliv obec nelimituje ohledně toho, jak vzdálená (dostupná) od místa trvalého pobytu dítěte by byla mateřská škola zřízená jinou obcí. V praxi byly identifikovány případy, kdy došlo k obcházení smyslu tohoto ustanovení a zařazení dítěte bylo zajištěno do mateřské školy velmi vzdálené /popř. obtížně dopravně dostupné od obce, kde má dítě místo trvalého pobytu.

Krátký exkurz ke spádovým základním školám a školským obvodům základních škol

S ohledem na skutečnost, že součástí návrhu na zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání je i zakotvení spádovosti mateřských škol a tedy i školských obvodů mateřských škol, je nutné představit současnou konstrukci spádovosti v případě základních škol.

V současné době není zákonem jakkoliv upravena spádovost mateřských škol na rozdíl od základních škol. Pokud jde o základní školy, školský zákon v ust. § 36 odst. 5 stanoví, že žák plní povinnou školní docházku v základní škole zřízené obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu, v němž má žák místo trvalého pobytu (dále jen "spádová škola"). Vymezení školských obvodů je pak upraveno v

²³ V této souvislosti je třeba upozornit na skutečnost, že je velice časté, že jednotlivé mateřské školy či jiní autoři uvádějí, že dítě nemá nárok na přijetí k předškolnímu vzdělávání. Není zřejmé, na základě čeho došlo k rozšíření této interpretace školského zákona. Nicméně je třeba zdůraznit, že i Ministerstvo školství na svých webových stránkách akceptuje existenci právního nároku na předškolní vzdělávání dětí v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, když uvádí, že „Právo na předškolní vzdělávání mají pouze děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky.“ K tomu blíže viz.: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/nejcastejsi-dotazy-k-predskolnimu-vzdelavani>

ust. § 178 odst. 2, dle kterého na území obce, části obce nebo na území více obcí se vymezují školské obvody spádové školy takto: a) je-li v obci jedna základní škola zřízená obcí, tvoří školský obvod území obce, b) je-li v obci více základních škol zřizovaných obcí, stanoví obec školské obvody obecně závaznou vyhláškou, c) je-li na území svazku obcí jedna základní škola nebo více základních škol zřízených svazkem obcí nebo dojde-li k dohodě několika obcí o vytvoření společného školského obvodu jedné nebo více základních škol zřizovaných některou z těchto obcí, stanoví každá z dotčených obcí obecně závaznou vyhláškou příslušnou část školského obvodu. Odstavec třetí citovaného ustanovení pak řeší situaci, kdy území obce nebo jeho část nespadá pod školský obvod ani společný školský obvod a je ohroženo plnění povinné školní docházky dítěte u, krajský úřad opatřením obecné povahy pro toto území vytvoří nebo na ně rozšíří školský obvod nebo společný školský obvod základní školy zřizované touto nebo jinou obcí nebo svazkem obcí, a to s platností nejdéle na 24 měsíců. Námitky proti návrhu opatření obecné povahy předchozí věty může podat obec, pro jejíž území nebo jeho část je vytvořen nebo na ně rozšířen školský obvod nebo společný školský obvod základní školy, a dále obec, která zřizuje danou základní školu nebo je členem svazku obcí, který zřizuje danou základní školu.

Pokud jde o financování v případě školských obvodů, ust. § 180 odst. 1, že v případě, že školský obvod přesahuje území jedné obce, zabezpečují výdaje školských zařízení sloužících základní škole v tomto školském obvodu dotčené obce poměrně podle počtu žáků s místem trvalého pobytu v jednotlivých obcích, nedojde-li mezi obcemi k jiné dohodě.

Právní předpisy – citace jednotlivých ustanovení

Školský zákon

§ 34 školského zákona

„Organizace předškolního vzdělávání

(1) Předškolní vzdělávání se organizuje pro děti ve věku zpravidla od tří do šesti let.

(2) Ředitel mateřské školy stanoví v dohodě se zřizovatelem místo, termín a dobu pro podání žádostí o přijetí dětí k předškolnímu vzdělávání od následujícího školního roku a zveřejní je způsobem v místě obvyklým.

(3) Ředitel mateřské školy rozhoduje o přijetí dítěte do mateřské školy, popřípadě o stanovení zkušebního pobytu dítěte, jehož délka nesmí přesáhnout 3 měsíce.

(4) K předškolnímu vzdělávání se přednostně přijímají děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Pokud nelze dítě v posledním roce před zahájením povinné školní docházky přijmout z kapacitních důvodů, zajistí obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu, zařazení dítěte do jiné mateřské školy.

(5) Při přijímání dětí k předškolnímu vzdělávání je třeba dodržet podmínky stanovené zvláštním právním předpisem.

(6) O přijetí dítěte se zdravotním postižením rozhodne ředitel mateřské školy na základě písemného vyjádření školského poradenského zařízení, popřípadě také registrujícího lékaře.

(7) Dítě může být přijato k předškolnímu vzdělávání i v průběhu školního roku.

(8) Zřizovatel může určit mateřskou školu nebo její odloučené pracoviště ke vzdělávání dětí zaměstnanců zřizovatele nebo jiného zaměstnavatele. Na tuto mateřskou školu nebo odloučené pracoviště se nevztahují odstavce 2 až 4 a § 35 odst. 1. O přijetí do této mateřské školy nebo odloučeného pracoviště rozhoduje ředitel na základě kritérií stanovených zřizovatelem, je-li jím stát, kraj, obec nebo svazek obcí, a v ostatních případech rozhoduje na základě kritérií stanovených vnitřním předpisem právnické osoby vykonávající činnost školy. Kritéria pro přijímání do mateřské školy se zveřejňují předem, a to způsobem umožňujícím dálkový přístup.

(9) Vzdělává-li se dítě v mateřské škole pravidelně kratší dobu, než odpovídá provozu, v němž je vzděláváno, může se ve zbývající době vzdělávat další dítě, aniž by se započítávalo do počtu dětí v mateřské škole pro účely posouzení souladu s nejvyšším povoleným počtem dětí zapsaným v rejstříku škol a školských zařízení podle § 144 odst. 1 písm. e).

(10) V měsících červenci a srpnu lze přijmout do mateřské školy děti z jiné mateřské školy, a to nejvýše na dobu, po kterou jiná mateřská škola přerušila provoz. Na přijímání dětí podle věty první se nevztahuje nejvyšší povolený počet dětí zapsaný v rejstříku škol a školských zařízení podle § 144 odst. 1 písm. e), ředitel mateřské školy však je povinen zajistit, aby počet dětí, které se účastní vzdělávání v témž okamžiku, nepřekročil nejvyšší povolený počet dětí.“

§ 123 odst. 2,4,5 školského zákona

„(2) Vzdělávání, které neposkytuje stupeň vzdělání, lze poskytovat za úplatu, která je příjmem právnické osoby vykonávající činnost dané školy nebo školského zařízení. Vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy zřizované státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí se poskytuje dítěti bezúplatně po dobu nejvýše 12 měsíců. Omezení bezúplatnosti předškolního vzdělávání na 12 měsíců neplatí pro děti se zdravotním postižením. Vzdělávání v přípravné třídě základní školy a v přípravném stupni základní školy speciální se v případě škol zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí poskytuje bezúplatně.

(4) Výši úplaty podle odstavců 1 až 3 stanoví v případě škol a školských zařízení zřízených státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí ředitel školy nebo školského zařízení. Výši úplaty podle odstavců 1 až 3 stanoví v případě škol a školských zařízení zřízených jinou právnickou osobou nebo fyzickou osobou právnická osoba, která vykonává činnost těchto škol a školských zařízení. O snížení nebo prominutí úplaty, zejména v případě dětí, žáků nebo studentů se sociálním znevýhodněním nebo se zdravotním postižením, rozhoduje ředitel školy nebo školského zařízení.

(5) Ministerstvo stanoví prováděcím právním předpisem podmínky, splatnost úplaty, možnost snížení úplaty nebo osvobození od úplaty a nejvyšší možnou úplatu za vyšší odborné vzdělávání, vzdělávání,

keré neposkytuje stupeň vzdělání upravené tímto zákonem a jednotlivé druhy školských služeb ve školách a školských zařízeních zřizovaných státem, krajem, obcí nebo svazkem obcí.“

§ 165 odst. 2 písm. b) školského zákona

„... (2) Ředitel školy a školského zařízení, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí, rozhoduje o právech a povinnostech v oblasti státní správy v těchto případech:

b) přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání podle § 34 a ukončení předškolního vzdělávání podle § 35, zařazení dítěte do přípravného stupně základní školy speciální podle § 48a, zařazení dítěte do přípravné třídy základní školy podle § 47.“

§ 178 školského zákona

(1) Obec je povinna zajistit podmínky pro plnění povinné školní docházky dětí s místem trvalého pobytu na jejím území a dětí umístěných na jejím území ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy, které se v souladu se zvláštním právním předpisem nevzdělávají ve školách zřízených při těchto školských zařízeních. Obec

a) zřizuje a zrušuje základní školu, nebo

b) zajišťuje plnění povinné školní docházky v základní škole zřizované jinou obcí nebo svazkem obcí.

(2) Na území obce, části obce nebo na území více obcí se vymezují školské obvody spádové školy takto:

a) je-li v obci jedna základní škola zřízená obcí, tvoří školský obvod území obce,

b) je-li v obci více základních škol zřizovaných obcí, stanoví obec školské obvody obecně závaznou vyhláškou,

c) je-li na území svazku obcí jedna základní škola nebo více základních škol zřízených svazkem obcí nebo dojde-li k dohodě několika obcí o vytvoření společného školského obvodu jedné nebo více základních škol zřizovaných některou z těchto obcí, stanoví každá z dotčených obcí obecně závaznou vyhláškou příslušnou část školského obvodu.

(3) Pokud území obce nebo jeho část nespádá pod školský obvod ani společný školský obvod a je ohroženo plnění povinné školní docházky dítěte uvedeného v odstavci 1, krajský úřad opatřením obecné povahy pro toto území vytvoří nebo na ně rozšíří školský obvod nebo společný školský obvod základní školy zřizované touto nebo jinou obcí nebo svazkem obcí, a to s platností nejdéle na 24 měsíců. Námitky proti návrhu opatření obecné povahy podle věty první může podat obec, pro jejíž území nebo jeho část je vytvořen nebo na ně rozšířen školský obvod nebo společný školský obvod základní školy, a dále obec, která zřizuje danou základní školu nebo je členem svazku obcí, který zřizuje danou základní školu. Pokud dojde některým ze způsobů podle odstavce 2 k vymezení školského obvodu pro území obce nebo jeho část, pozbývá opatření obecné povahy v odpovídajícím rozsahu účinnosti.

(4) Školský obvod se nestanoví škole zřízené v souladu s § 16 odst. 9 a školám zřizovaným jinými zřizovateli než obcí nebo svazkem obcí.

(5) V rámci základní dopravní obslužnosti⁴⁸ území kraje je kraj povinen zajistit dopravu do spádové školy a ze spádové školy, pokud vzdálenost spádové školy od místa trvalého pobytu žáka přesáhne 4 km.

§ 179 odst. 1,2 školského zákona

„(1) Obec nebo svazek obcí zřizuje a zrušuje

a) mateřské školy,

b) mateřské a základní školy s vyučovacím jazykem národnostní menšiny za podmínek stanovených v § 14 a

c) zařízení školního stravování sloužící dětem a žákům škol, které zřizuje.

(2) Obec je povinna zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání v posledním roce před zahájením povinné školní docházky pro děti s místem trvalého pobytu na jejím území a pro děti umístěné na jejím území v dětském domově. Za tímto účelem obec

a) zřídí mateřskou školu, nebo

b) zajistí předškolní vzdělávání v mateřské škole zřizované jinou obcí nebo svazkem obcí.“

§ 180 odst. 1 školského zákona

„(1) Obec nebo svazek obcí zajišťuje výdaje právnických osob vykonávajících činnost škol a školských zařízení, které zřizuje, s výjimkou výdajů hrazených z finančních prostředků státního rozpočtu přidělovaných podle § 161 odst. 6 písm. b) a z jiných zdrojů; v případě, že školský obvod přesahuje území jedné obce, zabezpečují výdaje školských zařízení sloužících základní škole v tomto školském obvodu dotčené obce poměrně podle počtu žáků s místem trvalého pobytu v jednotlivých obcích, nedojde-li mezi obcemi k jiné dohodě.“

§ 183 odst. 2,4 školského zákona

„(2) Rozhodnutí, kterým se vyhovuje žádosti o přijetí ke vzdělávání, se oznamují zveřejněním seznamu uchazečů pod přiděleným registračním číslem s výsledkem řízení u každého uchazeče. Seznam se zveřejňuje na veřejně přístupném místě ve škole a v případě základní, střední a vyšší odborné školy též způsobem umožňujícím dálkový přístup, a to alespoň na dobu 15 dnů, obsahuje datum zveřejnění a v případě středních škol též poučení o právních následcích neodevzdání zápisového lístku podle § 60a odst. 7. Zveřejněním seznamu se považují rozhodnutí, kterými se vyhovuje žádostem o přijetí ke vzdělávání, za oznámená.

(4) Krajský úřad plní úkoly nadřízeného správního orgánu ředitelů škol a školských zařízení, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí, při rozhodování podle § 165 odst. 2.“

Správní řád

§ 1 správního řádu

„(1) Tento zákon upravuje postup orgánů moci výkonné, orgánů územních samosprávných celků a jiných orgánů, právnických a fyzických osob, pokud vykonávají působnost v oblasti veřejné správy (dále jen "správní orgán").

(2) Tento zákon nebo jeho jednotlivá ustanovení se použijí, nestanoví-li zvláštní zákon jiný postup.

(3) Tento zákon se nevztahuje na právní jednání prováděná správními orgány a na vztahy mezi orgány téhož územního samosprávného celku při výkonu samostatné působnosti.“

§ 2 správního řádu

(1) Správní orgán postupuje v souladu se zákony a ostatními právními předpisy, jakož i mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu (dále jen "právní předpisy"). Kde se v tomto zákoně mluví o zákoně, rozumí se tím též mezinárodní smlouva, která je součástí právního řádu.

(2) Správní orgán uplatňuje svou pravomoc pouze k těm účelům, k nimž mu byla zákonem nebo na základě zákona svěřena, a v rozsahu, v jakém mu byla svěřena.

(3) Správní orgán šetří práva nabytá v dobré víře, jakož i oprávněné zájmy osob, jichž se činnost správního orgánu v jednotlivém případě dotýká (dále jen "dotčené osoby"), a může zasahovat do těchto práv jen za podmínek stanovených zákonem a v nezbytném rozsahu.

(4) Správní orgán dbá, aby přijaté řešení bylo v souladu s veřejným zájmem a aby odpovídalo okolnostem daného případu, jakož i na to, aby při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly nedůvodné rozdíly.

§ 3 správního řádu

Nevyplývá-li ze zákona něco jiného, postupuje správní orgán tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro soulad jeho úkonu s požadavky uvedenými v § 2.

§ 4 správního řádu

(1) Veřejná správa je službou veřejnosti. Každý, kdo plní úkoly vyplývající z působnosti správního orgánu, má povinnost se k dotčeným osobám chovat zdvořile a podle možností jim vycházet vstříc.

(2) Správní orgán v souvislosti se svým úkonem poskytne dotčené osobě přiměřené poučení o jejich právech a povinnostech, je-li to vzhledem k povaze úkonu a osobním poměrům dotčené osoby potřebné.

(3) Správní orgán s dostatečným předstihem uvědomí dotčené osoby o úkonu, který učiní, je-li to potřebné k hájení jejich práv a neohrozí-li to účel úkonu.

(4) Správní orgán umožní dotčeným osobám uplatňovat jejich práva a oprávněné zájmy.

§ 5 správního řádu

Pokud to povaha projednávané věci umožňuje, pokusí se správní orgán o smírné odstranění rozporů, které brání řádnému projednání a rozhodnutí dané věci.

§ 6 správního řádu

(1) Správní orgán vyřizuje věci bez zbytečných průtahů. Nečiní-li správní orgán úkony v zákonem stanovené lhůtě nebo ve lhůtě přiměřené, není-li zákonná lhůta stanovena, použije se ke zjednání nápravy ustanovení o ochraně před nečinností (§ 80).

(2) Správní orgán postupuje tak, aby nikomu nevznikaly zbytečné náklady, a dotčené osoby co možná nejméně zatěžuje. Podklady od dotčené osoby vyžaduje jen tehdy, stanoví-li tak právní předpis. Lze-li však potřebné údaje získat z úřední evidence, kterou správní orgán sám vede, a pokud o to dotčená osoba požádá, je povinen jejich obstarání zajistit. Při opatřování údajů podle tohoto ustanovení má správní orgán vůči třetím osobám, jichž se tyto údaje mohou týkat, stejné postavení jako dotčená osoba, na jejíž požádání údaje opatřuje.

§ 7 správního řádu

(1) Dotčené osoby mají při uplatňování svých procesních práv rovné postavení. Správní orgán postupuje vůči dotčeným osobám nestranně a vyžaduje od všech dotčených osob plnění jejich procesních povinností rovnou měrou.

(2) Tam, kde by rovnost dotčených osob mohla být ohrožena, správní orgán učiní opatření potřebná k jejímu zajištění.

§ 8 správního řádu

(1) Správní orgány dbají vzájemného souladu všech postupů, které probíhají současně a souvisejí s týmiž právy nebo povinnostmi dotčené osoby. Na to, že současně probíhá více takových postupů u různých správních orgánů nebo u jiných orgánů veřejné moci, je dotčená osoba povinna správní orgány bezodkladně upozornit.

(2) Správní orgány vzájemně spolupracují v zájmu dobré správy.“

§ 37 správního řádu

„Podání

(1) Podání je úkonem směřujícím vůči správnímu orgánu. Podání se posuzuje podle svého skutečného obsahu a bez ohledu na to, jak je označeno.

(2) Z podání musí být patrné, kdo je činí, které věci se týká a co se navrhuje. Fyzická osoba uvede v podání jméno, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu, popřípadě jinou adresu pro doručování podle § 19 odst. 3. V podání souvisejícím s její podnikatelskou činností uvede fyzická osoba jméno a příjmení, popřípadě dodatek odlišující osobu podnikatele nebo druh podnikání vztahující se k této osobě nebo jí provozovanému druhu podnikání, identifikační číslo osob a adresu zapsanou v obchodním rejstříku nebo jiné zákonem upravené evidenci jako místo podnikání, popřípadě jinou adresu pro doručování. Právnícká osoba uvede v podání svůj název nebo obchodní firmu, identifikační číslo osob nebo obdobný údaj a adresu sídla, popřípadě jinou adresu pro doručování. Podání musí obsahovat označení správního orgánu, jemuž je určeno, další náležitosti, které stanoví zákon, a podpis osoby, která je činí.

(3) Nemá-li podání předepsané náležitosti nebo trpí-li jinými vadami, pomůže správní orgán podateli nedostatky odstranit nebo ho vyzve k jejich odstranění a poskytne mu k tomu přiměřenou lhůtu.

(4) Podání je možno učinit písemně nebo ústně do protokolu anebo v elektronické podobě podepsané uznávaným elektronickým podpisem. Za podmínky, že podání je do 5 dnů potvrzeno, popřípadě doplněno způsobem uvedeným ve větě první, je možno je učinit pomocí jiných technických prostředků, zejména prostřednictvím dálkopisu, telefaxu nebo veřejné datové sítě bez použití uznávaného elektronického podpisu.

(5) Ten, kdo činí podání v elektronické podobě podle odstavce 4 věty první, uvede současně poskytovatele certifikačních služeb, který jeho certifikát vydal a vede jeho evidenci, nebo certifikát připojí k podání.“

§ 45 správního řádu

„Žádost

(1) Žádost musí mít náležitosti uvedené v § 37 odst. 2 a musí z ní být patrné, co žadatel žádá nebo čeho se domáhá. Žadatel je dále povinen označit další jemu známé účastníky.

(2) Nemá-li žádost předepsané náležitosti nebo trpí-li jinými vadami, pomůže správní orgán žadateli nedostatky odstranit na místě nebo jej vyzve k jejich odstranění, poskytne mu k tomu přiměřenou lhůtu a poučí jej o následcích neodstranění nedostatků v této lhůtě; současně může řízení přerušit (§ 64).

(3) Žádost nesmí být zjevně právně nepřípustná. Takovou žádost správní orgán neprojednává a řízení zastaví (§ 66). Usnesení se oznamuje účastníkům, kteří byli o zahájení řízení uvědoměni.

(4) Žadatel může zúžit předmět své žádosti nebo vzít žádost zpět; toto právo nelze uplatnit v době od vydání rozhodnutí správního orgánu prvního stupně do zahájení odvolacího řízení.“

§ 68 správního řádu

„(1) Rozhodnutí obsahuje výrokovou část, odůvodnění a poučení účastníků.

(2) Ve výrokové části se uvede řešení otázky, která je předmětem řízení, právní ustanovení, podle nichž bylo rozhodováno, a označení účastníků podle § 27 odst. 1. Účastníci, kteří jsou fyzickými osobami, se označují údaji umožňujícími jejich identifikaci (§ 18 odst. 2); účastníci, kteří jsou právníckými osobami, se označují názvem a sídlem. Ve výrokové části se uvede lhůta ke splnění ukládané povinnosti, popřípadě též jiné údaje potřebné k jejímu řádnému splnění a výrok o vyloučení odkladného účinku odvolání (§ 85 odst. 2). Výroková část rozhodnutí může obsahovat jeden nebo více výroků; výrok může obsahovat vedlejší ustanovení.

(3) V odůvodnění se uvedou důvody výroku nebo výroků rozhodnutí, podklady pro jeho vydání, úvahy, kterými se správní orgán řídil při jejich hodnocení a při výkladu právních předpisů, a informace o tom, jak se správní orgán vypořádal s návrhy a námitkami účastníků a s jejich vyjádřením k podkladům rozhodnutí.

(4) Odůvodnění rozhodnutí není třeba, jestliže správní orgán prvního stupně všem účastníkům v plném rozsahu vyhoví.

(5) V poučení se uvede, zda je možné proti rozhodnutí podat odvolání, v jaké lhůtě je možno tak učinit, od kterého dne se tato lhůta počítá, který správní orgán o odvolání rozhoduje a u kterého správního orgánu se odvolání podává.

(6) Pokud odvolání nemá odkladný účinek, musí být tato skutečnost v poučení uvedena.“

§ 69 správního řádu

„(1) V písemném vyhotovení rozhodnutí se uvede označení "rozhodnutí" nebo jiné označení stanovené zákonem. Písemné vyhotovení rozhodnutí dále musí obsahovat označení správního orgánu, který rozhodnutí vydal, číslo jednací, datum vyhotovení, otisk úředního razítka, jméno, příjmení, funkci nebo služební číslo a podpis oprávněné úřední osoby. Podpis oprávněné úřední osoby je na stejnopisu možno nahradit doložkou "vlastní rukou" nebo zkratkou "v. r." u příjmení oprávněné úřední osoby a doložkou "Za správnost vyhotovení:" s uvedením jména, příjmení a podpisu úřední osoby, která odpovídá za písemné vyhotovení rozhodnutí.

(2) V písemném vyhotovení rozhodnutí se uvedou jména a příjmení všech účastníků.

(3) Pokud se na žádost účastníka má rozhodnutí doručit elektronicky, vyhotoví úřední osoba, která za písemné vyhotovení rozhodnutí odpovídá, jeho elektronickou verzi s tím, že na místě otisku úředního razítka vyjádří tuto skutečnost slovy "otisk úředního razítka" a dokument podepíše svým uznávaným elektronickým podpisem.

(4) Na požádání účastníka správní orgán vydá stejnopis písemného vyhotovení rozhodnutí. Na požádání účastníka lze též vydat pouze stejnopis výroku.“

Zákon o obcích

§ 35 odst. 2 zákona o obcích

„(2) Do samostatné působnosti obce patří zejména záležitosti uvedené v § 84, 85 a 102, s výjimkou vydávání nařízení obce. Obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.“

Vyhláška č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání

§ 6 vyhlášky č. 14/2005 Sb., o předškolním vzdělávání

„ 6

Úplata za předškolní vzdělávání v mateřské škole, kterou zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí

(1) Ředitel mateřské školy stanoví měsíční výši úplaty za předškolní vzdělávání (dále jen "úplata") na období školního roku a zveřejní ji na přístupném místě ve škole nejpozději 30. června předcházejícího školního roku. V případě přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání v průběhu školního roku oznámí ředitel mateřské školy stanovenou výši úplaty zákonnému zástupci při přijetí dítěte.

(2) Měsíční výše úplaty nesmí přesáhnout 50 % skutečných průměrných měsíčních neinvestičních nákladů právnické osoby vykonávající činnost mateřské školy, které připadají na předškolní vzdělávání dítěte v mateřské škole, popřípadě dítěte v příslušném druhu provozu mateřské školy, v uplynulém kalendářním roce. Určují-li se náklady podle předchozí věty zvlášť podle druhů provozu mateřské školy, musí jejich vzájemný poměr odpovídat počtu dětí v jednotlivých druzích provozu a skutečné průměrné denní délce jednotlivých druhů provozu v uplynulém kalendářním roce. Do nákladů podle věty první a druhé se nezapočítají platy, náhrady platů, nebo mzdy a náhrady mezd, odměny za pracovní pohotovost, odměny za práci vykonávanou na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr a odstupné, úhrada pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a úhrada pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, příděly do fondu kulturních a sociálních potřeb a ostatní platby vyplývající z pracovněprávních vztahů, nezbytné zvýšení nákladů spojených s výukou dětí zdravotně postižených, náklady na učební pomůcky, na další vzdělávání pedagogických pracovníků a na činnosti, které přímo souvisejí s rozvojem škol a kvalitou vzdělávání, na jejichž úhradu byly použity finanční prostředky poskytnuté ze státního rozpočtu.

(3) Úplata se pro příslušný školní rok stanoví pro všechny děti v tomtéž druhu provozu mateřské školy ve stejné měsíční výši. Pro případy dětí v celodenním nebo internátním provozu, jimž je docházka do mateřské školy omezena rodičem dítěte z důvodu pobírání rodičovského příspěvku, se v souladu s odstavcem 1 zvlášť stanoví výše úplaty odpovídající nejvýše 2/3 výše úplaty stanovené pro celodenní provoz.

(4) Pro dítě, které se v souladu s § 34 odst. 9 školského zákona nezapočítává do počtu dětí v mateřské škole pro účely posouzení souladu s nejvyšším povoleným počtem dětí zapsaným v rejstříku škol a školských zařízení, stanoví výši úplaty ředitel mateřské školy, nejvýše však ve výši odpovídající 2/3 výše úplaty v příslušném provozu.

(5) Pro kalendářní měsíc, v němž bude omezen nebo přerušen provoz mateřské školy podle § 3 po dobu delší než 5 vyučovacích dnů, stanoví ředitel mateřské školy výši úplaty, která nepřesáhne poměrnou část výše úplaty stanovené podle odstavců 1 až 3 odpovídající rozsahu omezení nebo přerušení provozu mateřské školy. Takto stanovenou výši úplaty je ředitel mateřské školy povinen zveřejnit na přístupném místě ve škole, a to nejpozději 2 měsíce před přerušením nebo omezením provozu mateřské školy podle § 3 odst. 1, v ostatních případech neprodleně po rozhodnutí ředitele mateřské školy o přerušení nebo omezení provozu.

(6) Osvobozen od úplaty je

a) zákonný zástupce dítěte, který pobírá opakující se dávku pomoci v hmotné nouzi,

b) zákonný zástupce nezaopatřeného dítěte, pokud tomuto dítěti náleží zvýšení příspěvku na péči,

c) rodič, kterému náleží zvýšení příspěvku na péči z důvodu péče o nezaopatřené dítě, nebo

d) fyzická osoba, která o dítě osobně pečuje a z důvodu péče o toto dítě pobírá dávky péčovské péče, pokud tuto skutečnost prokáže řediteli mateřské školy.

(7) Úplata za příslušný kalendářní měsíc je splatná do patnáctého dne následujícího kalendářního měsíce, pokud ředitel mateřské školy nedohodne se zákonným zástupcem dítěte jinou splatnost úplaty. V případě, kdy byla přede dnem splatnosti podána zákonným zástupcem nebo fyzickou osobou uvedenou v odstavci 6 řediteli mateřské školy žádost o osvobození od úplaty za příslušný kalendářní měsíc z důvodu uvedeného v odstavci 6, nenastane splatnost úplaty dříve než dnem, kdy rozhodnutí ředitele mateřské školy o této žádosti nabude právní moci.“

5.2. Dotazníkové šetření

5.2.1. Popis souboru respondentů dotazníkového šetření

Za účelem zjištění aktuálních zkušeností souvisejících s docházkou dětí do mateřských škol a s cílem zmapovat názory matek malých dětí na navrhovaná opatření týkající se povinné předškolní výchovy pro specifickou skupinu sociálně znevýhodněných dětí, dále povinné předškolní výchovy v posledním roce před nástupem do základní školy pro všechny děti a také garance míst v MŠ pro všechny děti bylo v rámci projektu provedeno rozsáhlé dotazníkové šetření. Toto šetření realizovala **na území celé České republiky na přelomu listopadu a prosince 2014 společnost ppm factum research**. Cílovou skupinou byly **matky, které mají alespoň jedno dítě ve věku 3-5 let**, tedy ve věku, kdy může navštěvovat mateřskou školu, a které žijí s tímto dítětem ve společné domácnosti. Dalšími předem definovanými kvótami, které měly zajistit dostatečné zastoupení respondentek napříč celou ČR i

v rámci vybraných podskupin žen, byl kraj, velikost místa bydliště, vzdělání a ekonomická aktivita. **Celkem bylo dotázáno 785 žen.**

Zastoupení respondentek v jednotlivých krajích České republiky je rozloženo téměř rovnoměrně, tzn. **počet dotázaných se nejčastěji pohybuje kolem 50 osob v daném kraji**, přičemž v žádném z krajů neklesá pod 45 osob. Nejméně (5,7 %) žen bylo dotázáno v Pardubickém kraji, naopak nejvíce (9,2 %) v Praze (podrobněji viz Tab. 5.1).

Tab. 5.1.: Zastoupení respondentek dle jednotlivých krajů, abs. a v %

kraj	počet	%
Hl. m. Praha	72	9,2
Středočeský kraj	68	8,7
Jihočeský kraj	52	6,6
Plzeňský kraj	52	6,6
Karlovarský kraj	55	7,0
Ústecký kraj	54	6,9
Liberecký kraj	49	6,2
Královéhradecký kraj	47	6,0
Pardubický kraj	45	5,7
Kraj Vysočina	50	6,4
Jihomoravský kraj	65	8,3
Olomoucký kraj	53	6,8
Zlínský kraj	56	7,1
Moravskoslezský kraj	67	8,5
Celkem	785	100

Oproti tomu zastoupení žen dle velikosti místa jejich bydliště dané počtem obyvatel v souladu se zadáním zhruba odpovídá rozložení dle SLDB 2011. V obcích do 500 obyvatel i v obcích s 500 až 999 obyvateli bylo shodně dotázáno necelých 7 % respondentek, respondentky z obcí o celkovém počtu obyvatel 1 000 až 1 999 zastupují 8 % ze všech dotázaných žen, ženy z obcí o 2 000 až 4 999 obyvatelích zastupují necelých 17 % všech dotázaných, ženy z velikostní kategorie 5 000 až 19 999 obyvatel jsou ve výběrovém souboru zastoupeny nejčastěji, konkrétně pětinou, zhruba každá desátá respondentka pochází z města o velikosti 50 000 až 99 999 obyvatel a ženy z velkoměst nad 100 000 obyvatel zastupují 17 % všech dotázaných matek.

Tab. 5.2.: Zastoupení respondentek dle velikosti místa bydliště dané počtem obyvatel, abs. a v %

počet obyvatel	počet	%
do 500	53	6,8
500 – 999	54	6,9
1 000 – 1 999	62	7,9
2 000 – 4 999	130	16,6
5 000 – 19 999	160	20,4
20 000 – 49 999	111	14,1
50 000 – 99 999	84	10,7
100 000 a více	131	16,7
Celkem	785	100

Dotazované matky malých dětí **žijí nejčastěji v úplných rodinách**, tzn. společně s manželem, resp. partnerem a jejich dětmi, případně i s dalšími osobami (89 % dotázaných žen). Z tohoto počtu přitom drtivá většina rodin žije **samostatně, bez přítomnosti dalších členů domácnosti** (82 % ze všech dotázaných rodin). V úplných rodinách a zároveň s dalšími osobami žije ve společné domácnosti 8 % dotázaných žen. **Zhruba každá desátá dotázaná žena je matkou samoživitelkou**. I ony žijí ve většině případů jen se svými dětmi, zastoupení neúplných rodin, s nimiž sdílí společnou domácnost ještě nějaká další osoba, je však častější než v rodinách úplných. Vzhledem k celkově nízkému podílu neúplných rodin v našem výběrovém souboru však není podíl neúplných rodin žijících ve společné domácnosti ještě s dalšími osobami příliš vysoký – konkrétně představuje 4 % ze všech dotázaných rodin.

Tab. 5.3.: Zastoupení respondentek dle typu rodinného soužití, abs. a v %

V jakém typu rodinného soužití nyní žijete?	počet	%
Žijí s manželem/partnerem a s dětmi	640	81,5
Žijí s manželem/partnerem a s dětmi a s dalšími osobami	60	7,6
Žijí pouze se svými dětmi bez partnera (neúplná rodina)	52	6,6
Žijí pouze se svými dětmi bez partnera (neúplná rodina) a s dalšími osobami	33	4,2
Celkem	785	100

Dalšími osobami, které žijí v rodinách dotázaných, jsou nejčastěji rodiče respondentky (jeden nebo oba – 69 % z rodin, v nichž žije kromě rodičů a dětí ještě nějaká osoba či osoby). V pětině rodin, v nichž žije ještě další osoba či osoby, žijí rodiče partnera (jeden nebo oba), v 17 % rozšířených rodin

bydlí nějaká jiná příbuzná osoba nebo osoby a pouze v jediné dotázané rodině žije kromě rodičů a dětí ještě nepříbuzná osoba.

Tab. 5.4.: Zastoupení respondentek dle soužití ve společné domácnosti s dalšími osobami než dětmi, příp. partnerem, kladné odpovědi abs. a v %

	počet	% ano*
rodiče respondentky – jeden nebo oba	64	68,8
partnerovi rodiče – jeden nebo oba	19	20,4
jiná příbuzná osoba nebo osoby	16	17,2
jiná nepříbuzná osoba nebo osoby	1	1,1

Pozn.: *procento z počtu 93, tj. z počtu respondentek, které žijí ve společné domácnosti ještě s dalšími osobami než jen s dětmi a (příp.) partnerem

Většina dotázaných žen má (prozatím) pouze jediné nezaopatřené dítě – konkrétně téměř 47 %. Matky dvou dětí zastupují 44 % dotázaných a matky tři dětí necelých 8 %. Čtyř a vícedětných rodin je ve výběrovém souboru jen málo – čtyřdětných pouze 8, což je 1 % ze všech dotázaných rodin, a pěti či dokonce vícedětných jen 5 (tj. 0,6 %).

Tab. 5.5.: Zastoupení respondentek dle počtu nezaopatřených dětí žijících s nimi ve společné domácnosti

počet dětí	počet	%
1	364	46,4
2	348	44,3
3	60	7,6
4	8	1,0
5 a více	5	0,6
celkem	785	100

Pozn.: Nezaopatřené dítě je dítě do skončení povinné školní docházky a poté dítě studující nebo soustavně se připravující na budoucí povolání, nejdéle však do 26. roku věku. Po skončení povinné školní docházky se do 18. roku věku považuje za nezaopatřené také dítě, které je vedeno v evidenci úřadu práce jako uchazeč o zaměstnání a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci.

Tyto děti jsou přitom v širokém věkovém rozmezí od novorozenců až po dospělé ve věku studia na vysoké škole. Velká většina dětí je nicméně tři a čtyřletých, popřípadě pětiletých, což odpovídá předem definovanému výběrovému kritériu, podle něhož v domácnosti musí být alespoň jedno dítě ve věku 3–5 let.

Dotázané matky jsou nejčastěji ve věkovém rozpětí 30-34 let (36 % respondentek). Druhou nejčastěji zastoupenou věkovou skupinou jsou ženy ve věku 25-29 let (26 % respondentek) a dále skupina 35-39 let (23 %). Matek do 24 let je v souboru pouze 5 %. Matek čtyřicetiletých a starších naopak 9 %. Partneri respondentek jsou vesměs starší – třetina jich je ve věku 35-39 let a bezmála stejný podíl je ve věku 30-34 let. Mužů ve věku 40 a více let je více než pětina a do 29 let je pouze 12 % partnerů dotázaných žen.

Tab.5.6.: Věk respondentek a jejich partnerů v letech, zastoupení v %

věk	respondentka	partner
do 24	5,2	0,7
25-29	26,4	11,7
30-34	35,7	32,3
35-39	23,3	33,6
40+	9,3	21,4
neodpověděla	0,1	0,3
celkem	100	100

Respondentky dle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání lze v souladu s předem definovanými kvótami **rozdělit zhruba na třetiny**, kdy jedna třetina má nejvýše střední vzdělání bez maturity (4 % žen mají pouze nedokončené základní nebo základní vzdělání a necelých 30 % žen je vyučeno bez maturity nebo má střední školu bez maturity), druhá třetina je vyučena s maturitou nebo má střední odborné či všeobecné vzdělání s maturitou a poslední třetina žen má vysokoškolské vzdělání, popřípadě vyšší odbornou školu. Co se týče manželů či partnerů dotázaných žen, tak i ti mají ve zhruba třetině případů nejvýše střední vzdělání s maturitou (pouze 1,1 % jich však má nedokončené základní nebo základní vzdělání a 33 % je vyučeno bez maturity nebo má střední vzdělání bez maturity), oproti ženám je však u mužů výrazně vyšší zastoupení středoškoláků s maturitou (popřípadě vyučených s maturitou – konkrétně 41 %), a to na úkor vysokoškolsky vzdělaných, kterých je jen čtvrtina. Znamená to tedy, že v úplných rodinách našeho výběrového souboru mají ženy o něco častěji vyšší vzdělání než jejich partneři (konkrétně se jedná o 26 % úplných rodin). Naopak rodin, kde má vyšší vzdělání muž, je 18 %. Vzdělanostně homogenních partnerství je pak v našem souboru nejvíce, konkrétně 56 %.

Tab. 5.7.: Nejvyšší ukončené vzdělání respondentek a jejich partnerů, zastoupení v %

vzdělání	respondentka	partner
nedokončené základní nebo základní	4,1	1,1
vyučen/a bez maturity nebo střední bez maturity	29,6	33,1
vyučen/a s maturitou, nebo střední odborné nebo všeobecné s maturitou	34,0	41,0
vysokoškolské vč. VOŠ	32,4	24,7
celkem	100	100

Z hlediska současného sociálně ekonomického postavení (podle hlavního zaměstnání) je **většina dotazovaných žen zaměstnankyněmi** - 38 % na plný úvazek a 8 % na zkrácený pracovní úvazek, tj. pracujících méně než 30 hodin týdně. Druhou nejčastěji zastoupenou skupinou jsou **matky pečující doma o dítě mladší tří let**, tedy matky na mateřské (5 %) nebo rodičovské dovolené (18 %). 5 % matek pobírá rodičovský příspěvek po ukončení rodičovské dovolené, tj. jsou doma s dítětem ve věku 3-4 roky, příp. se zdravotně postiženým dítětem ve věku 3-7 let a nemají žádné či nemají stálé zaměstnání. 4 % žen jsou v domácnosti a 13 % matek je nezaměstnaných. 5 % respondentek je soukromými podnikatelkami bez zaměstnanců (osoba samostatně výdělečně činná, svobodné povolání, živnostník, případně pomáhající člen rodiny) a 1 % dotázaných matek je soukromými podnikatelkami se zaměstnanci. 1 % matek jsou studentky.

Pro další analýzy jsme matky na základě jejich současného sociálně ekonomického postavení rozdělili na dvě skupiny, tj. na ženy, které v současné době vykonávají placenou výdělečnou činnost, tedy na ženy pracující, jichž je 53 %, a na ženy nepracující, jichž je zbývajících 47 %.

Partneři dotázaných žen jsou v drtivé většině případů (80 %) zaměstnanci na plný pracovní úvazek, popřípadě soukromě podnikají - 10 % je soukromými podnikateli bez zaměstnanců a 5 % je soukromými podnikateli se zaměstnanci. Ostatní kategorie jsou zastoupeny jen výjimečně (podobněji viz Tab. 5.8.), popřípadě vůbec (konkrétně se ve výběrovém souboru nevyskytuje žádná rodina, v níž by muž pobíral rodičovský příspěvek po ukončení rodičovské dovolené nebo výhradně studoval).

Tab. 5.8.: Současné sociálně ekonomické postavení (podle hlavního zaměstnání) respondentek a jejich partnerů, zastoupení v %

sociálně ekonomické postavení	respondentka	partner
zaměstnanec na plný úvazek	38,2	80,1
zaměstnanec na zkrácený úvazek (méně než 30h týdně)	8,2	0,9
soukromý podnikatel se zaměstnanci	1,0	5,4
soukromý podnikatel bez zaměstnanců ¹	5,2	10,0
Nezaměstnaný	13,0	1,7
žena na mateřské dovolené (28 týdnů)	5,4	
rodič na rodičovské dovolené	18,0	0,4
rodič pobírající rodičovský příspěvek po ukončení RD ²	5,0	0,0
v domácnosti	4,2	0,1
student/ka	1,4	0,0
jiné	0,5	0,1
nezjištěno	0,0	1,1
celkem	100	100

Pozn.: ¹ osoba samostatně výdělečně činná, svobodné povolání, živnostník, pomáhající člen rodiny

² tj. s dítětem ve věku 3-4 roky, příp. zdravotně postiženým dítětem ve věku 3-7 let a nemající žádné či nemající stále zaměstnání (RD – rodičovská dovolená)

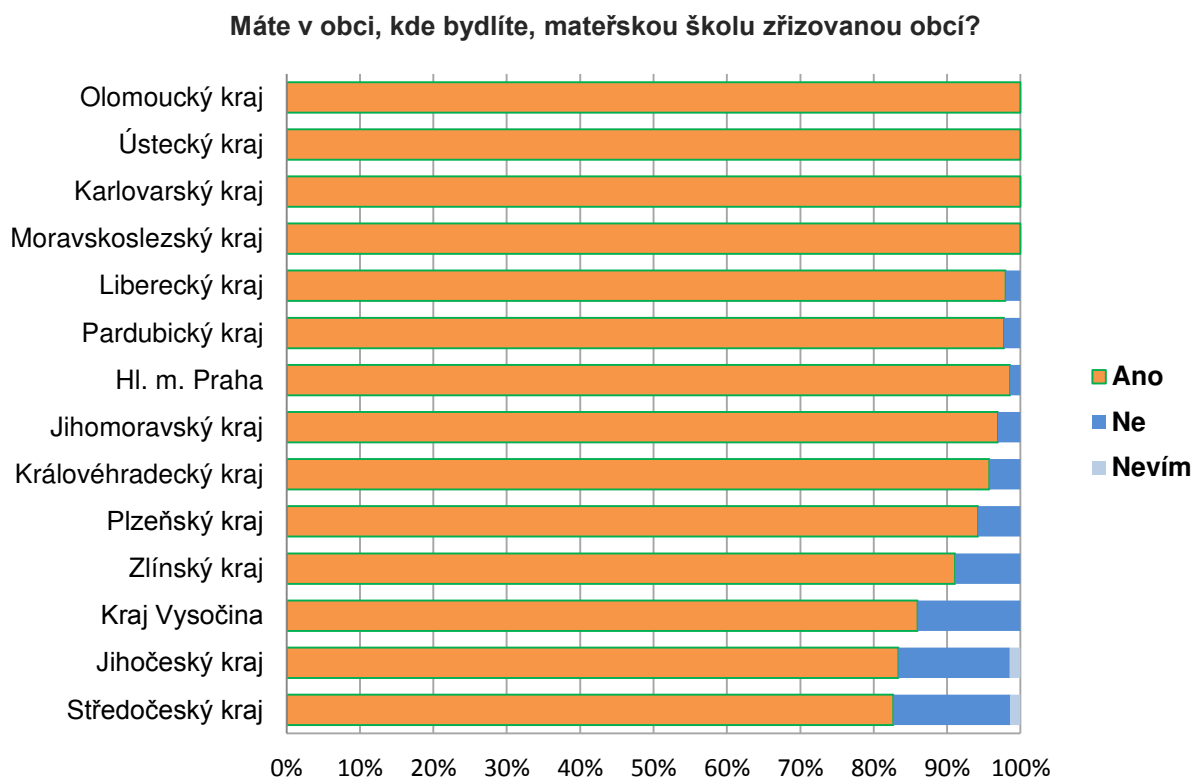
Při následujícím zpracování jednotlivých otázek byl výběrový soubor převážěn váhami, které byly zkonstruovány tak, aby odpovídaly rozložení žen v celé populaci České republiky v závislosti na nejvyšším ukončeném vzdělání a velikosti jednotlivých krajů.

5.2.2. Docházka dítěte do mateřské školy zřizované obcí

Před analýzou současné docházky do obecních mateřských škol z pohledu respondentek se nejprve zaměříme na identifikaci a základní charakteristiky populace dětí ve věku docházky do MŠ, které do obecní mateřské školy docházejí, a také na vztah docházky do mateřské školy a její existence v místě bydliště dítěte.

Mateřskou školu zřizovanou obcí má v místě bydliště 94 % dotázaných respondentek, 5,5 % dotázaných ji v místě bydliště nemá a zanedbatelný podíl (v absolutní hodnotě dvě respondentky) neví, zda v obci, kde bydlí, je, či není obecní mateřská škola. Ve třech ze sledovaných krajů měly v místě bydliště obecní mateřskou školu všechny dotázané respondentky (viz Graf 5.1.), naopak nejvýrazněji jsou v souboru zastoupeny respondentky bez MŠ v obci svého bydliště ve Středočeském a Jihočeském kraji a v Kraji Vysočina.

Graf 5.1.: Přítomnost obecní MŠ v místě bydliště respondentky, dle krajů, v %

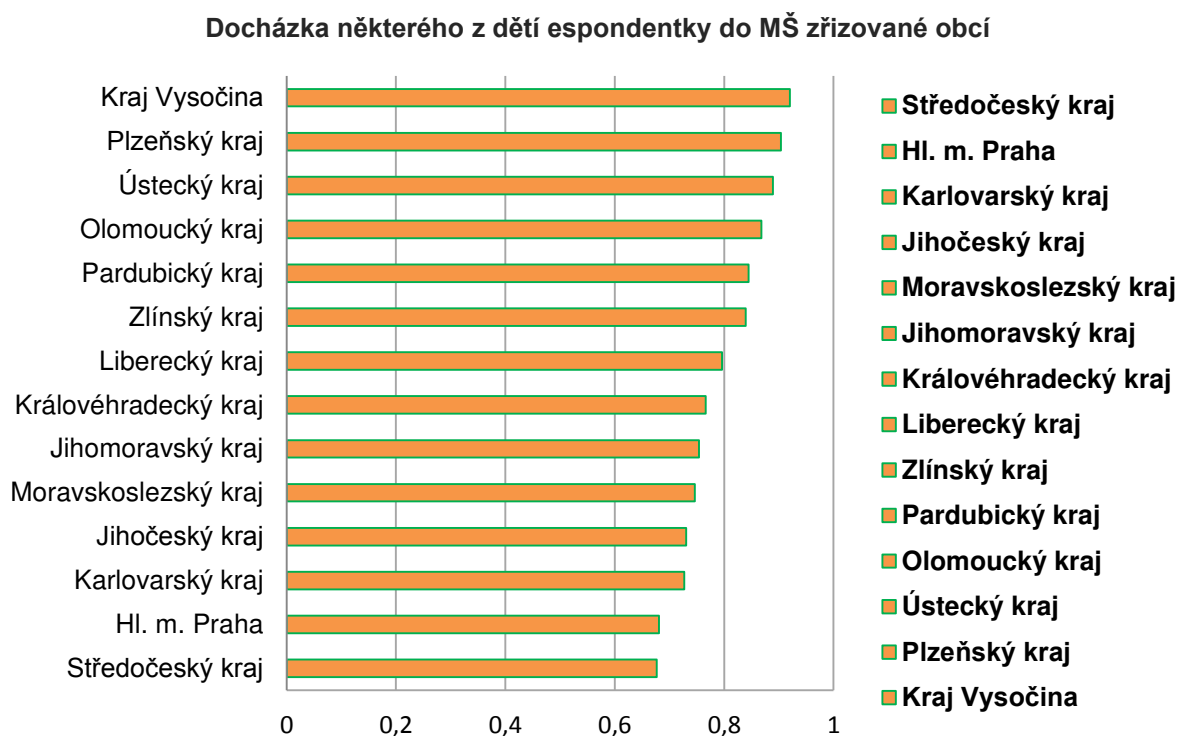
Pozn.: červeně označené podíly ukazují statisticky významné rozdíly oproti průměru

Nejméně často mají obecní mateřskou školu v nejmenších obcích do 500 obyvatel (47 % respondentek z nejmenších obcí uvedlo, že MŠ v obci mají, 53 % ji v obci nemá). V obcích nad 500 obyvatel jsou obecní MŠ většinou přítomny, uvádí je přes 95 % dotázaných. Ve větších městech jsou obecní MŠ přítomny vždy a pouze výjimečně některá z respondentek uvádí opak či si přítomností obecní MŠ není jistá.

Obecní mateřskou školu v současnosti navštěvuje alespoň některé dítě v 78 % dotázaných rodin.

Více než pětina respondentek tedy do obecní MŠ dítě či žádné z dětí neposílá, ač má alespoň jedno dítě ve věku docházky do MŠ. Podíváme-li se nejprve na vztah mezi přítomností MŠ v obci a docházkou dětí do MŠ, je zřejmé, že se nepotvrzuje hypotéza, podle které by byla docházka dětí méně častá tam, kde není mateřská škola přímo v místě bydliště. Respondentky, které bydlí v obcích bez MŠ, posílají alespoň některé z dětí do obecní MŠ ve stejné míře (78,5 %), jako respondentky, které v místě bydliště obecní MŠ mají (79 %). Krom toho v nejmenších obcích, kde jsou obecní MŠ zřizovány nejméně často, dochází do MŠ děti z většiny dotázaných rodiny (82 %), stejně tak je jedna z nejvyšších docházek identifikována v Kraji Vysočina, ve kterém máme nejvyšší zastoupení respondentek bez MŠ v místě bydliště (viz Graf 5.2.).

Graf 5. 2.: Docházka některého z dětí do obecní MŠ, dle krajů, v %

Pozn.: oranžová značí nadprůměrné hodnoty, naopak modrá podprůměrné hodnoty; červeně označené podíly pak ukazují statisticky významné rozdíly oproti průměru

Nejnižší míra docházky je naopak zaznamenána ve Středočeském kraji (68 %), ze kterého máme nejvyšší podíl respondentek žijících v obcích bez obecní MŠ, ale také v Hlavním městě Praze. Je tedy nezbytné analyzovat další faktory ovlivňující míru docházky dětí do MŠ, především faktory na úrovni rodin (jejich vybrané charakteristiky) a faktory ovlivňující dostupnost (teritoriální, faktickou, finanční) předškolního vzdělávání.

Docházka dětí do MŠ v závislosti na jejich rodinném zázemí

To, zda rodina posílá dítě/některé z dětí do obecní mateřské školy, není nijak ovlivněno vzděláním respondentky, projevuje se zde však to, zda žena v současné době pracuje, či nikoli. Pokud žena nepracuje (nejčastěji z důvodu čerpání mateřské nebo rodičovské dovolené či vlivem nezaměstnanosti, viz popis souboru), navštěvuje některé z dětí obecní mateřskou školu v 65 % rodin, pokud žena pracuje, případně samostatně podniká, navštěvuje některé z dětí MŠ v 90 % rodin.

Tab. 5.9.: Docházka některého z dětí do obecní MŠ v závislosti na socioekonomickém postavení matky, v %

socioekonomické postavení matky	% docházejících do MŠ
pracující	89,8
nepracující	65,3

Pozn.: podíly v šedém poli značí statisticky významně častější docházku do obecní MŠ

Docházka dítěte/některého z dětí do obecní MŠ nezávisí na úplnosti či neúplnosti rodiny, ale na tom, zda s rodinou žijí ještě další osoby. V případě, že respondentka žije sama s dětmi a (případně) partnerem, jsou děti posílány do MŠ v 80 % rodin, pokud však s rodinou žijí ještě nějaké další osoby, dochází dítě/děti do obecní MŠ pouze v 65 % rodin (viz Tab. 5.10.).

Tab. 5.10.: Docházka některého z dětí do obecní MŠ v závislosti na úplnosti rodiny a přítomnosti dalších osob v domácnosti, v %

typ rodiny	% docházejících do MŠ
úplná	78,4
neúplná	77,3
soužití s dalšími osobami v domácnosti	% docházejících do MŠ
v domácnosti nežijí krom respondentky, (partnera) a dítěte/dětí další osoby	80,0
v domácnosti žijí s respondentkou, (partnerem) a dětmi ještě další osoby	64,9

Pozn.: podíly v šedém poli značí statisticky významně častější docházku do obecní MŠ

Další osoby žijí především v neúplných rodinách (v 40 %), a naopak méně než v desetině úplných rodin. Nejčastěji s rodinou žijí rodič/rodiče respondentky či jejího partnera (68 % resp. 20 % z rodin, ve kterých žije ještě nějaká další osoba), případně osoby v jiném příbuzenském vztahu (17 % z rodin, ve kterých žije ještě nějaká další osoba). Pouze ojediněle s rodinou žije někdo jiný než osoba z řad příbuzenstva. Je tedy reálné se domnívat, že nižší podíl rodin posílajících dítě do MŠ tam, kde s nimi žijí ještě další příbuzní, vyplývá z častější celodenní péče prarodičů.

Docházka dětí do mateřské školy souvisí také s velikostí rodiny, resp. s počtem závislých dětí v domácnosti. Nejčastěji chodí do obecních mateřských škol děti z dvou a třídětných rodin (84 % resp. 89 %), nejméně naopak děti z rodin, kde žije 4 a více dětí (pouze v polovině případů). Mírně podprůměrná docházka je také v rodinách s jedním dítětem, ze kterých jej posílá do obecní MŠ 73 % rodičů.

Tab. 5.11.: Docházka některého z dětí do obecní MŠ v závislosti na počtu závislých dětí v domácnosti, v %

počet závislých dětí v domácnosti	% docházejících do MŠ
1	72,7
2	83,6
3	88,5
4 a více	50,0

Pozn.: podíly v šedém poli značí statisticky významně častější docházku do obecní MŠ, podíly tučně a kurzívou naopak statisticky významně méně častou docházku do obecní MŠ

Pokusíme-li se charakterizovat, jaké děti v našem souboru docházejí do obecní mateřské školy, pak vedle pětiny (22 %) dotázaných rodin, které do MŠ nepošílají žádné z dětí, dochází ve většině rodin do mateřské školy jedno dítě (74 %). Pouze 4 % dotázaných mají v obecní mateřské škole současně dvě děti. Více dětí z rodiny, které by najednou docházely do MŠ, se v souboru nevyskytuje.

Mezi rodinami posílajícími dítě do MŠ²⁴ je téměř polovina jednodětných rodin (44 %), do MŠ tedy dochází jediné závislé dítě, které v domácnosti žije. U vícedětných rodin dochází do MŠ nejčastěji nejmladší dítě (38 %). 15 % souboru tvoří rodiny s více dětmi, z nich do MŠ chodí to nejstarší, pouze ve 3 % případech se jedná o některé z prostředních dětí, tj. dítě, které má alespoň jednoho staršího i mladšího sourozence. Mezi dětmi docházejícími do MŠ máme z hlediska věku nejvíce zastoupeny čtyřleté děti (45 %), třetinu představují tříleté děti (32 %), pětinu předškoláci (pětiletí a starší). Ve 2 % dotázaných rodin chodí do obecní MŠ dítě mladší 3 let. V případě více dětí docházejících souběžně do MŠ se dotazník zaměřoval na mladší z dětí navštěvujících MŠ.

²⁴ V případě více dětí docházejících souběžně do MŠ se dotazník zaměřoval na mladší z dětí navštěvujících MŠ.

Tab. 5. 12.: Vybrané charakteristiky dětí docházejících do obecní MŠ, abs. a v %

jaké dítě z rodiny dochází do obecní MŠ		abs.	%	věk nejmladšího dítěte docházejícího do obecní MŠ	abs.	%
jediné dítě v rodině		272	44,3	mladší 3 let	12	2,0
vícedětné rodiny	nejmladší dítě v rodině	232	37,8	3 roky	195	31,8
	prostřední dítě v rodině (má mladšího i staršího sourozence)	16	2,7	4 roky	279	45,4
				5 let	120	19,5
	nejstarší dítě v rodině	93	15,2	6 let a starší	8	1,2
celkem		614	100	celkem	614	100

5.2.3. Vzdálenost a dojezdnost do obecních mateřských škol

Jedním ze stěžejních faktorů, se kterým pracují předkládané studie proveditelnosti změn v předškolním vzdělávání, je teritoriální dostupnost mateřských škol, tedy zda a jak jsou mateřské školy pro rodiče a jejich děti dostupné a kolik času doprava vyžaduje. Tomuto tématu se proto podrobně věnovalo také dotazníkové šetření. Primárně byly respondentky dotazovány na tři hlavní způsoby docházky do mateřské školy (pěšky, hromadnou dopravou a automobilem) a na časy docházky/dojezdnosti, které se k daným způsobům dopravy váží.

Nejprve se zaměříme na **časovou dostupnost mateřské školy, kterou dítě navštěvuje**, dle možných způsobů dopravy. Z hlediska **pěší dostupnosti** mateřských škol je necelá pětina z nich v docházkové vzdálenosti do 5 minut od místa bydliště dítěte. Nejčastěji se pěší vzdálenost pohybuje mezi 6-10 minutami chůze (29 % dotázaných). Pro 65 % dotázaných je mateřská škola, kterou dítě navštěvuje, umístěna do 15 minut pěší chůze od jejich bydliště. Naopak více než čtvrt hodiny by na cestu potřebovala čtvrtina dotázaných. Téměř každá desátá respondentka nedovedla odhadnout pěší vzdálenost mateřské školy.

V případě **hromadné dopravy** je nutné upozornit na to, že polovina dotázaných neví, jak dlouho by jim trvala cesta do mateřské školy. Vyplývá to z málo častého využívání hromadné dopravy k přepravě dětí do mateřských škol (viz dále). Dalších 22 % dotázaných uvedlo, že v místě jejich bydliště žádná hromadná doprava nejedí. Ostatní, kteří dokázali odhadnout časovou náročnost cesty do MŠ hromadnou dopravou, tak představují pouze nízký podíl rodičů předškolních dětí a poznatky o časech dojezdu hromadnou dopravou do mateřských škol nejsou tedy příliš zobecnitelné pro sledování dopravní obslužnosti území.

V rámci analyzovaných časových intervalů je časová dostupnost mateřské školy při použití hromadné dopravy poměrně rovnoměrná, neboť 8 % dotázaných uvádí cestu do 5 minut či 6-10 minut a 7 % dotázaných pak 11-15 minut. Do čtvrt hodiny se hromadnou dopravou do mateřské školy tedy dostane více než pětina dotázaných. Pouze 4 % respondentek uvedlo, že školka je vzdálena více než 15 minut cesty hromadnou dopravou.

Nejméně náročná na čas se zdá být doprava **automobilem**. Téměř polovina respondentek uvedla, že je mateřská škola, kterou dítě navštěvuje, umístěna do 5 minut jízdy autem, 17 % má MŠ ve vzdálenosti 6-10 minut cesty autem. Do čtvrt hodiny je možné dostat se automobilem do mateřské školy pro 70 % dotázaných. Delší čas byl deklarován pouze výjimečně. Naopak 28 % respondentek nevědělo, kolik času by při použití automobilu bylo na cestu potřeba.

Tab. 5.13.: Vzdálenost do obecní MŠ, kterou dítě navštěvuje, v minutách dle vybraných způsobů dopravy, v %

vzdálenost MŠ v minutách	pěšky		hromadná doprava		Automobil	
	%	kumulativní %	%	kumulativní %	%	kumulativní %
do 5 minut	18,9	18,9	7,6	7,6	47,5	47,5
6-10 minut	29,0	47,9	7,8	15,4	17,3	64,8
11-15 minut	17,1	65,0	7,1	22,5	4,8	69,7
16-30 minut	20,0	85,1	4,0	26,5	1,8	71,5
více než 30 minut	5,6	90,7	0,4	26,9	0,3	71,8
nejezdí zde hromadná doprava	x	x	22,4	49,3	x	X
neví	9,3	100,0	50,7	100,0	28,2	100,0
N	614		614		614	
průměr (v minutách)	14,8		11,6		6,2	
medián (v minutách)	10		10		5	
modus (v minutách)	10		15		5	

Na vzdálenost nejbližší obecní mateřské školy danou časovou dostupností dle možných způsobů dopravy jsme se v dotazníku dotazovali i matek, jejichž děti v současné době tyto obecní MŠ nenavštěvují. Odpovědi těchto žen však nemusejí být tak přesné, jako odpovědi matek, které své děti do obecní mateřské školy denně vodí či dovážejí, neboť tato skupina respondentek povětšinou nevyovídá na základě své aktuální každodenní zažité zkušenosti, a vzdálenost tedy více odhaduje. Dále vzhledem k výrazně nižšímu počtu respondentek v této skupině a také nemalému zastoupení odpovědí „nevím“ je tak třeba brát níže uvedené výsledky s větší rezervou.

Ženy, jejichž děti v současnosti nenavštěvují obecní MŠ, deklarují spíše delší časovou dostupnost mateřské školy pěší chůzí – nejvíce z nich, konkrétně 31 % uvádí, že nejbližší obecní MŠ je od místa jejich bydliště vzdálena 16-30 minut chůzí. Maximálně půl hodiny přitom trvá cesta do nejbližší MŠ pěší chůzí dle tří čtvrtin těchto matek oproti 85 % žen, jejichž děti obecní MŠ v současnosti navštěvují. O něco vyšší je zde také podíl matek, které na tuto otázku nedokázaly odpovědět (17 %).

Časovou dostupnost obecní MŠ hromadnou dopravou uvedlo jen velmi málo matek z této skupiny (obdobně jako v případě matek, jejichž děti do obecní MŠ chodí), neboť téměř třetina deklarovala, že v obci nejezdí hromadná doprava a další bezmála čtyři pětiny nedokázaly vzdálenost MŠ prostřednictvím cesty hromadnou dopravou odhadnout. Ženy, které na otázku odpověděly, pak

nejčastěji uváděly, že cesta do nejbližší MŠ trvá hromadnou dopravou 6-10 minut, popřípadě 11-15 minut.

Rozložení odpovědí udávajících vzdálenost nejbližší obecní MŠ prostřednictvím doby strávené cestováním automobilem je u obou skupin matek velmi obdobné. I ženy, jejichž děti v současnosti do obecní MŠ nechodí, nejčastěji uvádějí, že cesta automobilem do nejbližší MŠ trvá maximálně 5 minut (42 %), popřípadě 6-10 minut (23 %). I velmi podobný podíl žen (zde konkrétně 27 %) nedokázal na tuto otázku odpovědět (podrobněji viz Tab. 5.14.).

Průměrný čas potřebný na cestu do nejbližší obecní mateřské školy je dle této skupiny respondentek 18 minut pěší chůzí, 13 minut hromadnou dopravou a 7 minut automobilem.

Tab. 5.14.: Vzdálenost do nejbližší obecní MŠ z místa bydliště respondentky, v minutách dle vybraných způsobů dopravy, v %

vzdálenost MŠ v minutách	pěšky		hromadná doprava		Automobil	
	%	kumulativní %	%	kumulativní %	%	kumulativní %
do 5 minut	11,5	11,5	4,3	4,3	41,9	41,9
6-10 minut	21,2	32,7	10,0	14,3	23,0	65,0
11-15 minut	11,9	44,6	9,2	23,5	5,6	70,6
16-30 minut	30,6	75,3	6,8	30,4	2,8	73,4
více než 30 minut	7,4	82,6	0,6	30,9	0	0
nejezdí zde hromadná doprava	x	x	30,7	61,6	x	X
neví	17,4	100,0	38,4	100,0	26,6	100,0
N	171		171		171	
průměr (v minutách)	18,0		13,4		7,2	
medián (v minutách)	15,0		15,0		5,0	
modus (v minutách)	10,0		10,0		5,0	

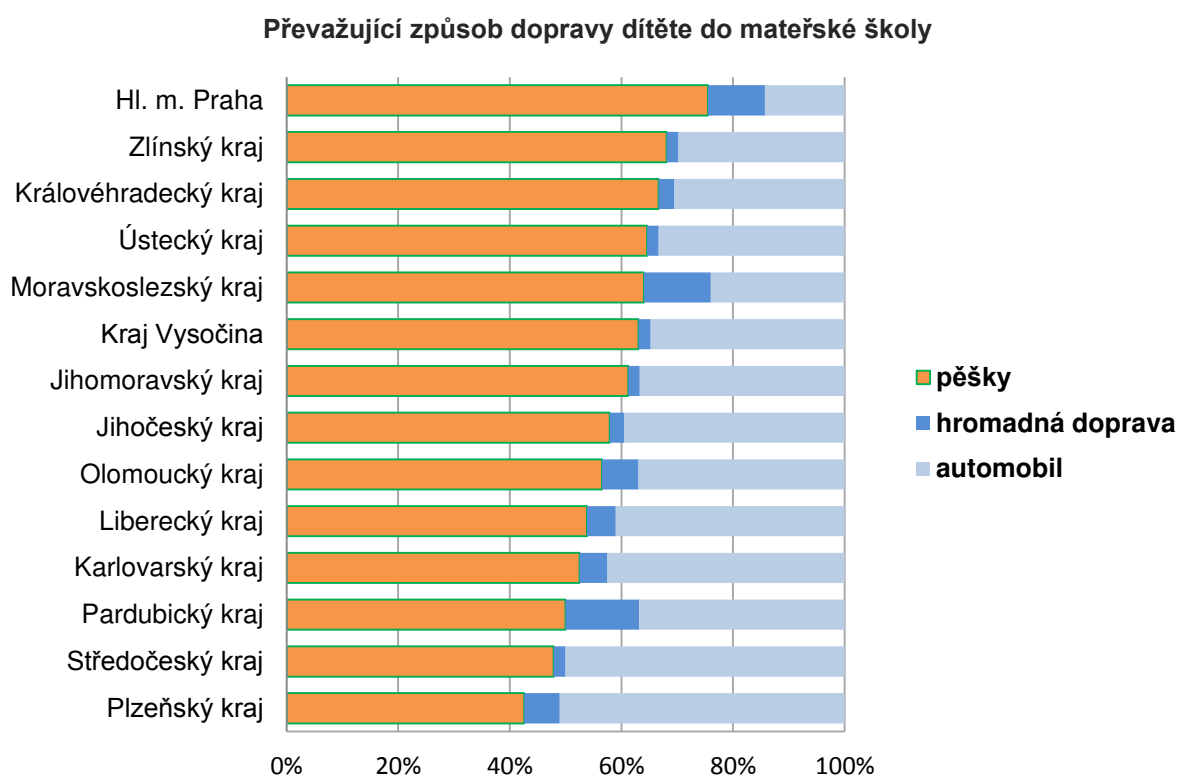
Využívané způsoby dopravy do mateřské školy

V praxi vodí své dítě do mateřské školy většina dotázaných pěšky (60 %), třetina využívá k dopravě do mateřské školy automobil a 6 % hromadnou dopravu. Pěší docházka dominuje v Praze, naopak nejméně často se s ní setkáváme v Plzeňském kraji, kde polovina z dotázaných využívá automobil, stejně tak jako ve Středočeském kraji, kde pravděpodobně hraje roli blízkost hlavního města a dovážení některých dětí do mateřské školy v Praze spolu s dopravou jejich rodičů do zaměstnání. Hromadná doprava je využívána častěji pouze v Pardubickém a Moravskoslezském kraji. V ostatních krajích jsou patrné jisté mírné odchylky, které však nevykazují statisticky významnou odlišnost od průměrných hodnot zaznamenaných v celém souboru.

Tab. 5.15.: Převážně využívaný způsob dopravy do obecní MŠ, abs. a v %

převážně využívaný způsob dopravy do MŠ	abs.	%
pěšky	370	60,2
hromadná doprava	35	5,7
automobil	210	34,1
celkem	614	100,0

Graf 5. 3.: Převážně využívaný způsob dopravy do obecní MŠ dle kraje, v %

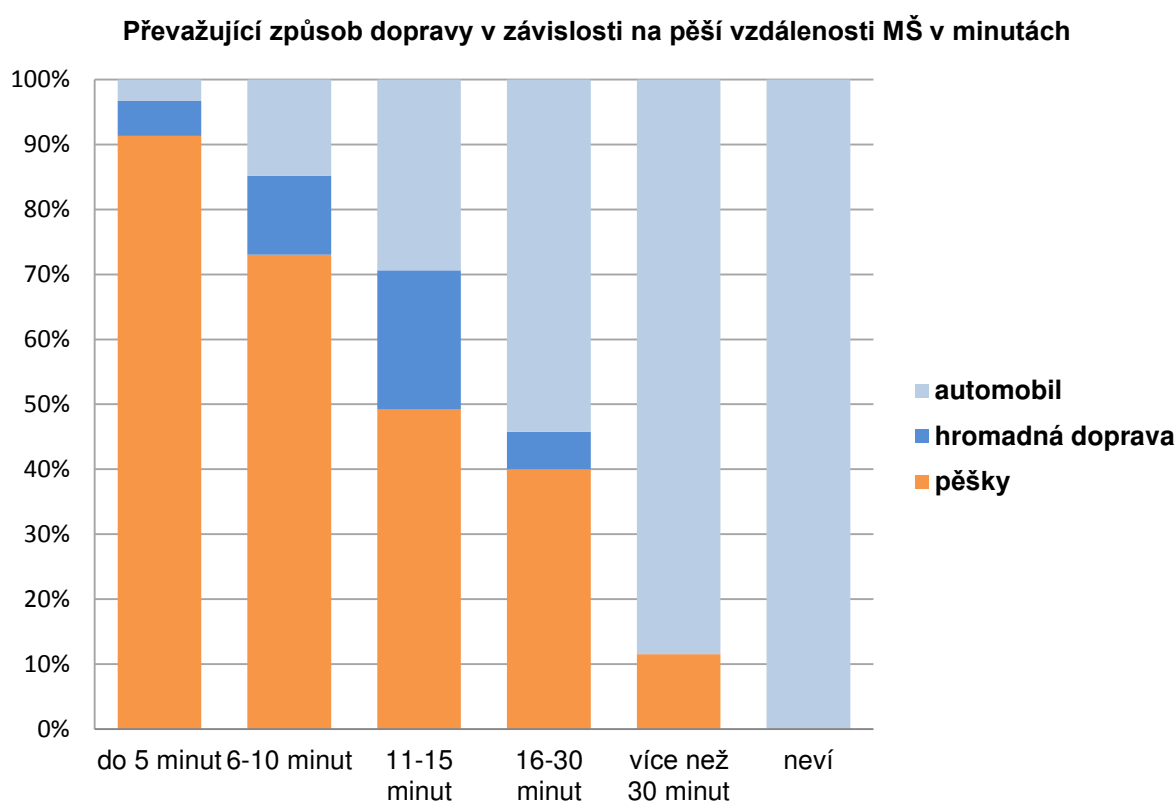
Pozn.: červeně označené podíly ukazují statisticky významné rozdíly oproti průměru

Z hlediska velikosti obce bydliště využívají **automobil nejčastěji** rodiče **z nejmenších obcí do 500 obyvatel** (67 %), kde doprovází dítě pěšky do MŠ pouze necelá třetina rodin. Automobil častěji využívají také obyvatelé středně velkých obcí o velikosti 2000-4999 obyvatel (43 %). Nejméně často do něj naopak při dopravě dětí do MŠ sedají obyvatelé měst nad 50 tisíc obyvatel (26 %), a to především ve prospěch využití hromadné dopravy (15 % rodin ve městech o velikosti 50-99 tisíc obyvatel) či převahy pěší dostupnosti v největších městech. Pěšky s dětmi do mateřské školy docházejí nejčastěji obyvatelé měst o velikosti 5-19 tisíc obyvatel (69 %).

Následující část se snaží odvodit, do jaké míry je převažující způsob dopravy dítěte do mateřské školy závislý na časové náročnosti dané varianty dopravy a zda rodiče volí především nejkratší možnou dostupnost, či jaká časová vzdálenost je ještě pro ně v rámci daného druhu dopravy přijatelná.

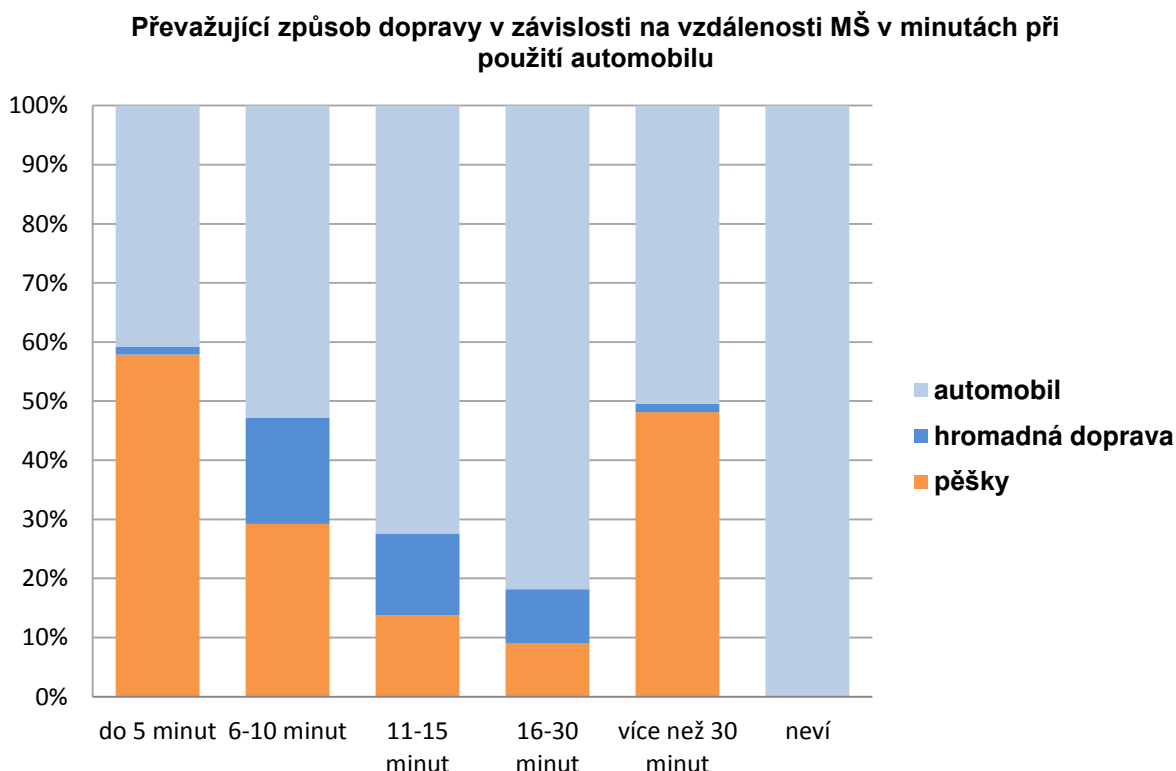
V případě pěší vzdálenosti bydliště od navštěvované mateřské školy je patrné, že pokud rodina bydlí do 10 minut chůze od MŠ, chodí v naprosté většině s dítětem do mateřské školy pěšky (97 % respondentek bydlících ve vzdálenosti do 5 minut chůze a 83 % respondentek bydlících ve vzdálenosti 6-10 minut chůze od MŠ). Je-li k cestě nezbytných 11-15 minut, stále ještě chodí pěšky 59 %, více než třetina však již v tomto případě volí automobil a objevuje se již také využití hromadné dopravy. Se vzdáleností přesahující čtvrt hodiny chůze výrazně ubývá ve prospěch využití automobilu a částečně také hromadné dopravy, která je však obecně v porovnání s autem využívána výrazně méně.

Graf 5.4.: Převážně využívaný způsob dopravy do obecní MŠ dle pěší vzdálenosti MŠ v minutách, v %

V případě vzdálenosti bydliště a mateřské školy měřené dobou jízdy automobilem je patrné, že pokud je MŠ dále než 5 minut jízdy, volí rodiče k cestě auto a tento podíl se zvyšuje spolu s rostoucí časovou náročností cesty (53 % v případě vzdálenosti 6-10 minut jízdy až po 82 %, pokud je MŠ vzdálena 16-30 minut jízdy autem). Pouze v případě, že je mateřská škola do 5 minut jízdy autem, volí 58 % rodičů pěší doprovod dítěte do MŠ a automobilem jezdí „pouze“ 41 % dotázaných.

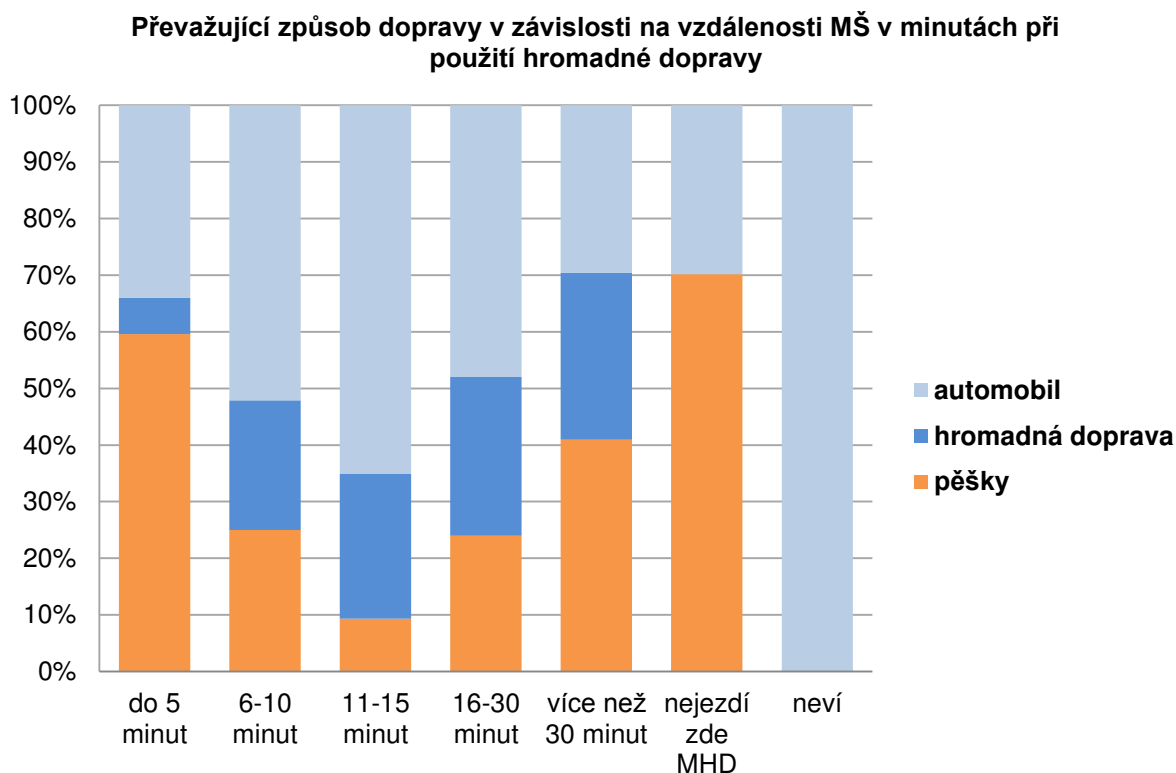
Graf 5.5.: Převážně využívaný způsob dopravy do obecní MŠ dle vzdálenosti MŠ při cestě automobilem, v %

Pozn.: vzdálenost MŠ přesahující 30 minut cesty automobilem deklarovaly pouze 2 respondentky

Omezení spojené s měřením vzdálenosti MŠ prostřednictvím času, který by zabrala cesta hromadnou dopravou, jsme již zmiňovali. Zde jak u respondentek, které nevědí, jak dlouho cesta do MŠ hromadnou dopravou trvá, tak také u těch, které hromadnou dopravu nemají k dispozici, převažuje pěší docházka do MŠ, necelá třetina pak volí dopravu autem. Pokud je mateřská škola umístěna ve vzdálenosti do 5 minut cesty hromadnou dopravou, vodí respondentky nejčastěji děti pěšky (60 %), případně využívají auto (34 %). Využití hromadné dopravy je velmi malé. Spolu se zvyšující se časovou náročností cesty hromadnou dopravou do MŠ rychle klesá podíl pěší docházky, a naopak narůstá podíl respondentek využívajících automobil. Také respondentky využívající hromadnou dopravu tvoří okolo čtvrtiny v případě, že vzdálenost přesahuje 5 minut cesty.

Graf 5.6.: Převážně využívaný způsob dopravy do obecní MŠ dle vzdálenosti MŠ při cestě hromadnou dopravou, v %

Pozn.: vzdálenost MŠ přesahující 30 minut cesty hromadnou dopravou deklarovaly pouze 2 respondentky

5.2.4. Časová dostupnost navštěvované mateřské školy

Čas potřebný ke každodenní cestě do obecní mateřské školy nejčastěji nepřesahuje 5 minut (38 %), případně se pohybuje v intervalu 6-10 minut (35 %). 73 % rodin vodících dítě do obecní mateřské školy tedy cestu zvládne do 10 minut. 15 % dotázaných potřebuje na cestu v rozmezí 11-15 minut a desetina dotázaných pak 16-30 minut. Déle než půl hodiny trvá cesta pouze 1 % dotázaných.

Tab. 5.16.: Čas potřebný k cestě do obecní MŠ, kterou dítě navštěvuje, v minutách, abs. a v %

vzdálenost MŠ v minutách	abs.	%	kumulativní %
do 5 minut	234	38,1	38,1
6-10 minut	215	35,1	73,2
11-15 minut	95	15,4	88,6
16-30 minut	61	9,9	98,5
více než 30 minut	6	0,9	99,4
neví	4	0,6	100,0
celkem	614	100,0	x

Průměrný čas je celorepublikově 9,8 minut, medián je 10 minut, což vypovídá o tom, že polovina dotázaných potřebuje k docházce do MŠ méně než 10 minut a druhá polovina naopak více. Porovnání průměru s mediánem dále ukazuje, že průměr má v tomto případě dobrou vypovídací hodnotu a není výrazně zkreslen výkyvy na jedné či druhé straně časové stupnice. Pro mezikrajské srovnání a porovnání podle velikostní skupiny obce tedy využíváme primárně průměry.

V průměru nejkratší dobu cesty do mateřské školy vykazují respondentky z Karlovarského a Plzeňského kraje, kde průměr nepřesahuje 7,5 minuty. Naopak téměř 13 minut je v průměru zapotřebí k dosažení obecní mateřské školy v Kraji Vysočina. V průměru 11 minut je zapotřebí také ve Středočeském kraji a v hlavním městě Praze.

Nejdále to mají také obyvatelé nejmenších obcí do 500 obyvatel, kterým cesta v průměru zabere více než 12 minut, oproti obyvatelům z obcí o velikosti 500-2000 obyvatel, kterým stačí v průměru okolo 7,5 minuty.

Tab. 5.17.: Čas potřebný k cestě do obecní MŠ, kterou dítě navštěvuje, v minutách, průměr, minimum a maximum

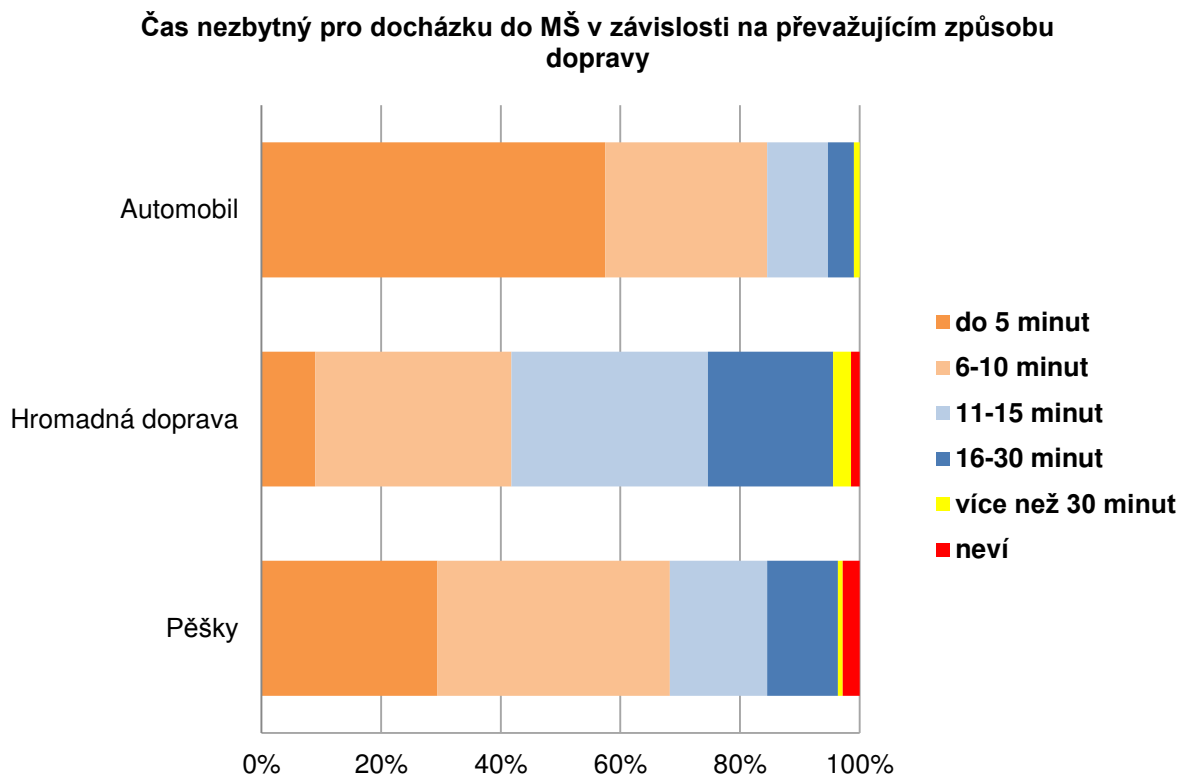
kraj	průměr	minimum	maximum	velikostní kategorie obce	průměr	minimum	maximum
Hl. m. Praha	10,9	2	40	do 500	12,2	3	40
Středočeský kraj	11,0	2	30	500-999	7,4	1	15
Jihočeský kraj	10,0	4	35	1000-1999	7,6	2	15
Plzeňský kraj	7,5	1	30	2000-4999	8,7	2	35
Karlovarský kraj	7,2	2	15	5000-19999	10,9	2	35
Ústecký kraj	8,0	2	20	20000-49999	10,5	2	30
Liberecký kraj	9,6	2	20	50000-99999	8,8	2	25
Královéhradecký kraj	9,8	2	35	100000 a více	10,3	2	40
Pardubický kraj	10,5	3	30	Celkem	9,8	1	40
Kraj Vysočina	12,7	3	40				
Jihomoravský kraj	8,9	2	30				
Olomoucký kraj	9,3	2	25				
Zlínský kraj	10,2	2	30				
Moravskoslezský kraj	9,4	2	30				

Analyzujeme-li dojezdový či docházkový čas do mateřské školy, kterou dítě navštěvuje, v závislosti na převážně využívaném způsobu dopravy, pak nejrychleji se do mateřských škol dostávají děti, jejichž rodiče využívají automobil – 57 % dotázaných jezdících autem vypovědělo, že jim pro cestu do MŠ stačí maximálně 5 minut, 27 % pak časový interval mezi 6-10 minutami. Při využití automobilu trvá cesta déle než 10 minut pouze 15 % dotázaných.

Druhým nejrychlejším způsobem dopravy dítěte do navštěvované mateřské školy je chůze, neboť 30 % dotázaných je v mateřské škole pěšky do 5 minut, 40 % v intervalu 6-10 minut. Více než 10 minut chodí do mateřské školy necelá třetina z rodičů, kteří využívají tuto variantu doprovodu dítěte do MŠ.

Nejvíce času stráví dopravou dítěte do MŠ rodiče využívající hromadnou dopravu. Z nich se do 10 minut cesty vejde pouze 41 %, většina tedy stráví na cestě déle než 10 minut. Třetina k cestě hromadnou dopravou potřebuje 11-15 minut, pětina pak 16-30 minut. Déle než půl hodiny cestují 3 % dotázaných.

Graf 5.7.: Čas potřebný k cestě do obecní MŠ, kterou dítě navštěvuje, v závislosti na převažujícím způsobu dopravy, v %

Převažující způsob dopravy i čas potřebný na cestu do MŠ se odlišuje také v závislosti na tom, zda dítě navštěvuje obecní mateřskou školu nejbližší svému bydlišti, či nikoli. Pokud chodí do nejbližší MŠ, tak je to ve dvou třetinách případů pěšky a cesta trvá v průměru 9,2 minut. Pokud dítě dochází do jiné MŠ, než je ta nejbližší jeho bydlišti, je tam nejčastěji vozeno automobilem (54 %), ale častěji je využívána také hromadná doprava (19 %) a cesta trvá v průměru o více než 4 minuty déle.

Tab. 5.18.: Převažující způsob dopravy a čas nezbytný k dopravě do MŠ dle toho, zda dítě navštěvuje mateřskou školu, která je nejbližší jeho bydlišti, v %, průměr, medián

návštěva MŠ nejbližší bydlišti dítěte	převažující způsob dopravy (%)			doba dopravy do MŠ v min.	
	pěšky	hromadná doprava	automobil	průměr	medián
ano	66,2	3,6	30,2	9,2	10
ne	26,7	18,6	54,7	13,5	12,9

Pozn.: podíly v šedém poli značí statisticky významně častěji volenou variantu, podíly tučně a kurzívou naopak statisticky významně méně často volenou variantu dopravy do obecní MŠ

Docházka do nejbližší mateřské školy

Děti respondentek, které docházejí do obecní mateřské školy, navštěvují v **86 % případů mateřskou školu**, kterou má rodina **nejbliže svému bydlišti**. Tento podíl se neliší v závislosti na charakteristice rodiny (úplnost rodiny, počet závislých dětí v rodině) nebo respondentky (vzdělání, socioekonomické postavení), mírné odlišnosti nalézáme v případě, že do mateřské školy dochází dítě mladší 3 let či naopak šestileté či starší, kdy tyto děti častěji navštěvují jinou mateřskou školu než tu nejbližší. Těchto případů je však v souboru zastoupeno málo pro podrobnější analýzu a z hlediska deklarovaných důvodů navštěvování vzdálenější MŠ se nijak neodlišují od ostatních.

Častěji chodí do nejbližší mateřské školy děti z obcí o velikosti 500-1999 obyvatel (přes 98 %). Nejméně naopak v největších městech nad 100 tisíc obyvatel (78 %), což je ovlivněno jednak možností výběru i variabilnější nabídkou programu a zaměření MŠ a snadnější dopravní dostupností ostatních mateřských škol ve městě či městské části, na druhou stranu však také jejich vysokou naplněností, kdy je dítě ne vždy z kapacitních důvodů přijato právě do té nejbližší.

14 % rodin pro své dítě vybralo vzdálenější mateřskou školu. Mezi **hlavní důvody**, které je k tomu vedly, patří na prvním místě to, že **dítě nebylo z kapacitních důvodů přijato do nejbližší mateřské školy** (polovina případů). Dále rodiče zvažují obsahovou náplň, kterou mateřské školy nabízejí, a to konkrétně kvalitu poskytované péče (15 %) a její program či zaměření (3 %). Důležitou úlohu pro část rodin sehrává také umístění mateřské školy v blízkosti pracoviště jednoho z rodičů (9 %), neboť to v řadě případů ulehčuje dopravu a vyzvedávání dítěte. Obdobně část rodičů umisťuje své dítě do té mateřské školy, která je v blízkosti bydliště některého z prarodičů (7 %), čímž se usnadňuje zapojení širší rodiny do péče o předškolní děti. Mezi jinými důvody dominovala blízkost mateřské a základní školy, do které docházejí starší sourozenci či je plánováno, že v ní bude v rámci jednoho areálu dítě pokračovat po ukončení předškolního vzdělávání.

Ostatní důvody byly vybírány sporadicky, lepší dostupnost dané mateřské školy autem nebo hromadnou dopravou byla hlavním důvodem vždy pouze pro jednu z dotázaných rodin, mezi jiné důvody pak respondentky zařazovaly například kvalitu stravování, špatné zkušenosti s mateřskou školou v místě bydliště v době, kdy ji navštěvoval starší sourozenec dítěte, špatná pověst školy či stěhování rodiny, při kterém však nechtěli dítě vytrhovat z dětského kolektivu, na který je zvyklé.

Tab. 5.19.: Důvody, proč dítě chodí do jiné obecní MŠ, než je ta, kterou má rodina nejbližší svému bydlišti, abs. a %

hlavní důvod, proč dítě navštěvuje vzdálenější mateřskou školu	abs.	%
v nejbližší MŠ nebylo místo	43	50,0
kvalita poskytované péče	13	15,1
jiný hlavní důvod	10	11,6
MŠ je v blízkosti pracoviště jednoho z rodičů	8	9,3
MŠ je v blízkosti bydliště prarodičů dítěte	6	7,0
program/zaměření MŠ	3	3,5
MŠ se věnuje dětem se speciálními vzdělávacími potřebami	1	1,2
MŠ je pro nás lépe dostupná autem	1	1,2
MŠ je pro nás lépe dostupná prostřednictvím hromadné dopravy	1	1,2
celkem	86	100,0

5.2.5. Věk začátku docházky do mateřské školy

Dle dikce zákona jsou mateřské školy zřizovány převážně pro děti od tří let věku. Preference rodičů, ale také reálné možnosti nastoupit k předškolnímu vzdělávání do mateřské školy se však mohou od této věkové hranice více či méně odlišovat. Z výpovědí respondentek vyplynulo, že **každá desátá by chtěla, aby její dítě začalo docházet do mateřské školy již před dovršením tří let**, v realitě pak tento model dřívějšího nástupu do MŠ realizovalo 11 % dotázaných matek, jejichž děti v současné době navštěvují MŠ. 23 % chtělo zvolit nástup do mateřské školy v okamžiku 3. narozenin dítěte a největší podíl preferoval umístit začátek předškolního vzdělávání mezi 3. a 4. narozeniny dítěte (46 %), což patrně vyplývá především z organizace školního roku a převažujícím nástupům dětí do mateřských škol na jeho počátku (viz dále). V realitě v okamžiku svých 3. narozenin nastoupilo do mateřské školy 18 % dětí, mezi 3. a 4. narozeninami pak 49 %. V pozdějším věku již zájem o nástup do MŠ klesá, přesto však každá desátá matka současného žáka mateřské školy chtěla, aby nastoupil k předškolnímu vzdělávání až ve věku mezi 4 a 5 lety a 13 % matek nástup v tomto věku zrealizovalo.

V okamžiku 3. narozenin by tedy chtěla mít dítě v mateřské škole třetina dotázaných, při dosažení 4. narozenin již 88 %. V realitě nastoupily do tří let věku děti necelé třetiny (29 %) dotázaných matek a při dosažení 4 let věku byly v mateřských školách děti z 85 % rodin.

Tab. 5.20.: Preferovaný a reálný věk dítěte při nástupu do mateřské školy, abs. a v %

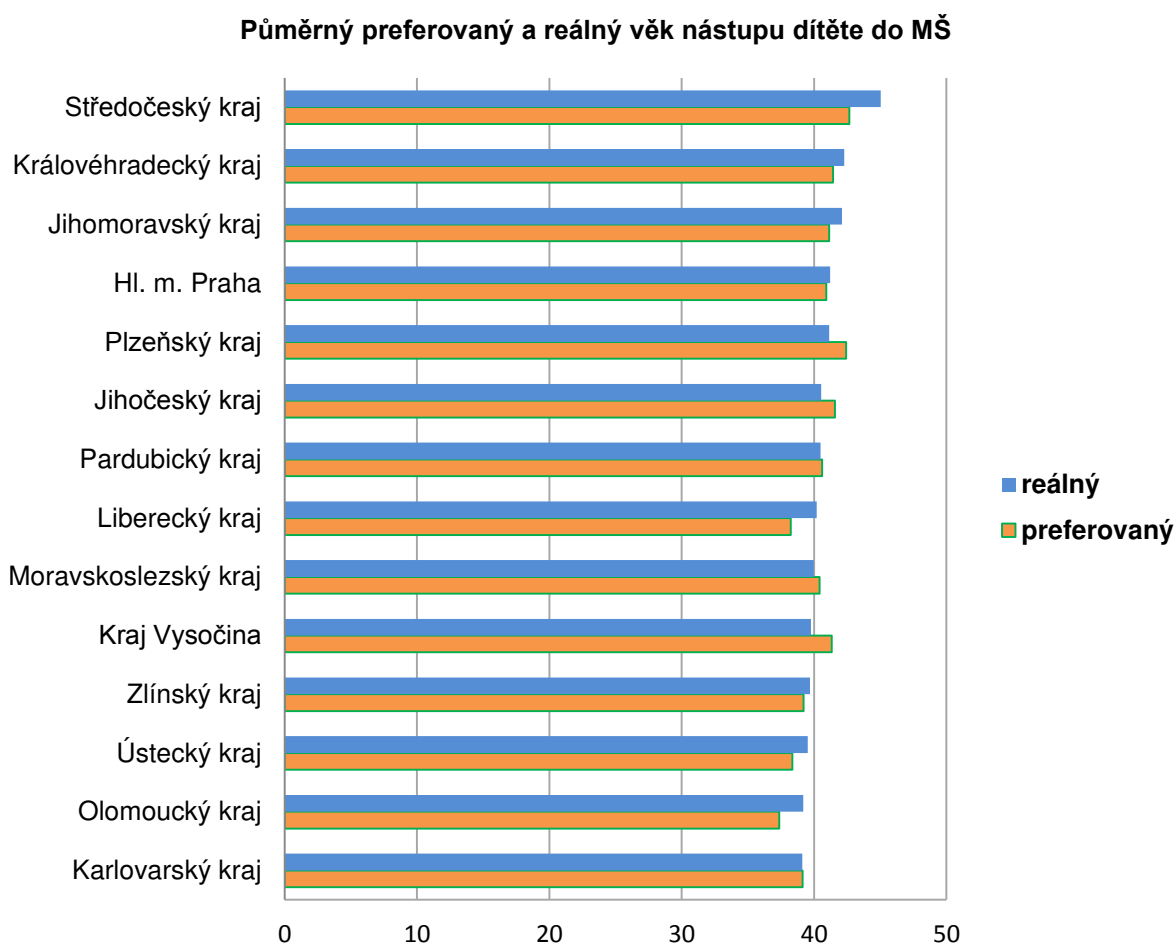
	preferovaný věk začátku docházky do MŠ			reálný věk nástupu dítěte do MŠ		
	počet	%	kumulativní %	počet	%	kumulativní %
od 2. narozenin	7	1,1	1,2	7	1,1	1,1
v období mezi 2. a 3. narozeninami	55	9,0	10,2	62	10,2	11,2
od 3. narozenin	140	22,7	32,9	108	17,6	28,9
v období mezi 3. a 4. narozeninami	282	45,8	78,8	299	48,7	77,6
od 4. narozenin	54	8,8	87,6	43	7,0	84,6
v období mezi 4. a 5. narozeninami	63	10,3	97,8	80	12,9	97,5
od 5. narozenin	5	0,9	98,7	3	0,4	97,9
starší 5 let	7	1,1	99,7	13	2,1	100,0
neodpověděl	2	0,3	100,0	x	x	x
celkem	614	100,0	x	614	100,0	x

V preferenci či reálném věku začátku docházky do mateřské školy se neprojevily žádné odlišnosti v závislosti na charakteristice rodiny či respondentky. Mírné difference je možné vysledovat v některých krajích, kde k analýze používáme průměrný věk dítěte v měsících, nikoli výše uvedené věkové kategorie.

Průměrný reálný věk začátku předškolního vzdělávání je nejvyšší ve Středočeském kraji, kde dosahuje 45 měsíců, tj. děti zde v průměru do mateřské školy nastupují ve třech a tři čtvrtě letech. Tímto se Středočeský kraj signifikantně odlišuje především od krajů s nejnižším průměrným věkem nástupu do MŠ, tedy od Karlovarského, Olomouckého, Ústeckého a Zlínského kraje, Kraje Vysočina a Moravskoslezského kraje, ve kterých je průměrný věk nástupu k předškolnímu vzdělávání o 5-6 měsíců nižší.

Věk, ve kterém by si respondentky přály, aby jejich dítě do MŠ nastoupilo, je nejnižší v Olomouckém kraji, kde dosahuje v průměru necelých 37 měsíců, tedy ihned po třetích narozeninách dítěte. Přesto, že v tomto kraji je reálný věk nástupu jeden z nejnižších v republice, preferovaný věk je zde ještě o 2 měsíce nižší. Olomoucký kraj se tím statisticky významně odlišuje především od Plzeňského a Středočeského kraje, kde respondentky deklarují nejvyšší průměrný preferovaný věk nástupu dítěte do MŠ.

Graf 5.8.: Preferovaný a reálný věk dítěte při nástupu do mateřské školy dle krajů, průměr

Při porovnání preferovaného a reálného věku nástupu dítěte do MŠ vyplývá, že v 79 % dotázaných rodin nastoupilo dítě ve věku, kdy si to jeho rodiče přáli. V každé desáté rodině nastoupilo dítě do MŠ dříve, což zastupují především případy, kdy respondentky chtěly dát dítě do MŠ od jeho třetích narozenin, ale v realitě dítě nastoupilo již mezi 2. a 3. narozeninami (40 % z dětí nastoupivších dříve, než bylo preferováno). V tomto rozhodnutí hrála v řadě případů roli skutečnost, že bylo v mateřské škole pro dítě místo a rodiče o něj vyčkáváním nechtěli přijít (23 %, Tab. 5.23.). Často to mohou být případy školek, které přijímají děti k začátku školního roku a některým z nich nemusejí být ještě tři roky. Ostatně to, že mateřská škola umožňuje nástup pouze na začátku školního roku, a tím museli někteří rodiče uspíšit nástup svého dítěte, uvádí jako hlavní důvod 13 % dotázaných.

Tab. 5.21.: Porovnání referovaného a reálného věku dítěte při nástupu do MŠ, abs. a v %

	počet	%
dítě nastoupilo do MŠ dříve, než respondentka preferovala	62	10,1
dítě nastoupilo do MŠ později, než respondentka preferovala	65	10,6
dítě nastoupilo do MŠ ve věku, ve kterém respondentka nástup preferovala	487	79,3
celkem	614	100

Dalším z důležitých motivů pro umístění dítěte do MŠ dříve, než by si matka přála, je finanční motivace, kdy rodina potřebovala ženin pracovní příjem, a ta tedy nastoupila do zaměstnání dříve. Roli sehrává v těchto případech také snaha o udržení pracovního místa, neboť 15 % matek uvedlo, že poslalo dítě do MŠ dříve z důvodu nutnosti nastoupit zpět do zaměstnání, a udržet si tak pracovní místo.

Tab. 5.22.: Důvody, proč dítě nastoupilo do MŠ dříve, než matka preferovala, v %

důvody pro dřívější nástup dítěte do MŠ	%
naskytla se možnost umístit dítě do MŠ, bála jsem se, že později by místo již nebylo volné	22,5
finanční, rodina potřebovala/potřebuje můj pracovní příjem	22,3
musela jsem nastoupit zpět do zaměstnání, abych neztratila své pracovní místo	14,6
Dítě muselo nastoupit do MŠ na začátku školního roku	13,2
pracovní, chtěla jsem si udržet kontakt s profesí, naskytla se dobrá pracovní příležitost	8,4
začala jsem opět pracovat, neboť jsem potřebovala více kontaktu s lidmi/změnu	6,7
musela jsem se věnovat dalšímu dítěti	4,9
jiný důvod	3,4
neví, neodpověděla	4,1
N	62

Pozn.: respondentky, které vybraly jako hlavní důvod dřívějšího nástupu možnost jiné, jej v doplňující otázce již nerozvedly, případně odpověděly neurčitě jako např. „prostě to tak vyšlo“; tato otázka tedy není dále sledována

11 % respondentek uvedlo, že dítě nastoupilo do mateřské školy naopak později, než si rodiče přáli. Mezi těmito rodinami jsou to především případy, kdy rodiče chtěli dát dítě do MŠ od třetích narozenin, případně již krátce před nimi, ale v realitě dítě nastoupilo až později, po dosažení 3 let, případně až ve 4 letech (52 %), částečně pak také ti, kteří chtěli dát dítě mezi 3. a 4. narozeninami, ale to mohlo nastoupit, až když dosáhlo 4 let věku či později (28 %). Mezi hlavní důvody patří naplněnost mateřské školy, kdy pro dítě nebylo od preferovaného věku v mateřské škole místo (48 %), dále pak opět nutnost nastoupit do MŠ pouze na začátku školního roku (20 %).

Také zde v každém desátém případě sehrálo vliv zaměstnání matky, ovšem vliv opačný, neboť dítě setrvalo doma déle, než bylo původní přání proto, že matka po rodičovské dovolené nenastoupila zpět ke svému zaměstnavateli. 9 % dotázaných uvedlo jiný důvod, mezi které je možné zařadit především to, že mateřská škola nepřijímala děti mladší 3 let, ale objevily se také případy, kdy dítě nechtělo do mateřské školy či rodina nestihla termín zápisu.

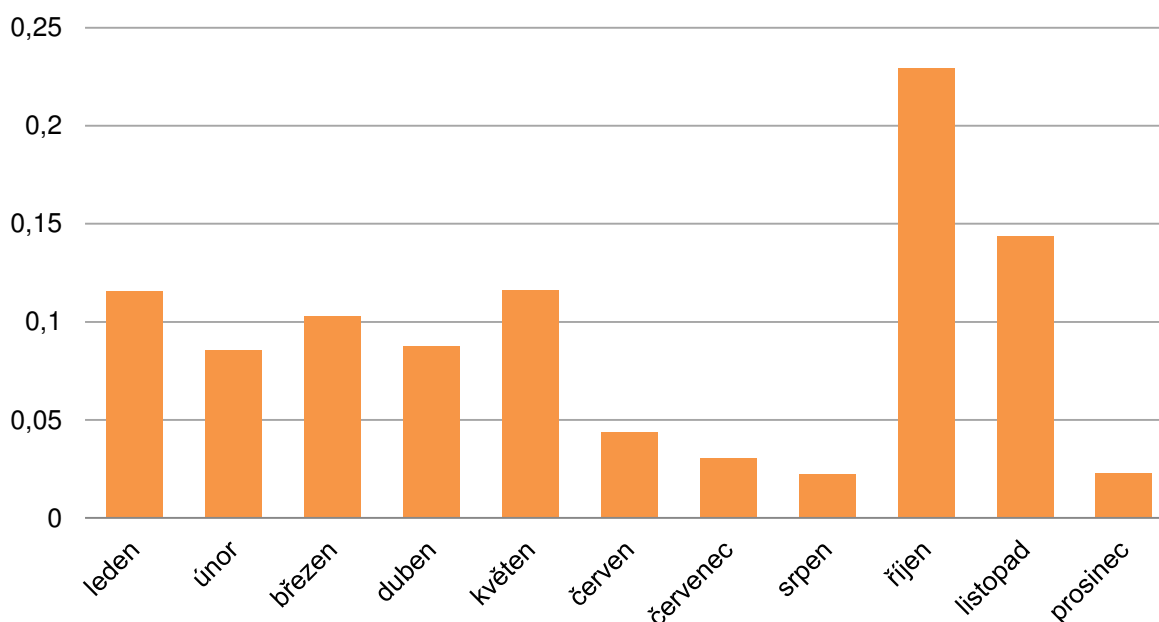
Tab. 5.23.: Důvody, proč dítě nastoupilo do MŠ později, než matka preferovala, v %

důvody pro pozdější nástup dítěte do MŠ	%
v MŠ nebylo místo	47,5
dítě muselo nastoupit na začátku školního roku	19,9
po rodičovské dovolené jsem nenastoupila zpět do zaměstnání	9,9
jiný důvod	9,0
čekám/starám se o další dítě	4,7
zdravotní stav dítěte	3,8
MŠ byla pro nás moc drahá	1,1
dojíždění do MŠ by pro nás bylo příliš náročné	0,5
neví, neodpověděla	3,7
N	65

Z dětí, které v současné době navštěvují obecní mateřskou školu, jich **75 % nastoupilo k docházce do MŠ v září a 24 % jindy v průběhu roku** (zbylé 1 % dotázaných rodičů si termín nástupu nepamatuje či jej nevedlo). V rámci sledování možných regionálních odlišností či odlišností na úrovni rodin se v této oblasti neprokázala žádná diference. Pokud dítě nastoupilo v září, pak to bylo ve většině případů proto, že mateřská škola nástup v září vyžaduje (62 %). Naopak 38 % dotázaných rodičů uvedlo, že toto nebyl primární důvod, mateřská škola nástup na začátku školního roku nevyžaduje, přesto rodinám z řady různých důvodů vyhovoval.

Děti, které k docházce do mateřské školy nastupovaly v průběhu školního roku, tak činily nejčastěji v průběhu října a listopadu, tedy krátce po jeho začátku. Je pravděpodobné, že řada z těchto dětí nedosahovala 3 let k začátku září, ale 3. narozeniny oslavila ještě před koncem daného kalendářního roku, a byla tak do mateřské školy přijata s tím, že nastoupí v okamžiku dovršení 3 let, což je praxe potvrzená respondenty kvalitativního šetření realizovaného v rámci předkládaného projektu. V průběhu ledna až května nastupuje zhruba vždy okolo 10 % dětí, naopak nástupy těsně před školními prázdninami (část prosince a červen) a v jejich průběhu (červenec, srpen, prosincové svátky) jsou pouze ojedinělé.

Graf 5.9.: Nástup dítěte do MŠ v průběhu školního roku v jednotlivých kalendářních měsících, v %

5.2.6. Děti, které v současné době nenavštěvují mateřskou školu zřizovanou obcí

Děti, které v současné době nenavštěvují mateřskou školu zřizovanou obcí, **ve třičtvrtinové většině případů nenavštěvují ani žádné jiné zařízení péče o předškolní děti**. Pokud nějaké zařízení navštěvují, jedná se buď o soukromou mateřskou školu (11 % ze všech dětí, které nenavštěvují obecní MŠ), nebo o dětský klub či jiné alternativní zařízení péče o předškolní děti, včetně tzv. školiček při domech dětí a mládeže, při mateřských centrech či jiných občanských sdruženích (12 % ze všech dětí, které nenavštěvují obecní MŠ). Návštěva firemní či církevní mateřské školy byla v našem výběrovém souboru jen velmi výjimečná (2, resp. 1 dítě; viz Tab. 5.24.).

Návštěva jiného předškolního zařízení nežli obecní mateřské školy je častější v rodinách vysokoškolaček - ve 38 % případů oproti 17 % případů v rodinách matek se vzděláním bez maturity a 21 % případů v rodinách matek středoškolaček. Jiné zařízení než obecní MŠ navštěvují děti z našeho výběrového souboru pouze v obcích s více než 2 000 obyvateli, v menších obcích se nám takovéto děti nevyskytly. Z krajského hlediska je možné říci, že častější návštěvnost byla zaznamenána v kraji Jihomoravském (11 dětí), Hlavním městě Praze (8 dětí) a v kraji Moravskoslezském (5 dětí), kde mají s největší pravděpodobností vliv naše největší města (tedy Praha, Brno a Ostrava), ve kterých je ve srovnání s ostatními městy těchto soukromých a alternativních zařízení péče o malé děti podstatně více. V ostatních krajích byla tato docházka jen výjimečná, nebo dokonce žádná (žádné takovéto dítě se nevyskytlo v kraji Pardubickém a Ústeckém). Vzhledem k velmi nízkým počtům dětí navštěvujících jiné zařízení péče o předškolní děti nežli mateřskou školu však z tohoto nelze vyvozovat další obecnější závěry.

Matky dětí, které nenavštěvují mateřskou školu zřizovanou obcí, častěji nepracují (75 % oproti 25 % pracujících matek) a s tím souvisí to, že děti těchto matek statisticky významně častěji nenavštěvují žádné zařízení péče o předškolní děti (84 % oproti 50 % dětí pracujících matek). Návštěvnost jiného typu zařízení péče o předškolní děti se nijak významně neliší v závislosti na typu rodiny (zda je úplná či neúplná), počtu dětí v rodině ani v závislosti na ekonomické situaci v rodině (resp. na tom, jak snadno či obtížně rodina vychází s měsíčními příjmy).

Tab. 5.24.: Návštěva jiného předškolního zařízení nežli mateřské školy zřizované obcí, abs. a v %

	počet	%
soukromá mateřská škola	19	11,0
firemní mateřská škola	2	1,1
církevní mateřská škola	1	0,6
dětský klub či jiné alternativní zařízení péče o předškolní děti*	20	11,7
dítě nenavštěvuje žádné zařízení péče o předškolní děti	129	75,5
Celkem	171	100

Pozn.: *včetně tzv. školiček při domech dětí a mládeže, při mateřských centrech či jiných občanských sdruženích

Respondentky měly následně uvést **hlavní důvody toho, proč jejich děti v současné době nenavštěvují mateřskou školu zřizovanou obcí**. Téměř dvě třetiny z těchto žen (60 %) uvedly jen jeden hlavní důvod, necelá čtvrtina (22 %) uvedla souběh dvou hlavních důvodů a zbývajících 18 % uvedlo zároveň tři, popřípadě i více důvodů, proč jejich děti nechodí do obecní mateřské školy. Nejčastěji uváděným důvodem je to, že se **ženy chtějí samy starat o své děti déle než do věku 3 let**, kdy mohou být na rodičovské dovolené a zároveň pobírat rodičovský příspěvek (toto uvedlo 30 % z žen, jejichž děti nenavštěvují obecní MŠ). V těchto případech se tedy jedná o vlastní dobrovolnou volbu, nikoli o vnějšími okolnostmi ovlivněný a vynucený stav. Ženy, které takto odpovídají, jsou přitom v drtivé většině případů doma, a tedy nepracující.

Druhý nejčastější důvod je zcela odlišný, neboť se jedná o **nedostatečnou kapacitu obecních mateřských škol**, kdy jsou školy nuceny z důvodu nedostatku místa některé děti odmítat (23 % žen). Tuto odpověď uváděly až na jedinou výjimku pouze ženy z obcí nad 2 000 obyvatel, vzhledem k nízkým počtům odpovědí však nelze v závislosti na velikosti obce vyzorovat žádné další významnější rozdíly. Z krajského pohledu se volba tohoto důvodu koncentruje téměř výhradně do následujících krajů: Jihomoravský (11 žen), Moravskoslezský kraj, Hl. m. Praha (shodně 10 žen) a Středočeský kraj (4 ženy). V ostatních krajích se objevila vždy pouze jediná, popřípadě vůbec žádná takováto odpověď.

Třetí nejčastější důvod, proč děti respondentek v současnosti nedocházejí do obecní mateřské školy, je to, že **respondentky čekají nebo se starají o další dítě**, přičemž v drtivé většině případů se jedná o ženy na rodičovské, popřípadě mateřské dovolené. Obdobný je i čtvrtý a sedmý nejčastější důvod, kdy jsou matky rovněž doma, a to buď proto, že po rodičovské dovolené nenastoupily zpět do zaměstnání

(většina těchto žen je tedy nezaměstnaná nebo v domácnosti, popřípadě na (další) rodičovské dovolené, resp. pobírající rodičovský příspěvek po ukončení rodičovské dovolené), nebo proto, že jsou v domácnosti a ani před nástupem na rodičovskou dovolenou nepracovaly.

Čtvrtým nejčastěji uváděným důvodem je také to, že rodina upřednostnila pro své dítě péči jiné blízké osoby (zejména se jedná o neplacenou péči v rámci rodiny, tedy prostřednictvím babiček).

Ženy z rodin, které vycházejí obtížně s celkovými měsíčními příjmy domácnosti (častěji vícedětné rodiny a rodiny, kde mají rodiče nižší vzdělání) pak jako důvod neumístění dítěte do obecní mateřské školy uvádějí ekonomické důvody, tedy to, že je pro ně školka moc drahá (6. nejčastější důvod).

Apriorní odmítání péče o dítě prostřednictvím mateřské školy, tedy důvod, že respondentka nemá zájem o to, aby její dítě navštěvovalo mateřskou školu, se mezi ostatními důvody umístil na osmém místě. Upřednostnění péče o dítě v jiném typu kolektivního zařízení (např. v soukromé školce, popřípadě ve firemní školce či jeslích) se umístilo na pořadí devátém (častěji voleno pracujícími matkami s vysokoškolským vzděláním) a důvod, že rodina nesehnala takovou mateřskou školu, která by vyhovovala potřebám jejich dítěte, se umístil na pořadí desátém.

Ostatní důvody (podrobněji viz Tab. 5.25.) byly zmiňovány poměrně málo často (vždy pouze několika respondentkami).

Tab. 5.25.: Hlavní důvody toho, že dítě nenavštěvuje obecní mateřskou školu, i když je ve věku, kdy by MŠ navštěvovat mohlo, abs., v % a pořadí důvodu

důvod	počet	%*	pořadí
chci se sama starat o dítě/děti déle než do 3 let věku	51	29,8	1.
v MŠ není místo	40	23,4	2.
čekám/starám se o další dítě	38	22,2	3.
po rodičovské dovolené jsem nenastoupila zpět do zaměstnání	26	15,2	4.- 5.
upřednostnili jsme péči o dítě jinou blízkou osobou (neplacená péče v rámci rodiny, příp. známých)	26	15,2	4.- 5.
MŠ je pro nás moc drahá	20	11,7	6.
jsem v domácnosti, před rodičovskou dovolenou jsem nepracovala a nové místo nemám	15	8,8	7.
nemám zájem o to, aby moje dítě navštěvovalo MŠ	14	8,2	8.
upřednostnili jsme péči o dítě v jiném typu kolektivního zařízení (např. ve firemní školce, soukromé školce, jeslích apod.)	13	7,6	9.
nesehnali jsme MŠ, která by vyhovovala potřebám našeho dítěte	11	6,4	10.
zdravotní stav dítěte	8	4,7	11.
dojíždění do MŠ by pro nás bylo příliš náročné	5	2,9	12.
MŠ nás odmítla z jiných než kapacitních důvodů	4	2,3	13.-15.
MŠ neumožnila zkrácenou docházku dítěte	4	2,3	13.-15.
jiný důvod	4	2,3	13.-15.
upřednostnili jsme péči o dítě prostřednictvím placené chůvy	3	1,8	16.

Pozn.: *procento z počtu 171, tj. z počtu respondentek, jejichž děti nenavštěvují mateřskou školu zřizovanou obcí

Většina matek, jejichž děti v současné době obecní mateřskou školu nenavštěvují, nicméně **plánuje, že jejich děti budou v budoucnu mateřskou školu zřizovanou obcí navštěvovat** (jedná se o 78 % žen, které na tuto otázku odpověděly). Naopak necelá čtvrtina matek je rozhodnuta, že ani v budoucnu své děti do obecní mateřské školy posílat nebude. Častěji toto deklarují ženy s vysokoškolským vzděláním a také ženy, které již pracují (Tab. 5. 27.) – tyto ženy tedy své děti do mateřské školy neposílají úmyslně, na základě vlastní dobrovolné volby, tedy nikoli proto, že by k tomu byly donuceny vnějšími okolnostmi, například nedostatkem míst v mateřské škole nebo proto, že by byly v současné době doma, a tak si ponechaly doma i své dítě. Nutno však dodat, že se v absolutním vyjádření jedná jen o 34 matek, což jsou **pouze 4 % ze všech žen zahrnutých do výběrového šetření**.

Na otázku, jaký způsob péče o své dítě zajišťují nebo plánují zajišťovat před nástupem do základní školy, tyto ženy (tedy ty, jejichž dítě nebude obecní MŠ navštěvovat ani v budoucnu) nejčastěji odpovídají, že se o děti postarají jejich prarodiče (zpravidla babičky), případně ve spolupráci s rodiči (třetina těchto žen). 30 % z těchto respondentek své děti posílá nebo bude posílat do soukromé

mateřské školy, necelá čtvrtina se stará a bude starat sama a zbylých 10 % matek využije služeb placené chůvy (výše uvedené podíly počítány z celkového počtu žen, které na tuto otázku uvedly konkrétní odpověď).

Tab. 5.26.: Plánování docházky do MŠ zřizované obcí u dětí, které v současnosti obecní MŠ nenavštěvují, abs. a v %

Plánujete, že bude některé z Vašich dětí v budoucnu MŠ zřizovanou obcí navštěvovat?	počet	%	%
ano	118	69,0	77,6
ne	34	19,7	22,4
neví, neodpověděla	19	11,3	-
celkem	171	100	100

Tab. 5.27.: Plánování docházky do MŠ zřizované obcí u dětí, které v současnosti obecní MŠ nenavštěvují, kladné odpovědi v %

nejvyšší dosažené vzdělání	% ano	sociálně ekonomické postavení	% ano
základní a střední bez maturity	84,6	pracující	42,7
střední s maturitou	84,5	nepracující	87,7
vysokoškolské vč. VOŠ	59,5		

Pozn.: Podíly tučně a kurzívou značí statisticky významně méně časté plánování docházky do MŠ zřizované obcí u dětí, které v současnosti obecní MŠ nenavštěvují; počítáno pouze z platných odpovědí po vynechání kategorie „neví, neodpověděla“

5.2.7. Platba za docházku do mateřské školy

U rodičů, jejichž děti v současné době navštěvují obecní mateřskou školu, bylo zjišťováno, kolik korun měsíčně platí za docházku dítěte do této MŠ, a to včetně stravného, avšak bez kroužků a dalších nepovinných aktivit. 12 % těchto rodičů platí maximálně 500 Kč měsíčně, 15 % pak v rozmezí 501 Kč až 700 Kč měsíčně. Uvědomíme-li si, že průměrná úhrada za stravu je cca 30 Kč denně, pak tito rodiče pravděpodobně nehradí za školné nic nebo téměř nic a celá nebo většina uváděné částky jde právě na úhradu stravného. 23 % rodičů platí za docházku do MŠ včetně stravného 701 Kč až 900 Kč měsíčně, téměř stejný podíl (24 %) platí 901 až 1100 Kč měsíčně a 22 % hradí 1101 až 1500 Kč měsíčně. Více než 1500 Kč platí pouze 5 % rodičů.

Průměrná platba za docházku do MŠ včetně úhrady stravného činí 1014 Kč, mediánová hodnota je 950 Kč, polovina dotázaných rodin tedy platí za MŠ méně než 950 Kč, polovina více než 950 Kč. Modus, tj. nejčastěji hrazená částka, je 1000 Kč. Vzhledem k tomu, že se průměr a medián příliš neodlišují, znamená to, že průměr není výrazně ovlivněn extrémními hodnotami (tj. minimálními a maximálními uváděnými částkami) a pro další porovnání ho můžeme použít. Rozdíly v průměrných měsíčních platbách za MŠ nicméně nejsou pro jednotlivé skupiny respondentek povětšinou nijak statisticky významné, určité odchylky lze zaznamenat pouze v závislosti na velikosti místa bydliště a kraji, kde respondentky bydlí. Nejnížší průměrnou měsíční částku platí za docházku do MŠ včetně stravného v krajích Jihočeském (765 Kč) a Olomouckém (809 Kč), nejvíce naopak dle očekávání v Hlavním městě Praze (1454 Kč) a Středočeském kraji (1325 Kč; podrobněji viz Graf 5.10.). Co se týče rozdílů v závislosti na velikosti obce, pak nejvyšší průměrná měsíční platba byla zaznamenána u respondentek z velkých měst nad 100 000 obyvatel (1278 Kč), nejnížší naopak u respondentek žijících v obcích o velikosti 1000 až 1999 obyvatel (746 Kč; podrobněji viz Graf 5.11.). Nejmenší obce, u kterých by se dala očekávat nejnížší platba, totiž mnohdy MŠ na svém území nezřizují, a jejich obyvatelé tak musejí dojíždět do jiných, větších obcí. Platby těchto rodičů jsou tudíž determinovány spíše než velikostí místa bydliště velikostí spádové obce, kam své děti do MŠ posílají, přičemž tyto obce mohou být různě velké od menších vesnic až po větší město

Tab. 5.28.: Kolik korun měsíčně respondentky platí za docházku dítěte do obecní MŠ a kolik korun maximálně by byly za měsíční docházku do MŠ ochotny platit, vše včetně stravného; rozložení odpovědí abs. a v %; průměr, medián a modus (v Kč)

	současná platba za docházku do MŠ		maximální částka, kterou jsou ochotni za MŠ platit			
			ti, jejichž děti do MŠ chodí		ti, jejichž děti do MŠ nechodí	
	počet	%	počet	%	počet	%
do 500 Kč	69	11,5	46	7,7	28	16,8
501 - 700 Kč	88	14,6	43	7,1	15	8,8
701 - 900 Kč	137	22,7	58	9,5	15	8,9
901 - 1100 Kč	147	24,3	143	23,7	32	19,0
1101 - 1500 Kč	134	22,2	199	33,0	27	15,9
1501 a více Kč	28	4,6	115	19,0	52	30,7
celkem	602	100	605	100	169	100
průměr (v Kč)	1014		1340		1817	
medián (v Kč)	950		1200		1000	
modus (v Kč)	1000		1000		1000	

Pozn.: jedná se o odpovědi na následující otázky: „Kolik korun měsíčně platíte za docházku dítěte do MŠ včetně stravného, ale bez kroužků a dalších nepovinných aktivit?“, „Jakou maximální částku za měsíční docházku dítěte do MŠ včetně stravného byste byli ochotni zaplatit bez ohledu na to, zda je školka obecní, nebo soukromá? Jde o částku bez kroužků a dalších nepovinných aktivit.“

Všechny respondentky byly následně dotázány, **jakou maximální částku za měsíční docházku dítěte do MŠ včetně stravného by byly ochotny zaplatit** bez ohledu na to, zda je školka obecní, nebo soukromá, přičemž opět měly uvést částku bez kroužků a dalších nepovinných aktivit. Vzhledem k tomu, že v jiné situaci a s jinými zkušenostmi jsou rodiny, jejichž dítě/děti v současné době navštěvují obecní MŠ, a rodiny, jejichž dítě/děti v současné době obecní MŠ nenavštěvují, byly v následující analýze odpovědi těchto dvou skupin rodin odděleny.

Rodiny, jejichž děti v současné době navštěvují obecní MŠ, by byly v průměru ochotny za docházku do MŠ včetně stravného zaplatit maximálně 1340 Kč měsíčně, tedy o více než 300 Kč více než dosud za školku platí. Medián je tentokrát 1200 Kč, tedy opět vyšší, než u v současnosti hrazených plateb. Nejvíce rodin, konkrétně třetina, tedy uvedla maximální částku v rozmezí 1101 až 1500 Kč a další pětina by byla ochotna za MŠ zaplatit dokonce více než 1500 Kč (podrobněji viz Tab. 5.28.). Rozdíly v průměrných platbách se přitom odlišují v závislosti na nejvyšším ukončeném vzdělání matky, kdy ženy s nejnižším vzděláním by byly v průměru ochotny platit maximálně 1206 Kč měsíčně, středoškolačky 1311 Kč měsíčně a vysokoškolačky 1611 Kč měsíčně. Statisticky významné rozdíly zaznamenáváme také mezi odpověďmi žen, které v současné době pracují (v průměru by byly ochotny platit maximálně 1404 Kč měsíčně), a žen, které nyní nepracují (průměr 1235 Kč měsíčně), a dále v závislosti na tom, zda mají rodiče zkušenost s odmítnutím žádosti o přijetí jejich dítěte do obecní MŠ (průměr 1591 Kč měsíčně) či tuto zkušenost dosud nemají (průměr 1264 Kč měsíčně). Další statisticky významné rozdíly shledáváme v závislosti na velikosti místa bydliště a kraji (podrobněji viz Graf 5.10 a 5.11. a komentář dále).

Porovnáme-li u rodin, které mají v současnosti dítě docházející do obecní MŠ, odpovědi na první a druhou otázku, tedy v současnosti hrazené platby a maximální platby, které by byly ochotny za docházku dětí do MŠ platit, zjistíme, že **5 % z těchto rodin by chtělo za docházku dítěte do MŠ včetně stravného platit méně než dosud, 14 % uvedlo v obou případech stejnou částku**, tzn. maximálně by za školku bylo ochotno platit právě tolik, kolik v současnosti platí, a **zbývajících 81 % rodin by bylo ochotno platit více než doposud. Nejčastěji však maximálně o 200 Kč (30 % rodin; zároveň se jedná o modální hodnotu), popřípadě o 201 až 400 Kč více než dosud (23 % rodin; Tab. 5.29.).** Průměr činí 469 Kč, medián 300 Kč. Naopak o více než 1000 Kč více než dosud by bylo ochotno za školku zaplatit pouze 6 % respondentek. Takto vysoké navýšení měsíčních plateb za MŠ by byly častěji ochotny akceptovat vysokoškolačky (11 % z nich), středoškolačky by naopak častěji akceptovaly navýšení o 601 až 1000 Kč (13 % z nich). Vyšší navýšení měsíčních plateb za docházku a stravu ve školce (tj. o více než 400 Kč či ještě více) by dále byly, jak už bylo naznačeno, ochotny akceptovat ženy, které mají zkušenost s tím, že některá z obecních MŠ, do kterých své dítě hlásily, ho nepřijala. Ženy, které tuto zkušenost nemají, by naopak častěji chtěly platit stejně jako dosud. Z tohoto zjištění vyplývá, že v případě převisu poptávky nad nabídkou volných míst v MŠ by byli rodiče ochotni za docházku dítěte zaplatit více, hlavně aby se jejich dítě do MŠ dostalo. Toto zjištění potvrzuje i analýza závislosti odpovědí na velikosti místa bydliště, kdy o dost více než dosud (tj. o více než 1000 Kč) by byly za docházku častěji ochotny zaplatit ženy z největších měst (nad 100 000 obyvatel), které se nejčastěji potýkají s nedostatečnými kapacitami mateřských škol. Podobně krajská analýza ukazuje, že o dost více než dosud jsou nejčastěji ochotny platit matky ze Středočeského kraje (15 % z nich by bylo ochotno zaplatit o více než 1000 Kč více), kde zároveň mají nejčastější zkušenost s odmítnutými žádostmi o přijetí do mateřské školy. Méně než dosud by naopak

nejčastěji chtěly platit matky ze Zlínského kraje (24 %), kde mají zároveň nejméně častou zkušenost s odmítnutými žádostmi o přijetí dítěte do MŠ.

Při posuzování případného navýšení měsíčních plateb za školku hraje roli dle očekávání také finanční a materiální zajištění rodiny, neboť ženy, které vycházejí s celkovým měsíčním příjmem domácnosti s většími obtížemi, by častěji chtěly platit méně (8 %) nebo stejně jako dosud (22 %).

Tab. 5.29.: O kolik více či méně korun než dosud by byly respondentky ochotny měsíčně platit za docházku dítěte do MŠ včetně stravného*, abs. a v %

	počet	%
méně než dosud	30	5,1
stejně jako dosud	82	13,7
o 1 až 200 Kč více než dosud	178	29,7
o 201 až 400 Kč více než dosud	139	23,3
o 401 až 600 Kč více než dosud	74	12,4
o 601 až 1000 Kč více než dosud	58	9,7
o 1001 a více Kč více než dosud	37	6,2
celkem	598	100

*Pozn.: * jedná se o rozdíl mezi současnou měsíční platbou za docházku dítěte do MŠ a maximální částkou za měsíční docházku dítěte do MŠ, kterou by byly respondentky ochotny platit (včetně stravného, ale bez kroužků a dalších nepovinných aktivit)*

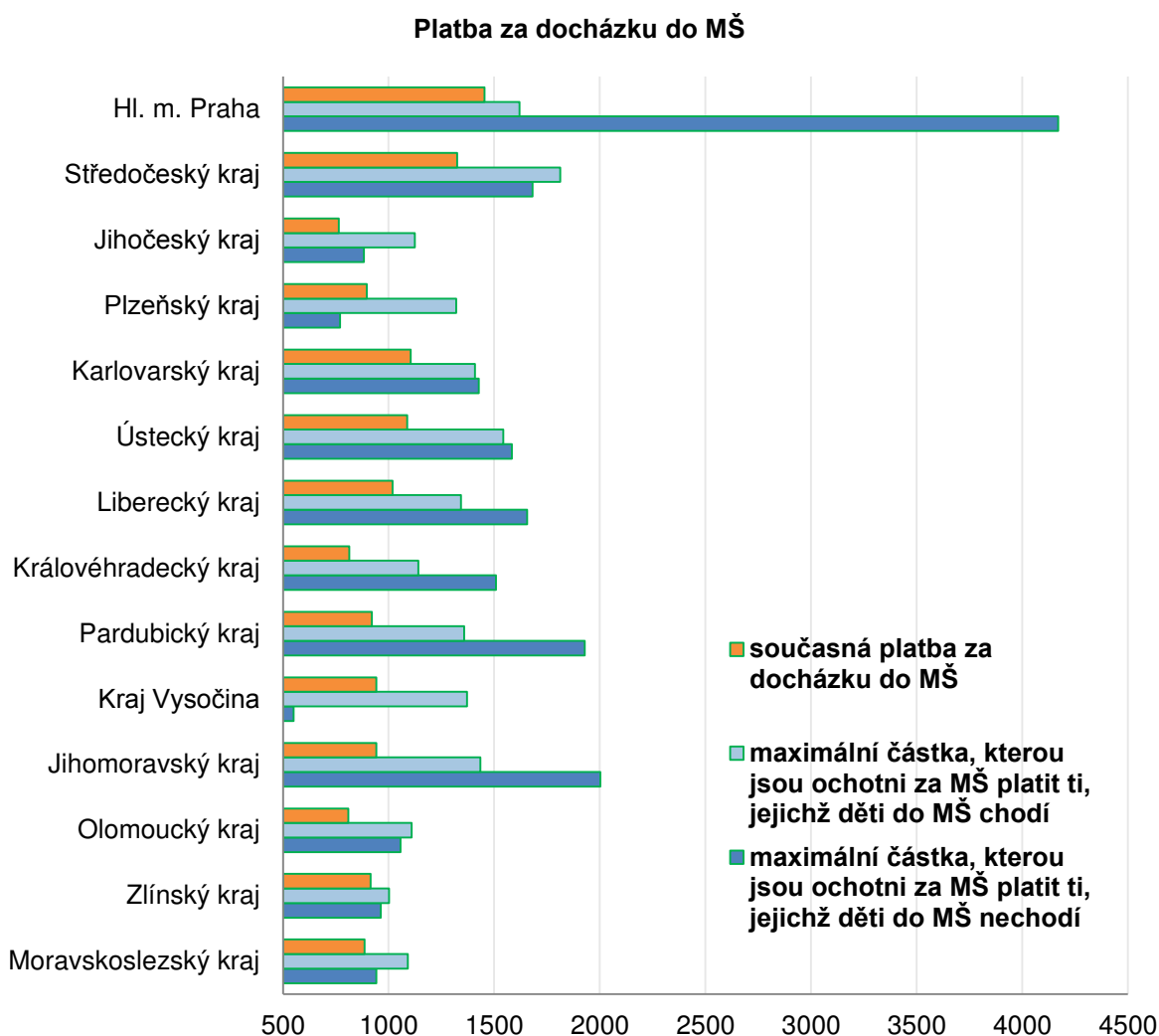
Rodiče, jejichž děti v současné době do mateřské školy zřizované obcí nedocházejí, by byli za docházku dítěte do mateřské školy (ať už obecní nebo soukromé) včetně stravného ochotni zaplatit v průměru 1817 Kč, tedy o necelých 500 Kč více než rodiče, jejichž děti nyní obecní mateřskou školu navštěvují. Jak z mediánu, který je podstatně nižší (1000 Kč), tak i z procentuálního rozložení odpovědí znázorněného v tabulce 1 je však patrné, že se u této skupiny rodičů vyčleňují početnější podskupiny na obou krajních pólech názorového spektra, a průměr je tak do určité míry těmito odchylkami ovlivněn. 17 % těchto rodin by totiž bylo ochotno za docházku do mateřské školy včetně stravného zaplatit maximálně 500 Kč měsíčně, čímž by pokryly pouze náklady na stravu, a samotná docházka by tedy musela být bezplatná. Naopak téměř třetina matek, které nemají v současné době děti v obecní MŠ, by byla ochotna platit za školku více než 1500 Kč měsíčně, což je částka o více než 500 Kč vyšší, než kolik v současné době rodiny za obecní školku v průměru platí. Roli zde hraje skutečnost, že skupina rodičů, jejichž děti do obecní školky v současnosti nedocházejí, je ve svých názorech více různorodá než skupina rodičů, jejichž děti obecní MŠ navštěvují, neboť tyto rodiny jsou ovlivněny mimo jiné důvody, proč jejich děti do obecní školky nechodí. Lze je totiž rozdělit na rodiny, které tam děti neposílají proto, že preferují jiný typ péče, a na rodiny, jejichž děti se do obecní MŠ nedostaly. Rodiče, kteří preferují péči v soukromých školkách (tj. jejich děti v současné době docházejí do některého ze soukromých předškolních zařízení), jsou ochotni

platit výrazně vyšší školné, než je v obecních mateřských školách (v průměru 2950 Kč měsíčně), a tedy více než rodiče, kteří zajišťují péči o dítě individuálně (1454 Kč). Matky, které se pokoušely o umístění dítěte do obecní MŠ, avšak setkaly se s odmítnutím, by byly za školku ochotny platit v průměru 1625 Kč měsíčně, což je opět výrazně vyšší částka, než je průměrná měsíční platba za „školkovné“ a stravu u dětí, které obecní MŠ navštěvují, avšak nižší částka, než uvádějí matky, které mají své dítě v některém ze soukromých zařízení.

I u této skupiny matek by nejvíce za docházku do mateřské školy (ať už obecní, či soukromé) byly ochotny zaplatit vysokoškolačky (v průměru maximálně 2585 Kč měsíčně oproti 1740 Kč u středoškolaček a 1280 Kč u žen s nejnižším vzděláním), které, jak již bylo podrobněji popsáno v kapitole (Děti, které v současné době nenavštěvují mateřskou školu zřizovanou obcí), zároveň nejčastěji posílají své děti do soukromých mateřských škol. Dále jsou k vyšším platbám za docházku do MŠ nejochotnější logicky ženy, které vycházejí velmi snadno s měsíčními příjmy domácnosti (v průměru by byly ochotny zaplatit maximálně 4758 Kč měsíčně oproti 1744 Kč u žen, které vycházejí s příjmy domácnosti celkem snadno, 1441 Kč u žen, které vycházejí trochu s obtížemi, a 1431 u žen, které vycházejí obtížně, či dokonce velmi obtížně), a také ženy, které pracují (3004 Kč oproti 1428 Kč u žen, které nepracují). Nutno však zdůraznit, že tyto tři charakteristiky spolu vzájemně úzce souvisí, neboť jsou to nejčastěji vysokoškolačky, které vycházejí nejlépe s měsíčními příjmy domácnosti a které častěji než ženy s nižším vzděláním pracují, ačkoli jejich dítě nenavštěvuje obecní mateřskou školu a přitom je v předškolním věku.

Další rozdíly zaznamenáváme stejně jako u předchozích otázek v závislosti na velikosti místa bydliště a kraji, kde dotazované žijí. Jak je patrné z Grafu 5.10., jednoznačně nejvyšší platby za docházku dítěte do MŠ (ať už obecní či soukromé), jsou ochotny hradit ženy, jejichž děti nenavštěvují obecní MŠ, z Prahy a Jihomoravského kraje, což odpovídá rozmístění největších českých měst (Prahy a Brna), kde jsou nejčastěji k dispozici soukromá zařízení péče o předškolní děti. Z Grafu 5.10. dále vidíme, že maximální částka, kterou jsou matky za docházku dětí do MŠ ochotny zaplatit (ať už se jedná o ženy, jejichž děti v současné době obecní MŠ navštěvují, nebo o ženy, jejichž děti obecní MŠ nenavštěvují), je až na drobné výjimky ve všech krajích vyšší, než částka, kterou rodiče za docházku dítěte do obecní MŠ v současné době v průměru platí. Výjimkami jsou ženy z Plzeňského kraje a z kraje Vysočina, jejichž děti v současné době nenavštěvují obecní MŠ a (až na jednu výjimku v každém z krajů) ani žádné jiné předškolní zařízení, které by za docházku do MŠ byly ochotny zaplatit méně, než rodiče v těchto krajích v průměru platí. Zde je však nutno zdůraznit, že se jedná o odpovědi jen velmi nízkého počtu respondentek (5, resp. 4 žen), čímž mohou být tyto výsledky výrazně ovlivněny.

Graf 5.10.: Kolik korun měsíčně respondentky platí za docházku dítěte do obecní MŠ a kolik korun maximálně by byly za měsíční docházku do MŠ ochotny platit, vše včetně stravného; dle krajů, průměr v Kč

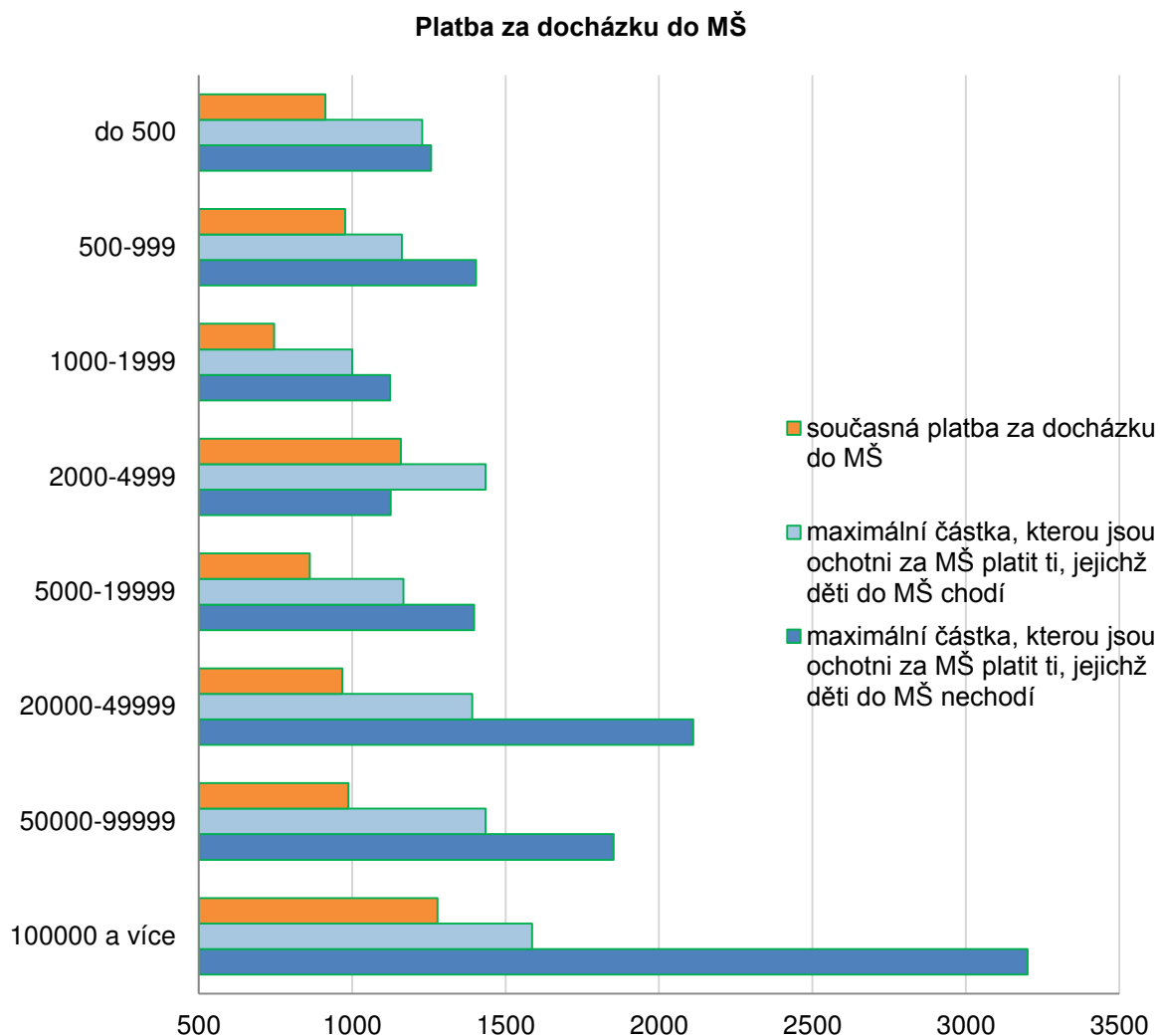

Pozn.: jedná se o odpovědi na následující otázky: „Kolik korun měsíčně platíte za docházku dítěte do MŠ včetně stravného, ale bez kroužků a dalších nepovinných aktivit?“, „Jakou maximální částku za měsíční docházku dítěte do MŠ včetně stravného byste byli ochotni zaplatit, bez ohledu na to, zda je školka obecní nebo soukromá? Jde o částku bez kroužků a dalších nepovinných aktivit.“

S krajskými diferenciacemi do určité míry korespondují i analýzy závislosti na velikosti místa bydliště dané počtem obyvatel, neboť jsou to právě ženy z největších měst (které se nacházejí ve výše uvedených krajích), které jsou za docházku do MŠ ochotné měsíčně platit nejvyšší částky, a to ať už jejich děti navštěvují obecní MŠ, nebo nikoli. Zároveň, jak již bylo uvedeno výše, v největších obcích rodiče platí za docházku do obecní MŠ v průměru nejvíce. Průměrná výše měsíční platby za docházku dítěte do mateřské školy (včetně stravného), kterou jsou rodiče ochotni maximálně zaplatit, přitom téměř plynule narůstá spolu s rostoucí velikostí obce danou počtem obyvatel u všech velikostních

kategorií nad 5000 obyvatel. Stejně je tomu i u průměrných měsíčních plateb, které rodiče za docházku do MŠ skutečně hradí (podrobněji viz Graf 5.11.).

Graf 5.11.: Kolik korun měsíčně respondentky platí za docházku dítěte do obecní MŠ a kolik korun maximálně by byly za měsíční docházku do MŠ ochotny platit, vše včetně stravného; dle velikostní kategorie obce, průměr v Kč

Pozn.: jedná se o odpovědi na následující otázky: „Kolik korun měsíčně platíte za docházku dítěte do MŠ včetně stravného, ale bez kroužků a dalších nepovinných aktivit?“, „Jakou maximální částku za měsíční docházku dítěte do MŠ včetně stravného byste byli ochotni zaplatit, bez ohledu na to, zda je školka obecní nebo soukromá? Jde o částku bez kroužků a dalších nepovinných aktivit.“

5.2.8. Neuspokojené žádosti o přijetí do mateřských škol

Při snaze o umístění dítěte do obecní mateřské školy se rodičům zejména menších dětí v současné době nezřídka stává, že jejich děti **z důvodu nedostatečných kapacit mateřská škola nepřijme**. V našem výběrovém souboru má tuto negativní zkušenost **čtvrtina všech dotázaných matek**. Naopak

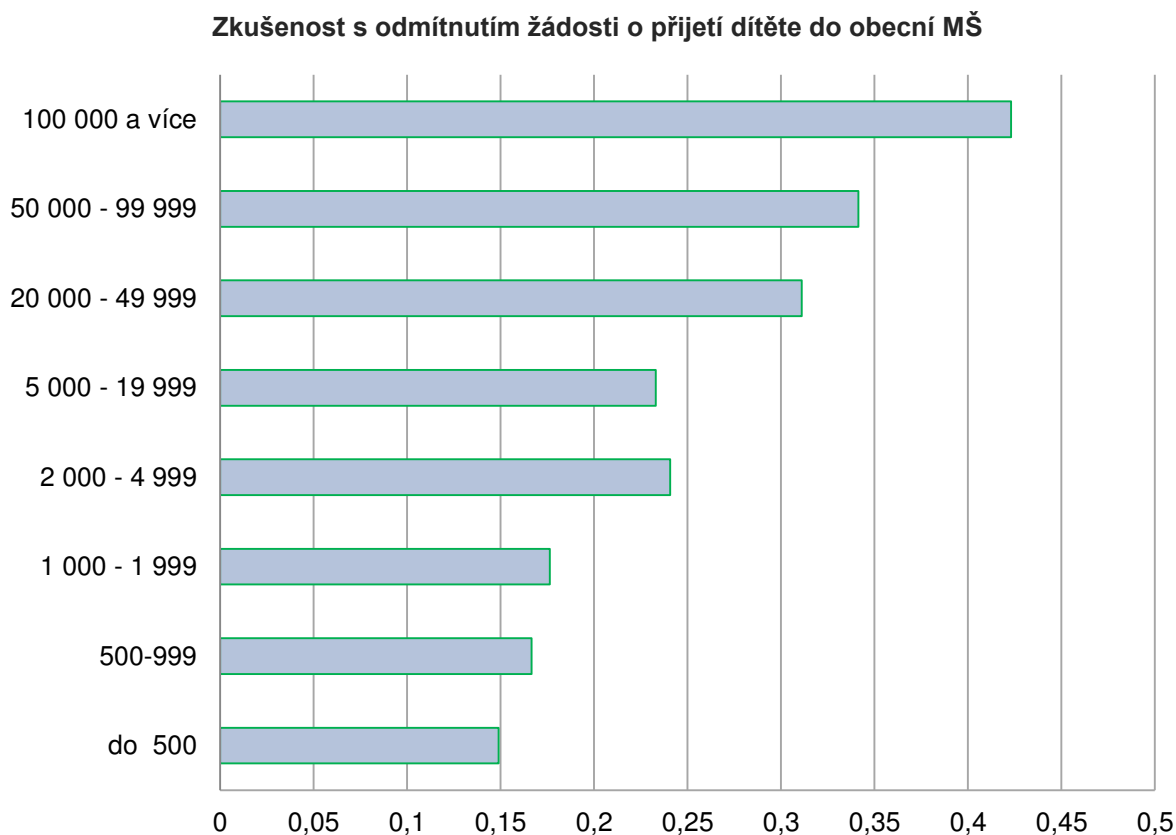
63 % matek mělo to štěstí, že se s odmítnutím žádosti o přijetí dítěte dosud nesetkaly a zbývajících 13 % dotázaných žen tuto zkušenost prozatím nemá, neboť doposud žádnou žádost o přijetí dítěte do obecní mateřské školy nepodávaly.

Tab. 5.30.: Zkušenost s odmítnutím žádosti o přijetí dítěte do MŠ zřizované obcí, abs. a v %

Stalo se vám někdy, že některá z obecních MŠ, do kterých jste se hlásili, Vaše dítě nepřijala?	počet	%	%
ano	191	24,4	28,0
ne	493	62,8	72,0
doposud jsme žádost o přijetí do MŠ nepodávali	101	12,9	-
celkem	785	100	100

Zkušenost s odmítnutými žádostmi o přijetí dítěte do mateřské školy zřizované obcí mají **nejčastěji ženy z velkých měst s počtem obyvatel převyšujícím 100 000** – z nich se s odmítnutím setkaly více než dvě pětiny (počítáno pouze z odpovědí respondentek, které již pro své dítě žádost o přijetí do MŠ někdy podávaly, tj. po vynechání kategorie „doposud jsme žádost o přijetí do MŠ nepodávali“). Naopak nejméně často, pouze v 15 % případů, se se zamítnutím žádosti o přijetí svého dítěte do obecní MŠ setkaly matky z nejmenších obcí, do 500 obyvatel. Jak je vidět z Grafu 5.12., s rostoucí velikostí obce přitom téměř plynule narůstá podíl rodin, kterým se někdy stalo, že některá z obecních MŠ, do kterých se hlásily, jejich dítě nepřijala.

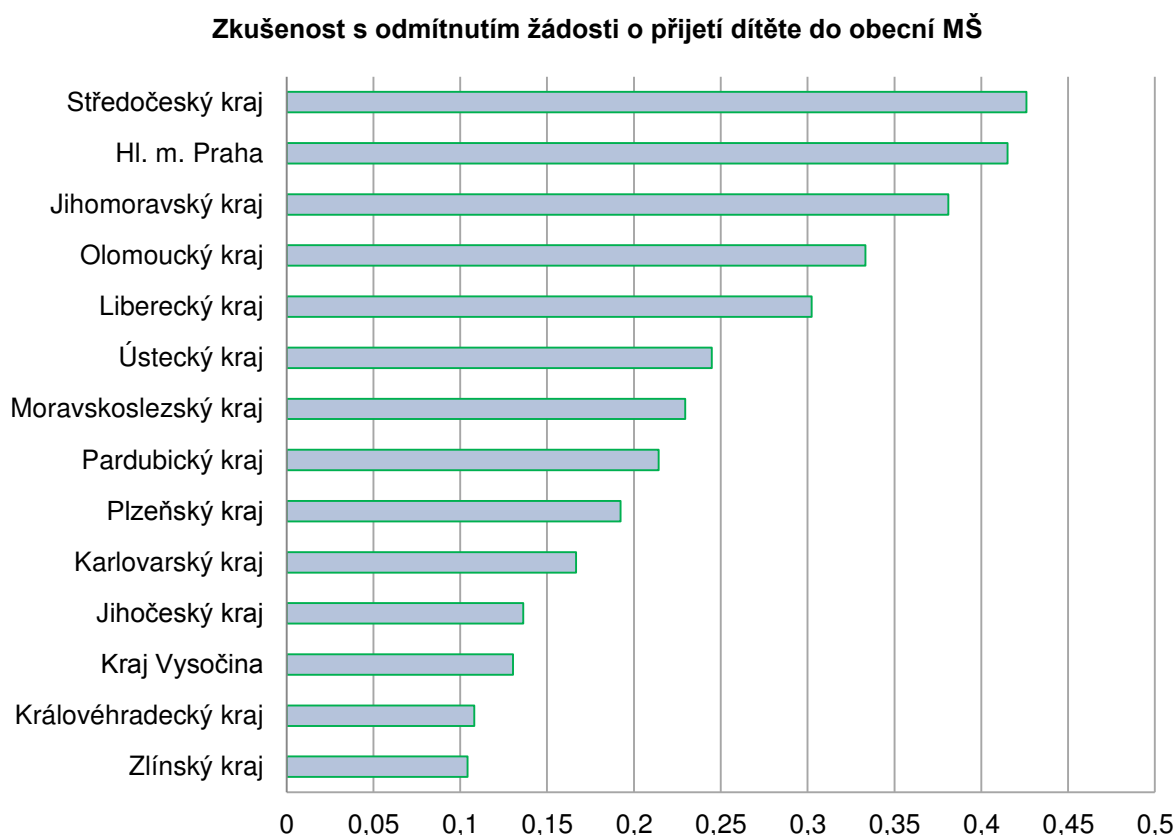
Graf 5.12.: Zkušenost s odmítnutím žádosti o přijetí dítěte do MŠ zřizované obcí dle velikosti místa bydliště dané počtem obyvatel, kladné odpovědi v %

Pozn.: oranžová značí nadprůměrně častou zkušenost, naopak modrá podprůměrně častou zkušenost s odmítnutím žádosti o přijetí dítěte do MŠ zřizované obcí; červeně označené podíly pak ukazují statisticky významné rozdíly oproti průměru; počítáno pouze z odpovědí respondentek, které již pro své dítě žádost o přijetí do MŠ někdy podávaly, tj. po vynechání kategorie „dosud jsme žádost o přijetí do MŠ nepodávali“

U zkušeností s odmítnutými žádostmi o přijetí do obecní MŠ shledáváme také krajské rozdíly. Statisticky významně častěji se s odmítnutím setkaly rodiny ze **Středočeského kraje** (43 %), **Hlavního města Prahy** (42 %) a z **Jihomoravského kraje** (tedy kraje, kde sídlí druhé největší město ČR – Brno; 38 %), což koresponduje s výše uvedenými výsledky, že nejčastěji mají tuto negativní zkušenost rodiny z velkých měst, a také s výsledky uvedenými v kapitole X.3. Neuspokojené žádosti o přijetí do mateřských škol, kde se uvádí, že právě v těchto třech krajích byl v roce 2013/14 oficiálními statistikami evidován jednoznačně nejvyšší počet žádostí o přijetí do mateřské školy, jimž nebylo vyhověno. S nadprůměrně častým odmítáním žádostí o docházku se setkáváme též v krajích Olomouckém a Libereckém. Nejméně často se naopak matkám stalo, že jejich dítě obecní MŠ nepřijala, v kraji Zlínském (10 %) a Královéhradeckém (11 %). V ostatních, dosud nejmenovaných krajích, je podíl rodin, jejichž dítě některá z obecních MŠ nepřijala, nižší než je průměr za celou ČR (viz Graf 5.13.).

Graf 5.13.: Zkušenost s odmítnutím žádosti o přijetí dítěte do MŠ zřizované obcí v jednotlivých krajích, kladné odpovědi v %

Pozn.: oranžová značí nadprůměrně častou zkušenost, naopak modrá podprůměrně častou zkušenost s odmítnutím žádosti o přijetí dítěte do MŠ zřizované obcí.; červeně označené podíly pak ukazují statisticky významné rozdíly oproti průměru; počítáno pouze z odpovědí respondentek, které již pro své dítě žádost o přijetí do MŠ někdy podávaly, tj. po vynechání kategorie „dosud jsme žádost o přijetí do MŠ nepodávali“

Jak bylo podrobněji pojednáno v kapitole X.3. „Neuspokojené žádosti o přijetí do mateřských škol“, počet žádostí o přijetí do mateřských škol, jimž nebylo vyhověno, tedy jediný ukazatel evidovaný oficiálními statistikami MŠMT, který vypovídá o neuspokojeném zájmu o docházku do mateřských škol, je velmi nepřesný. V našem dotazníkovém šetření jsme se proto pomocí série otázek pokusili zjistit, jaký je počet dětí, které se do obecních mateřských škol nedostanou, a tato zjištění následně aplikovat na počty neuspokojených žádostí o přijetí do MŠ evidovaných v oficiálních statistikách, tj. přepočítat počty neuspokojených žádostí na počty skutečně neuspokojených dětí. Otázky, které nám pomohly zmapovat problematiku neuspokojování zájmu o docházku do obecních mateřských škol, byly formulovány následovně:

Stalo se vám někdy, že některá z obecních MŠ, do kterých jste se hlásili, Vaše dítě nepřijala?

Ve kterém roce jste podala poslední neúspěšnou žádost/neúspěšné žádosti?

Kolik žádostí jste tehdy podávali, tj. do kolika MŠ?

A kolika z těchto žádostí nebylo vyhověno?

Vzhledem k tomu, že počty neuspokojených žádostí o přijetí do MŠ se dle oficiálních statistik každoročně poměrně významně mění, vztahovali jsme v našich propočtech zjištěné údaje vždy k těm kalendářním rokům, kterých se dle výpovědí dotázaných týkaly. Z důvodu omezené velikosti výběrového souboru však pro některé školní roky nebyl počet odpovědí dostatečně vysoký, aby umožňoval vyvození věrohodnějších závěrů. Proto ve svých výstupech používáme pouze výsledky za školní roky 2013/2014 a 2014/2015.

Z výpovědí respondentek známe údaje o tom, kolik dětí se v daném školním roce setkala s odmítnutím žádosti o přijetí do obecní mateřské školy. Důležité je, že víme také to, kolik žádostí o přijetí do obecní MŠ (tj. do kolika MŠ) za každé dítě rodiče v daném roce podávali a kolika z těchto žádostí nebylo vyhověno. Díky tomu můžeme v našem výběrovém souboru utvořit strukturu neuspokojených žádostí dle počtu podaných žádostí, kterou následně aplikujeme na celkový počet neuspokojených žádostí v ČR, čímž dostaneme z počtu neuspokojených žádostí počet neuspokojených dětí. Vzhledem k tomu, že ne všechny neuspokojené děti se v daném roce skutečně do žádné obecní MŠ nedostanou (neboť mohou být například v jedné MŠ odmítnuty a v jiné přijaty), musíme ještě tento počet ponížít o podíl dětí, které se do některé z obecních MŠ dostaly, přestože v jiné byly v témže roce odmítnuty. Tímto postupem jsme pro zmíněné školní roky 2013/2014 a 2014/2015 dostali následující výsledky:

Ve školním roce 2013/2014 bylo dle statistik MŠMT evidováno v celé ČR 60 281 neuspokojených žádostí o přijetí dítěte do obecní MŠ. Dle našich propočtů by počet dětí, které se v tomto roce do žádné obecní MŠ nedostaly, ačkoli se tam hlásily, měl být cca 27 050. Tj. jedná se o cca 44,9 % z uvedeného počtu neuspokojených žádostí.

Ve školním roce 2014/2015 bylo dle statistik MŠMT evidováno v celé ČR 50 800 neuspokojených žádostí o přijetí dítěte do obecní MŠ. Dle našich propočtů by počet dětí, které se v tomto roce do žádné obecní MŠ nedostaly, ačkoli se tam hlásily, měl být cca 19 770. Tj. jedná se o cca 38,9 % z uvedeného počtu neuspokojených žádostí.

S ohledem na určitá omezení našich výběrových dat, zejména na omezený počet odpovědí vztahujících se k našemu tématu není vhodné výše uvedené výsledky prezentovat jako konkrétní čísla, ale je vhodnější vymezit procentuální interval, který udává, jaký počet skutečně neumístěných dětí odpovídá oficiálně udávanému počtu neuspokojených žádostí o přijetí do MŠ. Z našich výsledků tedy vyplývá, že **počet skutečně neumístěných dětí, tj. dětí, které se hlásí o přijetí do obecní MŠ, avšak do žádné se nedostanou, se pohybuje v rozmezí 39 % až 45 % z počtu neuspokojených žádostí o přijetí dítěte do obecní MŠ evidovaných oficiálními statistikami MŠMT.**

6. Mezinárodní kontext

6.1. Nárokovatelnost versus povinnost předškolního vzdělávání v EU

Pohled na význam institucionální předškolní výchovy a vzdělávání se odráží v politikách jednotlivých členských států Evropské unie (dále EU). Většina z nich se zavázala k tomu, že zajistí místo v nějakém typu předškolního zařízení pro všechny děti minimálně v posledním roce před nástupem do primární školy. Evropské země tento záměr zpravidla realizují buď stanovením právní nárokovatelnosti na místo v předškolních institucích nebo přímo zavedením 1–2 let povinné předškolní docházky.

Předškolní vzdělávání je osvobozeno od poplatků v polovině členských států EU pro děti od 3 let. Pro tyto státy je charakteristické, že zde rovněž existuje právní nárok dítěte na místo v předškolním zařízení nebo povinnost zřizovatelů zajistit toto místo pro všechny děti žijící v dané spádové oblasti. V ostatních zemích, kde taková ustanovení nejsou, většinou není zajištěn dostatečný počet míst v předškolních institucích pro všechny děti²⁵. (European Commission, 2014, s. 13) Pouze 6 členských zemí EU nezabezpečuje ani nárok na místo pro dítě ani povinnou předškolní výchovu (Itálie, Litva, Rumunsko²⁶, Slovensko, Island a Turecko).

Právní nárok na výchovu, vzdělávání a péči v určitém rozsahu je nejčastěji uplatňovaným nástrojem, který má zajistit přístup všech dětí ke kvalitnímu předškolnímu vzdělávání a péči. Nárok bývá nezávislý na zaměstnaneckém statusu rodičů²⁷, socioekonomické situaci rodiny či jejím složení²⁸. Nárok rodinám umožňuje využít předškolního vzdělávání a péče, docházka však není pro dítě povinná. Veřejní zřizovatelé ovšem musí poskytnout dostatečný počet míst, která jsou dotovaná z veřejného rozpočtu a pro rodiny finančně dostupná.

Pro všechny děti raného a předškolního věku je právní nárok garantovaný v 8 zemích EU (zpravidla již od skončení rodičovské dovolené²⁹ spojené s péčí o dané dítě): v Dánsku, Německu (od srpna 2013), Estonsku, Maltě (od dubna 2014), Slovinsku, Finsku, Švédsku a Norsku. Větší část těchto zemí dokonce zaručuje nejen určitý počet hodin péče v týdnu, ale celodenní péči o dítě. V ostatních členských státech činí rozdíl mezi dobou ukončení rodičovské dovolené³⁰ a věkem dítěte, odkdy má právní nárok na místo v předškolní instituci, více než 2 roky. Rodiče zpravidla hradí náklady spojené se vzděláváním a péčí o dítě. Tyto náklady však nejsou příliš vysoké³¹ a 25 členských zemí má navíc vytvořen systém výpočtu poplatků zohledňující příjem rodiny.

25 Poptávka často převyšuje počet existujících míst.

26 Od září 2014 měl být zaveden nárok na předškolní vzdělávání pro všechny 5leté děti. (European Commission, 2014, s. 39). Vláda zvažuje zavedení povinného předškolního vzdělávání v určitém rozsahu. Aktuálně jsou zpracovávány studie proveditelnosti. (Eurydice, 2015)

27 Nárok na místo v předškolním zařízení vzniká např. i pro dítě, jehož rodič či oba rodiče jsou nezaměstnaní, studují nebo pobírají dávky spojené s péčí o další dítě v předškolním věku apod. Zajištění kvalitního předškolního vzdělávání a denní péče o dítě mimo rodinu je považováno za efektivní nástroj proti vzniku a posilování sociální exkluze těchto rodin a jako cesta k vyrovnávání příležitostí ve vzdělávání. (ET 2020, 2009; Penn, 2009)

28 Kompletní nebo neúplná rodina.

29 V evropských dokumentech je používán pojem childcare leave, tedy doba, kdy rodič nedochází do zaměstnání z důvodu péče o dítě. Jedná se o významově nadřazený pojem k tzv. mateřské či rodičovské dovolené (maternity, resp. parental leave).

30 Zohledněno je ukončení rodičovské dovolené, během níž dostává rodič adekvátní náhradu za příjem, tzv. adequately compensated childcare leave (vypočítává se jako 65 % předchozího výdělku).

31 Vzhledem k celkovým průměrným nákladům rodiny za vzdělávání. Podle Eurostatu (European Commission, 2014, s. 14) tvoří průměrné výdaje domácnosti na předškolní vzdělávání (ISCED 0) pouze 14,4 % z celkových výdajů na vzdělávání. Toto číslo již zohledňuje náklady spojené s docházkou dítěte (doprava, strava, školní zdravotní péče apod.), uplatněné slevy

V Dánsku je tak (od roku 2001) zákonem zajištěna dostupná péče pro děti starší 26 týdnů do nástupu do povinného vzdělávání v 6 letech. Místní správní orgány jsou povinny zabezpečit dostatečný počet míst pro všechny děti ve spádové oblasti. V Německu mají nárok na místo v institucionální či neinstitucionální péči všechny děti od ukončeného 1 roku (platí od srpna 2013). Počet garantovaných hodin péče v týdnu se však velice liší mezi jednotlivými spolkovými zeměmi. Na Maltě je zákonem zaručena výchova, vzdělávání a péče dokonce pro všechny děti v raném a předškolním věku bez omezení, pokud rodiče pracují či studují (platí od dubna 2014).

Ve Švédsku musí v současnosti obecní úřady zajistit předškolní vzdělávání a péči všem dětem od 1 roku až do zahájení volitelné přípravné třídy nebo povinné školní docházky³². Děti od 1 roku mají nárok na 15 hodin dotované péče mimo rodinu a celodenní péči v případě zaměstnání nebo studia rodičů. Předškolní vzdělávání je poskytováno zdarma dětem od 3 let v omezeném rozsahu (525 hodin za rok, tedy asi 15 hodin týdně během školního roku). Děti pracujících nebo studujících rodičů mají navíc právo na státem dotovanou péči v centrech zajišťujících odpolední péči o děti³³. Místa musí být nabídnuta bez zbytečného prodlení, a to obvykle do 3 až 4 měsíců po obdržení žádosti od rodiny. (EACEA, 2009; European Commission, 2014, s. 12, 39 a 87)

Třetina zemí EU garantuje nárokovatelnou předškolní výchovu, vzdělávání a péči pro děti od 3 let (případně pro děti o několik měsíců mladší). Tato situace platí ve všech společenstvích v Belgii, Irsku, Španělsku, Francii, Lucembursku, Maďarsku, Portugalsku a všech částech Spojeného království. Rodiče jsou zde zpravidla osvobozeni od poplatků za náklady spojené se vzděláváním dítěte (s výjimkou Německa). Týdenní rozsah hodin, které jsou poskytovány bezplatně, se v těchto členských zemích EU většinou překrývá s hodinovou dotací povinné školní docházky (ISCED 1). Výjimkou je Irsko a Spojené království, kde je bezplatná docházka pouze v délce 10–15 hodin týdně. Dále mají děti právo na bezplatné předškolní vzdělávání v délce 2 let již pouze v Lichtenštejnsku, 1–2 roky ve Švýcarsku a v posledním roce před zahájením povinné školní docházky také v České republice. (European Commission, 2014, s. 12; European Commission, 2015)

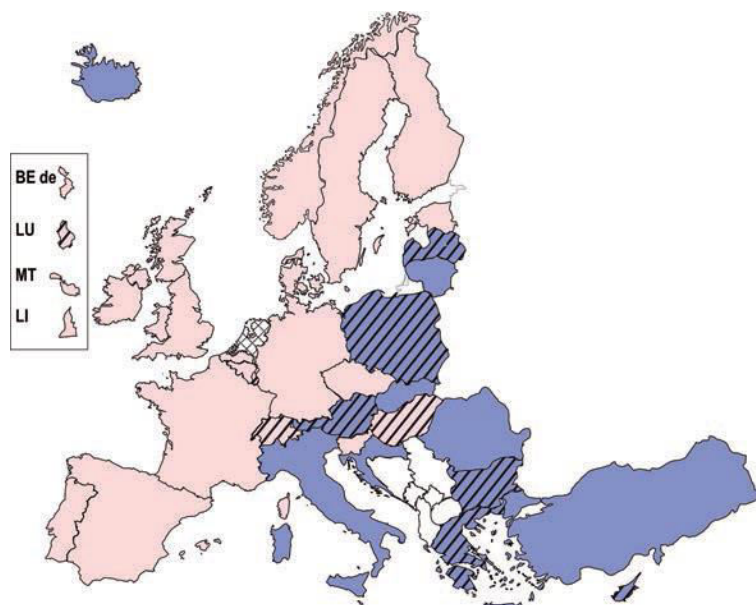
Povinná předškolní docházka v délce 1–2 let je v **deseti členských zemích EU**: v Bulharsku, Chorvatsku (od září 2014 obligatorní docházka do přípravného programu na školu), Řecku, Lotyšsku, Lucembursku, Maďarsku, Rakousku, Polsku, Švýcarsku a na Kypru. Délka povinné předškolní docházky je stanovena v 7 zemích EU a značně se liší z hlediska rozsahu – od 16 hodin týdně v některých zemích Rakouska po 27,5 hodin v týdnu na Kypru. (European Commission, 2014, s. 40)

na poplatcích za předškolní vzdělávání i různé druhy podpůrných opatření pro rodiny (daňové slevy, poukázky na péči o dítě apod.)

32 To se vztahuje na případy, kdy rodiče pracují nebo studují nebo dokonce pokud přípravné vzdělávání vyžaduje dítě samotné.

33 Péče poskytovaná v tzv. *fritidshem*, fungujících podobně jako družiny pro školní děti.

Obr. 6.1.: Právní nárok a/nebo povinné předškolní vzdělávání, výchova a péče (ECEC³⁴) (stav 2012/2013)

Vysvětlivky:

Právní nárok na místo v předškolním zařízení (ECEC)

■ _ Není právní nárok na místo v předškolním zařízení (ECEC)

/// _ Povinné předškolní vzdělávání (ECEC)

⊗ _ Data nejsou k dispozici

Zdroj: převzato z *European Commission, 2014, s. 40*

Zavedení právního nároku na předškolní výchovu, vzdělávání a péči a ustanovení povinného předškolního vzdělávání představuje zpravidla postupný a provázaný proces. Nárok na místo v předškolní instituci byl v několika zemích stanoven již kolem poloviny 20. století (Belgie, Francie, Švédsko, Lichtenštejnsko). Členské země EU zavádějí a rozšiřují právní nárok a povinné předškolní vzdělávání především v posledních 20 letech³⁵. Souvisí to se změnou pohledu na význam předškolního vzdělávání a kvalitní péče v raném a předškolním věku. Tu podnítily nejen změny v demografickém složení států EU, ale také mezinárodní srovnávací výzkumy ukazující na vliv předškolního vzdělávání na výsledky vzdělávání dětí a žáků na vyšších stupních vzdělávací soustavy (PISA, PIRLS apod.), na možné vyrovnávání vzdělávacích příležitostí dětí se speciálními vzdělávacími potřebami či v neposlední řadě na zaměstnanost žen-matek a důsledky pro sociální a ekonomickou situaci země.

34 Označení předškolní výchova, vzdělávání a péče je v textu používán jako synonymum pro anglické označení Early Childhood Education and Care (dále ECEC).

35 Bulharsko (2010), Německo (2013), Estonsko (2009), Irsko (2010), Řecko (2006), Kypr (2004), Malta (2014), Rakousko (2009), Polsko (2011) a Rumunsko (2014). (European Commission, 2014, s. 40 a vlastní rešerše)

Tab. 6.1.: Mezinárodní srovnání vybraných podmínek předškolního vzdělávání

země	právní nárok pro děti od věku (roky)	začátek povinné předškolní docházky ve věku (roky)	rozsah týdenní hodinové dotace	země	právní nárok pro děti od věku (roky)	začátek povinné předškolní docházky ve věku (roky)	rozsah týdenní hodinové dotace
Belgie (Fr)	11/2		28	Malta	23/4		30
Belgie (De)	3		28	Nizozemsko	:		:
Belgie (Ni)	21/2		28	Rakousko		5	16-20
Bulharsko		5	20(24)	Polsko		5	25
Česko	5		40	Portugalsko	3		25
Dánsko	1/2		40	Rumunsko	-		-
Německo	3		40	Slovinsko	3/4		40
Estonsko	11/2		40	Slovensko	1		40
Irsko	31/6		15	Finsko	3		15
Řecko		5	22,5	Švédsko	3		10
Španělsko	3		25	VB – Anglie	3		15
Francie	3		24	VB – Wales	3		10
Chorvatsko	-		-	VB – Severní Irsko	3		12,5
Itálie	-		-	VB - Skotsko	3		(12,5)
Kypr		42/3	27,5	Island	-		-
Lotyšsko		5	*	Turecko	-		-
Litva	-		-	Lichtenštejnsko	4		28
Lucembursko	3	4	26	Norsko	1		40
Maďarsko	3	5	40	Švýcarsko		4	*

Zdroj: European Commission, 2014, s. 40; European Commission, 2015

* nejsou centrálně stanovena nařízení

Pozn.: není započítáno předškolní vzdělání poskytované pouze vybraným dětem, např. dětem se speciálními vzdělávacími potřebami; Bulharsko – povinné předškolní vzdělávání je 5letým dětem poskytováno 20 hod., 6letým 24 hod. týdně; Maďarsko – povinné předškolní vzdělávání je poskytováno v rozsahu 20 hod. týdně; Rakousko – povinné předškolní vzdělávání se liší v rozsahu dle jednotlivých spolkových zemí; Polsko – od září 2015 mají mít 4 leté děti nárok na předškolní vzdělávání; Finsko – v listopadu 2013 se vláda rozhodla implementovat strukturální politický program, který zahrnuje zavedení povinného předškolního vzdělávání; Velká Británie: Anglie, Wales, Severní Irsko – v nejvíce ekonomicky znevýhodněných oblastech je právní nárok rozšířen na děti od 2 let, ve Skotsku bylo 475 hod. vyděleno 38 týdnů (obvyklá délka školního roku); Švýcarsko – v 19 z 26 kantonů je předškolní vzdělání povinné v rozsahu 1-2 let, ve zbývajících 6 kantonech mají 4leté nebo 5leté děti nárok na předškolní vzdělávání, od školního roku 2015/2016 bude povinná 2letá docházka do předškolního zařízení ve všech kantonech, které přijaly interkantonní harmonizační ujednání z roku 2009

6.2. Právní zakotvení předškolního vzdělávání v Německu včetně vývoje

6.2.1. Vývoj v posledních letech

Od 1. srpna 2013 vstoupila v SRN (dále jen Německo) v účinnost novela **osmé knihy Sociálního zákoníku** – tzv. „**Zákona o péči o děti a mládež**“ (dále jen **KJHG**),³⁶ v jejímž § 24 byl uzákoněn právní nárok na místo v zařízení předškolní výchovy nebo na podporu denní péče pro děti starší jednoho roku. Již od roku 1996 má v Německu každé dítě od dosažení třetího roku do začátku školní docházky právní nárok na místo v zařízení předškolní výchovy. Kompetence pro přijetí prováděcí legislativy byla svěřena jednotlivým spolkovým zemím,³⁷ které v rámci těchto pravomocí vydaly prováděcí zákony³⁸ a často i další podzákoně prováděcí předpisy.

K podpoře provedení těchto změn byl na spolkové úrovni přijat „**Zákon o podpoře kvalitní a poptávce odpovídající denní péče o děti**“ (dále jen **TAG**).³⁹ Účelem těchto legislativních změn bylo kvantitativní navýšení počtu míst v zařízeních předškolní výchovy a v denní péči o děti, které by odpovídalo demografickým požadavkům společnosti, a zároveň zajištění kvalitní odborné výchovy a vzdělávání dětí nejen předškolního věku, ale také již dětí starších jednoho roku.⁴⁰ Cílem je nejen naplnění nároku dítěte na řádnou výchovu, vzdělání a potřebnou péči, ale také pomoc rodičům při uplatňování jejich odpovědnosti ve výchově dětí a sloučení jejich pracovní výdělečné činnosti s jejich rodinným životem.⁴¹

Spolek (BUND), spolkové země a zástupci obcí se pak v dubnu 2007 na společném jednání („Krippengipfel“) dohodly, že od 1. srpna 2013 má minimálně každé 3. dítě mladší tří let mít k dispozici místo v zařízení předškolní výchovy nebo v systému denní péče. K uskutečnění tohoto závazku byl přijat tzv. „**Zákon o podpoře dětí mladších tří let v zařízení předškolní výchovy a v systému denní péče**“ (dále jen **KiföG**).⁴² Současně mohou rodiny, které neuplatní tento nárok, požádat o vyplacení finanční podpory v péči o dítě (100, resp. od 1.8.2014 150 EUR měsíčně). Tento zákon a s ním spjaté investice Spolku, které v letech 2008-2014 dosáhly 2,7 miliardy EUR,⁴³ umožnily vznik téměř 300.000 míst pro děti mladší tří let v zařízeních předškolního vzdělávání či v systému denní péče, čímž nabídka těchto míst dosáhla k 1.3.2014 660.750 míst, což odpovídá 32,3 % všech

36 Volně přeloženo autorem; Sozialgesetzbuch (SGB) - Aches Buch (VIII) - Kinder- und Jugendhilfe - Artikel 1 des Gesetzes v. 26. Juni 1990, BGBl. I S. 1163).

37 § 49 KJHG.

38 Seznam prováděcích zákonů je dostupný zde:

<http://www.bildungserver.de/Ausfuehrungsgesetze-der-Laender-zu-Tageseinrichtungen-fuer-Kinder-Kitagesetze--1899.html>

39 Volně přeloženo autorem; Gesetz zum qualitätsorientierten und bedarfsgerechten Ausbau der Tagesbetreuung für Kinder (Tagesbetreuungsausbaugesetz – TAG).

40 Prott, R. Rechtsgrundlagen und finanzielle Regelungen für Erziehung, Bildung und Betreuung von Kindern, s.20. In: Zahlenspiegel 2005, Kindertagesbetreuung im Spiegel der Statistik Tageseinrichtungen und Tagespflege [online].

Deutsches Jugendinstitut e.V., München 2005 [cit. 2015-06-16]. Dostupné zde:

<http://www.bmfsfj.de/doku/Publikationen/zahlenspiegel2005/01-Redaktion/PDF-Anlagen/Gesamtdokument.property=pdf,bereich=zahlenspiegel2005,sprache=de.rwb=true.pdf>

41 Ibid.

42 Volně přeloženo autorem; Gesetz zur Förderung von Kindern unter drei Jahren in Tageseinrichtungen und in Kindertagespflege (Kinderförderungsgesetz – KiföG).

43 Z celkové sumy 12 miliard, která bude podle odhadů spolkového ministerstva pro rodinu zapotřebí k financování dotvoření celého systému předškolního vzdělávání, se Spolek (BUND) hodlá podílet jednou třetinou, tedy 4 miliardami EUR.

děti v tomto věku.⁴⁴ Jelikož však v průzkumech z roku 2014 deklarovalo 41,5 % rodičů s dětmi mladšími tří let zájem o místo v zařízení předškolního vzdělání, resp. v systému denní péče, byl cílový počet míst navýšen na 810.000 míst.⁴⁵ Od roku 2008 tak počet dětí, které jsou opatrovány v tomto veřejně podporovaném systému, vzrostl z 17,6 % na zmíněných 32,3 % v roce 2014, přičemž počet jednorocích a dvouletých dětí se stále zvětšoval a činil v roce 2014 34,6, resp. 59,7%. Počet dětí mladších jednoho roku naproti tomu dlouhodobě stagnuje na 3 %. K tomu je nutno dodat, že potřeba vzniku dalších míst byla a je výrazně vyšší v původních, resp. západních spolkových zemích, což souvisí s dlouholetou tradicí zařízení předškolního vzdělávání převzaté z dob DDR.⁴⁶ V roce 2008 navštěvovalo ve východních spolkových zemích a Berlíně zařízení předškolní výchovy 41,9% dětí mladších tří let, zatímco v západních spolkových zemích to bylo pouze 12,1%. V roce 2014 pak činil tento podíl 27,4% v západních spolkových zemích a 52% ve východních spolkových zemích.

6.2.2. Úvod do problematiky

Za účelem snazšího porozumění samotného výkladu právních předpokladů provozování zařízení předškolní výchovy, resp. denní péče v Německu následuje nejprve stručný přehled jednotlivých druhů těchto zařízení a jejich zřizovatelů.

Pojem „Kindertageseinrichtung“

Výše užívaný pojem zařízení předškolní výchovy odpovídá německému pojmu „Kindertageseinrichtung“ nebo synonymně užívanému pojmu „Kindertagesstätten“ – zkráceně „Kita“, které shrnují tři různé druhy zařízení, které mohou, ale nemusí být od sebe institucionálně oddělené.⁴⁷ Podle věku dítěte se v Německu odlišují tzv. „Kinderkrippe“⁴⁸ odpovídající dřívějším českým jeslím, „Kindergarten“ odpovídající českému termínu školka a „Hort“, čemuž odpovídá český termín školní družiny. Do jeslí je možné přihlásit dítě mladší tří let, mezi třetím rokem a začátkem školní docházky může dítě navštěvovat školku a po zahájení povinné školní docházky do dosažení 14. roku je možné dítě přihlásit do školní družiny, v jejímž rámci je dítě pod dohledem před nebo po povinné výuce. V Německu je poměrně častý model zařízení, ve kterých jsou děti mladší i starší tří let podle věku rozděleny do podskupin, ve kterých probíhá odlišný program přiměřený jejich stupni vývoje („Kita“ sdružující jesle a školku).

44 Fünfter Bericht zur Evaluation des Kinderförderungsgesetzes Bericht der Bundesregierung 2015 über den Stand des Ausbaus der Kindertagesbetreuung für Kinder unter drei Jahren für das Berichtsjahr 2014 und Bilanzierung des Ausbaus durch das Kinderförderungsgesetz, Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, s.1.

45 Ibid.s. 10.

46 Ibid. s.7, 9.

47 § 3 KiföG.

48 V některých regionech jsou jesle označovány jako tzv. „Krabbelgruppe“ a v jejím rámci se někdy rozlišují podle stáří a pohyblivosti dítěte (ležící, batole, chodící) ještě Liege-, Krabbel- und Laufkrippen. Vedle toho lze v předpisech různých spolkových zemí narazit na další synonymní pojmy jako např.: „Kleinkinderbetreuung“.

Zřizovatelé

Co se zřizovatelů zařízení předškolní výchovy týče, může se jednat o zřizovatele veřejné péče o mládež („Träger der öffentlichen Jugendhilfe“) a tzv. volné zřizovatele („Träger der freien Jugendhilfe“), mezi které lze počítat jak právnické, tak fyzické osoby.⁴⁹ U právnických osob se může jednat jak o dobročinné neziskové organizace např. katolické či evangelické obce, speciálně k tomuto účelu založené neziskové organizace, tak i komerční právnické osoby. Tyto komerční právnické osoby nejrozličnějších forem provozují tato zařízení jak za účelem dosažení zisku, tak za účelem poskytnutí potřebné denní péče pro děti svých zaměstnanců. V neposlední řadě je zapotřebí zmínit tzv. rodičovské iniciativy („Elterninitiativen“) založené ve formě registrovaného spolku, pokud nejsou organizačně součástí neziskové organizace.

Tato pluralita zřizovatelů je v Německu vítána a podporována, protože napomáhá vytvořit co nejširší nabídku zařízení předškolní výchovy s rozdílnými hodnotovými preferencemi, obsahem, metodami a pracovními formami jejich činnosti. Cílem je pestrost zařízení, jež by co nejvíce odpovídala pluralitě životních názorů a jim odpovídajícím stylům výchovy.⁵⁰

Pro spolupráci veřejných a volných zřizovatelů při pokrytí poptávky a zaručení právního nároku na místo v zařízení předškolní výchovy platí princip subsidiarity, podle kterého počet potřebných míst nad kapacitu poskytovanou volnými zřizovateli musí doplnit zřizovatelé veřejní, kteří jsou povinni na místní a regionální úrovni zaručit včasnou a dostatečnou kapacitu k uspokojení poptávky.

V roce 2006 činil podíl volných zřizovatelů v Německu 63,2% všech zařízení předškolní výchovy. I zde je však třeba vzít úvahu poměrně značný rozdíl mezi západními (65,8%) a východními spolkovými zeměmi (47,7%).⁵¹ Celkově je v Německu patrný vývoj směřující ke zvýšení podílu volných zřizovatelů.

Pojem „Kindertagespflege“

Vedle zařízení předškolní výchovy funguje v Německu také systém denní péče o dítě – „**Kindertagespflege**“. Tato rodinné péči blízká forma péče o dítě byla v „TAG“ postavena na roveň péči poskytované zařízeními předškolní výchovy a je jí poskytována obdobná finanční podpora z veřejných zdrojů. Její výhodou je individuální přístup k dítěti, časová pružnost a prostředí blízké rodinnému. Denní péči o dítě mohou poskytovat pouze k tomu vhodné osoby, které k tomu získaly povolení. Tito profesionální vychovatelé (v Německu se často označují jako „Tagesmutter“ - denní matka či „Tagesvater“ - denní otec) musí mít pedagogickou kvalifikaci a mohou denní péči poskytovat pouze v prostředí k tomu vhodném. Běžné a legální jsou v Německu i tzv. „Grosstagespflegestellen“,

49 Lange, Jens. Strukturmerkmale von Kindertageseinrichtungen s.100. In: Zahlenspiegel 2007, Kindertagesbetreuung im Spiegel der Statistik Tageseinrichtungen und Tagespflege [online].DeutschesJugendinstitut e.V., München 2008 [cit. 2015-06-17].dostupné zde:

<http://www.bmfsfj.de/doku/Publikationen/zahlenspiegel2007/01-Redaktion/PDF-Anlagen/Gesamtdokument.property=pdf.bereich=zahlenspiegel2007.sprache=de.rwb=true.pdf>

50 Prott, R. Rechtsgrundlagen und finanzielle Regelungen für Erziehung, Bildung und Betreuung von Kindern, s.18. In: Zahlenspiegel 2005, Kindertagesbetreuung im Spiegel der Statistik Tageseinrichtungen und Tagespflege [online].Deutsches Jugendinstitut e.V., München 2005 [cit. 2015-06-16]. Dostupné zde:

<http://www.bmfsfj.de/doku/Publikationen/zahlenspiegel2005/01-Redaktion/PDF-Anlagen/Gesamtdokument.property=pdf.bereich=zahlenspiegel2005.sprache=de.rwb=true.pdf>

51 Ibid. s. 100 a násl.

což je v podstatě volné sdružení více vychovatelů, kteří poskytují denní péči o dítě ve společných prostorech, což nabízí určité finanční úspory při provozu denní péče a také o něco větší organizační flexibilitu.

Podle „KiföG“ by měla být poptávka po umístění dětí mladších tří let uspokojena zařízeními předškolní výchovy a systémem denní péče v poměru 70 % ku 30 %.

Vzhledem k tomu, že většina rodičovských párů v Německu pobírá příspěvek v rodičovství pouze 12 měsíců od narození dítěte,⁵² je finanční tlak na návrat do profesního života a s tím spojená poptávka po vhodném umístění dítěte do zařízení předškolní výchovy, resp. do denní péče logickým důsledkem.

6.2.3. Právní regulace

Právní regulace provozování zařízení předškolní výchovy, resp. poskytování denní péče o děti spadá do oblasti sociálního zákonodárství, je ale ovlivněna dalšími právními oblastmi jako je ústavní právo a základní lidská práva (rodičovská odpovědnost, odpovědnost Spolku, spolkových zemí a obcí a jejich kompetence a vzájemné vztahy, osobnostní práva), občanské právo (právní rámec vzniku a fungování právnických osob – zřizovatelů, smluvní a odpovědnostní režimy), finanční právo, právo pracovní, právo ochrany osobních údajů a v poslední řadě také právo stavební.

Důležité je zmínit, že vedle povolení provozu zařízení předškolní výchovy, resp. povolení poskytování denní péče podle KJHG, o kterém rozhoduje úřad sociálně-právní ochrany dětí - Jugendamt, může a zpravidla také je zapotřebí součinnosti dalších správních úřadů. Zejména se bude jednat o úřad ochrany veřejného zdraví (Gesundheitsamt), který dohlíží na dodržení hygienických předpisů např. ohledně vybavení sanitárních místností či kuchyně či povinností uložených zřizovateli zařízení Zákonem o ochraně proti infekcím („**Infektionsschutzgesetz**“). Dalším dotčeným správním úřadem bude zpravidla stavební úřad (Baurechtsamt), který bude např. dohlížet na správnost kolaudačního titulu či nutnost změny užívání budovy, nebo bude posuzovat, zda je potřeba pro účely provozu zařízení uložit provedení nějakých stavebních úprav (např. zajištění únikových cest). V poslední řadě je nutné respektovat mimo jiné bezpečnostní předpisy příslušných pojišťoven, u kterých je zapotřebí sjednat pojištění dětí pro případ úrazu.

Pro účely přehlednosti se následující výklad soustředí pouze na právní regulaci těch právních oblastí, které jsou klíčové pro získání povolení k provozování zařízení předškolní výchovy, resp. povolení k poskytování denní péče o děti podle Zákonu o péči o děti a mládež (KJHG).

Spolkové zákonodárství

Článek 6 Základního Zákona zakotvuje rodičům jejich právo a zároveň odpovědnost na výchovu jejich dětí. Výkon tohoto práva je omezen pouze povinností dbát zájmů a práv dítěte a ústavně zakotvenými hodnotami, k jejichž naplnění má výchova dětí přispět, resp. také povinností školní docházky.⁵³ Nejvýznamnějším právem dítěte je bezesporu právo na rozvoj vlastní osobnosti, jež je zakotveno v čl.

52 §4 Spolkového zákona o příspěvku v rodičovství a rodičovské dovolené - Bundeselterngeld- und Elternzeitgesetz.

53 Článek 7 Základního Zákona.

2 odst. 1 Základního zákona. Rodičovská výchova má vést dítě k samostatnosti, odpovědnosti a rozvoji vlastních schopností. Neomezený ústavně konformní výkon těchto rodičovských práv je německou ústavou zaručen a zároveň na něj stát dohlíží. Shora uvedené je výslovně potvrzené také v § 1 odst. 2 osmé knihy Sociálního zákoníku – tzv. „Zákon o péči o děti a mládež“ (KJHG). Z tohoto ústavního základu je odvozen i cíl a obsah činnosti zařízení předškolní výchovy. Pedagogickým cílem výchovné, vzdělávací a pečovatelské činnosti zařízení předškolní výchovy a denní péče je přispět k rozvoji dítěte v samostatnou, odpovědnou a sociální osobnost.⁵⁴

Jak již bylo uvedeno výše, právní základ pro provoz zařízení předškolní výchovy je zakotven v „Zákoně o péči o děti a mládež“ (KJHG), v jehož § 45 je provoz zařízení podmíněn získáním povolení.⁵⁵ K získání takového povolení musí zřizovatel prokázat, že o všestranné blaho dětí bude v jeho zařízení náležitě postaráno. To se považuje za prokázané, jsou-li:

naplněny prostorové, profesní a hospodářské předpoklady provozu zařízení, které odpovídají účelu a koncepci tohoto zařízení,

- je-li v zařízení podporována sociální a jazyková integrace; zároveň není stěžována zdravotní prevence a lékařský dohled dětí a mládeže,
- k zajištění veškerých práv dětí a mládeže zařízení nabízí možnost spoluúčasti na fungování provozu zařízení a také možnost řešení stížností.⁵⁶

K přezkoumání naplnění těchto předpokladů musí zřizovatel předložit spolu s žádostí o povolení také:

- koncepci zařízení s přehledem opatření zaručujících kvalitu poskytované péče,
- doklad o patřičné kvalifikaci personálu spolu s jejich výpisem z trestního rejstříku (je nutné přezkoumávat v pravidelných odstupech i po zahájení provozu).⁵⁷

V povolení je možné sjednat vedlejší ujednání s konkrétními podmínkami, resp. omezeními provozu.⁵⁸ Úřad příslušný k vydání povolení (zpravidla „Jugendamt“ – úřad sociálně-právní péče o děti a mládež) provozu:

- je povinen poskytnout žadateli informace o dalších právních předpisech vztahujících se na provoz zařízení a nabídnout mu součinnost při komunikaci s dalšími příslušnými úřady (např. stavební úřad, úřad ochrany veřejného zdraví),⁵⁹
- by měl na místě prověřit, zda jsou předpoklady vydání povolení skutečně naplněny.⁶⁰

Tento úřad má také možnost:

- v případě zjištění nedostatků vydat povolení s omezením provozu do odstranění těchto nedostatků a zároveň nabídnout součinnost pro jejich odstranění,⁶¹

54 § 22 odst. 2 KJHG.

55 § 45(1) KJHG.

56 § 45 (2) KJHG.

57 § 45 (3) KJHG.

58 § 45 (4) KJHG.

59 § 45 (5) KJHG.

60 § 46 (1) KJHG.

61 § 45 (6) KJHG.

odvolat, resp. vzít zpět své povolení v případě, že zřizovatel není schopen dostát své povinnosti zaručit bezproblémový chod zařízení, resp. v případě, že není schopen odstranit příčiny ohrožení blaha dětí.⁶²

Péče o děti a mládež náleží jako součást státní sociální péče do oblasti tzv. konkurující zákonodárné kompetence (čl. 74 odst. 1 č. 7 tzv. Základního Zákona – německé ústavy), ve které se o legislativní kompetence dělí Spolek se spolkovými zeměmi. Spolkový zákonodárce pak v § 49 KJHG výslovně stanovil, že konkrétní úprava podmínek pro vydání povolení v rámci shora obecně vymezených mantinelech je v kompetenci zemských zákonodárců.

Zákonodárství spolkových zemí

Cílem zákonodárství spolkových zemí je vedle konkretizace obsahu také přizpůsobení norem spolkových právních předpisů rozdílným podmínkám jednotlivých spolkových zemí. Logickým výsledkem je určitá rozmanitost právních úprav v jednotlivých spolkových zemích, která limituje možnost zobecnění či nalezení společných prvků. Přes větší či menší odlišnosti následuje výklad, jehož cílem je nalezení společných tendencí legislativy upravující provoz zařízení předškolní výchovy a denní péče na úrovni spolkových zemí. Vedle toho následují i jednotlivé příklady spolkových právních úprav.

Spolkové země vydaly k provedení spolkových předpisů zpravidla tři druhy předpisů:

- zákon k provedení KJHG nebo samostatný zákon,⁶³
- nařízení nebo směrnice pro větší či menší územní celky, a
- ujednání, jejichž prostřednictvím se zainteresované strany řídí vzájemně sjednanými podmínkami.⁶⁴

Spolkové zákony zpravidla upravují následující oblasti:

- druhy předškolních zařízení odpovědných za výchovu, vzdělávání a péči o děti a jejich organizační formy,
- závazek a úkoly zařízení včetně integrace handicapovaných dětí,
- kvalitativní minimální požadavky např. na prostorové a personální vybavení a velikost dětských kolektivů,
- práva rodičů a dětí v zařízení,
- požadavky na kvalifikaci a další vzdělávání personálu,
- financování zařízení včetně příspěvků rodičů,
- bezpečnost a ochrana zdraví dětí včetně povolení provozu zařízení,

62 § 45 (7) KJHG.

63 Seznam prováděcích zákonů je dostupný na této webové stránce: <http://www.bildungsserver.de/Ausfuehrungsgesetze-der-Laender-zu-Tageseinrichtungen-fuer-Kinder-Kitagesetze--1899.html>

64 Prott, R. Rechtsgrundlagen und finanzielle Regelungen für Erziehung, Bildung und Betreuung von Kindern, s.26. In: Zahlenspiegel 2005, Kindertagesbetreuung im Spiegel der Statistik Tageseinrichtungen und Tagespflege [online]. Deutsches Jugendinstitut e.V., München 2005 [cit. 2015-06-16]. Dostupné zde:

http://www.bmfsfj.de/doku/Publikationen/zahlenspiegel2005/01-Redaktion/PDF-Anlagen/Gesamtdokument_property=pdf.bereich=zahlenspiegel2005.sprache=de.rwb=true.pdf

- zvláštní úprava denní péče.

Ne všechny oblasti jsou však vždy konkrétně regulovány přímo zákonem. Některé zákony zmocňují zemské úřady sociálně-právní ochrany dětí k vydání nařízení k jejich konkretizaci či aktualizaci či ke kompletní úpravě daných oblastí. Proto mohou jednotlivé zemské zákony do rozsahu a obsahu vykazovat poměrně značné rozdíly.

Například úprava finanční účasti rodičů je v Berlíně upravena zvláštním zákonem, zatímco v Hamburku stejnou oblast reguluje nařízení. Bavorsko reguluje provoz jeslí a školní družiny ve speciální směrnici, zatímco v Sársku k úpravě této oblasti byl vydán zvláštní zákon. V Durynsku je úprava školní družiny rozmělněna mezi Zákon k provedení KHJG, Zákon o zařízení předškolní výchovy a Školský zákon. Ve většině ostatních spolkových zemí je tato oblast upravena v obecném zákoně o zařízení předškolní výchovy. Samostatným nařízením jsou např. v Durynsku a Šlesvicku-Holštýnsku upraveny požadavky na minimální vybavení zařízení.

Obecně lze vysledovat dvě hlavní tendence ve vývoji právní regulace provozu zařízení předškolní výchovy, které je zapotřebí vnímat v souvislostech se snahou o podporu zvýšení počtu míst v zařízeních (zejména v západních spolkových zemích) a zkvalitnění, resp. zvýšení různorodosti (zejména ve východních spolkových zemích) jejich činnosti. První z těchto tendencí je snaha právní regulací dosáhnout **zvýšení kvality poskytované péče**, což se projevuje v podrobnější závazné regulaci stanovení pedagogických cílů a úkolů či požadavků na pedagogický personál. Druhou tendencí je **redukce právně závazných norem** financování, kompetenčních pravidel a minimálních standardů na prostor a vybavení zařízení a dalších podmínek provozu zařízení. To vede mimo jiné k **decentralizaci** kompetencí ve prospěch obcí, větší flexibilitě v procesech financování a úbytku formalit.⁶⁵

65 Ibid. s. 36.

Tab. 6.2.: Podíl dětí navštěvujících zařízení předškolní výchovy (denní péči) v roce 2006 a 2012, v %

	pokrytí generace 0 - 3 let		index růstu	pokrytí generace 3 - 6 let		index růstu
	2006	2012		2006	2012	
spolková země						
Schleswig-Holstein	7,50%	24,20%	3,23	81,00%	90,70%	1,12
Hamburg	21,00%	35,80%	1,70	78,70%	87,40%	1,11
Niedersachsen	5,10%	22,10%	4,33	79,30%	92,60%	1,17
Bremen	9,20%	21,20%	2,30	84,40%	89,10%	1,06
Nordrhein-Westfalen	6,50%	18,10%	2,78	83,70%	92,90%	1,11
Hessen	9,00%	23,70%	2,63	88,80%	93,40%	1,05
Rheinland-Pfalz	9,40%	27,00%	2,87	93,60%	97,40%	1,04
Baden-Württemberg	8,70%	23,10%	2,66	93,20%	95,20%	1,02
Bayern	8,20%	23,00%	2,80	84,90%	91,00%	1,07
Saarland	10,20%	22,10%	2,17	93,80%	94,60%	1,01
Berlin	37,80%	42,60%	1,13	88,30%	93,90%	1,06
Mecklenburg- Vorpommern	43,10%	53,60%	1,24	91,70%	95,90%	1,05
Brandenburg	40,40%	53,40%	1,32	91,50%	96,30%	1,05
Sachsen	33,50%	46,40%	1,39	92,70%	96,00%	1,04
Sachsen-Anhalt	50,20%	57,50%	1,15	91,30%	95,60%	1,05
Thüringen	37,90%	49,80%	1,31	94,90%	96,90%	1,02
Německo celkově	13,60%	27,60%	2,03	86,90%	93,40%	1,07

6.2.4. Příklad bavorského Norimberku

Svobodný stát Bavorsko přijalo, resp. novelizovalo k provedení KJHG tzv. Bavorský zákon o vzdělávání, výchově a péči o děti v mateřských školkách, ostatních zařízení předškolní výchovy a v denní péči („Bayerisches Kinderbildungs- und –betreuungsgesetz“ – „BayKiBiG“)⁶⁶ a také *Verordnung zur Ausführung des BayKiBiG*⁶⁷.

BayKiBiG potvrzuje výše zmíněné tendence, když poměrně detailně reguluje obsah, náplň a personální požadavky vzdělávání, výchovy a péče v zařízeních předškolní výchovy a státní finanční podpory zařízení, zatímco zakotvení povinnosti získání povolení pro provoz zařízení se

⁶⁶ Bayerisches Gesetz zur Bildung, Erziehung und Betreuung von Kindern in Kindergärten, anderen Kindertageseinrichtungen und in Tagespflege (Bayerisches Kinderbildungs- und -betreuungsgesetz - BayKiBiG) vom 8. Juli 2005.

⁶⁷ Verordnung zur Ausführung des Bayerischen Kinderbildungs- und –betreuungsgesetzes (AVBayKiBiG) vom 5. Dezember 2005.

omezuje na pouhý odkaz na § 45 KJHG. Povolení poskytování péče o děti stanoví maximální počet opatrovaných dětí. Prováděcí nařízení dále konkretizuje vzdělávací a výchovné cíle, minimální personální požadavky a podmínky získání jednotlivých druhů podpory s ohledem na počet a druh dětí.

Normy upravující požadavky, které je nutné splnit pro získání povolení provozu, je tedy nutné hledat na regionální, resp. obecní úrovni.

Úřad pro děti, mládež a rodinu města Norimberk – „Amt für Kinder, Jugendliche und Familien – Jugendamt“ přijal takový předpis ve formě **Doporučení pedagogických standardů pro jesle v Norimberku**.⁶⁸ Toto doporučení je určené pro zřizovatele zařízení předškolní výchovy, pedagogické pracovníky a architekty a představuje požadované standardy pro norimberské zařízení předškolní výchovy. Městský úřad Norimberk se rozhodl pro vydání tohoto předpisu vzhledem k tomu, že dosud neexistovala dostupná dokumentace o plánování a uskutečnění projektů těchto zařízení. I zde je třeba brát v úvahu, že v Norimberku se nabídka míst v zařízení předškolní výchovy, resp. denní péče zvýšila z 611, resp. 520 v roce 2007 (což odpovídalo 9,1% dětí) na 3.400, resp. 900 v roce 2013 (což odpovídalo 35% dětí).⁶⁹

V tomto doporučení jsou upraveny mimo jiné základní pedagogické požadavky na prostor zařízení. Předně by mělo být takové zařízení umístěno v klidné nehlukné lokalitě v prostředí vhodném a příjemném pro děti, v ideálním případě v přízemí, maximálně v prvním patře budovy. Součástí zařízení by měla být venkovní plocha volně dostupná dětem o velikosti min. 10 m² na jedno místo. Doporučení dále doporučuje co nejsvětlejší místnosti s dostatkem denního světla a dobrým odhlučněním. Pro vstupní místnost se doporučuje min. plocha 0,8 m² na jedno místo. Šatna by měla být samostatná místnost, ne průchozí chodba a měla by mít plochu cca. 0,5 m² na jedno místo. Sanitární místnost by měla být vybavena tak, aby nejen plnila základní hygienické potřeby, ale měla by mít i místem pro získání nových zkušeností a experimentů s vodou. Pro 12 dětí stačí dva záchody, od 24 míst pak tři. Záchody není nutné prostorově oddělovat. Doporučeno je také vybavit místnost mimo jiné také stojícím přebalovacím pultem se schůdky, umyvadlem kombinovaným s přebalovacím pultem a sprchovacím zařízením. Každé zařízení musí mít také místnost určenou k odpočinku, kterou je vhodné zařídit jako multifunkční, dále místnost pro dětskou skupinu, ateliér-dílnu, kuchyň (zde platí také další hygienické a bezpečnostní předpisy), jídelnu, místnost pro personál. I pro tyto místnosti doporučuje doporučení více či méně konkrétní návrhy na jejich uspořádání a vybavení.

6.2.5. Příklad sasko-anhaltského kraje Börde

Sasko-Anhaltsko novelizovalo k provedení KJHG Zákon k podpoře a péči o děti v zařízení předškolní výchovy a v denní péči z roku 2003 („**Kinderförderungsgesetz**“ - **KiFöG**)⁷⁰ a v roce 2013 přijalo

68 Empfehlungen pädagogischer Raumstandards für Krippen in Nürnberg.

69 Empfehlungen pädagogischer Raumstandards für Krippen in Nürnberg, [online]. Amt für Kinder, Jugendliche und Familien – Jugendamt, Nürnberg 2013. [cit. 2015-06-18]. Dostupné zde: http://www.nuernberg.de/imperia/md/kinderbetreuung/dokumente/kinderbetreuung/empfehlungen_paed_raumstandards_krippen.pdf

70 Gesetz zur Förderung und Betreuung von Kindern in Tageseinrichtungen und in Tagespflege des Landes Sachsen-Anhalt (Kinderförderungsgesetz - KiFöG) vom 5. März 2003.

Nařízení o denní péči o děti.⁷¹ KiFöG v § 14 sice upravuje požadavky na stavební provedení a vybavení zařízení, leč velmi obecně. Poloha, budova, její místnosti, venkovní prostor a vybavení zařízení musí být projektovány tak, aby byly vhodné pro děti a pro úkoly, které KiFöG stanoví ve svých §§ 5,7 a 8. Nařízení o denní péči o děti upravuje především kvalifikační požadavky na osoby poskytující denní péči. V jeho § 4 jsou pak stanoveny obecné požadavky na prostory, ve kterých lze poskytovat denní péči. Tyto prostory by měly být vhodné pro děti, měly by nabízet dostatek podnětů a měly by být dostatečně veliké a vybavené tak, aby umožňovaly věku dítěte odpovídající rozvoj a podporovaly rozvoj zkušeností a samostatného kreativního jednání. Dále musí tento prostor nabízet dostatek místa pro pohyb, hry, ale i odpočinek. Každé dítě by mělo mít vlastní místo ke spaní odpovídající jeho věku. Tyto požadavky neplatí, je-li denní péče poskytována v domácnosti osob odpovědných za výchovu dětí. Dětem musí být umožněn pobyt ve venkovním prostředí. K tomu jsou vhodná např. dětská hřiště či blízké parky.

I v Sasku-Anhaltsku je tedy nutné hledat konkrétnější požadavky na provoz zařízení předškolní výchovy v předpisech vydaných regionálními nebo obecními úřady.

Jedním z takových předpisů je **Směrnice zemského kraje Börde pro výstavbu, uspořádání a provoz zařízení předškolní výchovy dětí z roku 2010.**⁷² Tato směrnice má sloužit k usnadnění plánování a uskutečnění výstavby zařízení předškolní výchovy, má nabídnout jistotu, že při splnění v ní obsažených standardů jednak bude vydáno patřičné povolení a zadruhé vznikne rozvoj dítěte podporující zařízení, které bude nejen vhodným zázemím pro děti, ale i příjemným pracovištěm.⁷³

Součástí žádosti o povolení provozu musí být i tzv. **koncepce zařízení,**⁷⁴ v níž musí zřizovatel doložit, že zařízení zajistí:

- sociální a jazykovou integraci dětí, stejně jako jejich zdravotní prevenci a lékařskou péči,
- stěžejní cíle činnosti zařízení a metody jejich uskutečnění, a
- adekvátní formu spolupráce se základními školami v příslušném obvodu.

Vedle obsahových požadavků na koncepci zařízení směrnice stanoví celou řadu minimálních požadavků na velikost vnitřních a vnějších prostor zařízení. V jeslích 5,0 m² na jedno místo, ve školce a školní družině 2,5 m² na jedno místo. Každé postižené dítě by mělo mít k dispozici 5,0 m² plochy. Úřad sociálně-právní ochrany dětí (Jugendamt), který rozhoduje o povolení může v odůvodněných případech (např. vzhledem k multifunkčnímu uspořádání místností) rozhodnout o tom, že postačí i menší plocha.

Při výběru vhodného polohy pro zařízení je nutné vzít v úvahu, zda je pozemek, resp. budova dostatečně veliká, zda je na dostatečně osvětleném místě, zda poskytuje dostatečný venkovní prostor, zda existuje bezpečná přístupová cesta, zda leží centrálně v oblasti, pro kterou má nabízet svou činnost, je-li vhodná z hlediska místních klimatických podmínek.

71 Tagespflegeverordnung (TagesPfIVVO) vom 17. September 2013.

72 Richtlinie für den Bau, die Gestaltung und den Betrieb von Tageseinrichtungen für Kinder im Landkreis Börde. Landkreis Börde - Dezernat III - Jugendamt, Haldensleben 2010. [cit. 2015-06-18]. Dostupné zde: http://www.boerdekreis.de/pdf/file_3310.pdf

73 Richtlinie für den Bau, die Gestaltung und den Betrieb von Tageseinrichtungen für Kinder im Landkreis Börde, s. 4.

74 § 22, 22a KJHG a § 5 KiFöG-Sachsen-Anhalt.

Dále stanoví směrnice požadavky na minimální světlost vnitřních prostor, jejich osvětlení, teplotu (20 stupňů, resp. 24 stupňů v místnostech, kde se děti zdržují neoblečené), vlhkost (ideálně 30-60%) a celou řadu ochranných a bezpečnostních prvků (např. povrch stěn, podlaha, prosklení oken a dveří, schody, zábradlí, parapety, topení, elektrické spotřebiče).

Směrnice upravuje poměrně podrobným způsobem také umístění a vybavení jednotlivých místností v zařízení, ať už jde o vstupní halu, šatnu, společné místnosti pro jednotlivé skupiny dětí, místnost určenou ke spaní, resp. k odpočinku. Velice podrobně je upravena výbava sanitárních místností, a to s ohledem na jednotlivé druhy zařízení podle věku dětí. Vedle funkčnosti by tento prostor měl být uspořádán takovým způsobem, aby nepůsobil sterilně a navozoval příjemnou atmosféru a vybízel ke komunikaci.

Pro děti mladší tří let je zapotřebí mimo jiné jeden záchod pro 8 dětí, jedno umyvadlo se zrcadlem pro každých 5 dětí, jeden přebalovací pult se skříňkou na materiál, výlevku pro vylévání a vyplachování nočníků. Pro kojence mladší jednoho roku je vedle toho zapotřebí ještě přebalovací pult kombinovaný s umyvadlem, nebo pult a vanička se sprchou, přičemž vrchní hrana vany musí být ve výšce 85-90 cm a hloubka vany musí být 25-30cm.

Pro děti starší 3 let je zapotřebí mimo jiné jeden záchod pro 8 dětí, záchody je nutné od sebe oddělit min. zástěnou, jeden pisoár, umyvadlo se zrcadlem pro každých 5 dětí, jedno umyvadlo pro personál, dávkovač tekutého mýdla, věšák na ručníky pro všechny děti, nebo papírové ručníky a v případě potřeby jedna sprcha.

Pro školáky mladší 14 let jeden záchod pro každých 8 dětí, jeden pisoár pro každých 10 dětí a oddělené záchody pro dívky a chlapce. Dále jedno umyvadlo se zrcadlem pro každých 5 dětí, dávkovač tekutého mýdla, a věšák na ručníky pro všechny děti nebo papírové ručníky.

Sanitární místnosti pro personál musí být oddělené od sanitárních místností pro děti a zvláštní záchod a sprchu je zapotřebí také pro personál kuchyně. Záchody a umyvadla je nutné přidělat do rozdílné výšky v závislosti na věku dětí. Zvláštní sanitární opatření je nutné pro děti s fyzickým handicapem. Teplota teplé vody nesmí přesáhnout 43 stupňů.

Směrnice dále detailně upravuje potřebné vybavení také dalších místností, např. společné multifunkční herny, dílny, místnosti pro domácí úkoly, terapeutické místnosti, kanceláře vedoucí zařízení, místnosti pro personál, místnosti pro materiál, kuchyně a kočárkárny.

Směrnice také požaduje dostatečný venkovní prostor bezprostředně sousedící se zařízením, a to o velikosti min. 10 m².

Speciální úpravu obsahuje směrnice pro bezbariérová zařízení a zařízení, která navštěvují postižené děti.

Vedle výše uvedených požadavků na provoz zařízení obsahuje tato směrnice také úpravu následujících oblastí s odkazy na příslušné právní předpisy, které je zapotřebí brát v úvahu:

- opatření pro případ nouzových situací, např. nutnost evakuace, požár, poskytnutí první pomoci,
- pracovněprávní ochrany, ochrany zdraví, hygienické ochrany (nutnost vypracování tzv. hygienických plánů),

- preventivních prohlídek zaměstnanců a jejich očkování,
- ochrany v těhotenství,
- ochrany proti kouření,
- potravinové hygieny,
- kvality pitné a užitkové vody,
- nakládání s odpadem,
- zacházení s rostlinami a zvířaty.

Směrnice také nabízí seznam všech dotčených právních předpisů, pojišťovacích norem, norem kvality DIN a dalších norem (příloha).

6.2.6. Příklad Baden-Württembersko

Baden-Württembersko přijalo k provedení KJHG v roce 2009 Zákon o péči a podpoře dětí v mateřských školkách a v ostatních zařízení předškolní výchovy a v denní péči - („**Kindertagesbetreuungsgesetz**“ - **KiTaG**).⁷⁵ Stejně jako v obou výše zmíněných příkladech, neobsahuje ani baden-württemberský KiTaG žádné konkrétní požadavky na stavební provedení a technické vybavení zařízení. Tyto požadavky je možné nalézt v tzv. KVJS Rádci – Jesle a asistované družiny,⁷⁶ resp. v KVJS-Ratgeber „Der Bau von Tageseinrichtungen für Kinder“,⁷⁷ oboje vydané Komunálním Svazem pro mládež a sociální záležitosti, ve kterém jsou sdruženy všechny zemské a městské kraje Baden-Württemberska. Tyto příručky jsou určeny zřizovatelům zařízení předškolní výchovy a jejím cílem je poskytnout zřizovatelům základní přehled o problematice, a tím přispět k bezproblémovému povolovacímu řízení i zkvalitnění jejich činnosti obecně.

Příručky obsahují mimo jiné následující požadavky na prostorové uspořádání zařízení:

- min. 3 m² plochy společenské místnosti na dítě,
- pro děti mladší tří let min. 1,5 m² plochy místnosti určené ke spaní a odpočinek na dítě,
- 8 až 10 m² plochy venkovního prostoru na dítě.

Vedle toho je nutné zajistit také účelům zařízení přizpůsobenou vstupní halu, šatnu, kancelář (doporučená plocha 10-12 m²), místnost pro personál, společenskou místnost (doporučená plocha 65-70 m² pokud možno v přízemí a přímým vchodem do venkovních prostor), dílnu (20m²), místnost určenou pro spaní či odpočinek (1,5 m² plochy na dítě), kuchyň, multifunkční místnost (u zařízení

⁷⁵ Gesetz über die Betreuung und Förderung von Kindern in Kindergärten, anderen Tageseinrichtungen und der Kindertagespflege (Kindertagesbetreuungsgesetz - KiTaG) vom 19. März 2009.

⁷⁶ KVJS Ratgeber-Kinderkrippen und Betreute Spielgruppen. Kommunalverband für Jugend und Soziales Baden-Württemberg - Dezernat Jugend – Landesjugendamt. Stuttgart 2011. [cit. 2015-06-18]. Dostupné zde: <http://www.kvjs.de/fileadmin/publikationen/jugend/KVJS-Ratgeber-Kinderkrippen-R.pdf>

⁷⁷ KVJS-Ratgeber „Der Bau von Tageseinrichtungen für Kinder“. Kommunalverband für Jugend und Soziales Baden-Württemberg - Dezernat Jugend – Landesjugendamt. Stuttgart 2011. [cit. 2015-06-18]. Dostupné zde: http://www.kvjs.de/fileadmin/publikationen/jugend/Tageseinrichtungen_Kinder.pdf

s více skupinami cca. 50-60 m²), sanitární místnost (jeden záchod a umyvadlo na 10-14 dětí, dostatek zrcadel, dávkovačů mýdla a ručníků, alespoň jedna sprcha, přebalovací pult se schůdky), záchod pro personál, sklad materiálu (8-10 m²), prádelnu a uklízející místnost.

Příručka dále obsahuje doporučení pro velikost plochy společenských místností pro jednotlivé druhy zařízení. Pro jesle 40 m², pro školku 45-50 m² pro každou skupinu, pro celodenní školku 40-50 m² a pro malou skupinu 20m² s celkovou plochou min. 3 m² na jedno dítě. U zařízení s dětmi různých věkových kategorií pak 60 m². U školních dětí je zapotřebí dbát na oddělení sanitárních místností dívek a chlapců.

7. Prognóza vývoje počtu dětí v krajích

Již v úvodu analýzy je nezbytné zdůraznit, že systém předškolního vzdělávání v České republice je z demografického hlediska nejvíce ovlivňován kolísajícími počty narozených dětí a v regionálním pohledu pak také migračními proudy, jejichž vliv se zvyšuje spolu s narůstajícím detailem v rámci konkrétních regionů. Výrazný pokles plodnosti a s ním i počtů narozených dětí ve druhé polovině 90. let⁷⁸ a následná stagnace na velmi nízké úrovni⁷⁹ vedl nejprve k omezování kapacit předškolních zařízení péče o děti. Následující nárůst úrovně plodnosti a zvyšující se počty narozených po roce 2005 (v souvislosti s početnými generacemi žen ze 70. let vstupujícími do věku nejvyšší intenzity plodnosti) spolu s dopady procesů suburbanizace, především v dynamicky se měnících obcích v zázemí českých měst, se v určitých regionech projevuje výrazným nedostatkem volných míst v mateřských školách. Při hodnocení výsledků prognóz populačního vývoje v souvislosti s kapacitami předškolních zařízení je tedy nezbytné vycházet z nedávného a aktuálního demografického vývoje daných regionů, neboť děti dnes narozené, jejichž počty jsou přesně zachyceny ve statistikách, začnou nastupovat do mateřských škol s odstupem 3 let. Aktuální demografický vývoj se tedy v celém systému projeví až s mírným časovým odstupem.

Analytické výsledky prezentované v následující kapitole jsou tedy pro následujících několik let velmi spolehlivé, neboť do věku docházky do MŠ v prognóze „zestárnou“ ty děti, které byly v době jejího výpočtu již na světě. S prodlužujícím se horizontem pak může spolehlivost výpočtů klesat, neboť ty jsou již založeny na prognózovaných generacích, jejichž velikost bude ovlivněna skutečným vývojem úrovně plodnosti a na regionální úrovni velmi výrazně také budoucí migrací.

Vzhledem k výše uvedenému je nezbytnou podmínkou ke kompetentnímu plánování v oblasti vzdělávací soustavy soustavné sledování a analýza demografického vývoje na daném území.

7.1. Základní předpoklady projekce obyvatelstva ČR a jednotlivých krajů

Před samotnou analýzou výsledků projekcí je nezbytné stručně charakterizovat jejich předpoklady, tedy to, s jakým vývojem především v oblasti plodnosti a migrace autoři projekce pro celý horizont projekce počítali⁸⁰.

Základními předpoklady projekce bylo a) pokračující **snižování hladiny úmrtnosti**, b) v dlouhodobém pohledu **kladné migrační saldo** a c) ve střední a vysoké prognostické variantě **zvýšení úrovně plodnosti**.

78 Ze 121 tisíc živě narozených v roce 1993 na 90,4 tisíc živě narozených v roce 1996.

79 Okolo 90 tisíc živě narozených v letech 1996-2001 s velmi malým nárůstem na hodnoty okolo 93 tisíc živě narozených v letech 2002 a 2003.

80 Podrobněji viz ČSÚ (2013): Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100 (<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4020-13>) a ČSÚ (2014): Projekce obyvatelstva v krajích do roku 2050 (<http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/130052-14>).

Tab. 7.1.: Základní parametry Projekce 2013 pro Českou republiku

rok	úhrnná plodnost			naděje dožití (muži / ženy)			saldo migrace		
	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká	nízká	střední	vysoká
2012*	1,45	1,45	1,45	75,0 / 80,9	75,0 / 80,9	75,0 / 80,9	10 293	10 293	10 293
2015	1,45	1,45	1,45	75,6 / 81,4	75,8 / 81,6	75,9 / 81,8	-996	8 934	18 864
2030	1,45	1,50	1,52	78,2 / 83,8	79,5 / 85,1	80,6 / 86,1	2 226	11 659	21 110
2050	1,45	1,56	1,61	81,1 / 86,2	83,0 / 88,0	84,6 / 89,3	5 571	14 384	23 291
2100	1,45	1,56	1,61	84,2 / 88,8	86,6 / 91,1	88,4 / 92,9	10 350	17 671	25 400

* reálná data

Zdroj: ČSÚ (2013): Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100

add a) Střední varianta projekce očekává nárůst střední délky života ze 75,0 let pro muže a 80,9 let pro ženy v roce 2012 na 79,5 let pro muže a 85,1 let pro ženy v roce 2030, na 83,0 let pro muže a 88,0 let pro ženy v roce 2050. V závěru projektovaného období, tj. do roku 2100 by střední délka života měla vzrůst na 86,6 let u mužů a 91,1 let u žen.

V krajské projekci se do roku 2050 předpokládá zvýšení naděje dožití mužů o 7,6-8,5 let a žen o 6,9-7,5 let v jednotlivých krajích, relativně vyšší pokles úmrtnosti u mužů povede ke snížení tzv. nadúmrtnosti mužů z nynějších 4,8-7,0 let na 4,2-5,8 let. Nejblíže si bude celková úroveň úmrtnosti mužů a žen i nadále v Praze, největší rozdíly přetrvávají v moravských krajích, zejména Zlínském a Moravskoslezském.

add b) Základním předpokladem je migrační atraktivita České republiky, a republiková projekce tak v závislosti na svých variantách předpokládá imigraci ze zahraniční v objemu 20-40 tisíc ročně. Výsledné saldo zahraniční migrace (odráží očekávanou imigraci a emigraci) se ve střední variantě pohybuje v rozmezí 8,6- 17,7 tisíc v horizontu projekce (rok 2100), ve vysoké 18,6-25,4 tisíc. Pouze v nízké variantě se saldo zahraniční migrace v prvních letech projekce pohybuje v záporných číslech, do konce projekce pak vzroste na 10,4 tis. osob.

V projekci krajů vychází úroveň migrace v prvním projektovaném roce (2013) z predikce založené na předběžných údajích o stěhování během 1. - 3. čtvrtletí roku 2013. V dalších letech projekce očekává setrvání či návrat k průměrné migraci posledních tří let, v některých krajích (např. ve Středočeském) mírné zmenšení toku přistěhovalých. Podrobné údaje o předpokládaném migračním saldu v jednotlivých krajích uvádí Tab. 7.2.

Tab. 7.2.: Předpokládané saldo migrace v jednotlivých krajích dle projekce pro kraje ČR

kraj	2012*	2013**	2020	2030	2040	2050
Hlavní město Praha	3 351	-4 464	505	2 810	3 972	5 311
Středočeský kraj	10 795	9 810	8 760	7 121	5 036	3 614
Jihočeský kraj	322	451	717	1 061	1 129	1 327
Plzeňský kraj	1 213	1 213	1 434	1 714	1 755	1 889
Karlovarský kraj	-1 187	-920	-493	-47	236	524
Ústecký kraj	-518	-285	73	404	494	726
Liberecký kraj	-212	-121	318	567	643	800
Královéhradecký kraj	-552	-254	85	488	622	869
Pardubický kraj	47	-131	420	847	883	1 061
Kraj Vysočina	-655	-800	-216	239	350	573
Jihomoravský kraj	1 707	281	812	1 477	1 580	1 841
Olomoucký kraj	-631	-802	-143	393	503	752
Zlínský kraj	-737	-584	-284	144	277	512
Moravskoslezský kraj	-2 650	-3 488	-2 371	-1 422	-1 012	-475

* reálná data

** odhad na základě předběžných údajů za 1. - 3. čtvrtletí roku 2013

Zdroj: ČSÚ (2014): Projekce obyvatelstva v krajích do roku 2050

add c) V oblasti plodnosti je ve střední a vysoké variantě projekcí předpokládán postupný, avšak nikoli příliš výrazný nárůst úhrnné plodnosti (z hodnoty 1,45 dítěte na jednu ženu v roce 2012 na 1,50 do roku 2030 a 1,56 v roce 2050 ve střední variantě a na 1,52 v r. 2030 a 1,61 v roce 2050 ve variantě vysoké). Ve druhé polovině projektovaného období (2051-2100) je u všech variant Projekce 2013 úroveň specifických měř plodnosti zafixována na úrovni roku 2050. Nízká varianta předpokládá možnou stabilizaci úhrnné plodnosti na současné výši (úp=1,45 v roce 2012) již v první polovině projektovaného období. Všechny varianty pak očekávají další nárůst průměrného věku matek při porodu, a to oproti stávající hodnotě 29,8 let o 0,6-1,3 roku v závislosti na variantě.

V krajských projekcích je předpokládán dlouhodobý mírný nárůst úhrnné plodnosti, a to ve všech krajích ČR. V roce 2012 se úhrnná plodnost v jednotlivých krajích ČR pohybovala na hodnotách 1,35-1,54 dítěte na jednu ženu (nejnižší byla v kraji Zlínském, nejvyšší naopak ve Středočeském kraji), v roce 2030 očekává projekce úhrnnou plodnost v rozmezí 1,42-1,59 dítěte na jednu ženu a do roku

2050 její další nárůst na hodnoty 1,47-1,65. Nejnížší plodnost se v polovině století očekává v kraji Karlovarském, nejvyšší ve Středočeském, vzhledem k situaci v celé republice se nadprůměrná plodnost očekává také v krajích Libereckém, Pardubickém, Jihomoravském, Jihočeském a Královéhradeckém.

Před samotnou analýzou předpokládaného vývoje věkové struktury dětí ve věku docházky do mateřských škol tedy nejprve shrňme **očekávaný vývoj přirozené měny a počtu obyvatel v České republice**. Zaměříme se přitom na předpokládané počty narozených dětí v budoucích letech a proměnu věkové struktury obyvatelstva, opět s důrazem na dětskou složku.

Počet živě narozených dětí dosáhl v České republice vrcholu v roce 2008, kdy se narodilo 119 570 dětí a stejně tak tomu bylo v deseti ze čtrnácti krajů. Pouze v kraji Plzeňském, Královéhradeckém a Olomouckém se nejvíce dětí narodilo v roce 2009, v Praze pak až v roce 2010. V dalších letech se počet narozených snižoval na hodnoty 108,5 tisíc v letech 2011 a 2012, v roce 2013 dále mírně poklesl na 106,7 tisíc živě narozených. I přes předpokládané mírné zvyšování úrovně plodnosti bude dle výsledků projekce **pokles počtu narozených dětí i nadále pokračovat ve všech krajích**, neboť se postupně budou snižovat počty žen v reprodukčním věku a spolu s tím tedy počty potenciálních matek (do věku nejvyšší plodnosti se postupně dostanou početně slabší generace žen přelomu 80. a 90. let 20. století a posléze pak především velmi slabé generace 2. poloviny 90. let, která byla svědkem výrazného poklesu počtu narozených dětí). **Lokálního minima** dosáhne počet živě narozených dětí **kolem roku 2030**, kdy střední varianta projekce předpokládá 78 tisíc narozených dětí. Ve srovnání s maximem dosaženým v roce 2008 (2009 a 2010 v některých krajích) **klesne počet živě narozených dětí o 19-44 %** v závislosti na konkrétním kraji. Následný růst nebude ve většině krajů příliš výrazný a vyvrcholí kolem roku 2040 malou sekundární vlnou porodnosti (85 tisíc narozených dětí), která bude odrazem vyššího počtu dětí narozených počátkem století. Ve 40. letech tohoto století bude počet živě narozených dětí opět klesat. Pouze v Praze je za předpokladu, že migranti převezmou reprodukční chování majoritní populace, očekávána výraznější sekundární vlna vyšší porodnosti a počet živě narozených dětí by mohl nadále růst i ve 40. letech 21. století. Celorepublikově je předpokládán pravidelný pokles (v letech 2060-2075 spíše stagnace) až na roční počty narozených kolem 60 tisíc koncem projektovaného období (střední varianta projekce).

Pokud se tedy naplní předpoklady vývoje plodnosti, úmrtnosti a migrace, se kterými autoři projekce ve svých výpočtech pracují, bude v blízké době růst počtu obyvatel ČR (zaznamenávaný v letech 2003-2012) nahrazen populačním úbytkem. Podle střední varianty projekce se bude počet obyvatel plynule zvyšovat do roku 2018 (10,54 mil. osob), podle vysoké varianty ještě o desetiletí déle (nejvyšší počet obyvatel - 10,66 mil. - by v ČR žil na počátku roku 2027). Veškeré přírůstky však budou zaznamenány díky stěhování, neboť dle výsledků byl rok 2012 posledním rokem, kdy populace České republiky rostla také přirozenou měnou. Tomuto předpokladu odpovídají již první reálné údaje za rok 2013, kdy zemřelo o 2,4 tisíce více lidí, než se narodilo dětí⁸¹. Nízká varianta projekce, která předpokládá stagnaci plodnosti na nízké úrovni a záporné migrační saldo již na počátku projekce, předkládá scénář dlouhodobého snižování početní velikosti populace ČR, a to již od prvního roku projekce. V horizontu

81 Zdroj: ČSÚ 2014: Vývoj obyvatelstva České republiky 2013, dostupné zde: <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/130069-14>

projekce 1. 1. 2101 bude počet obyvatel České republiky o 13-42 % nižší než na prahu projekce. Ze současných 10,52 milionu to znamená pokles na 6,1-9,1 milionu dle jednotlivých variant, nejvýraznější úbytky jsou přitom očekávány v období 2050-2080.

Tab. 7.3.: Budoucí vývoj počtu a pohybu obyvatel podle střední varianty Projekce 2013

	2011*	2021	2031	2041	2051	2061	2071	2081	2091	2101
počet obyvatel v tis. (stav 1.1.)	10487	10528	10374	10098	9778	9337	8781	8308	7965	7684
	pohyb obyvatel a přírůstky/úbytky v tis. (průměr let)									
	2011-2020	2021-2030	2031-2040	2041-2050	2051-2060	2061-2070	2071-2080	2081-2090	2091-2100	
živě narození	101,3	83,5	81,6	82,6	72,5	69,1	68,9	63,6	60,5	
zemřelí	107,3	110,0	121,6	128,3	131,5	140,3	132,5	114,9	106,1	
přirozený přírůstek	-6,0	-26,5	-40,0	-45,8	-59,0	-71,2	-63,7	-51,3	-45,6	
saldo migrace	10,2	11,1	12,4	13,8	14,9	15,6	16,3	17,0	17,5	
celkový přírůstek	4,1	-15,4	-27,6	-32,0	-44,1	-55,6	-47,3	-34,3	-28,1	

* reálná data

Zdroj: ČSÚ (2013): Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100

Budoucí vývoj tak výrazně ovlivní věkovou strukturu populace České republiky. Zaměříme-li se především na dětskou složku, tedy počet a podíl osob ve věku 0-15 let, pak budoucí vývoj této věkové skupiny bude odrážet nedávné i prognózované změny v úrovni porodnosti. Zatímco nízká úroveň porodnosti po roce 1993 ovlivnila prohloubení poklesu podílu dětí v populaci (postupný pokles začal již v polovině 80. let, kdy vystřídal růst ovlivněný silnými ročníky narozených v 70. letech), vzestup úrovně plodnosti mezi roky 2002-2008 se ve věkové struktuře projevil až v letech 2008-2009, a to zastavením poklesu počtu i podílu dětí do 15 let v populaci. Počet a podíl dětí do 15 let v současné době v české populaci narůstá, i tak je však nižší než na počátku století (15 % v roce 2013 vs. 15,9 % v roce 2001). Vlivem posledního zvýšení úrovně plodnosti v druhé polovině minulého desetiletí bude dle výsledků Projekce 2013 podíl dětí v populaci narůstat do r. 2019 (na 15,4 %), během dalších dvou desetiletí by se však měl podíl dětí v populaci snížit na 12 % a po zbytek projektovaného období by měl oscilovat mezi hodnotami 12-13 % (Tab. 7.4.).

Největší změny nastanou v počtech a podílu osob starších 65 let, neboť pro věkovou strukturu ČR v následujících letech bude charakteristické její stárnutí. Již v současné době jsou počty seniorů v populaci ovlivněny přechodem silnějších generací z let 2. světové války a silných poválečných

ročníků do věkové kategorie 65+. Obyvatel v tomto věku bude výrazně přibývat i v následujících desetiletích a v tomto nárůstu se promítnou nejen nepravidelnosti věkové struktury, ale také očekávané další prodloužování naděje dožití. Podle výsledků Projekce 2013 se počet osob ve věku 65 a více let může do roku 2057, kdy by měl kulminovat, téměř zdvojnásobit ze současných 1,7 mil. na 3,2 mil. Do konce prognózovaného období lze očekávat pokles počtu seniorů na 2,5 mil. osob. Podíl seniorů v populaci se tak zvýší z dnešní jedné šestiny až na jednu třetinu. Tento pravděpodobný vývoj odráží také ukazatel indexu stáří (počet osob 65+/počet dětí do 15 let), který výrazně poroste ze současných 116 seniorů připadajících na 100 dětí v roce 2013 až nad hranici 250 seniorů na 100 dětí ve druhé polovině tohoto století.

Tab. 7.4.: Charakteristiky věkového složení populace podle střední varianty Projekce 2013

	2011*	2021	2031	2041	2051	2061	2071	2081	2091	2101
počet obyvatel ve věkových skupinách (v tis.)										
0-14 let	1 522	1 613	1 332	1 231	1 262	1 144	1 061	1 055	996	937
15-64 let	7 328	6 710	6 525	5 990	5 342	5 029	4 902	4 545	4 359	4 248
65+ let	1 637	2 205	2 516	2 876	3 174	3 163	2 818	2 708	2 610	2 499
podíl jednotlivých věkových skupin (v %)										
0-14 let	14,5	15,3	12,8	12,2	12,9	12,3	12,1	12,7	12,5	12,2
15-64 let	69,9	63,7	62,9	59,3	54,6	53,9	55,8	54,7	54,7	55,3
65+ let	15,6	20,9	24,3	28,5	32,5	33,9	32,1	32,6	32,8	32,5
index stáří (65+/0-14)	107,6	136,7	188,9	233,6	251,5	276,4	265,5	256,7	262,1	266,7

* reálná data

Zdroj: ČSÚ (2013): Projekce obyvatelstva České republiky do roku 2100, vlastní výpočty

7.2. Odhad budoucího počtu dětí ve věku docházky do MŠ

Mateřské školy zpravidla přijímají děti, které dovršily 3 roky před začátkem daného školního roku. Je tedy reálné předpokládat, že při nástupu tříletého dítěte do mateřské školy se může jednat jak o děti, kterým byly 3 roky ve třetí třetině předešlého kalendářního roku (září-prosinec), tak o děti, které dosáhly 3. narozenin a v průběhu ledna-srpná daného kalendářního roku. Na rozdíl od zahájení povinné školní docházky je možné nastoupit do mateřské školy v průběhu roku, k čemuž také dochází při volných kapacitách mateřských škol. Nicméně bez ohledu na tento fakt je pro analytické účely

nezbytné vyčíslit populaci, která k začátku daného školního roku splňuje podmínky pro docházku do daného ročníku mateřské školy.

Z prognostickým výpočtů však dostáváme věkovou strukturu dětí podle dokončeného věku⁸² k 31.12. daného kalendářního roku. Věkové struktury je tedy nutné přepočítat na dokončený věk, který by se nejvíce přiblížil období začátku školního roku. Toho bylo dosaženo přes výpočet tzv. středního stavu obyvatelstva, který ukazuje počty osob k 1.7. daného roku. Na věkovou strukturu k 30.9. daného kalendářního roku je poté možné usuzovat z výpočtu dalšího středního stavu z věkové struktury k 1.7. a 31.12. daného roku. Pak můžeme za potenciální žáky mateřských škol považovat všechny 3-5leté děti na začátku daného školního roku. Možná docházka mladších (před dosažením třetích narozenin) a starších (šestiletých, tedy dětí s odkladem povinné školní docházky) dětí však bude v analytických výpočtech taktéž zahrnuta.

V případech krajských analýz jsou počty dětí ve věku docházky do mateřské školy počítány z věkové struktury populace daného regionu, jedná se tedy o děti trvale či dlouhodobě bydlící v daném kraji, nikoli o děti, jejichž trvalé a reálné bydliště se z hlediska krajské příslušnosti odlišuje. Dále je nutné zdůraznit, že prognostické výpočty neříkají nic o tom, zda děti reálně navštěvují mateřskou školu v místě (kraji) svého bydliště, či dojíždějí do jiného kraje. Dojížděka do mateřských škol je otázkou jiných analýz, v této kapitole se vedle celorepublikových analýz věnujeme primárně předpokládaným změnám v početním zastoupení dětí ve věku docházky do mateřských škol v jednotlivých krajích a identifikaci rozdílné dynamiky změn, která ve svém důsledku významně ovlivní kapacity (personální i prostorové) předškolního vzdělávání v daných regionech.

7.3. Očekávaný vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let v ČR

Počty dětí ve věku 3-5 let, tj. potenciálních žáků mateřských škol, budou v průběhu příštích 20 let pravděpodobně plynule klesat, a to dle všech tří variant projekce. Minima by ve sledovaném období měly dosáhnout okolo r. 2035, kdy počet dětí ve věku 3-5 let dosáhne v závislosti na variantě prognózy hodnot v rozmezí 220-252 tisíc dětí (dle střední varianty 238 tisíc), což oproti současnému stavu, kdy je ve věku docházky do mateřské školy 364 tisíc dětí (školní rok 2013/2014) představuje pokles o 31 % při vysoké variantě projekce, 35 % při střední a téměř 40 % při nízké variantě projekce, která v příštích desetiletích předpokládá nejnižší úroveň porodnosti.

Relativně rychlý pokles na začátku prognózovaného období přitom odráží pokles v počtu narozených dětí od roku 2010, neboť ze začátku prognózovaného období je počítáno s generacemi dětí, které se již narodily a jejichž počty známe. Do školního roku 2017/2018, ve kterém do mateřských škol bude docházet v době tvorby projekce poslední známá generace narozených z r. 2012, poklesne počet dětí ve věku 3-5 let o 11 % oproti stavu na začátku školního roku 2013/2014.

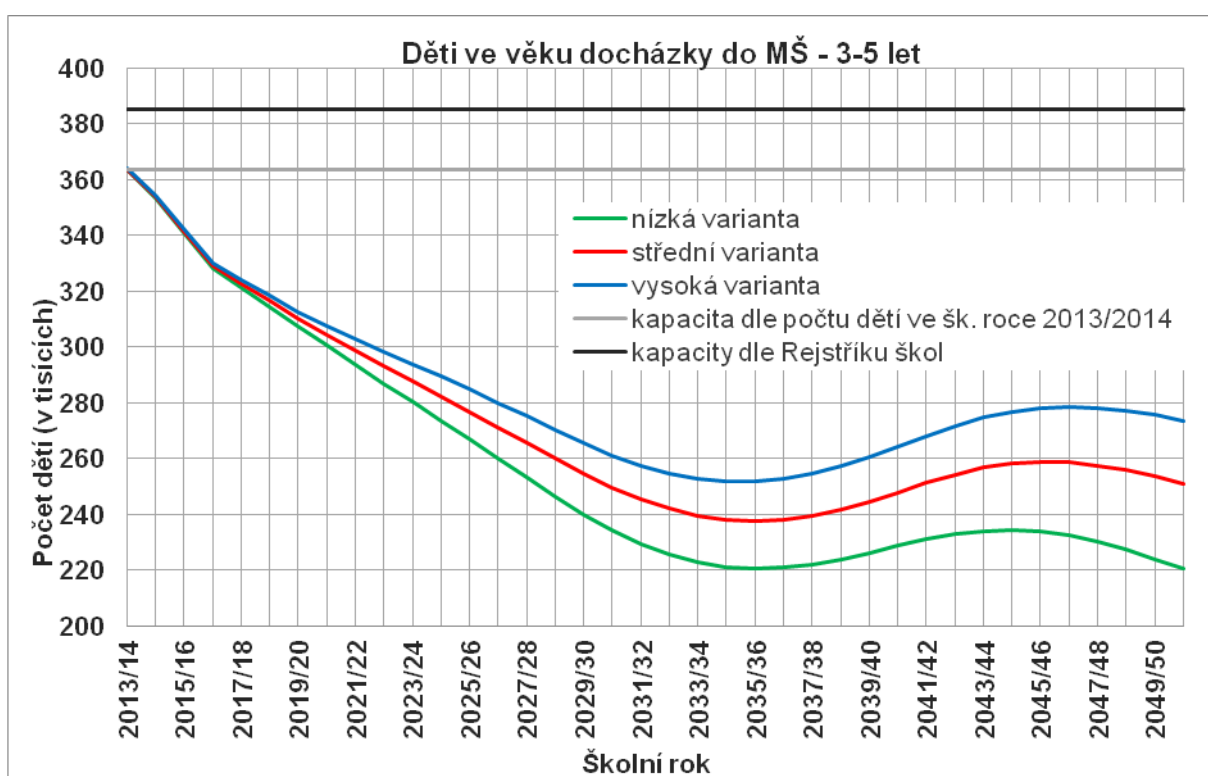
Teprve v polovině 30. let 21. století je předpokládán opětovný mírný nárůst počtu narozených, a tím také nárůst počtu dětí ve věku 3-5 let. V absolutní hodnotě se však tyto počty ani v jedné

82 Dokončený věk je věk při poledních narozeninách.

z prognostických variant nepřiblíží k dnešním hodnotám a naopak zůstanou hluboko pod nimi. Předpokládaného lokálního maxima by počty dětí ve věku 3-5 let měly dosáhnout v první polovině 40. let, kdy je však předpokládáno o 86-130 tisíc dětí méně oproti současnému stavu, tj. pokles o 24-36 % v závislosti na prognostické variantě.

Při porovnání se současnými kapacitami mateřských škol je pak zřejmé, že celorepublikově jsou již v současné době kapacity v mateřských školách vyšší, než jsou počty dětí ve věku 3-5 let, tedy těch, pro které jsou mateřské školy primárně určeny. Kapacity mateřských škol uvažujeme jednak jako kapacity povolené a uvedené v Rejstříku škol, v tomto případě je rozdíl výraznější. Druhým hlediskem je aproximace kapacit počtem reálně docházejících dětí do mateřských škol v roce 2013/2014, které jsou z důvodu ne vždy plné naplněnosti tříd logicky nižší. Ani při porovnání s touto hodnotou předpokládané počty 3-5 letých dětí kapacity mateřských škol v celorepublikovém pohledu ve sledovaném období nepřekročí.

Graf 7.1.: Očekávaný vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, tj. potenciálních žáků předškolního vzdělávání k září daného školního roku a kapacity mateřských škol v roce 2013/2014

7.4. Očekávaný vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let v krajích

Vývoj v jednotlivých krajích nemusí zcela korespondovat předpokládaným celorepublikovým vývojem, a to především co do intenzity poklesu počtu dětí ve sledované věkové skupině. Vzhledem k tomu, že se prognózovaný vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let v jednotlivých krajích odlišuje v závislosti na výchozím stavu (tj. počtu dětí a věkové struktuře obyvatelstva daného kraje) i na odhadu budoucího vývoje jednotlivých parametrů (především předpokládaný vývoj porodnosti a migrace), zaměřuje se následující část kapitoly na podrobnou krajskou analýzu. Vycházíme přitom z dat střední varianty projekce, která byla pro jednotlivé kraje zpracována.

V analýze jsme rozčlenili kraje do skupin na základě podobnosti předpokládaného vývoje počtu 3-5 letých dětí. Výsledkem jsou 4 skupiny krajů, ve kterých je možné identifikovat různou intenzitu poklesu počtu dětí ve sledované věkové skupině. Kraje byly přiřazeny do skupin na základě procentního poklesu počtu dětí. Vývoj počtu v absolutních hodnotách, které jsou nezbytné pro optimalizaci kapacit předškolních zařízení, je následně pro každý z krajů v dané skupině uveden v tabulce, která obsahuje vybrané roky ve sledovaném období mezi výchozím stavem ve školním roce 2013/2014 a horizontem projekce 2050/2051. Pro tyto účely byl volen 5ti letý krok, krom toho jsou v tabulce znázorněny také roky, kdy počty dětí v daném kraji pravděpodobně dosáhnou lokálního minima, případně lokálního maxima v závěru sledovaného období v případě opětovného nárůstu počtu dětí.

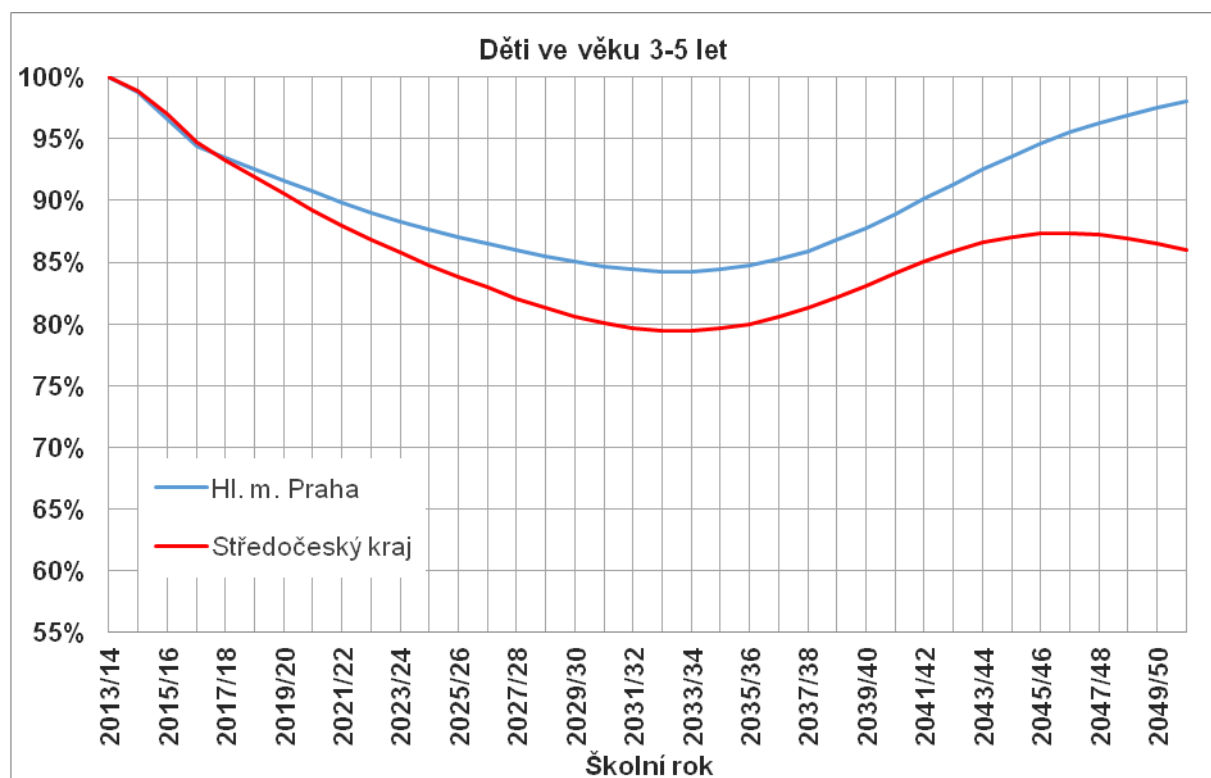
1. skupina krajů – pokles na 80 % výchozího stavu

Z hlediska předpokládaného vývoje počtu dětí ve věku 3-5 let v jednotlivých krajích se zřetelně vyděluje Hlavní město Praha a Středočeský kraj. Zde pravděpodobně dojde v průběhu příštích 15 let k nejmenšímu poklesu počtu dětí ve věku docházky do mateřské školy, neboť v Praze klesnou jejich počty pouze na 84 % výchozího stavu na počátku 30. let, ve Středočeském kraji na 80 %.

Ve druhé polovině sledovaného období navíc v Praze pravděpodobně dojde k největšímu opětovnému nárůstu počtu dětí až na úroveň, která bude téměř srovnatelná s výchozím stavem roku 2013/2014 (42,7 tisíc dětí), neboť do roku 2015 počty 3-5 letých dětí pravděpodobně dosáhnou téměř 42 tisíc (viz Tab. 7.5.).

Ve Středočeském kraji bude nárůst počtu dětí v dané věkové skupině ve druhé polovině 30. let a v první polovině 40. let mírnější, maxima 44,5 tisíc dětí dosáhne pravděpodobně okolo roku 2046/47 a počty tak budou dosahovat 87 % výchozího stavu. Na rozdíl od vývoje v Praze je ve Středočeském kraji v samém závěru sledovaného období předpokládán opětovný mírný pokles počtu 3-5 letých dětí.

Graf 7.2.: Procentní pokles počtu dětí ve věku 3-5 let dle střední varianty projekce, vybrané kraje (školní rok 2013/2014 = 100 %)

Tab 7.5.: Očekávaný vývoj počtu dětí (v tisících) ve věku 3-5 let ve vybraných krajích, vybrané roky

kraj	2013/14	2015/16	2020/21	2025/26	2030/31	2032/33	2035/36	2040/41	2045/46	2046/47	2050/51
Hl.m. Praha	42,7	41,2	38,7	37,1	36,1	36,0	36,2	37,9	40,4	40,8	41,8
Středočeský	51,0	49,4	45,5	42,7	40,8	40,5	40,8	42,9	44,5	44,5	43,8

Pozn.: tučně jsou vyznačeny roky, ve kterých bude dle předpokladů dosaženo lokálního maxima a minima v počtu dětí dané věkové skupiny

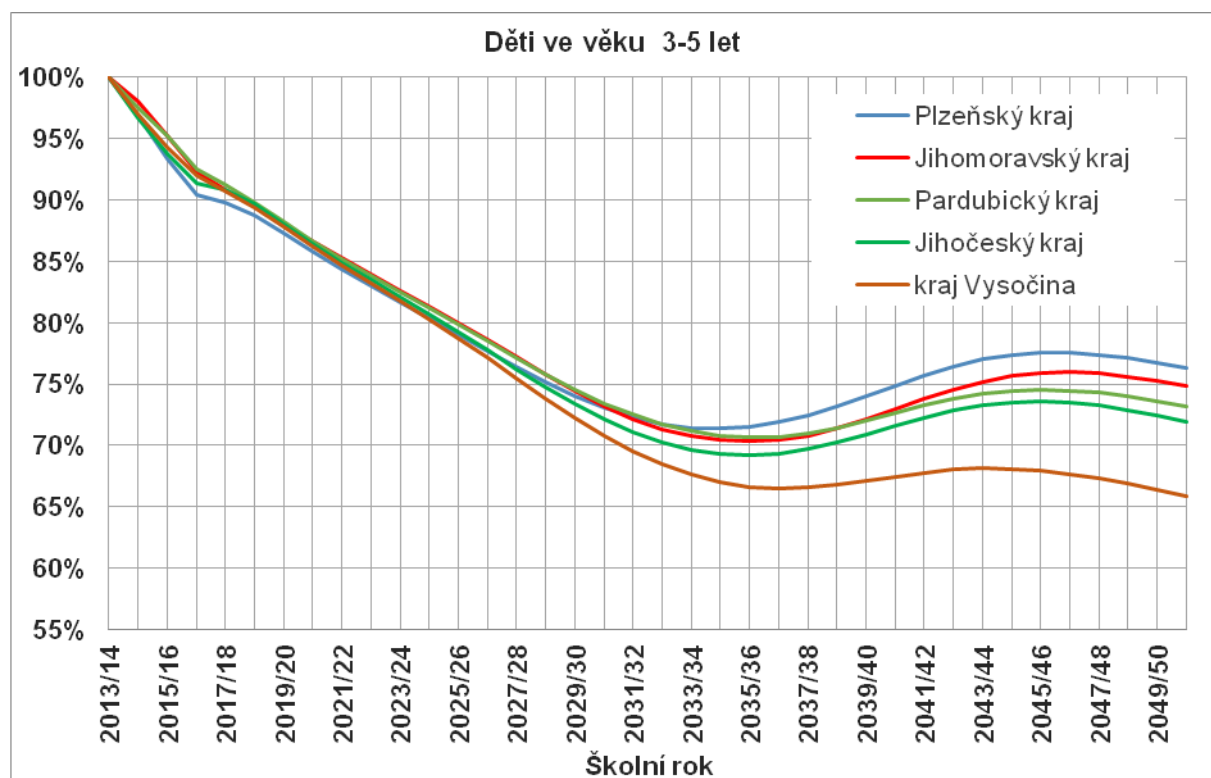
2. skupina krajů – pokles na 70 % výchozího stavu

Druhou skupinu, ve které dojde k poklesu počtu dětí ve věku 3-5 let téměř o třetinu, tvoří Plzeňský, Jihomoravský, Pardubický a Jihočeský kraj a kraj Vysočina. Na 71 % výchozího stavu pravděpodobně klesnou počty dětí v Plzeňském (v letech 2034/35) a v Pardubickém kraji (v letech 2033-2038), na 70 % v Jihomoravském kraji (v letech 2034-36) a na 69 % v kraji Jihočeském (v letech 2034-36). K nejvýraznějšímu poklesu na 67 % výchozího stavu dojde pravděpodobně v kraji Vysočina (v letech

2034-2040), který se tak od ostatních sledovaných krajů mírně odlišuje a odlišný je vývoj také v závěru sledovaného období, kdy dojde k dalšímu poklesu počtu dětí až na 66 % výchozího stavu. Do této skupiny krajů je však řazen především díky shodné dynamice vývoje v první polovině sledovaného období.

Na přelomu 30. a 40. let je ve většině krajů s výjimkou kraje Vysočina předpokládán nárůst počtu dětí ve věku 3-5 let, ani v jednom z krajů se však jejich počty nepřiblíží ani 80 % výchozího stavu. Závěr sledovaného období bude patrně provázen opětovným mírně sestupným trendem a v roce 2050 se budou počty dětí ve sledované věkové skupině pohybovat okolo 75 % výchozího stavu z roku 2013/2014.

Graf 7.3.: Procentní pokles počtu dětí ve věku 3-5 let dle střední varianty projekce, vybrané kraje (školní rok 2013/2014 = 100 %)

Tab. 7.6.: Očekávaný vývoj počtu dětí (v tisících) ve věku docházky na první stupeň ZŠ ve vybraných krajích, vybrané roky

kraj	2013/ 14	2015/ 16	2020/ 21	2025/ 26	2030/ 31	2034/ 35	2035/ 36	2036/ 37	2040/ 41	2043/ 44	2045/ 46	2046/ 47	2050/ 51
Plzeňský	19,5	18,2	16,7	15,4	14,2	13,9	13,9	14,0	14,6	15,0	15,1	15,1	14,8
Jihomo- ravský	39,9	38,0	34,6	31,9	29,2	28,1	28,1	28,1	29,1	30,0	30,3	30,3	29,9
Pardubi- cký	17,4	16,6	15,1	13,9	12,8	12,3	12,3	12,3	12,6	12,9	13,0	13,0	12,7
Jihočeský	21,7	20,3	18,7	17,2	15,7	15,0	15,0	15,0	15,5	15,9	16,0	15,9	15,6
Vysočina	16,5	15,6	14,2	13,0	11,7	11,1	11,0	11,0	11,2	11,3	11,2	11,2	10,9

Pozn.: tučně jsou vyznačeny roky, ve kterých bude dle předpokladů dosaženo lokálního maxima a minima v počtu dětí dané věkové skupiny

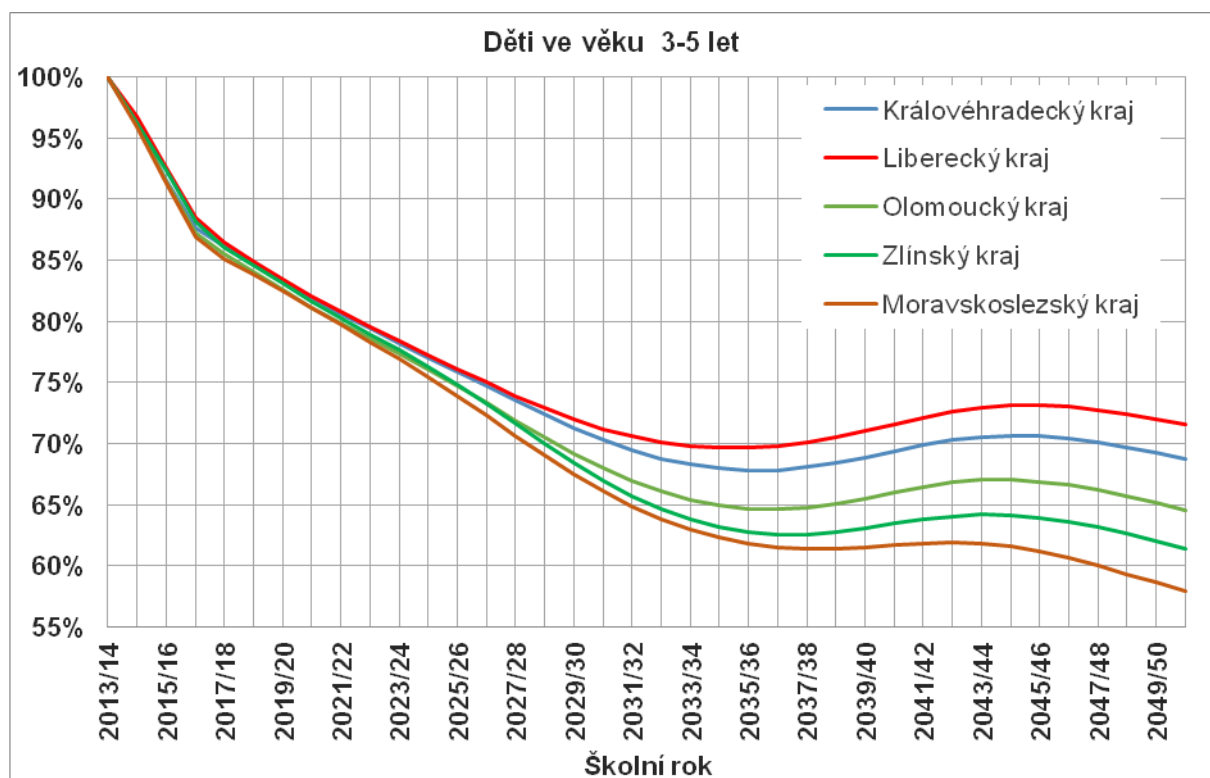
3. skupina krajů – pokles pod úroveň 70 % výchozího stavu

Třetí skupinu tvoří kraje Královéhradecký, Liberecký, Olomoucký, Zlínský a Moravskoslezský. V těchto krajích dojde k rychlejšímu poklesu počtu dětí ve věku 3-5 let na počátku sledovaného období - na hodnoty okolo 87 % výchozího stavu v roce 2017/2018 v porovnání s poklesem na úroveň okolo 92 % v témže roce v krajích zařazených do 2. skupiny. Zároveň bude celkový pokles v první polovině sledovaného období u většiny krajů výraznější než u předešlé skupiny krajů.

Na 70 % výchozího stavu pravděpodobně klesnou počty dětí v Libereckém kraji (v letech 2032-2037), na 68 % v Královéhradeckém kraji (v letech 2033-2038), na 65 % v Olomouckém kraji (v letech 2033-38) a na 63 % ve Zlínském kraji (v letech 2034-40). K nejvýraznějšímu poklesu na 61 % výchozího stavu dojde pravděpodobně v kraji Moravskoslezském (v letech 2037-2038).

Na přelomu 30. a 40. let bude pravděpodobně pokles či několikaletá stagnace počtu dětí vystřídána nárůstem, který však v těchto krajích nebude nijak výrazný a v absolutních hodnotách po počty dětí ve sledované věkové skupině zvýší maximálně v řádu stovek. Závěr sledovaného období bude patrně provázen opětovným mírně sestupným trendem a v roce 2050 se budou počty dětí ve sledované věkové skupině pohybovat pod 70 % výchozího stavu z roku 2013/2014 s výjimkou Libereckého kraje, kde je předpokládán pokles na 72 % výchozího stavu.

Graf 7.4.: Procentní pokles počtu dětí ve věku 3-5 let dle střední varianty projekce, vybrané kraje (školní rok 2013/2014 = 100 %)

Tab. 7.7.: Očekávaný vývoj počtu dětí (v tisících) ve věku docházky na první stupeň ZŠ ve vybraných krajích, vybrané roky

kraj	2013/ 14	2015/ 16	2020/ 21	2025/ 26	2030/ 31	2035/ 36	2036/ 37	2037/ 38	2040/ 41	2042/ 43	2044/ 45	2045/ 46	2050/ 51
Králové- hradecký	18,7	17,1	15,4	14,2	13,2	12,7	12,7	12,8	13,0	13,2	13,2	13,2	12,9
Liberecký	15,8	14,6	13,0	12,0	11,2	11,0	11,0	11,1	11,3	11,5	11,6	11,6	11,3
Olomoucký	21,5	19,6	17,4	16,0	14,6	13,9	13,9	13,9	14,2	14,3	14,4	14,4	13,8
Zlínský	18,8	17,4	15,4	14,1	12,6	11,8	11,8	11,8	11,9	12,1	12,1	12,0	11,6
Moravsko- slezský	40,1	36,6	32,5	29,6	26,5	24,8	24,7	24,6	24,7	24,8	24,7	24,5	23,2

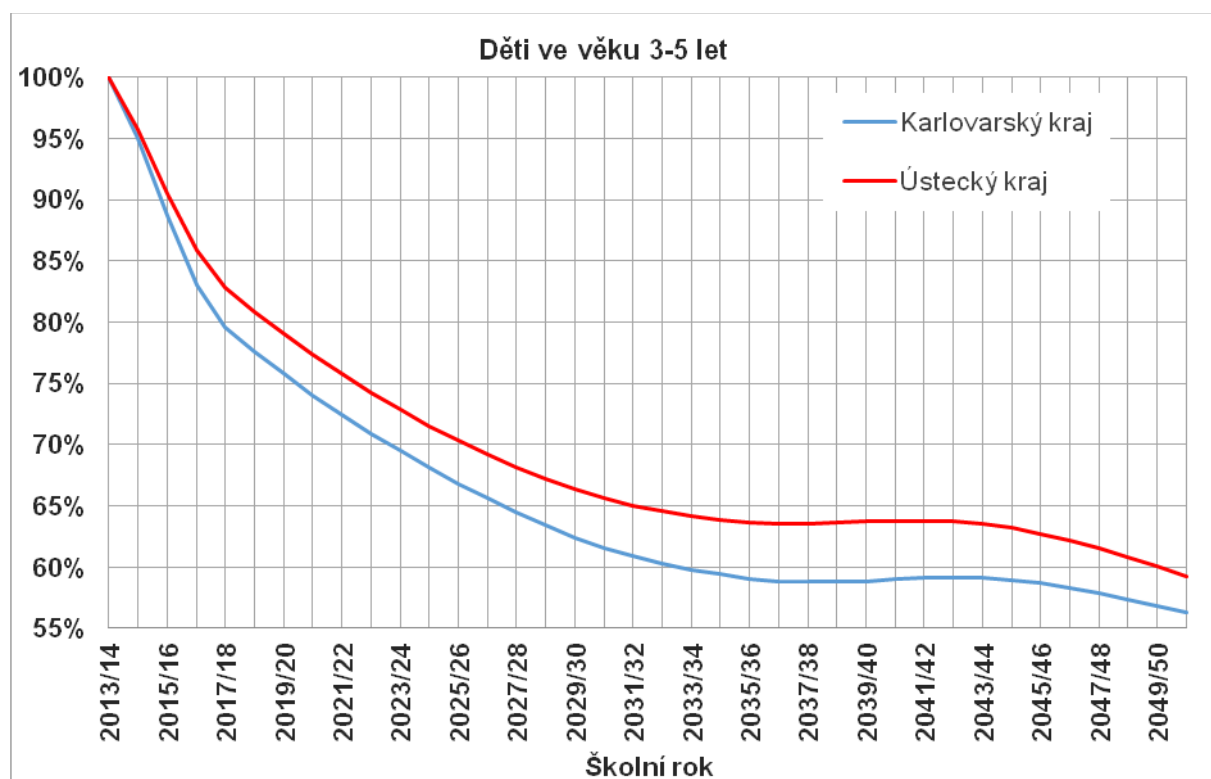
Pozn.: tučně jsou vyznačeny roky, ve kterých bude dle předpokladů dosaženo lokálního maxima a minima v počtu dětí dané věkové skupiny

4. skupina krajů – setrvalý pokles až pod úroveň 60 % výchozího stavu

Poslední skupinu tvoří Karlovarský a Ústecký kraj, které se od ostatních krajů odlišují nejrychlejším poklesem počtu dětí ve věku 3-5 let na počátku sledovaného období, největším poklesem při relativním porovnání s výchozím stavem a také poklesem setrvalým, neboť v těchto krajích je ve druhé polovině prognózovaného období předpokládána pouze stagnace počtu dětí následovaná dalším poklesem, dle předpokladů tedy po celé sledované období nedojde k navýšení počtu dětí v dané věkové skupině.

O obou krajích klesnou do počátku 20. let počty dětí na méně než 80 % výchozího stavu, což je pokles, který není předpokládán v žádném jiném kraji, kde se v té době počty dětí udrží na vyšší úrovni. Na konci 30. let se pokles na krátkou dobu zastaví a počty dětí se stabilizují na 64 % výchozího stavu v Ústeckém kraji a 59 % v Karlovarském kraji. V závěru sledovaného období vystřídá tuto stagnaci pravděpodobně další pokles, a to až na 59 % výchozího stavu v Ústeckém a 56 % v Karlovarském kraji. Lze tedy říci, že pokud by byly splněny prognostické parametry, ze kterých vychází analyzovaná projekce vývoje obyvatelstva v krajích ČR, pak by se v těchto dvou krajích do poloviny století snížil počet dětí ve věku docházky do mateřské školy téměř o polovinu.

Graf 7.5.: Procentní pokles počtu dětí ve věku 3-5 let dle střední varianty projekce, vybrané kraje (školní rok 2013/2014 = 100 %)

Tab. 7.8.: Očekávaný vývoj počtu dětí (v tisících) ve věku 3-5 let ve vybraných krajích, vybrané roky

kraj	2013/14	2015/16	2020/21	2025/26	2030/31	2035/36	2040/41	2045/46	2050/51
Karlovarský	10,3	9,1	7,6	6,9	6,3	6,1	6,1	6,0	5,8
Ústecký	29,4	26,6	22,7	20,6	19,3	18,7	18,7	18,4	17,4

7.5. Očekávaný vývoj počtu dětí v MŠ dle stávající docházky

Vzhledem k tomu, že mateřské školy navštěvují nejen děti ve věku 3-5 let, jimž jsou tato předškolní zařízení primárně určena, ale v řadě případů také děti mladší 3 let a děti 6leté, které mají odklad povinné školní docházky, bude následující analýza zaměřena na odhad počtu dětí v mateřských školách za předpokladu, že by i v budoucnu byly zachovány stejné podíly dětí navštěvujících MŠ po jednotkách věku jako v roce 2013/2014, za který jsou poslední známé údaje. Dle Statistické ročenky školství navštěvovalo v roce 2013/2014 mateřské školy téměř 30 % dvouletých dětí, 77 % tříletých, 87 % čtyřletých, přes 91 % pětiletých a necelých 18 % šestiletých dětí (Tab. 7.9.). Tyto podíly tedy aplikujeme na výsledky prognózovaných počtů dětí ve věku 2-6 let (po jednotkách věku) ve třech variantách projekce zpracované pro Českou republiku. Výsledky budou porovnány s aktuálními kapacitami mateřských škol v ČR. Kapacity mateřských škol uvažujeme jednak jako kapacity povolené a uvedené v Rejstříku škol, druhým hlediskem je aproximace kapacit počtem reálně docházejících dětí do mateřských škol v roce 2013/2014, které jsou z důvodu ne vždy plné naplněnosti tříd logicky nižší.

Tab. 7.9.: Podíl dětí v mateřských školách z celkového počtu dětí daného věku, školní rok 2013/2014

	2013/14
mladší 3 let	29,6%
3leté	76,9%
4leté	87,2%
5leté	91,3%
6leté*	17,5%
starší 6 let	0,4%

Zdroj: ÚIV

Ze specifikace uvedené výše je zřejmé, že v následující části budeme prezentovat výsledky simulace, ve které pracujeme vedle prognostických výpočtů také s předpokladem neměnných podílů dětí

v závislosti na věku docházejících do mateřských škol a také s neměnnou kapacitou mateřských škol. Je zřejmé, že není reálné uvažovat o tom, že by poslední dva zmíněné předpoklady platily po celé sledované období. Tato simulace má však primárně za cíl porovnat povolené kapacity s počty žáků, kteří se mohou v mateřských školách v budoucnu vyskytovat, a to při zohlednění skutečnosti, že ne všechny děti z příslušné generace do mateřské školy reálně dochází (část z nich z důvodu nedostatečných kapacit v konkrétních regionech, část z nich však na základě přání a rozhodnutí rodičů) a zároveň také to, že v mateřských školách je v současné době nezanedbatelný počet (i podíl) dětí, které jsou buďto mladší, nebo naopak starší než je věk běžné docházky do MŠ.

Výsledky výše popsané simulace jsou znázorněny jednak po jednotkách věku dětí docházejících do MŠ, a to pro střední variantu projekce (Graf 7.6.), souhrnně pak jako celkové počty dětí docházejících do mateřských škol při zachování podílu docházejících z roku 2013/2014 pro všechny 3 prognostické varianty (Graf 7.7.).

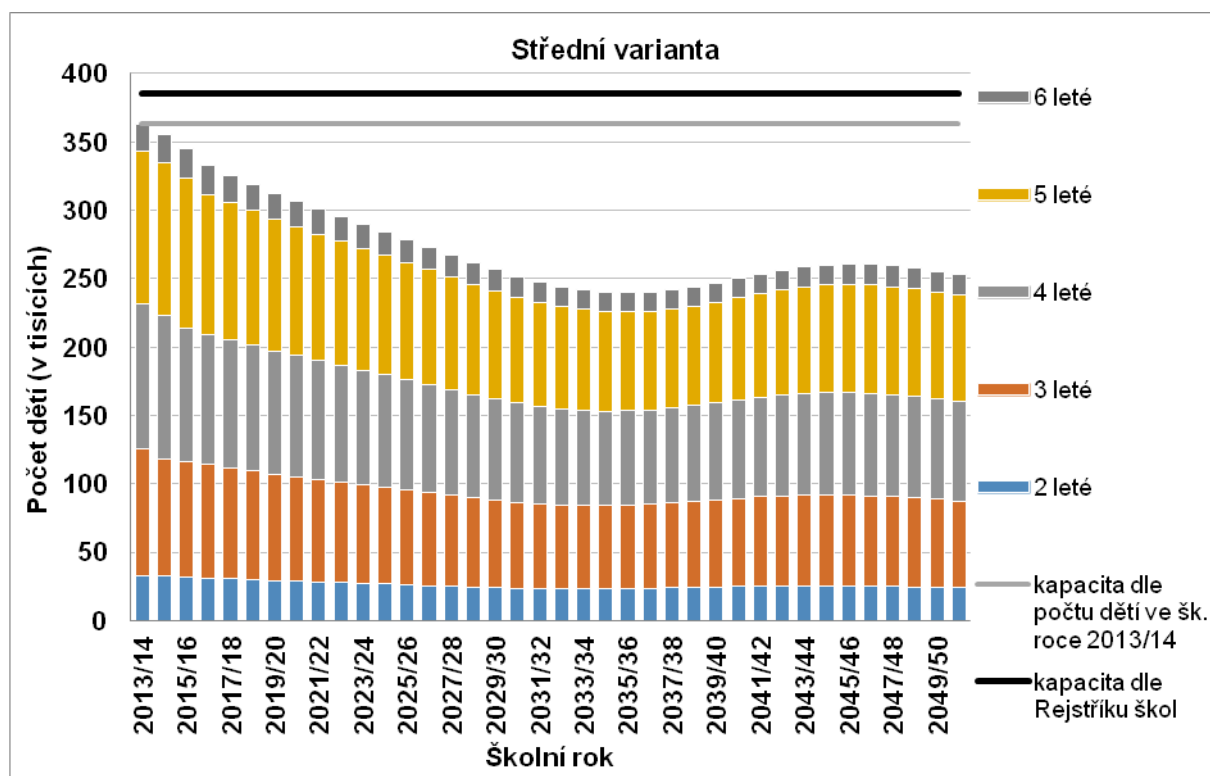
Z výsledků je patrné to, co již bylo popsáno při hodnocení prognózovaného počtu dětí ve věku 3-5 let - počty dětí docházejících do mateřských škol v České republice budou při zachování podílu docházejících v jednotlivých věcích v průběhu příštích 20 let pravděpodobně klesat, a to dle všech tří variant projekce. Bude se přitom jednat o pokles plynulý a velmi výrazný, neboť do poloviny 30. let se počty dětí v mateřských školách sníží o 100-140 tisíc dle varianty projekce (dle vysoké varianty projekce by do mateřských škol v roce 2035 docházelo o 109 tisíc dětí méně, dle střední varianty o 124 tisíc méně a dle nízké varianty o 141 tisíc méně).

Kapacita mateřských škol by tak při zachování současného počtu míst byla oproti současné 94 % naplněnosti naplněna pouze zhruba z 60 % (66 % dle vysoké varianty projekce, 62 % dle střední varianty projekce a 58 % dle nízké varianty projekce).

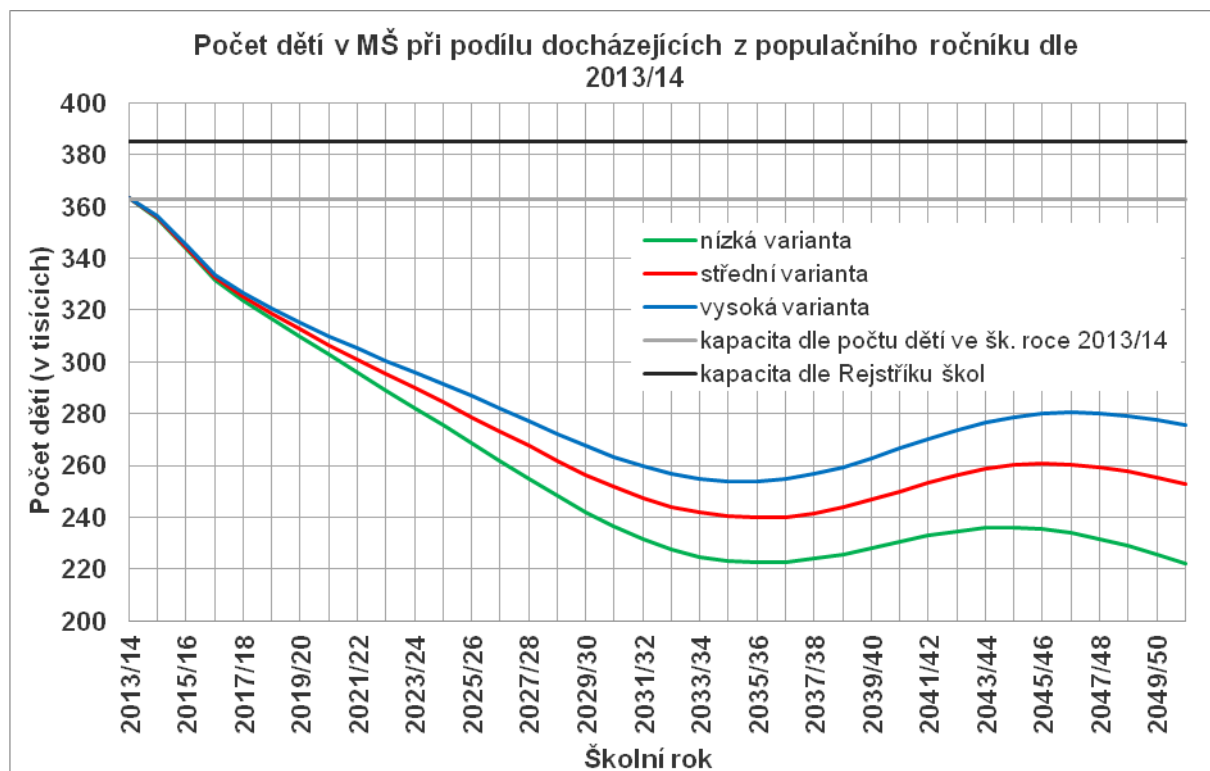
Nárůst ve druhé polovině 30. let a v první polovině 40. let vyplývající z předpokládaného zvýšení úrovně porodnosti bude pouze mírný a počty dětí docházejících do mateřských škol by se navýšily maximálně na 280 tisíc (ve vysoké variantě projekce), což je stále o 80 tisíc méně v porovnání s výchozím stavem.

Ani při porovnání současných kapacit mateřských škol s jejich potenciálními žáky při zahrnutí 2 i 6 letých dětí by tedy kapacity ve sledovaném období nebyly celorepublikově nikdy překročeny, naopak bude postupně patrný výrazný nárůst volných kapacit.

Graf 7.6.: Vývoj počtu dětí docházejících do mateřské školy dle jednotek věku a kapacity mateřských škol v roce 2013/2014

Graf 7.7...: Vývoj počtu dětí docházejících do mateřské školy ve věku 2-6 let dle tří prognostických variant a kapacity mateřských škol v roce 2013/2014

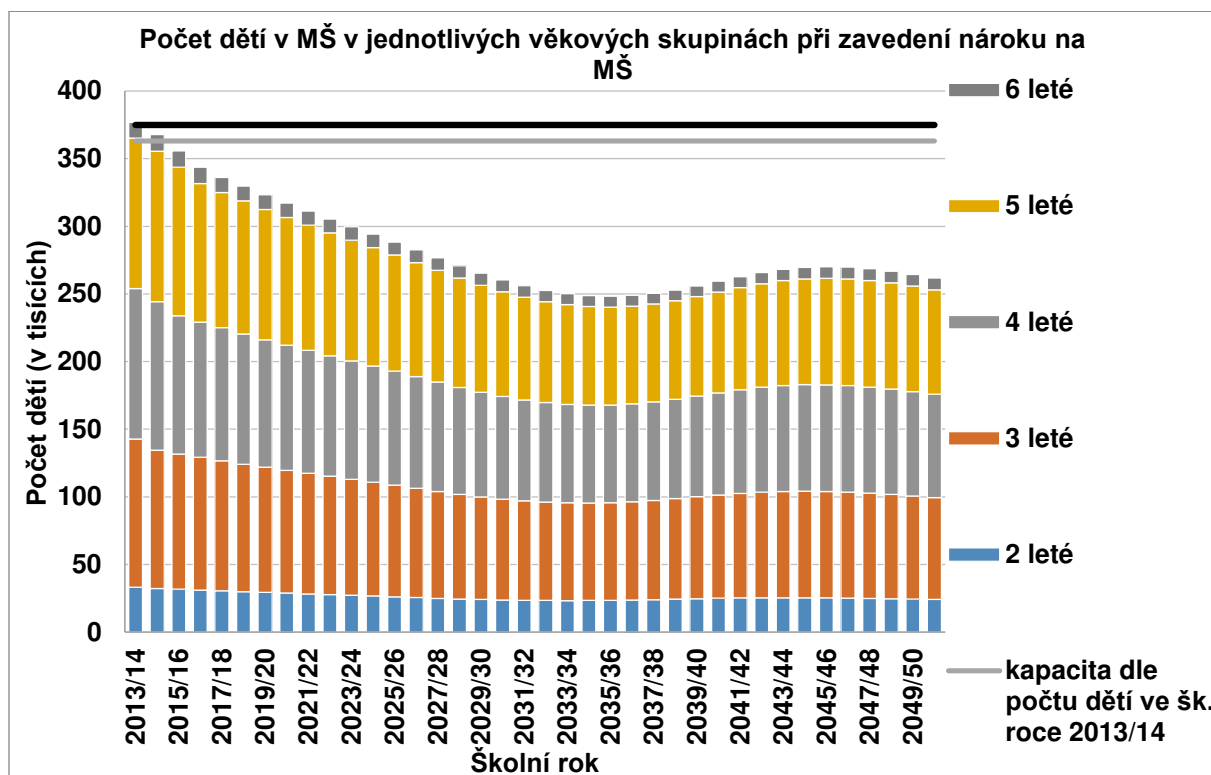
7.6. Očekávaný vývoj počtu dětí v MŠ při zavedení nároku na místo v MŠ

V následující části je analýza zaměřena na variantu, pokud by se podíly docházejících dětí měnily vlivem zavedení zákonného nároku na místo v mateřské škole pro tři a čtyřleté děti a možného zvyšujícího se zájmu rodičů o služby předškolního institucionalizovaného vzdělávání. V dotazníkovém šetření se sice nepotvrdil výrazně vyšší zájem o služby mateřských škol při garanci místa pro nejmladší děti, nicméně spolu s případným zavedením této možnosti je možné předpokládat, že by se rozhodování rodičů o umístění dítěte do mateřské školy mohlo měnit. Vzhledem k tomu, že v současné době je místo v mateřské škole garantováno pro děti v posledním roce před nástupem do mateřské školy a pětiletých dětí dochází v České republice do mateřských škol 91,3 %, uvažujeme tuto hodnotu jako maximální podíl dětí v populačním ročníku, jejichž rodiče mají zájem o institucionální péči pro předškolní děti. Tento podíl docházejících dětí tak aplikujeme také na tři a čtyřleté děti, neboť nepředpokládáme, že v případě nárokovatelnosti místa v MŠ by byl v případě mladších dětí zájem rodičů vyšší, než je tomu u dětí pětiletých. Zároveň zachováváme podíl dvou letých dětí docházejících v současné době do mateřských škol tak, aby zavedení nároku na místo v MŠ od tří let věku nemělo dopad na snížení docházky nejmladších dětí. Vzhledem k výraznějšímu navýšení podílu docházejících dětí zároveň předpokládáme, že by se podíl dětí s odkladem povinné školní docházky snížil a v modelech počítáme s 10% podílem šestiletých dětí v mateřských školách. Argumentace pro snížení vychází především z toho, že podíl dětí s odkladem povinné školní docházky je v České republice v porovnání s jinými evropskými zeměmi extrémně vysoký (dlouhodobě se pohybuje okolo 20 %), přičemž ve většině zemí EU odklad jako nástroj neexistuje a v několika dalších zemích se odklady pohybují v rozmezí od 2 do 8 % z příslušné generace dětí.

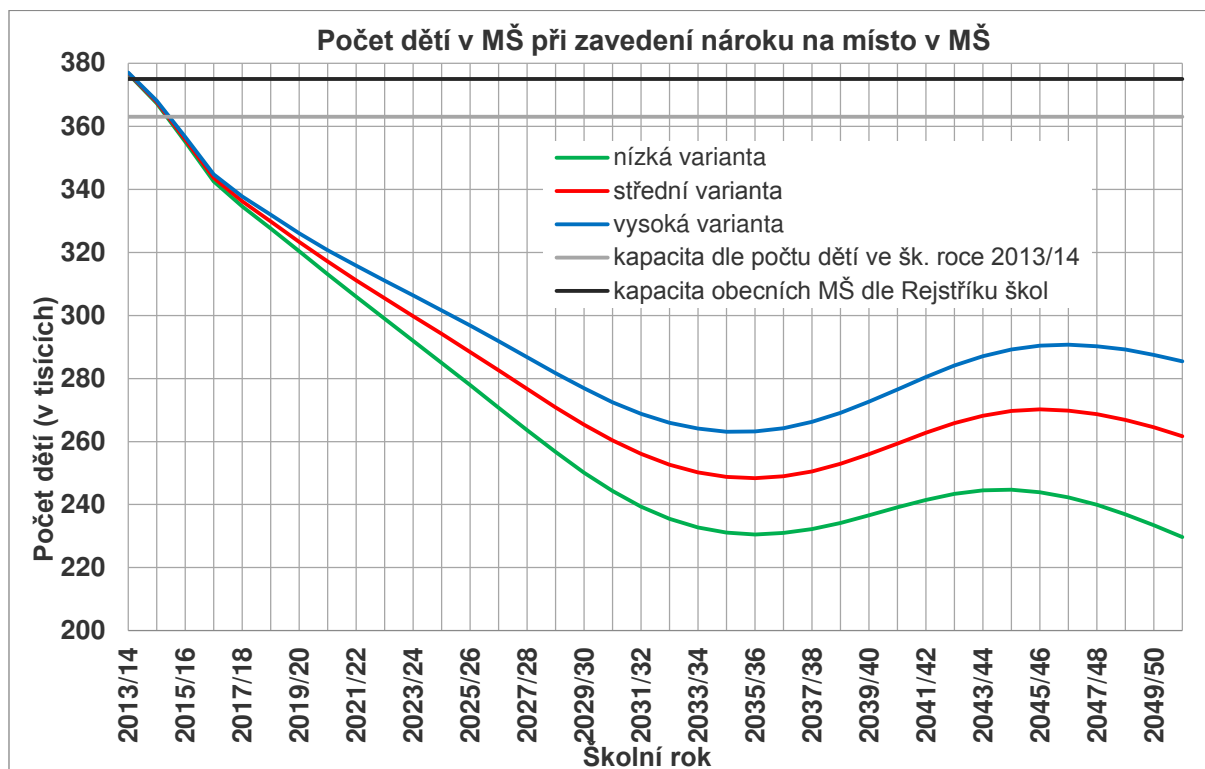
Výsledky obdobně jako předchozí simulace ukazují výrazný pokles počtu dětí docházejících do mateřských škol v České republice v následujících letech. Vlivem snižující se porodnosti by i při navýšení podílu tří a čtyřletých dětí v mateřských školách jejich celkové počty do poloviny 30. let klesly o 114-146 tisíc dle varianty projekce (dle vysoké varianty projekce by do mateřských škol v roce 2035 docházelo o 146 tisíc dětí méně, dle střední varianty o 128 tisíc méně a dle nízké varianty o 114 tisíc méně).

Kapacita obecních mateřských škol by tak při zachování současného počtu míst byla naplněna pouze z 61-70 % (61 % dle vysoké varianty projekce, 66 % dle střední varianty projekce a 70 % dle nízké varianty projekce).

Graf 7.8.: Očekávaný počtu dětí docházejících do mateřské školy dle jednotek věku při zavedení nároku na místo v MŠ a kapacity obecních mateřských škol v roce 2013/2014, dle střední varianty prognózy

Graf 7.9..: Vývoj počtu dětí docházejících do mateřské školy ve věku 2-6 let při zavedení nároku na místo v MŠ dle tří prognostických variant a kapacity obecních mateřských škol v roce 2013/2014

7.7. Očekávaný vývoj počtu dětí v MŠ při zavedení nároku na místo v MŠ – krajské hledisko

Přístup založený na odhadu počtu dětí docházejících do mateřských škol při zachování současného podílu docházejících dětí ve věku 2 let a při aplikaci podílu docházejících ve věku 5 let také na věkovou skupinu 3-4 letých při zavedení zákonného nároku na místo v MŠ aplikujeme nyní v podrobnějším hledisku na každý ze 14 krajů České republiky.

V následujících grafech jsou pro každý kraj uvedeny kapacity obecních mateřských škol na základě údajů z Rejstříku škol a školských zařízení a dále 3 křivky:

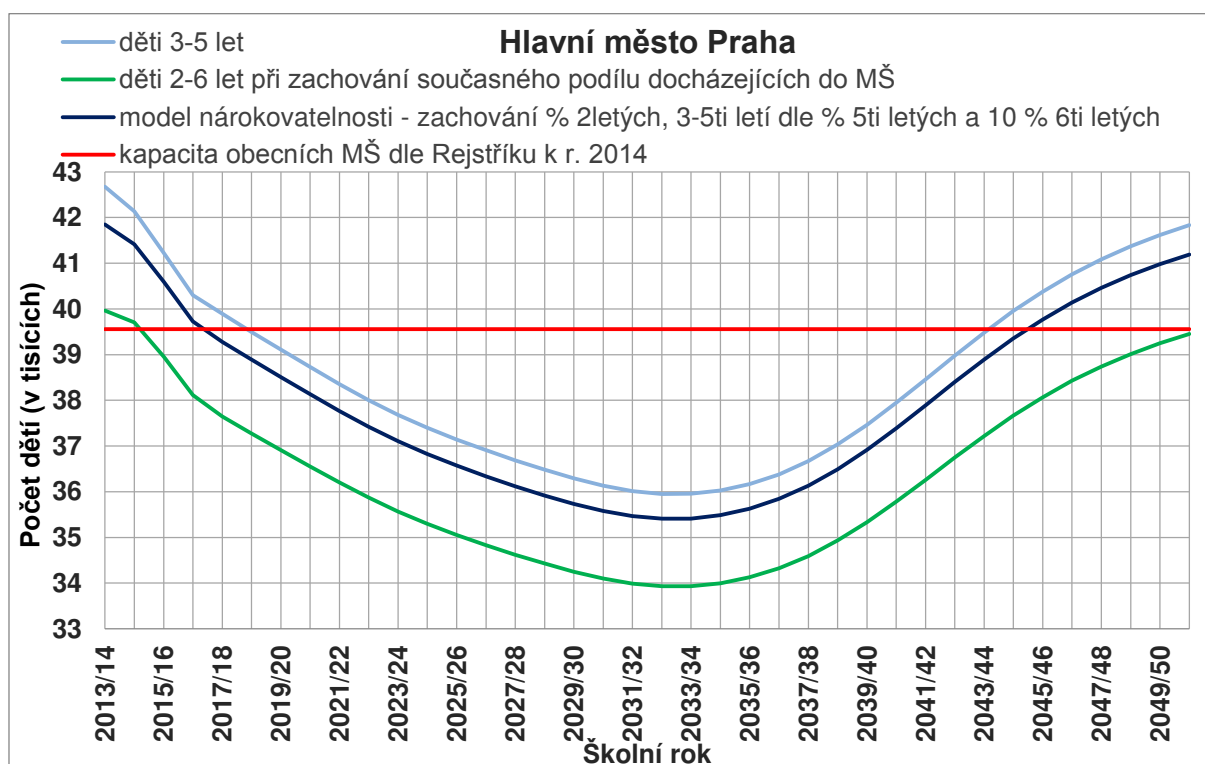
- Očekávaný vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let v kraji k září daného školního roku zkonstruovaný na základě střední varianty krajské projekce ČSÚ.
- Očekávaný vývoj počtu dětí navštěvujících mateřské školy při zachování současného podílu docházejících dětí dle věku. V tomto případě jsou na očekávané počty dětí ve věku 2-6 let vycházející z krajské projekce aplikovány podíly dětí, které v daném kraji docházejí do mateřské školy (viz kapitola 4.4 Věkové složení dětí v MŠ).
- Očekávaný vývoj počtu dětí navštěvujících mateřské školy při zavedení zákonného nároku na místo v MŠ. Při odhadu možného počtu dětí docházejících do mateřských škol uvažujeme variantu, kdy by do mateřských škol docházel současný podíl dvouletých dětí v kraji tak, aby zavedené nároku na místo v MŠ od tří let věku nemělo dopad na snížení docházky

nejmladších dětí. Pro věkové skupiny, pro které by byl zaveden nárok na místo, uplatňujeme podíl docházky u pětiletých dětí v kraji. Při snížení odkladů povinné školní docházky zároveň předpokládáme 10% podíl šestiletých dětí v mateřských školách.

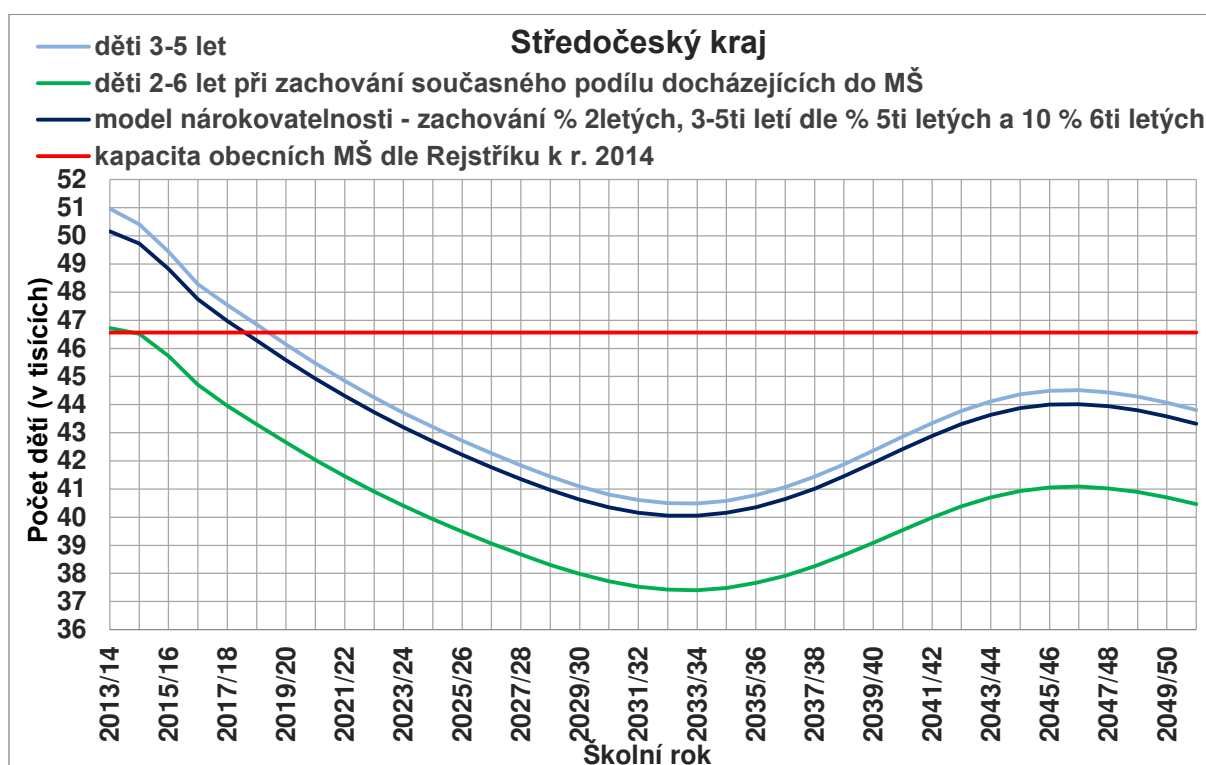
Výsledky ukazují, že pouze ve dvou krajích dle provedených analýz a modelových předpokladů dojde k tomu, že podíly 3-5 letých dětí a podíly dětí, které by při zavedení nároku na místo navštěvovaly mateřskou školu, převyšuje současné kapacity obecních mateřských škol v kraji. Jedná se o Hlavní město Prahu (Graf 7.10.) a Středočeský kraj (Graf 7.11.). Z grafů je však patrné, že celkové počty 3-5 letých dětí i odhadované počty docházejících dětí v případě nároku na místo překračují kapacity pouze v prvních letech sledovaného období a poté dochází k jejich výraznému poklesu. Již ve školním roce 2017/2018, neboť to je reálný termín, kdy by mohly být případné změny uvedeny v účinnost, by se v Praze odhadované počty dětí dostaly pod úroveň současných kapacit obecních mateřských škol a nadkapacity by dosahovaly okolo 300 míst, což představuje 0,7 % současných kapacit. Ve Středočeském kraji je předpokládána nadkapacita mateřských škol až pro následující školní rok (2018/2019), a to ve výši okolo 300 míst, což představuje 0,6 % současné celkové kapacity mateřských škol v kraji (viz Tab. 7.10.).

Zároveň je nutné brát v úvahu to, že model počítá pouze s kapacitami obecních mateřských škol, přičemž je možné předpokládat, že i nadále by některé děti realizovaly docházku do mateřských škol vedených v Rejstříku škol a školských zařízení a provozovaných jiným zřizovatelem (krajem, církví nebo soukromým subjektem).

Graf 7.10.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Hlavní město Praha

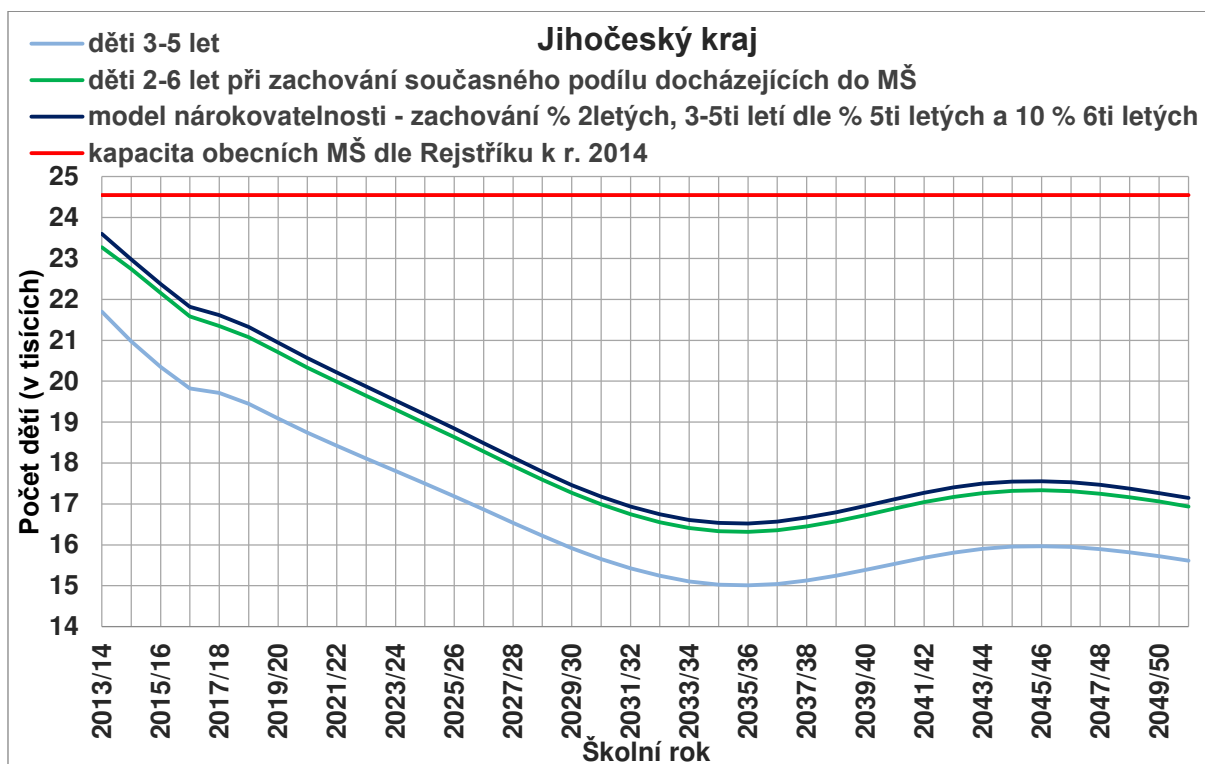
Graf 7.11.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Středočeský kraj

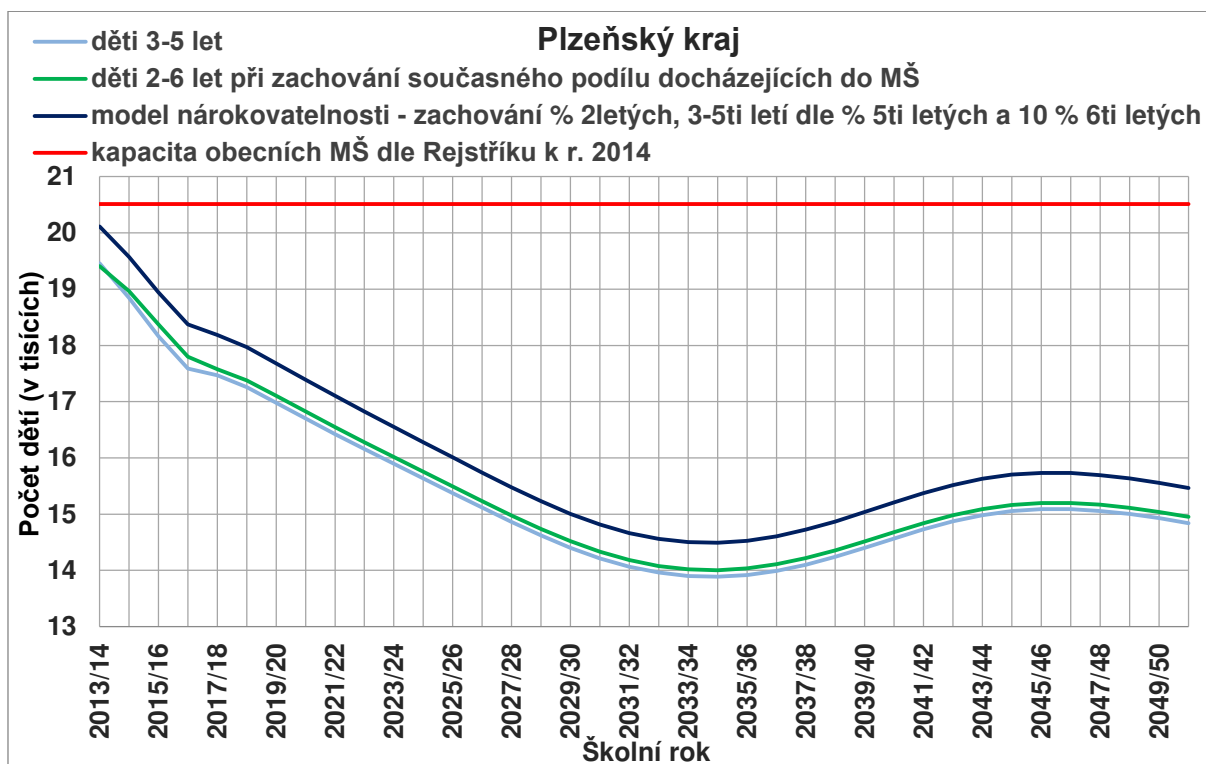
Ve zbývajících 12 krajích je patrné, že kapacity obecních mateřských škol ve všech případech a po celé sledované období převyšují jak celkové počty dětí školkového věku (3-5-let), tak oba modelované scénáře docházky do mateřských škol (Grafy 7.12. až 7.23.). Zaměříme-li se přitom na období počínající školním rokem 2017/2018, krajské nadkapacity jsou při zachování současného počtu míst v mateřských školách v řadě krajů již výrazné (Tab. 7.10.). Nejvyšších počtů dosahují v Moravskoslezském (5,1 tisíc), Jihomoravském (4,4 tisíc), Olomouckém (4,2 tisíc) a Ústeckém (4,1 tisíc) kraji. Nejvyšších relativních hodnot, tedy podílu ze stávajících míst v mateřských školách zřizovaných obcemi na území daného kraje, pak v Karlovarském kraji (23 %), ve Zlínském (18 %) a v Olomouckém kraji (17 %).

V dalších letech je předpokládán další výrazný úbytek počtu dětí navštěvujících mateřské školy vlivem snižujících se počtů narozených. V této době by tedy současné kapacity obecních mateřských škol zůstávaly buďto neobsazené, nebo by do mateřských škol mohl docházet vyšší podíl dětí než současné nejvyšší podíly zaznamenané u pětiletých dětí a také vyšší podíl dětí mladších 3 let.

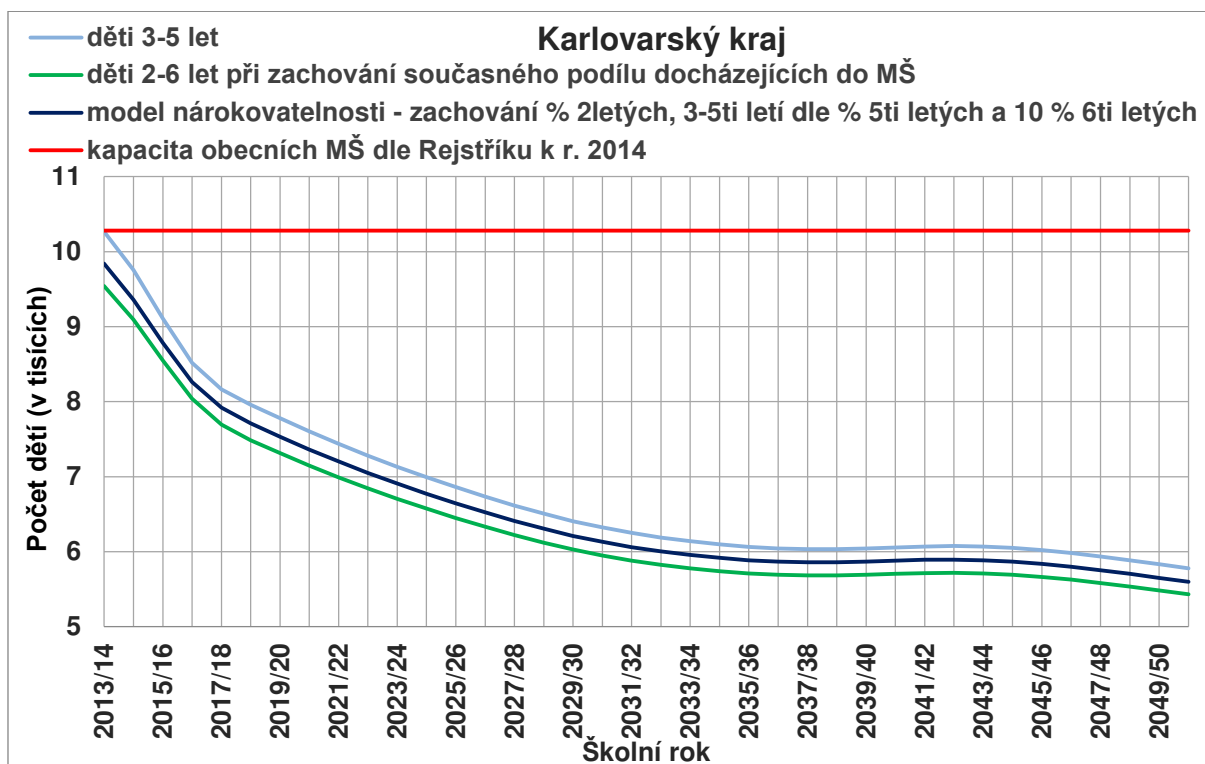
Graf 7.12.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Jihočeský kraj

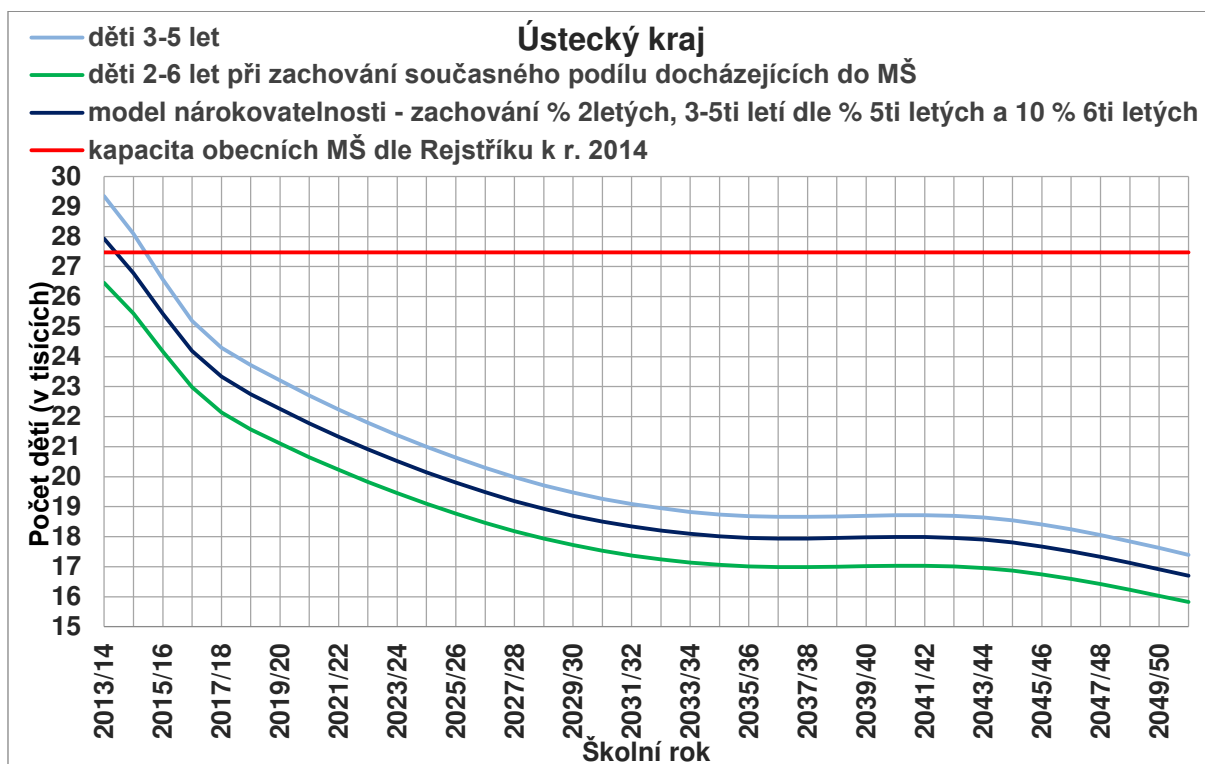
Graf 7.13.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Plzeňský kraj

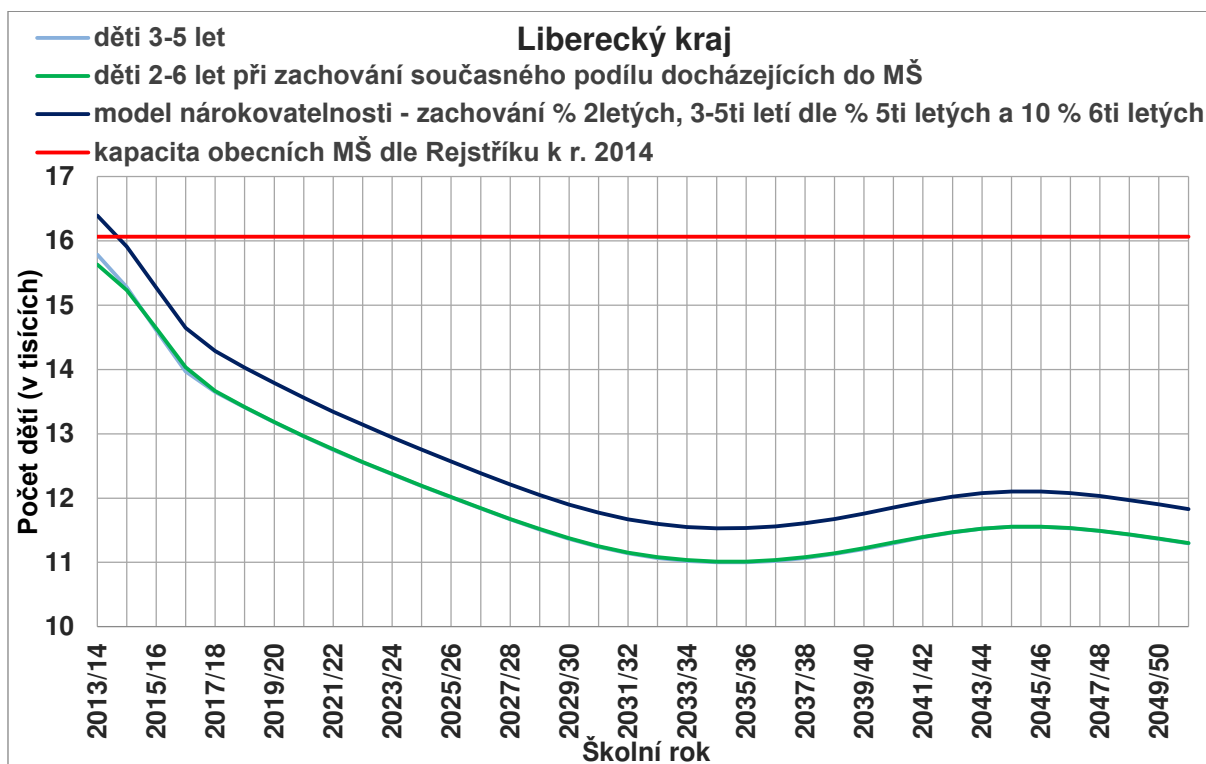
Graf 7.14.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Karlovarský kraj

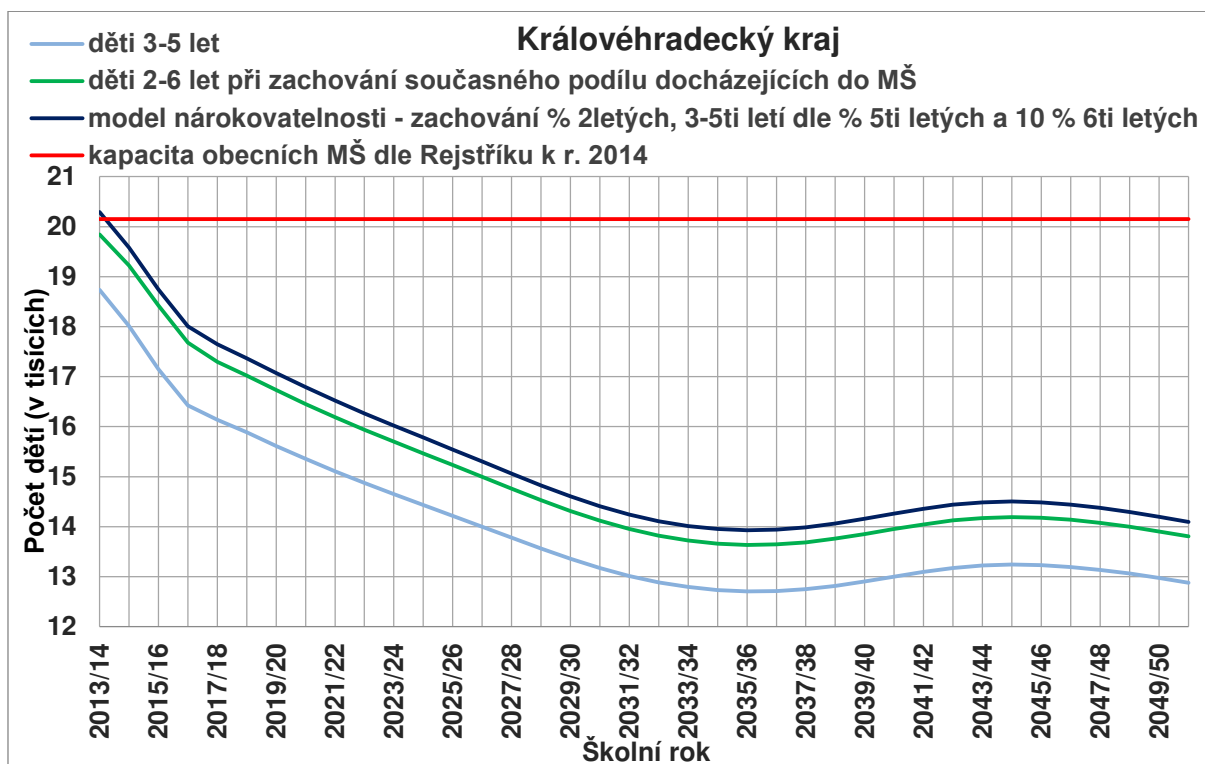
Graf 7.15.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Ústecký kraj

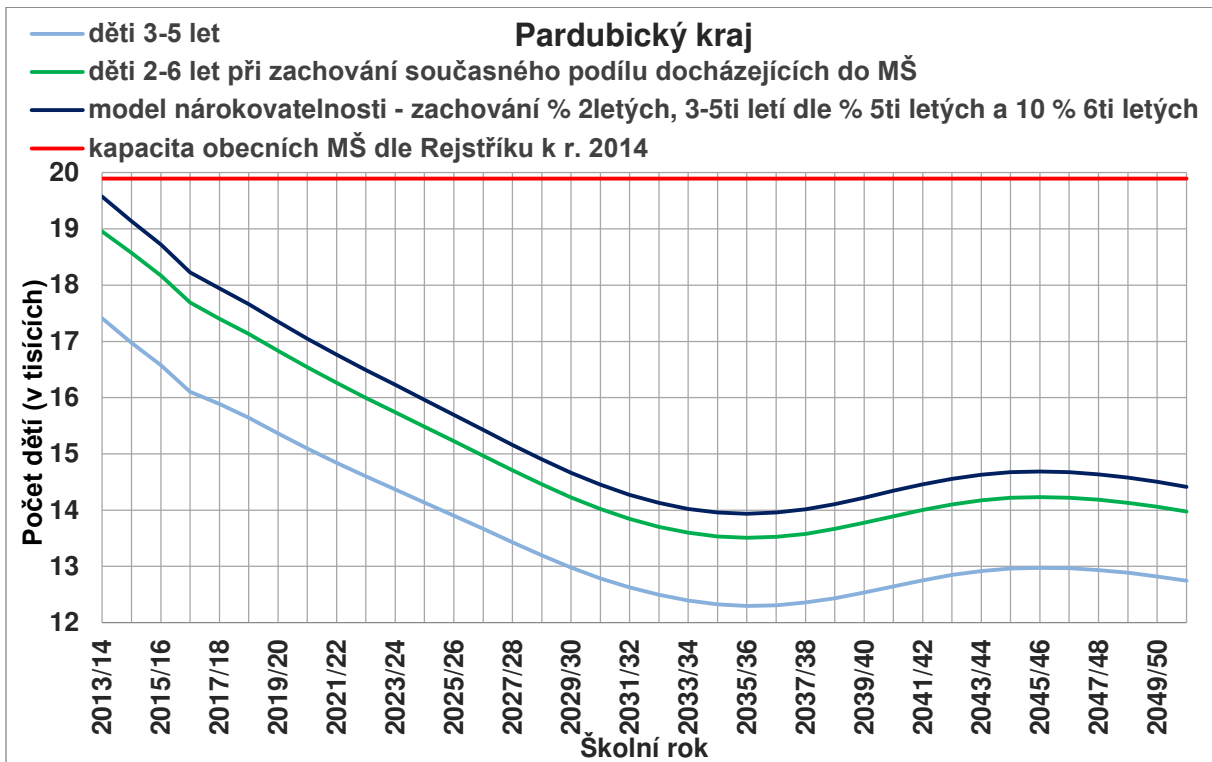
Graf 7.16.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Liberecký kraj

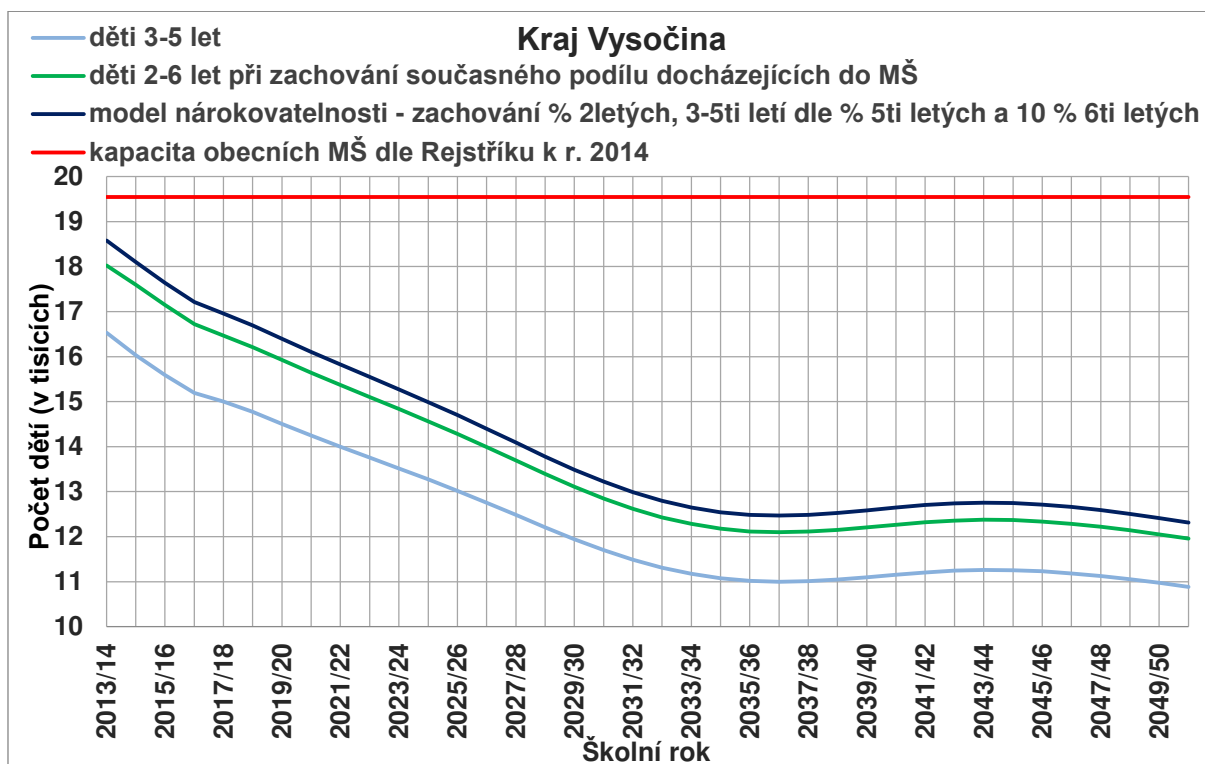
Graf 7.17.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Královéhradecký kraj

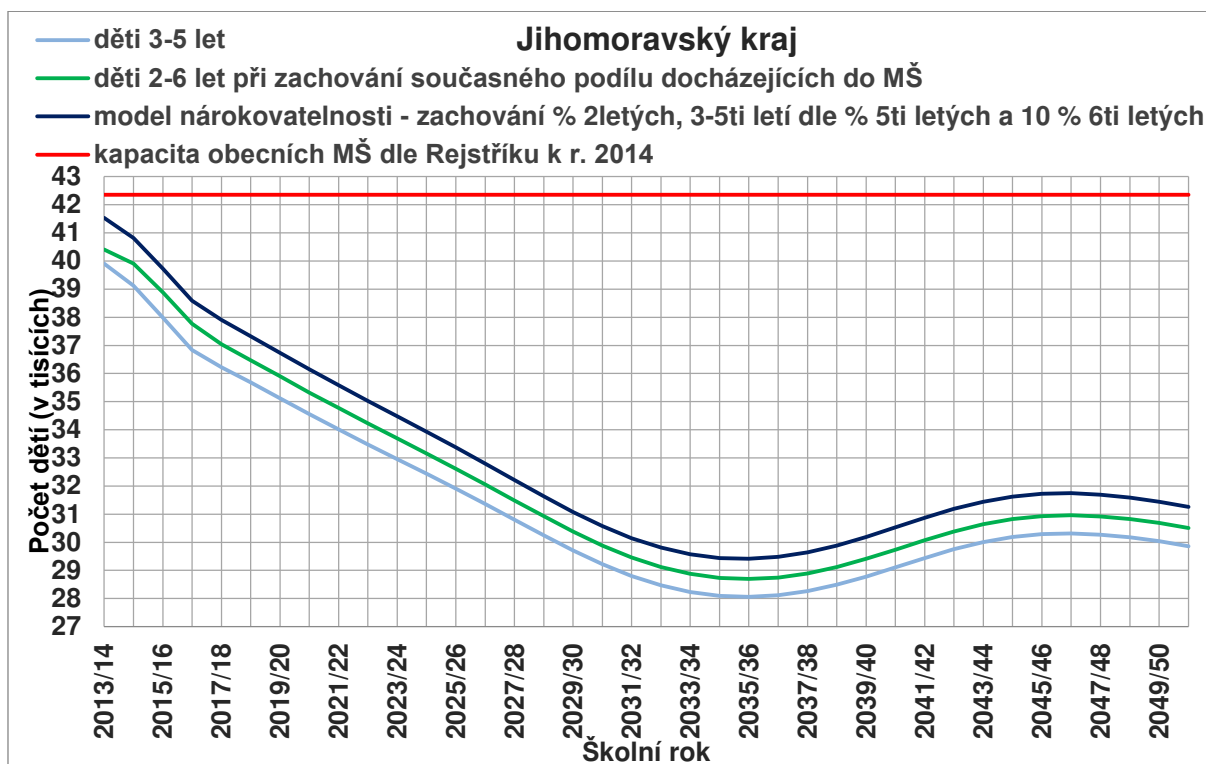
Graf 7.18.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Pardubický kraj

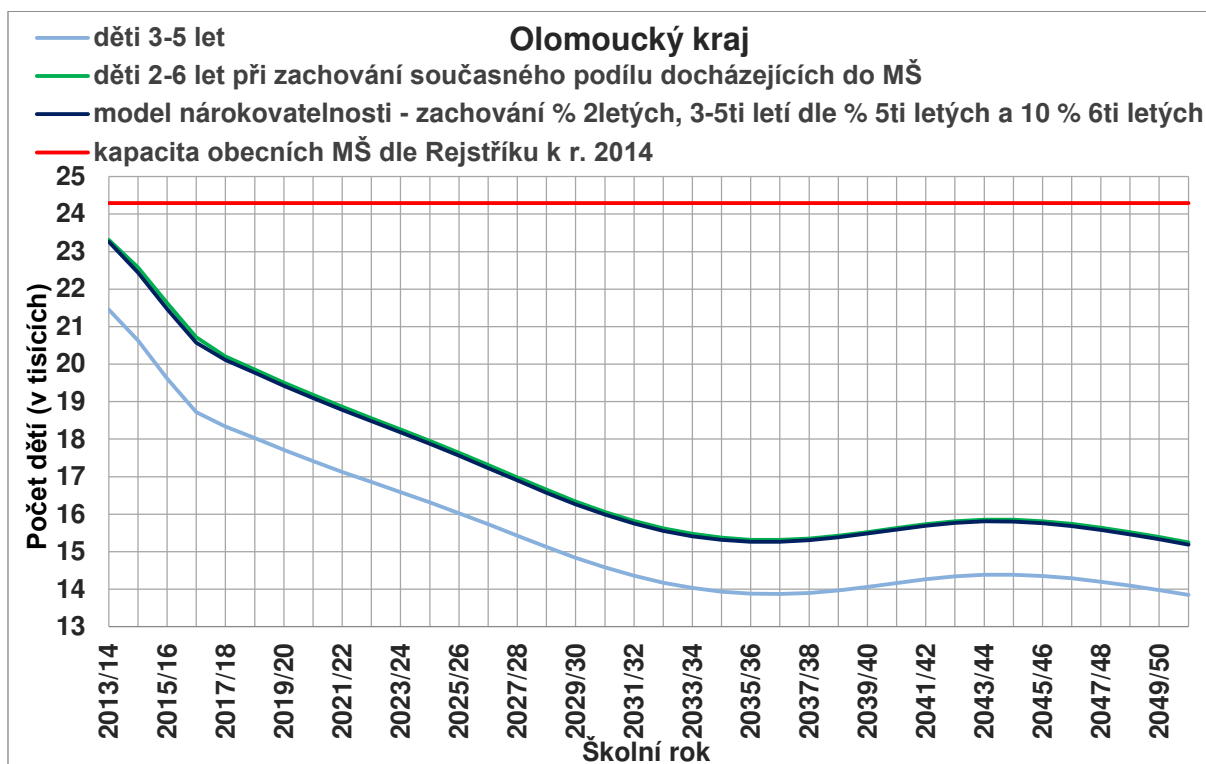
Graf 7.19.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Kraj Vysočina

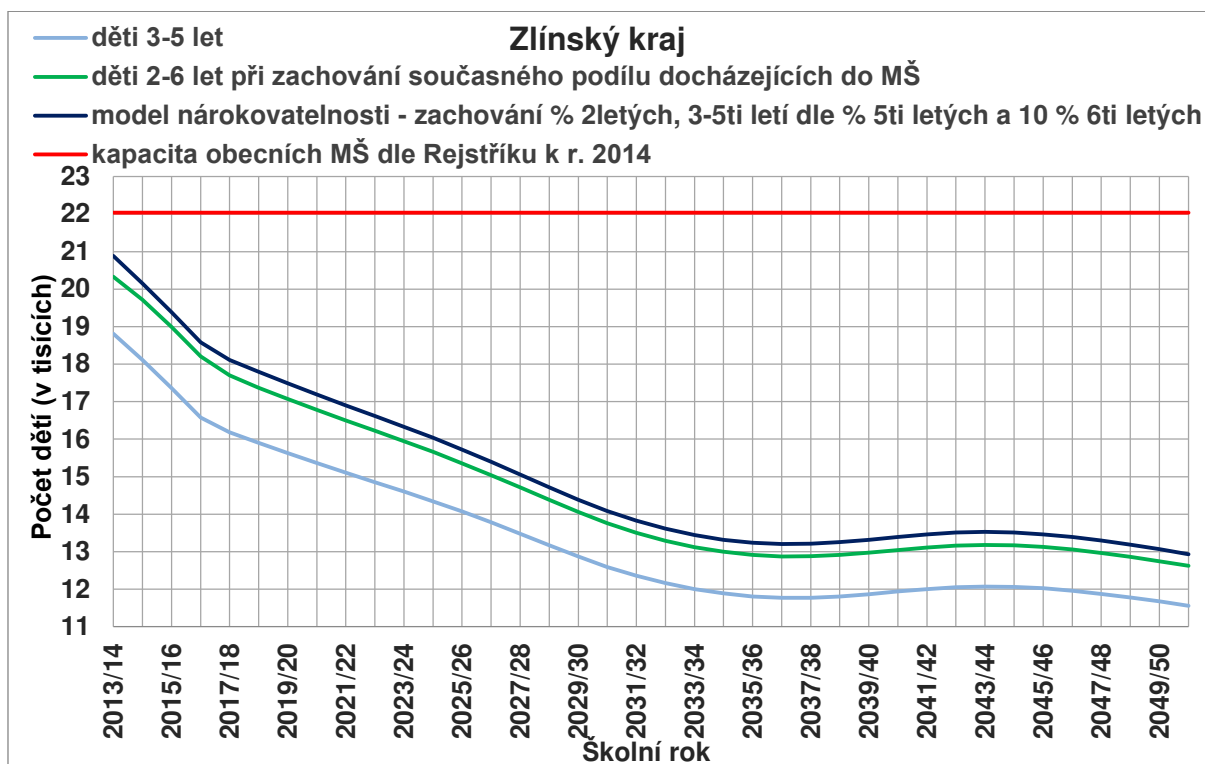
Graf 7.20.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Jihomoravský kraj

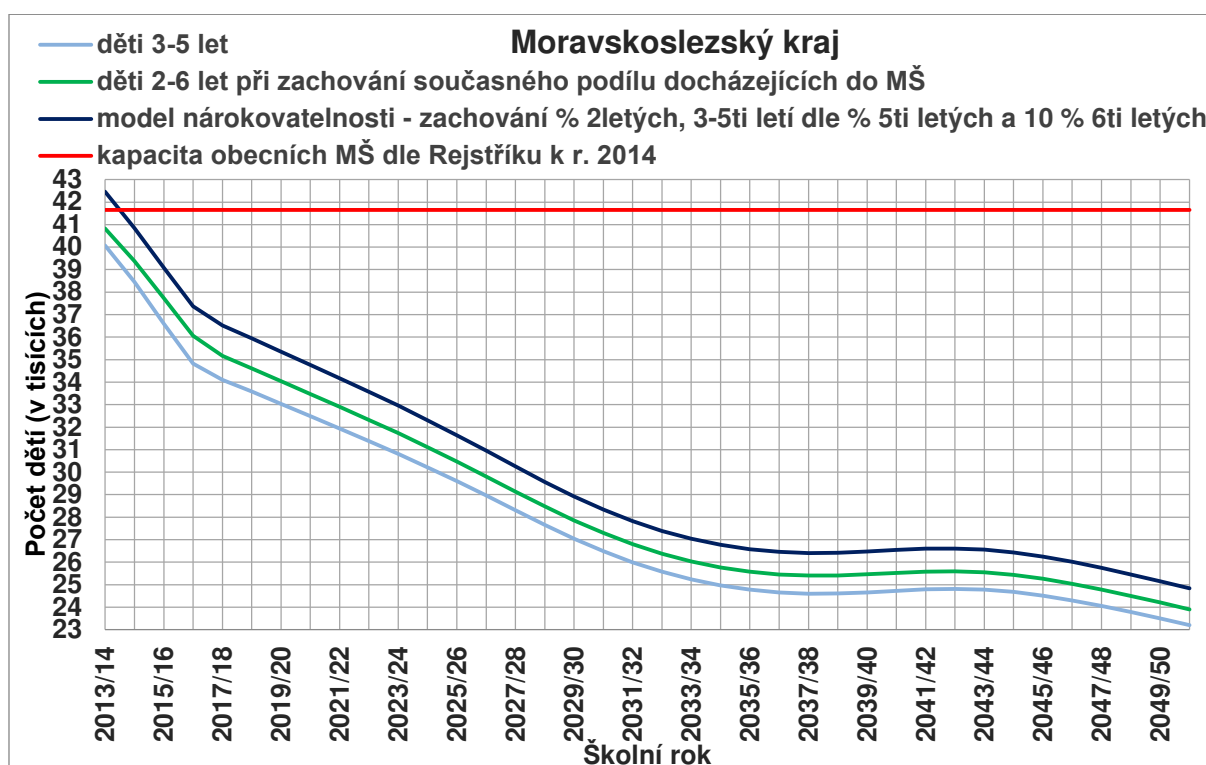
Graf 7.21.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Olomoucký kraj

Graf 7.22.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Zlínský kraj

Graf 7.23.: Vývoj počtu dětí ve věku 3-5 let, počtu dětí docházejících do mateřských škol ve věku 2-6 při zachování současného podílu docházejících a při zavedení nárokovatelnosti místa v MŠ a kapacity obecních mateřských škol – Moravskoslezský kraj

Tab. 7.10.: Nadkapacity - rozdíl mezi současnou kapacitou obecních mateřských škol a odhadovaným počtem dětí docházejících do MŠ k září školního roku 2017/2018 při zavedení nároku na místo, absolutně a v %

Kraj	Nadkapacity	
	Počet (v tisících)	Podíl ze současných kapacit obecních MŠ
Hlavní město Praha	0,3	0,7 %
Středočeský kraj	-0,4	-0,9 %
Jihočeský kraj	2,9	11,9 %
Plzeňský kraj	2,3	11,3 %
Karlovarský kraj	2,4	23,0 %
Ústecký kraj	4,1	15,1 %
Liberecký kraj	1,8	11,1 %
Královéhradecký kraj	2,5	12,4 %
Pardubický kraj	2,0	9,8 %
Kraj Vysočina	2,6	13,2 %
Jihomoravský kraj	4,4	10,5 %
Olomoucký kraj	4,2	17,2 %
Zlínský kraj	3,9	17,8 %
Moravskoslezský kraj	5,1	12,3 %

8. Model typologie sídel

V rámci této studie proveditelnosti byl použit stejný analytický model k výpočtu absorpčních kapacit jako v případě studie 1, která modeluje dopady zavedení povinného předškolního vzdělávání. Jak vyplývá z prognóz modelujících dopady obou studií, výsledná kumulace dětí v mateřských školách bude v obou případech podobná. Zatímco ve studii modelující zavedení povinné předškolní docházky počítáme s docházkou 100 % pětiletých a u nižších věkových kategorií (2 až 4 let) vycházíme ze současné docházky dle krajů, v případě studie nárokovatelnosti bereme jako měřítko maximální vůle posílat dobrovolně dítě do školky hodnoty ve věku 5 let. Z této meze vycházíme proto, že již nyní platí právní nárok na docházku dítěte do MŠ a není důvod se domnívat, že v nižších věkových kategoriích by lidé využívali mateřské školy více než ve věku 5 let. Spíše je pravděpodobné že reálné podíly dětí docházejících do školky ve věku 3 až 4 let budou nižší, což ostatně potvrzují i závěry dotazníkového šetření. V případě šestiletých dětí vycházíme v obou studiích ze stejných úvah a navrhuje redukcí odkladů o 50%, maximálně tedy na úroveň 10 %.

Jednou z hlavních otázek této studie je, zda v případě zavedení nároku na místo ve školce pro dítě od 3 let věku budou stačit stávající kapacity obecních mateřských škol. V následující kapitole proto představíme výstupy modelování absorpčních kapacit. Všechny údaje se vztahují ke školnímu roku 2017/18, jelikož to je reálný termín, kdy by mohly být případné změny uvedeny v účinnost. Pokud jde o princip modelu, tak základem jsou údaje o kapacitách jednotlivých MŠ dle statistik MŠMT. Zde je však třeba zdůraznit, že data ze statistických výkazů obsahují řadu nepřesností způsobených chybným vyplněním některých údajů. Ve výsledku tak mohou být kapacity mateřských škol některých obcí přiřazeny jiné obci, která je například ze správního hlediska obcí nadřazenou. Dle našeho odhadu může jít řádově o několik set chyb. Tyto nepřesnosti mohou ovlivnit především údaje o počtech obcí s/bez mateřské školy a následně tyto chyby mohou vést k vytváření kvazi spádových obvodů.

Dalším vstupem jsou údaje o dětech narozených v jednotlivých obcích za příslušné školní roky, které budou v modelovém školním roce odpovídat věkovému rozpětí 2 až 6 let. Následně jsou modelově naplňovány kapacity jednotlivých MŠ nejprve dětmi, které mají trvalé bydliště v obci zřizovatele. V případě, že v MŠ zbývají volná místa, jsou hledány obce s nedostatkem kapacit a děti z těchto obcí jsou přiřazovány do MŠ s převisem kapacit. Tímto způsobem jsou obce spojovány do hypotetických spádových obvodů, hlavním kritériem je vzájemná silniční vzdálenost. Jak však napovídá název kapitoly, jedná se o model, a to hned v několika perspektivách.

Termín zavedení a s tím související demografický vývoj

Je zřejmé, že zavedení takovéto změny vyžaduje jistý čas. Ostatně i aktuální návrh vlády počítá s účinností změny od školního roku 2017/18. Naše modelování jsme proto také směřovali k tomuto datu. Jelikož v současné době dochází k výrazným změnám počtu narozených dětí z roku na rok (např. 117,2 tisíc živě narozených v roce 2010 oproti 106,8 tisícům v roce 2013) a do budoucna budou počty narozených dětí výrazně ovlivněny klesajícími počty žen v reprodukčním věku, je nezbytné vycházet při výpočtech z demografických prognóz. Současné počty dětí ve věku předškolní docházky jsou

nejvyšší za mnoho let a v horizontu několika desítek let se tato situace pravděpodobně nebude opakovat. Proto mohou některé čtenáře výsledky prezentované v této kapitole překvapit, jelikož v současné době přetrvává obecně sdílená představa, že mateřské školy jsou beznadějně nedostupné.

Podle oficiální prognózy zpracované pro Českou republiku Českým statistickým úřadem bude ve školním roce 2017/18 ve věku 3 až 6 let přibližně o 30 tisíc dětí méně než ve školním roce 2013/14. To je pokles přibližně o 10 % a tato klesající tendence bude pokračovat i dalších 20 let. Problém přeplněnosti mateřských škol se proto časem změní v problém nenaplněnosti a s tím související problémy s udržitelností stávající sítě předškolních zařízení. Proto se je při přemýšlení o budoucím vývoji třeba oprostít od stávajících mediálních, zprostředkovaných či vlastních zkušeností s naplněností mateřských škol.

Děti s odkladem povinné školní docházky

Ze zahraničního srovnání vyplývá, že v otázce odkladů povinné školní docházky představuje Česko v Evropě skutečný unikát. Zatímco u nás se podíl dětí s odkladem PŠD pohybuje dlouhodobě kolem 20 %, ve většině zemí EU odklad jako nástroj neexistuje a v několika dalších zemích se odklady pohybují v rozmezí od 2 do 8 % z příslušné generace dětí. Odklady úzce souvisí s povahou základní školy, respektive jejího prvního ročníku. Obava rodičů a touha ponechat dítě co nejdéle v přátelštějším prostředí představují pravděpodobně jeden z hlavních faktorů takto vysokého podílu odkladů. Odklady jsou totiž nejčastěji požadovány ze strany samotných rodičů. V modelu počítáme se snížením podílu odkladů o 50 %, respektive s přibližnou hranicí 10 % oproti stávajícím 20 %. S touto změnou však musí nezbytně dojít také k transformaci prvního stupně základní školy na více otevřené a k dětem vstřícnější prostředí. To ostatně odpovídá i trendům ve většině ostatních zemí EU, kde bývají první ročníky v primárním vzdělávání zaměřeny ve větší míře na adaptaci dětí a na individuální přístup.

Zřizovatel školky

Vzhledem k tomu, že model počítá s povinnou docházkou organizovanou prostřednictvím určení spádových obvodů mateřských škol na podobném principu, jako jsou dnes stanoveny spádovosti u základních škol, aplikovali jsme model pouze na stávající síť obecních školek. Žádný rodič totiž nemůže být nucen platit za povinnou docházku do školky. Koncepce legislativního záměru přitom počítá s tím, že rodiče si budou moci na základě dobrovolné preference zvolit jiný typ zařízení (soukromá školka, církevní, apod.), nicméně model s kapacitami těchto zařízení nepočítá. To ve své podstatě znamená, že kapacita bude podstatně větší, protože rodiče nevolí soukromou školku pouze z kapacitních důvodů, ale toto rozhodnutí určují i další preference (přístup k dítěti, počet dětí ve třídě, přístup k rodičům, flexibilita, zaměření a program MŠ atd.).

Konstantní kapacity MŠ

Zde spatřujeme největší slabinu předkládaného modelu. Modelové kapacity vycházejí ze stávajících údajů o kapacitách jednotlivých MŠ vedených v Rejstříku škol a školských zařízení MŠMT. Ty jsou relativně často výjimkou navýšeny nad limit 24 dětí na třídu. Je možné, že v případě poklesu počtu dětí přistoupí některé MŠ ke snížení kapacit zpět na hodnotu 24 či níže, nicméně stávající systém financování ke snižování nemotivuje, jelikož by to pro školku znamenalo zároveň snížení příjmu z normativů. Dříve či později ke snižování kapacit bude docházet, nicméně horizont 2 let je relativně krátký, což vyplývá i z rozhovorů s řediteli MŠ, a proto v modelu počítáme se stávajícími kapacitami.

8.1. Kapacity v perspektivě krajských měst

Přestože neplatí statisticky měřitelná závislost mezi velikostí obce a naplněností MŠ (korelační koeficient je 0,1), zvláště v případě některých krajských měst je představa o přeplněnosti kapacit poměrně silně sdílena. V následující Tab. 8.1. jsou proto uvedeny podrobné hodnoty u všech krajských měst s tím, že v případě Středočeského kraje je uvedeno několik největších měst, jelikož střední Čechy mají správní úřady v Praze.

Tabulka 8.1.: Kapacity obecních MŠ dle krajských měst

město	kapacita obecních MŠ	děti v MŠ*	podíl kapacit ku dětem	zbytkové kapacity	podíl zbytkových kapacit k celkovým kapacitám	neumístěné děti	podíl neumístěných dětí v %
Praha	39559	38894	1,02	665	1,7	0	
Brno	11834	12900	0,92	0	0,0	1066	8,3
Ostrava	9546	8928	1,07	618	6,5	0	
Plzeň	5317	4998	1,06	319	6,0	0	
Olomouc	3836	3743	1,02	93	2,4	0	
Liberec	3335	3377	0,99	0	0,0	42	1,2
České Budějovice	3335	3227	1,03	108	3,2	0	
Pardubice	3375	3043	1,11	332	9,8	0	
Hradec Králové	2985	2992	1,00	0	0,0	7	0,2
Ústí nad Labem	2936	2693	1,09	243	8,3	0	
Zlín	2669	2338	1,14	331	12,4	0	
Kladno	2263	1995	1,13	268	11,8	0	
Jihlava	1768	1805	0,98	0	0,0	37	2,0
Karlovy Vary	1628	1165	1,40	463	28,4	0	
Mladá Boleslav	1398	1149	1,22	249	17,8	0	
Příbram	1395	917	1,52	478	34,3	0	

Kolín	1225	899	1,36	326	26,6	0
-------	------	-----	------	-----	------	---

** Odhad počtu dětí docházejících do MŠ ve školním roce 2017/18 ve věkové kategorii 2 až 6 let dle stávajících docházkových trendů*

Kapacita obecních MŠ v tabulce udává hodnoty vycházející ze současného stavu (viz výše) sloučené za všechny obecní školky v daném městě, nikoli kraji. Ve druhém sloupci je uveden odhad modelové školkové populace popsané výše. Zbytkové kapacity uvádějí rozdíl mezi kapacitami a odhadovaným počtem dětí docházejících do školky.

Z tabulky je tak patrné, že v naprosté většině krajských, či velkých středočeských měst jsou kapacity vyšší než je odhadovaný počet dětí docházejících do školky. Nedostatek kapacit naopak vychází u 4 krajských měst (Brno, Liberec, Hradec Králové a Jihlava). Zatímco v Liberci, Hradci Králové a Jihlavě se jedná o rozdíl nepatrný, který je možné řešit jednoduchými modifikacemi, v případě Brna se jedná o rozdíl podstatný (nedostatkové kapacity zde tvoří 9 %).

Lokální situace v Brně

Proč budou v Brně chybět místa pro 1066 dětí, může mít několik příčin. Z dostupných dat nelze klíčové faktory jednoznačně identifikovat. Jednou z příčin může být nepřehlašování trvalého bydliště v případě stěhování do suburbánních zón v okolí Brna. Zajímavé totiž je, že zatímco v Brně se kapacit nedostává, v suburbánních zónách je jich přebytek, ačkoli obvykle tomu bývá naopak. Dalším faktorem může být větší preference soukromých zařízení ze strany rodičů. A není podstatné, jestli se jedná o soukromé mateřské školky, firemní školky či dětské kluby zřizované na základě živnostenského oprávnění. Statistický přehled je však dostupný pouze za zařízení akreditovaná na MŠMT. Nicméně právě mladší děti obvykle docházejí do alternativních zařízení dostupnějších ve velkých městech.

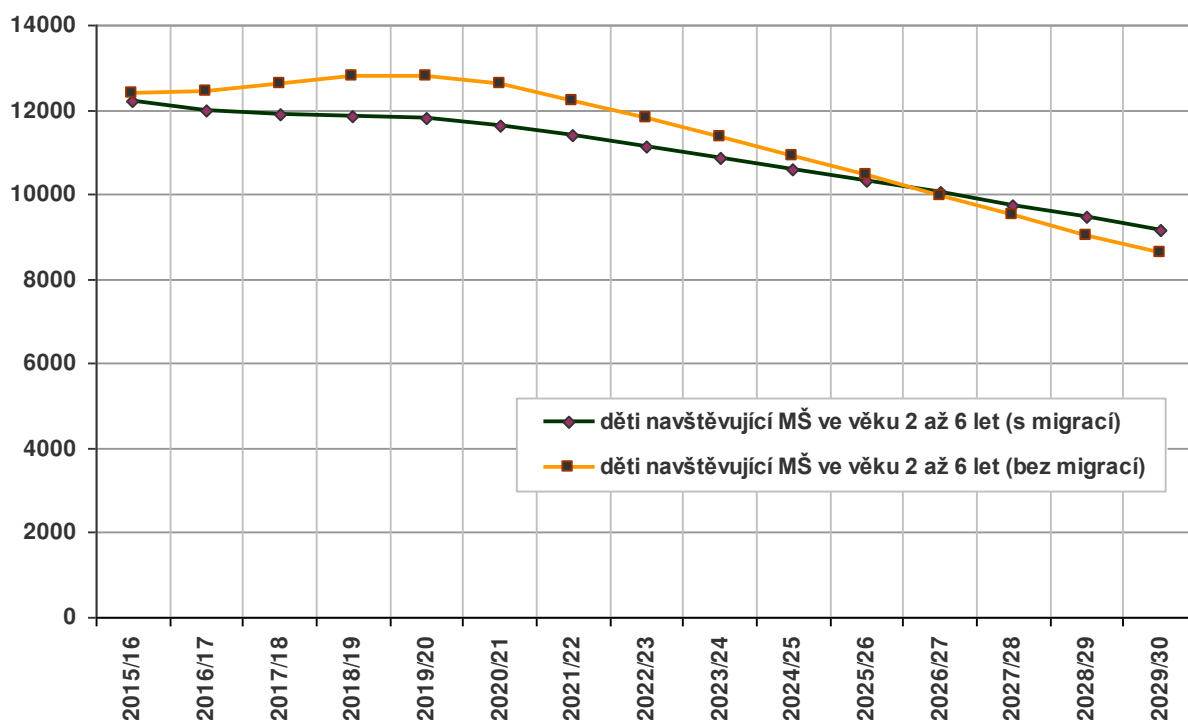
V Brně je v současné době přes 13 tisíc míst v předškolních zařízeních bez ohledu na zřizovatele a tato zařízení akreditovaná MŠMT navštěvuje přes 12 tisíc dětí. Naplněnost všech brněnských mateřských škol řídicích se vzdělávacím programem MŠMT je přes 93 %. V soukromých školkách je přitom celkem přes 1,2 tisíce míst a navštěvuje je téměř 800 dětí. Naplněnost soukromých školek je tedy podstatně nižší a pohybuje se kolem 65 %. Tato nižší naplněnost je však způsobena především jednou soukromou školou, která má schválené kapacity 320 dětí (ověřeno u provozovatele školky), ale aktuálně školku navštěvuje pouze 48 dětí. Tato školka tak je naplněna pouze z cca 15 % a disponuje 270 volnými místy. Celkově přitom kapacita soukromých školek tvoří necelých 10 % všech brněnských kapacit.

Možných scénářů je několik, od zavedení omezení, že do MŠ je možné přijmout pouze děti od věku 3 let, přes určitou dotační podporu míst v soukromých školkách až po stavbu nových mateřských škol. Pokud by však měly být postaveny školky pro 1066 dětí, tak by se jednalo o značný finanční náklad. De facto nezávisle na velikosti obce, jsme se setkali s obvyklými náklady na vybudování nové

mateřské školy pohybujícími se kolem 60 milionů a tyto školky měly kapacitu v rozmezí 50 až 70 dětí. To by znamenalo postavit přibližně 20 nových školek, přičemž jen náklady na stavbu by přesahovaly jednu miliardu korun. Zároveň je třeba brát v potaz demografický vývoj v následujících letech (viz graf).

Pokud bychom se v projekci zaměřili pouze na město Brno a použili bychom stejné podíly docházejících dětí jako v případě modelu naplněnosti školek, pak bychom zjistili, že nejpozději ve školním roce 2022/23 se hodnoty kapacit (11.834) i počtu dětí vyrovnají a nadále budou počty dětí klesat. Z hlediska plánování se tedy problém jeví jako dočasný a masivní výstavba obecních mateřských škol by nepředstavovala efektivní řešení.

Graf 8.1.: Projekce modelové školkové populace 2 až 6letých v Brně

Pozn.: Pro projekci byly použity parametry úmrtnosti, plodnosti a migrace zafixované po celé projektované období. Plodnost je předpokládána na úrovni 1,57, což je mírně nižší než poslední známá úroveň úhrnné plodnosti pro Brno z r. 2014 (1,58), úmrtnost předpokládá naději dožití 76,0 pro muže a 81,2 pro ženy. Migrační saldo vychází z průměru migračních sald za roky 2012-2014. Vzhledem k tomu, že v tomto období bylo migrační saldo pouze záporné, byla jedna projekční varianta počítána bez migrace, resp. s nulovým migračním saldem. V tomto případě je tak vývoj počtu dětí ve věku 2-6 let ovlivňován pouze přirozenou měnou.

8.2. Dojížd'ka

Z hlediska modelování absorpčních kapacit mateřských škol je zásadním problémem správné nastavení dojíždění žáků. V Česku bylo v roce 2014 přibližně 6.250 samostatných obcí, z toho v téměř 4 tisících obcí nemají vlastní mateřskou školu. Tu má pouze 2303 obcí a děti ze zbylých obcí musí do školky dojíždět.

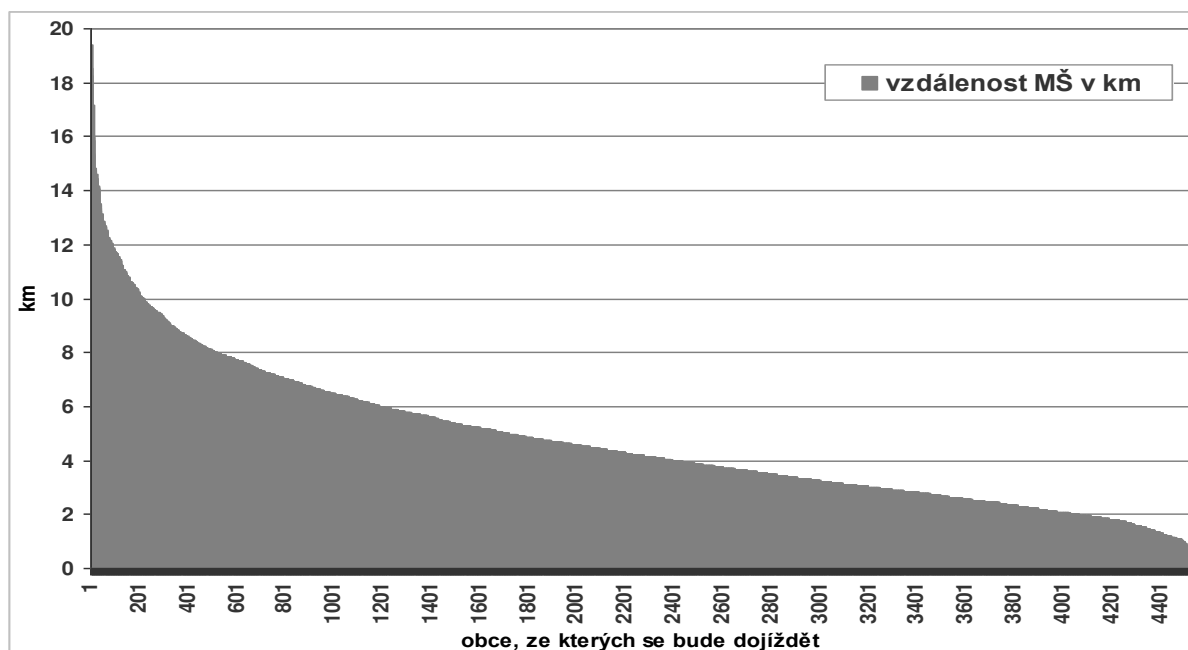
Tab. 8.2: Znárodnění četnosti školek dle počtu obcí

počet obcí	3946*	1668	283	124	68	34	27	19	18	12	24	25	2
počet školek	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10-15	16-100	100 +

**Poznámka: Údaje vycházejí ze statistických výkazů MŠMT. V těchto výkazech je řádově u několika set MŠ nepřesně zadána adresa a proto mohou i data v tabulce vykazovat jisté nepřesnosti. Ve skutečnosti tak bude počet obcí bez MŠ nižší než hodnota uváděná v tabulce.*

V grafu níže jsou vyneseny všechny obce, ze kterých musí děti do školky dojíždět do jiné obce. Hodnoty jsou seřazeny sestupně podle délky dojížd'ky v kilometrech bez zachycení počtu dojíždějících dětí. Dle sestaveného modelu dojížd'ky bude do jiné obce dojíždět 40.294 dětí ze 4.570 obcí. Pokud odečteme 3.946 obcí, kde žádná mateřská škola není, budou děti do MŠ dojíždět i z 622 obcí, kde školka je, ale nemá dostatečné kapacity na pokrytí docházky vlastních dětí. Průměrná dojížd'ková vzdálenost vychází na 4,7 km a mediánová hodnota je 4,1 km.

Graf 8.2.: Srovnání délky dojížděky do MŠ z jednotlivých obcí

Zdroj: ČSÚ - data o narozených, MŠMT - statistické výkazy o MŠ, vlastní výpočty

Více než 10 km budou děti dojíždět ze 138 obcí, což jsou 3 % všech obcí, kde nejsou dostatečné kapacity.

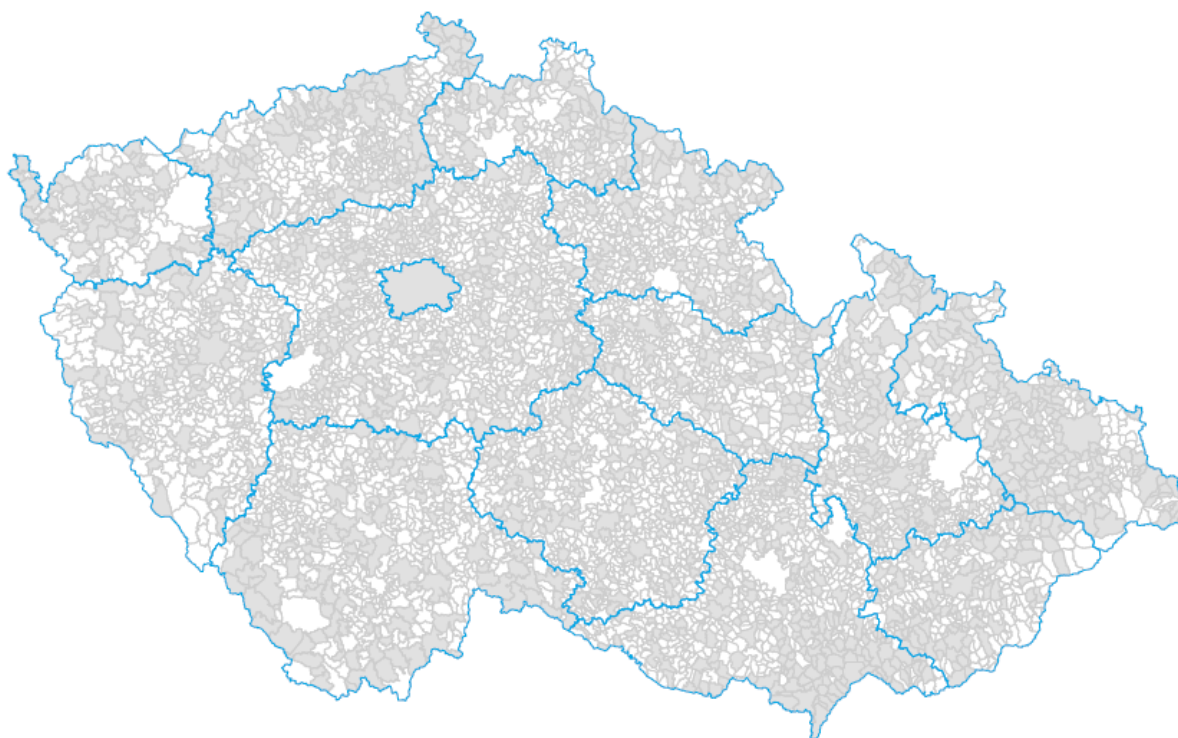
8.3. Model absorpčních kapacit v jednotlivých krajích

V následujících krajských mapách budou vizualizovány dojížděky dětí z obcí se žádnou nebo nedostatečnou kapacitou mateřských škol do obcí s přebytkovou kapacitou MŠ. Vznikají tak de facto modelové spádové obvody jednotlivých MŠ. V mapách jsou kromě samotných dojížděk vybarveny katastrální oblasti těch obcí, kde i po aplikaci modelu zůstávají volné kapacity v MŠ. Bílé katastry obcí pak znázorňují jak obce, které žádnou MŠ nemají, tak obce, které naplní vlastní kapacity vlastními dětmi, respektive doplní vlastní kapacity dětmi z jiných obcí.

Celkově lze říci, že obce s přebytkovou kapacitou jsou rozprostřeny relativně rovnoměrně po celém území, a proto v žádném kraji nenastal neřešitelný problém při tvorbě modelových spádových obvodů. Velká bílá místa v mapě nahoře představují vojenské prostory, popřípadě menší bílé plochy většinou představují horské oblasti.

Nejhustší síť malých spádových obvodů nalezneme ve Středočeském kraji a v Kraji Vysočina, naopak nejrozsáhlejší spádové obvody s nadprůměrnými délkami dojíždění najdeme v Plzeňském kraji a nejpustším krajem co do spádových obvodů je kraj Karlovarský. Velmi specifický je Jihomoravský kraj (viz níže). Ostatní kraje svými parametry při vzájemném srovnání výrazněji nevybočují.

Mapa 8. 1.: Síť spádových obvodů

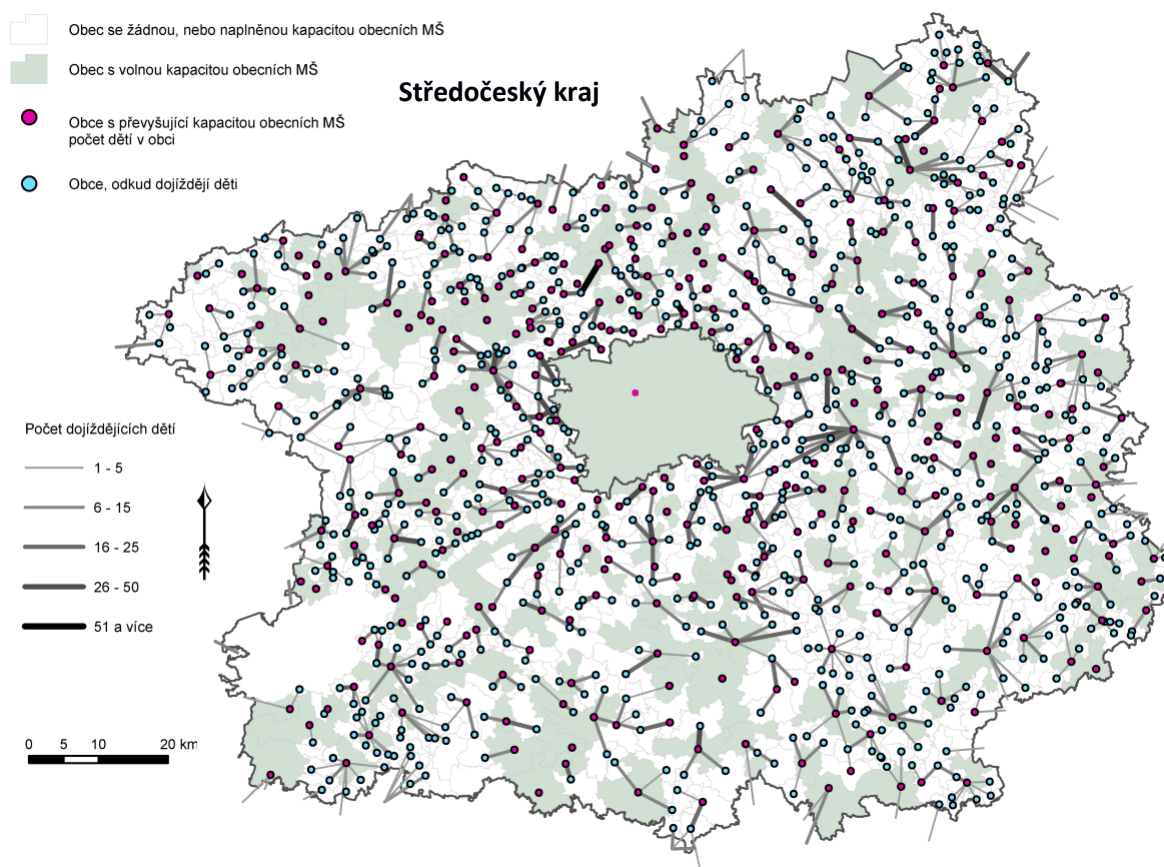

Při podrobné analýze jednotlivých krajů je třeba mít na paměti, že jde o model a jako takový může vykazovat lokální nepřesnosti. Ty mohou být způsobeny i nedostatky mapových podkladů, kdy systém může znázorňovat nepravdivou dojížděkovou vzdálenost, jelikož obec je poblíž silnice a systém tuto obec přiřadí jako bod na takovouto silnici, i když obec z této silnice není dostupná. Zároveň systém nedokáže modelovat lokální specifika v podobě tradičních spoluprací mezi obcemi na sdílení kapacit mateřských škol apod. Model proto není možné brát jako definitivní podklad pro spádové obvody, jelikož ty budou muset vznikat na základě lokálních rozhodnutí. Na druhou stranu model přináší obrázek o reálných možnostech stávajících absorpčních kapacit MŠ. Model přitom nevychází ze vzdušné vzdálenosti, ale ze vzdálenosti prostřednictvím silniční sítě.

Tabulka 8.3.: Podíly dojíždějících dětí do MŠ v jednotlivých krajích

kraj	krajská kapacita MŠ	děti celkem	dojíždějící děti	dojíždějící dětí v %	zbytkové kapacity	zbytkové kapacity v %
Hlavní město Praha	39559	38894	0	0	665	2
Moravskoslezský kraj	41660	35632	1900	5	6028	14
Ústecký kraj	27478	22002	1623	7	5476	20
Karlovarský kraj	10282	7868	604	7	2414	23
Zlínský kraj	22036	17579	1689	9	4457	20
Liberecký kraj	16066	13388	1533	10	2678	17
Jihomoravský kraj	42357	36867	4781	11	5490	13
Královéhradecký kraj	20151	17226	2533	13	2925	15
Olomoucký kraj	24297	20351	3050	13	3946	16
Jihočeský kraj	24549	20510	3439	14	4039	16
Pardubický kraj	19896	17049	3102	15	2847	14
Plzeňský kraj	20513	16609	3225	16	3904	19
Středočeský kraj	46569	38654	7949	17	7915	17
Kraj Vysočina	19546	16433	3837	19	3113	16
Celkem	374959	319062	41294	11	55897	15

Mapa 8.2.: Síť spádových oblastí ve Středočeském kraji

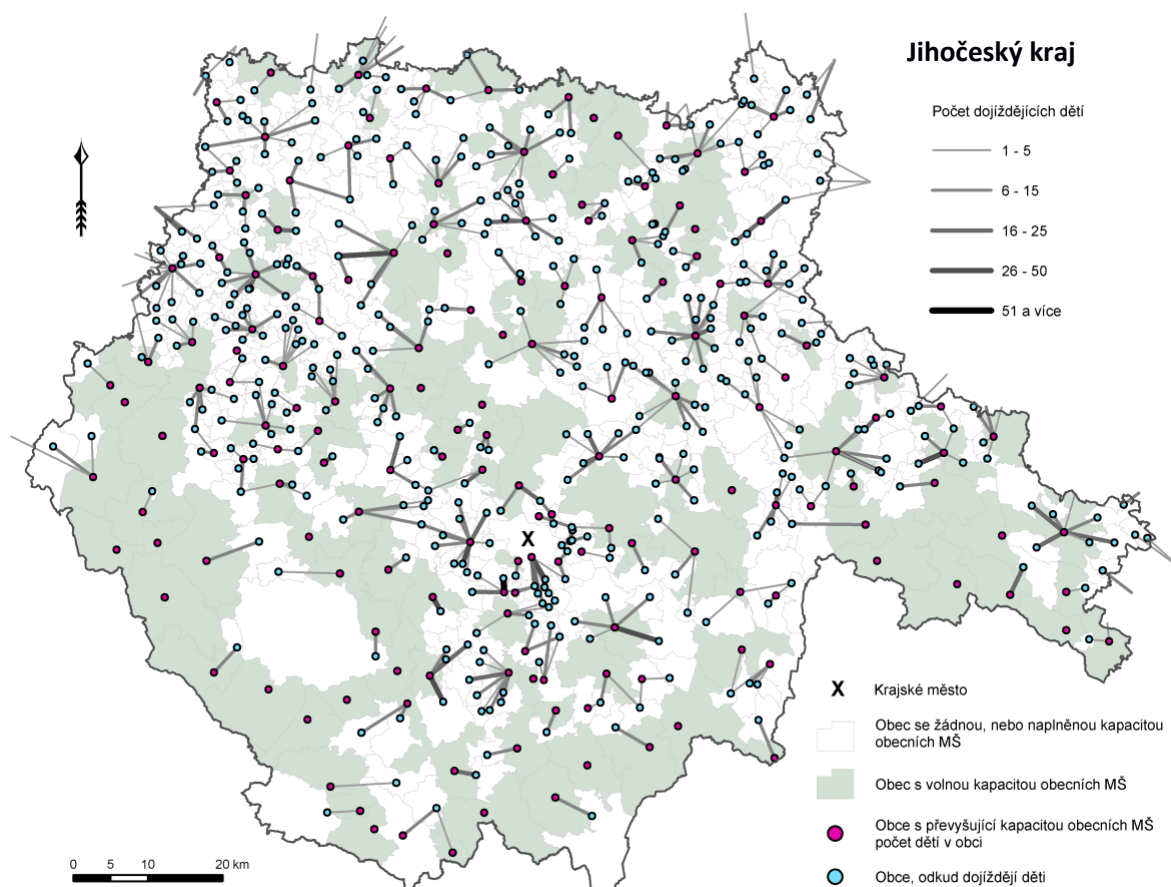
Model Středočeského kraje je specifický tím, že přirozeným centrem je jiný kraj, tedy Praha. Předkládaný model však nepočítá s dojížděním dětí ze suburbánních zón do jádra, tedy do metropole. To je v současné době pravděpodobně častý jev, jelikož dovážení dětí do školky do jisté míry kopíruje dojížděním do zaměstnání. Jinak je celý kraj pokrytý hustou sítí malých spádových obvodů charakteristických krátkými dojezdovými vzdálenostmi. Zároveň však ve Středočeském kraji bude dojíždět do školky 17 % dětí, což je druhý nejvyšší podíl ze všech krajů. Celorepublikový průměr dojíždějících dětí je 11 %.

Nejvíce dětí bude dojíždět z obce Květnice, která se nachází východně od Prahy. Všechny 66 dětí by dle modelu dojížděly do obce Sibřina, což jsou 2 km a cesta autem trvá 4 minuty.

Bílá oblast na jihozápadě kraje je bývalý vojenský prostor v Brdech. Další méně osídlenou oblastí je Křivoklátsko na západ od Prahy. Naopak mezi nejhustěji osídlenými oblastmi patří suburbánní zóny kolem hlavního města. Zde je také řada obcí, které nemají vlastní MŠ, popřípadě tyto MŠ nemají dostatečnou kapacitu, a proto z těchto obcí musí nejvíce dětí dojíždět.

Pokud v kraji zůstane stejný počet míst v obecních MŠ, kterých je v současnosti 46.569, a dětí ve věkové kategorii 2 až 6 let bude do školek docházet modelových 38.654, bude v kraji 7.914 volných míst, což představuje 17 % ze všech krajských kapacit. Tato hodnota je zároveň podobná celorepublikovému průměru, který je 15 %.

Mapa 8.3.: Síť spádových oblastí v Jihočeském kraji

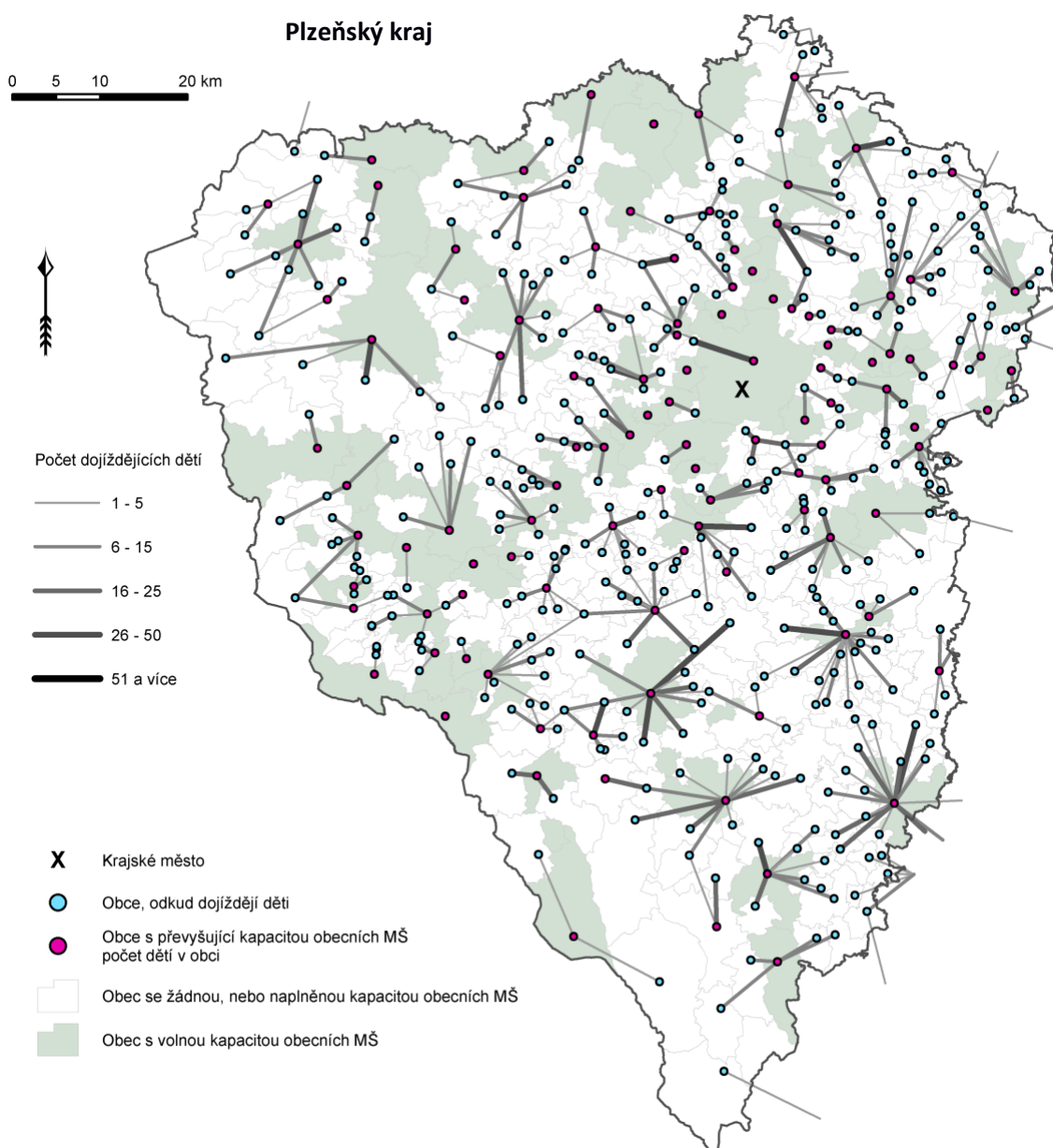

V Jihočeském kraji je celkem 24.549 míst v obecních MŠ a dle modelu bude v tomto kraji 20.510 dětí docházet do školky. Volných míst tak v kraji bude 4.039, což je 16 % ze všech kapacit. Opět se tak jedná o hodnotu blízkou republikovému průměru. Zároveň bude v kraji 3.049 dětí do školky dojíždět do jiné obce, což je 14 % ze všech dětí.

Pokud jde o model spádových obvodů, tak můžeme opět pozorovat spíše hustou síť obvodů s krátkou dojížděnkou. Nejvíce dětí bude dojíždět z obce Dolní Hořice, která leží na východ od Tábora. 25 dětí by mělo jezdit do obce Chýnov, což je 5 km a cesta trvá 8 minut, další 4 děti by jezdily do Pacova, což je 13 km a cesta trvá 15 minut.

Specifickou oblast představuje jihozápad kraje, kde naprostá většina obcí bude mít volnou kapacitu. Jedná se oblast Šumavy a šumavského podhůří.

Mapa 8.4.: Síť spádových oblastí v Plzeňském kraji

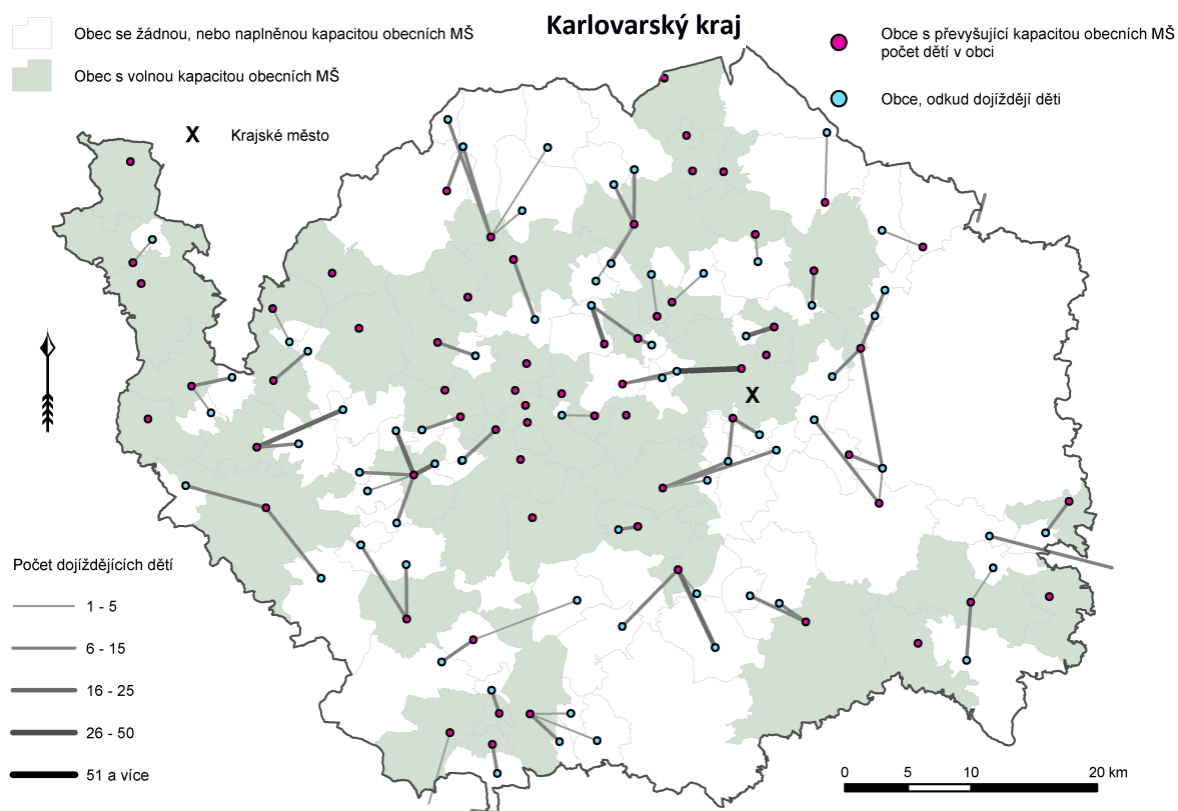

Plzeňský kraj má ve srovnání s ostatními kraji spádové obvody s delšími dojezdovými vzdálenostmi. Ostatně tři nejdelší dojezdové vzdálenosti v Česku se nacházejí právě v tomto kraji. Z Prášil budou do Železné Rudy dojíždět 2 děti 19 km, z Rozvadova 2 děti 18,5 km do Boru a z obce Bohy do Břas 6 dětí 18 km.

Nejvíce dětí ale bude dojíždět z Hrádku do Sušice, konkrétně 43 dětí. Tyto obce jsou od sebe vzdáleny 3,8 km a dojezdová doba je 5 minut. Zajímavé je, že rozlehlější spádové obvody se nenacházejí jen v horských oblastech, ale jsou rozptýleny i v dalších oblastech Plzeňského kraje.

Celkem bude v tomto kraji dojíždět 3.225 z 16.605 dětí, což představuje podíl ve výši 16 %, a zbytkových míst v MŠ bude 3.904, což je 19 % z celkové kapacity obecních MŠ.

Mapa 8.5.: Síť spádových oblastí v Karlovarském kraji

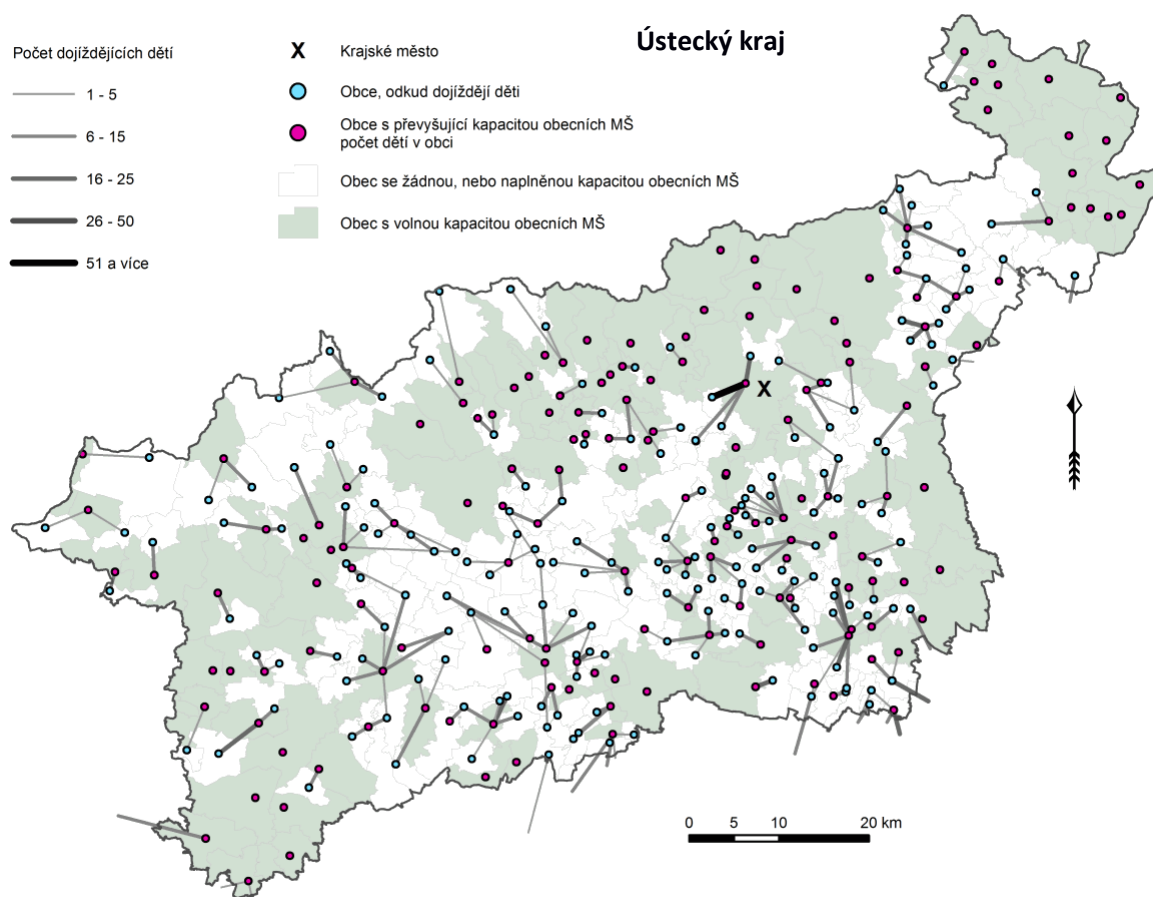

Karlovarský kraj vyniká na první pohled mezi ostatními kraji řídkostí sídel a spádových obvodů. Těch je v kraji málo a skládají se jen z několika málo obcí. Na druhou stranu některé dojezdové vzdálenosti jsou dlouhé. Nejvíce dětí bude v kraji dojíždět z obce Jenišov do Karlových Varů, celkem 28 dětí. Vzdálenost dojíždějí je 6,4 km a dojezdová doba je 7 minut.

Kromě hor se na východě kraje nachází ještě vojenský újezd Hradiště, který představuje na mapě bílé místo. Právě z obce Hradiště přitom budou děti dojíždět nejdále, a to 15 km do obce Kyselka, což představuje 20 km a dojezdová vzdálenost je 23 minut.

Celkově je však kraj charakteristický nejvyšším podílem volných kapacit ve výši 23 % z celkových 10.282 míst a zároveň téměř nejnižším podílem dojíždějících dětí. Ze 7.868 dětí školkové populace totiž bude dojíždět pouze 604 dětí, což představuje 7%.

Mapa 8.6.: Síť spádových oblastí v Ústeckém kraji

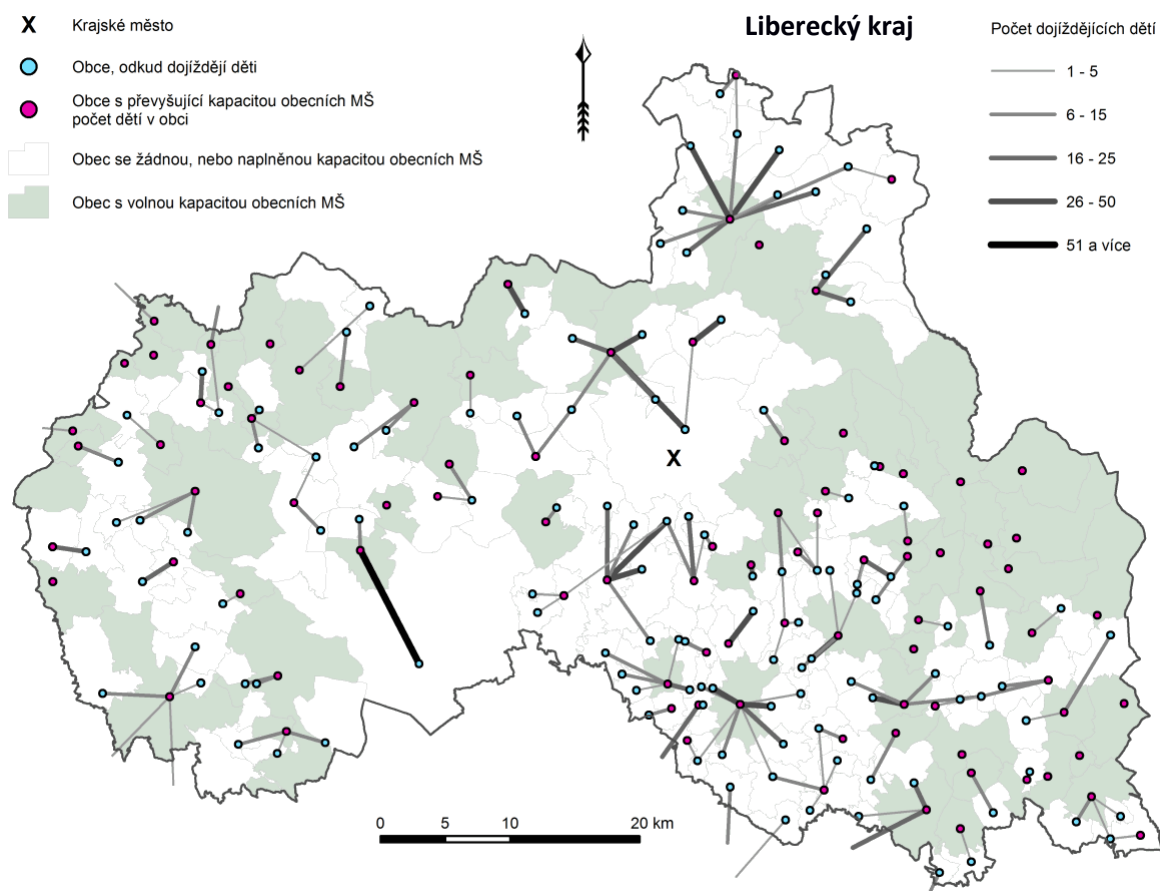
Ústecký kraj vykazuje v oblasti volných kapacit i podílu dojíždějících dětí podobné hodnoty jako Karlovarský kraj. Z 27.478 volných míst jich bude volných 5.476, což představuje 20 %. Z 22.002 dětí pak bude do jiné obce dojíždět pouze 1.623, což je 7 %.

Obdobně jako v případě Karlovarského kraje najdeme i v kraji Ústeckém značné množství obcí s volnou kapacitou v MŠ, ale na rozdíl od Karlovarského kraje je síť těchto školek podstatně hustší a to i v horských oblastech.

Výrazně nejvíce dětí pak bude dojíždět z Trmic přímo do krajského města. Celkem půjde o 51 dětí, které budou dojíždět 5 km s dobou dojížděky kolem 6 minut. Jde přitom o obec, která má vlastní MŠ, ale s nižší kapacitou, než je odhadovaný počet školkové populace.

Dalším charakteristickým rysem Ústeckého kraje je vysoká míra urbanizace, což je ovlivněno relativně velkým počtem středně velkých měst na území kraje.

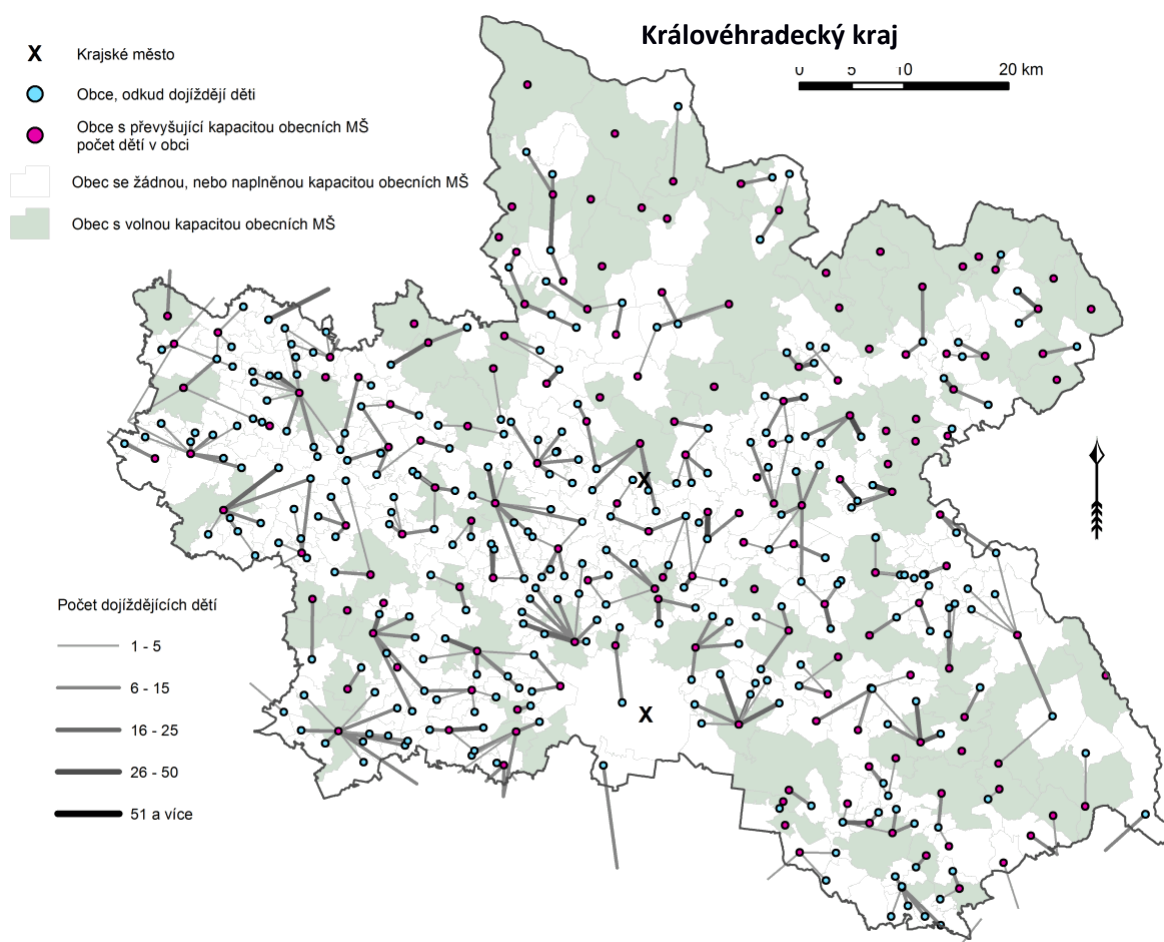
Mapa 8.7.: Síť spádových oblastí v Libereckém kraji

V Libereckém kraji se nachází řada specifíků. Na jedné straně hory, souměstí krajského města a Jablonce nad Nisou a pozůstatky vojenského prostoru využívaného kdysi sovětskou armádou. Právě z bývalého správního střediska vojenského prostoru Ralsko bude do školky dojíždět nejvíce dětí z celého kraje. Konkrétně půjde o 75 dětí, které budou všechny jezdit do Mimoně, jež je vzdálena 10 km. Další specifický spádový obvod představuje město Frýdlant, kam bude dojíždět přes 150 dětí, a město se tak stane spádovým městem pro téměř celý Frýdlantský výběžek na severu kraje.

Pokud jde o naplněnost kapacit a podíly dojíždějících dětí, tak Liberecký kraj v obou parametrech dosahuje víceméně celorepublikového průměru. Z 16.066 volných míst v obecních MŠ jich zůstane neobsazených 10 % a z 13.388 dětí navštěvujících školku bude dojíždět do jiné obce 2.678 dětí, tedy 17 %. Dojíždět do školky budou i děti z krajského města, ale půjde jen o 42 dětí, což představuje 1,2 % ze všech dětí docházejících v Liberci do školky. Z toho 40 dětí bude dojíždět do 10 km vzdálené Chrastavy a 2 děti do 8 km vzdáleného Mníšku.

Mapa 8.8.: Síť spádových oblastí v Královéhradeckém kraji

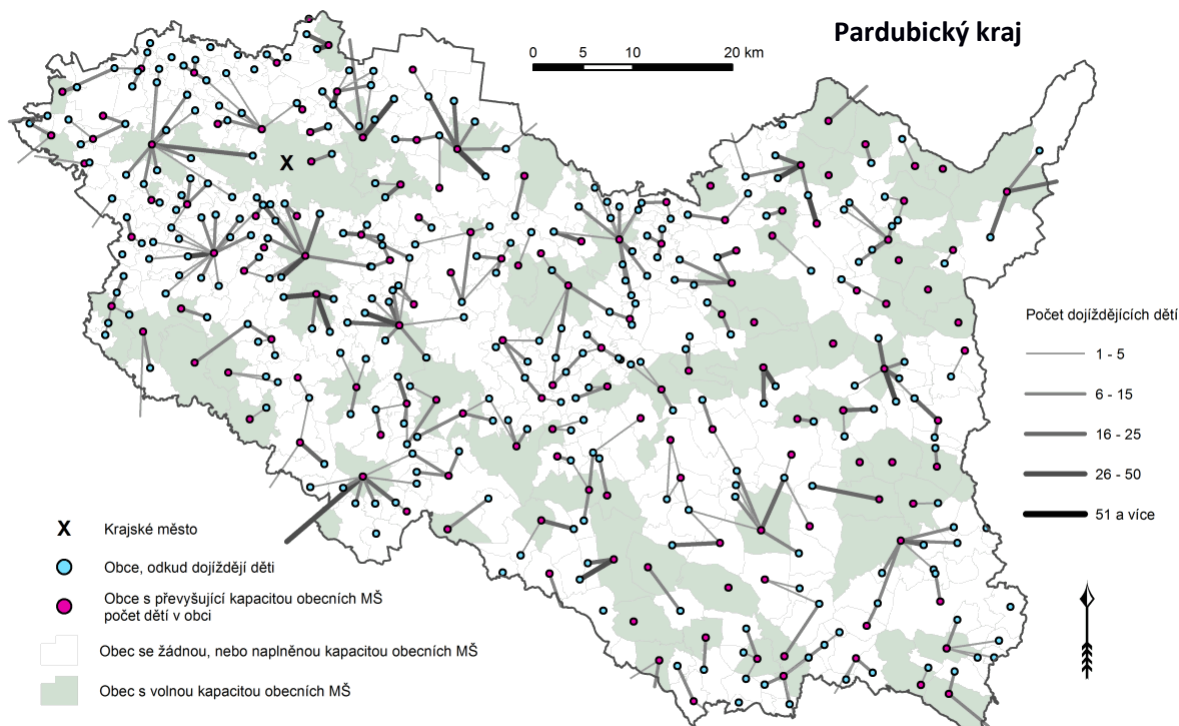
Modelové spádové obvody v Královéhradeckém kraji jsou na rozdíl od předchozích krajů relativně rovnoměrně rozloženy a vzájemně se příliš neliší ani délkou dojížděky, ani počtem sdružených obcí.

Nejvíce dětí, celkem 46, bude v rámci kraje dojíždět z Jaroměře, přičemž budou dojíždět do 3 obcí. 31 dětí bude dojíždět do 3,6 km vzdálených Heřmanic, 8 dětí do 5,6 km vzdálené Rasošky a 7 dětí do 4,1 km vzdálených Dolan. Podobně jako v případě Ústeckého kraje v Jaroměři MŠ je, ale její kapacita nepokrývá odhadovanou školkovou populaci.

Hradec Králové je dalším krajským městem, odkud by měly děti vyjíždět do okolní obce, nicméně v tomto případě jde pouze o 7 dětí, což představuje 0,2 % královéhradecké školkové populace. V tomto případě by mělo jít o dojížděku do 6,8 km vzdálených Předměřic nad Labem.

Jinak i Hradec Králové představuje relativně průměrný kraj, pokud jde o dojíždějící populaci i naplněnost kapacit. Z 20.151 míst v obecních MŠ by mělo zůstat volných 13 % a z 17.226 dětí ve školkách by mělo dojíždět do jiné obce 15 %, což je stejná hodnota jako u republikového průměru.

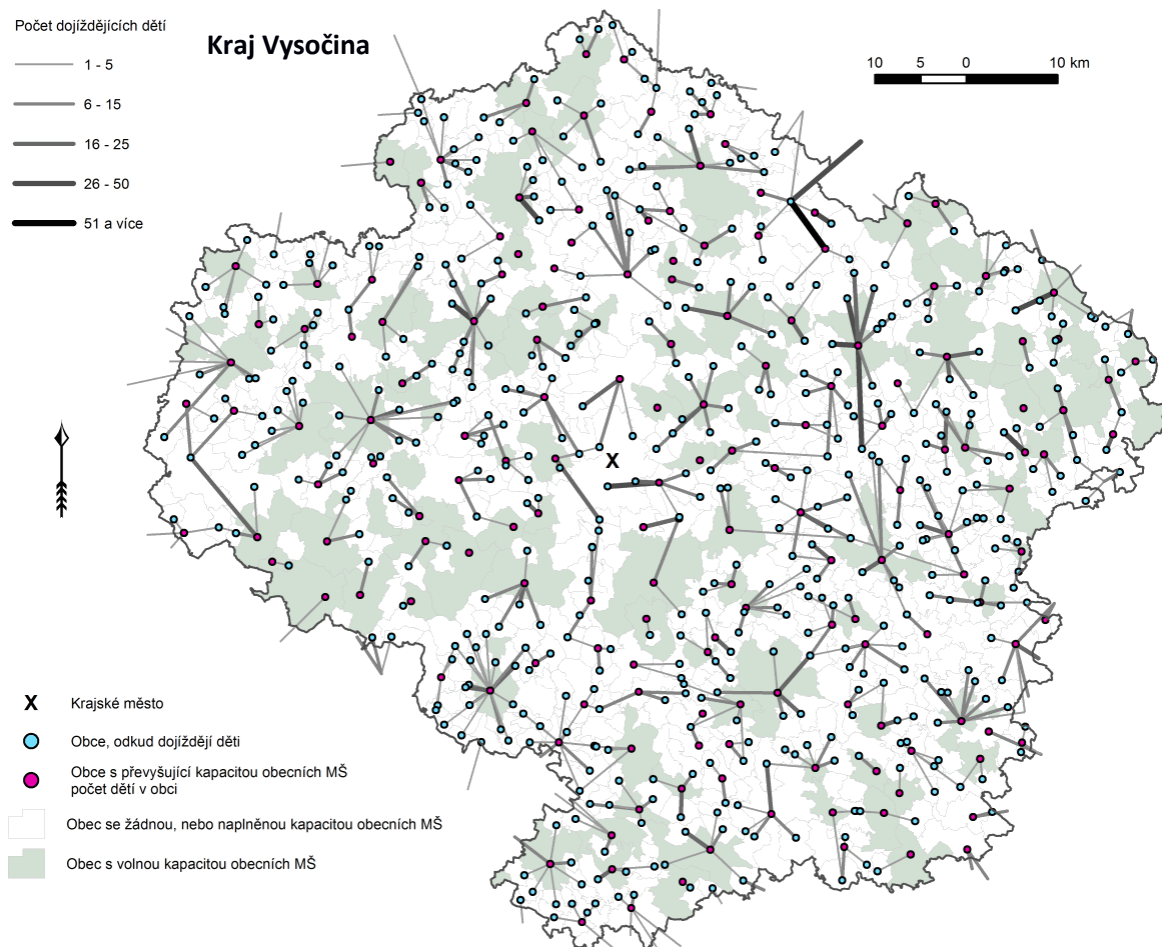
Mapa 8.9.: Síť spádových oblastí v Pardubickém kraji

Pardubický kraj se od Královéhradeckého příliš neliší. Nejvýraznějším rozdílem je situace krajského města. V Pardubicích je kapacit dostatek, a to i po aplikaci modelu. V Pardubickém kraji se nachází 19.896 míst v obecních MŠ, z toho zůstane volných 14 %, tedy 2.847. Ze 17.049 dětí ve školkách bude dojíždět do jiné obce 3.102 dětí, což představuje 15 %.

Nejvíce (44) dětí bude dojíždět do školky ze Sobětuch do 3,7 km vzdálené Chrudimi. Nejdále bude jezdit 19 dětí ze Srnojed do 11,6 km vzdálené Přelouče.

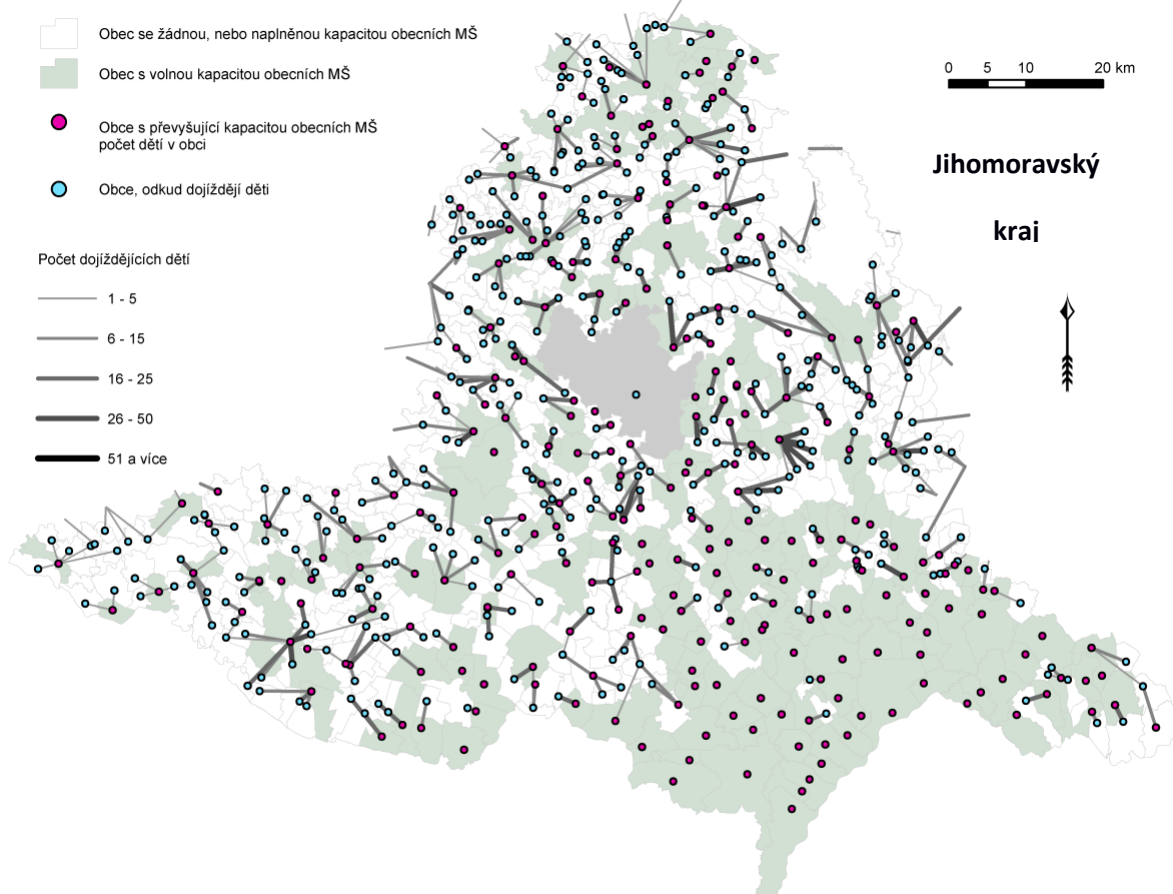
Mapa 8.10.: Síť spádových oblastí v Kraji Vysočina

Kraj Vysočina představuje podobně jako Středočeský kraj území s rovnoměrně rozprostřenými modelovými spádovými obvody. Největším spádovým obvodem kraje co do počtu dojíždějících dětí je Žďár nad Sázavou, kam z okolních obcí a měst dojíždí celkem 190 dětí. Nejdále do Žďáru dojíždí 40 dětí z 12,7 km vzdáleného Radostína nad Oslavou.

Kraj Vysočina je dalším krajem, kde z krajského města musí dojíždět děti do okolní obce. Konkrétně jde o 37 dětí vyjíždějících do 6,4 km vzdáleného Velkého Beranova. Druhý nejvyšší počet dětí dojíždí z obce Zvole. Konkrétně jde o 32 dětí, které by měly jezdit do 5,4 km vzdálené Dolní Rožínky. Zároveň v tomto kraji největší podíl dětí bude dojíždět do školky v jiné obci, konkrétně jde o 3.837 z celkových 16.433 dětí, tedy 19 %. Pokud jde o volné kapacity, v tomto ohledu kraj dosahuje průměrných hodnot ve výši 16 % z 19.546 míst v obecních školkách.

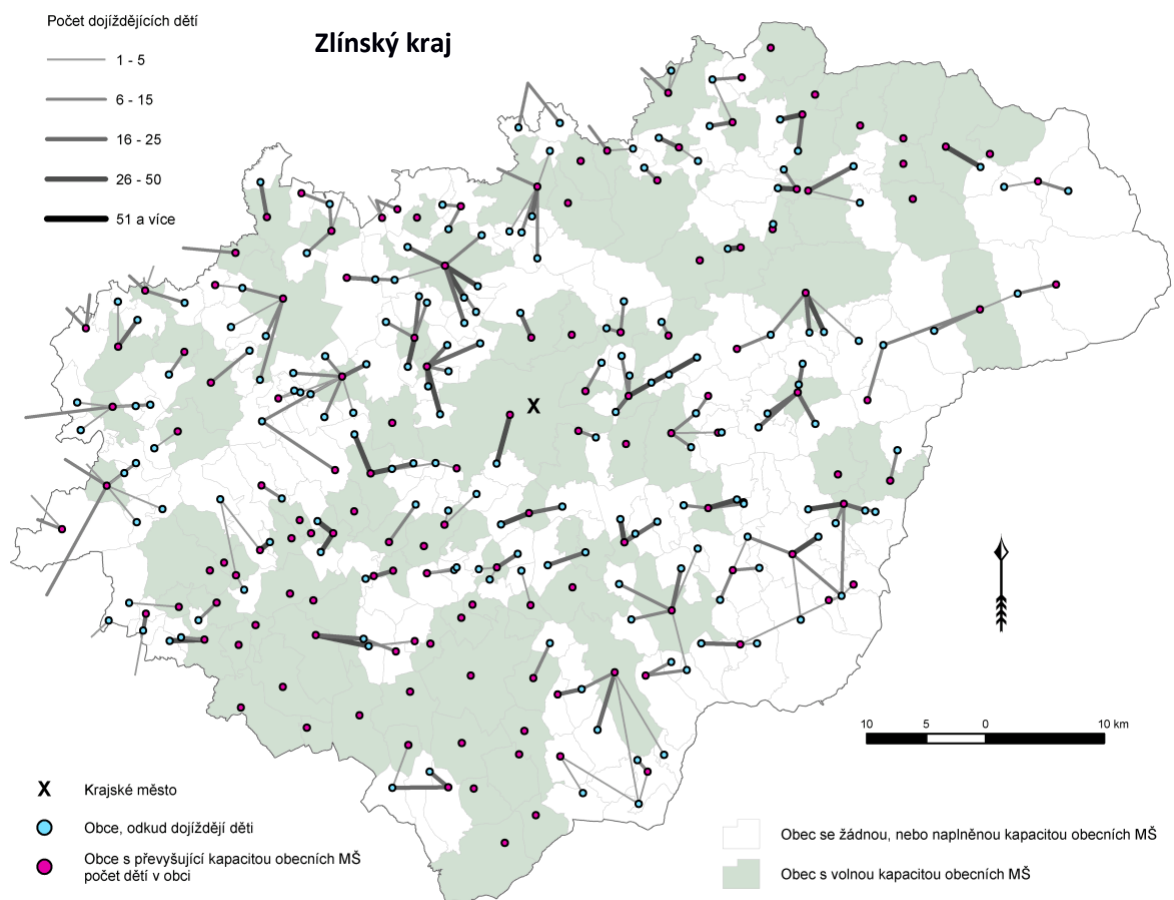
Mapa 8.11.: Síť spádových oblastí v Jihomoravském kraji

Jihomoravský kraj představuje jeden z nejspecifičtějších krajů hned v několika ohledech. Velká část území (jihovýchod) je tvořena souvislým územím obcí s nadbytkovými kapacitami MŠ, kde spádové obvody jsou tvořeny takřka výlučně katastrálním územím vlastních obcí. Zároveň se v kraji nachází druhé největší město Česka, které má jako jediné výrazný převis školkové populace nad kapacitami obecních školek. Přitom přirozené suburbánní zóny města disponují dostatečnými volnými kapacitami (viz případová studie Brna výše). Na rozdíl od jihovýchodu je sever kraje specifický spádovými obvody tvořenými velkým množstvím obcí s malými dojezdovými vzdálenostmi.

Kromě Brna, kde byla situace popsána výše, bude nejvíce dětí dojíždět do jiné obce z Adamova, konkrétně jde o 33 dětí. Opět se přitom jedná o obec s vlastní školkou, ale vlastní kapacity nepokryjí celou školkovou populaci. V případě dojíždějících dětí i volných kapacit se pohybuje Jihomoravský kraj poblíž průměrných hodnot. Ze 42.357 míst v obecních školkách jich zůstane 5.490 volných, což je 13 %, a z 36.867 dětí navštěvujících MŠ jich bude 4.871 dojíždět do jiné obce, což představuje 11 %.

Mapa 8.12.: Síť spádových oblastí ve Zlínském kraji

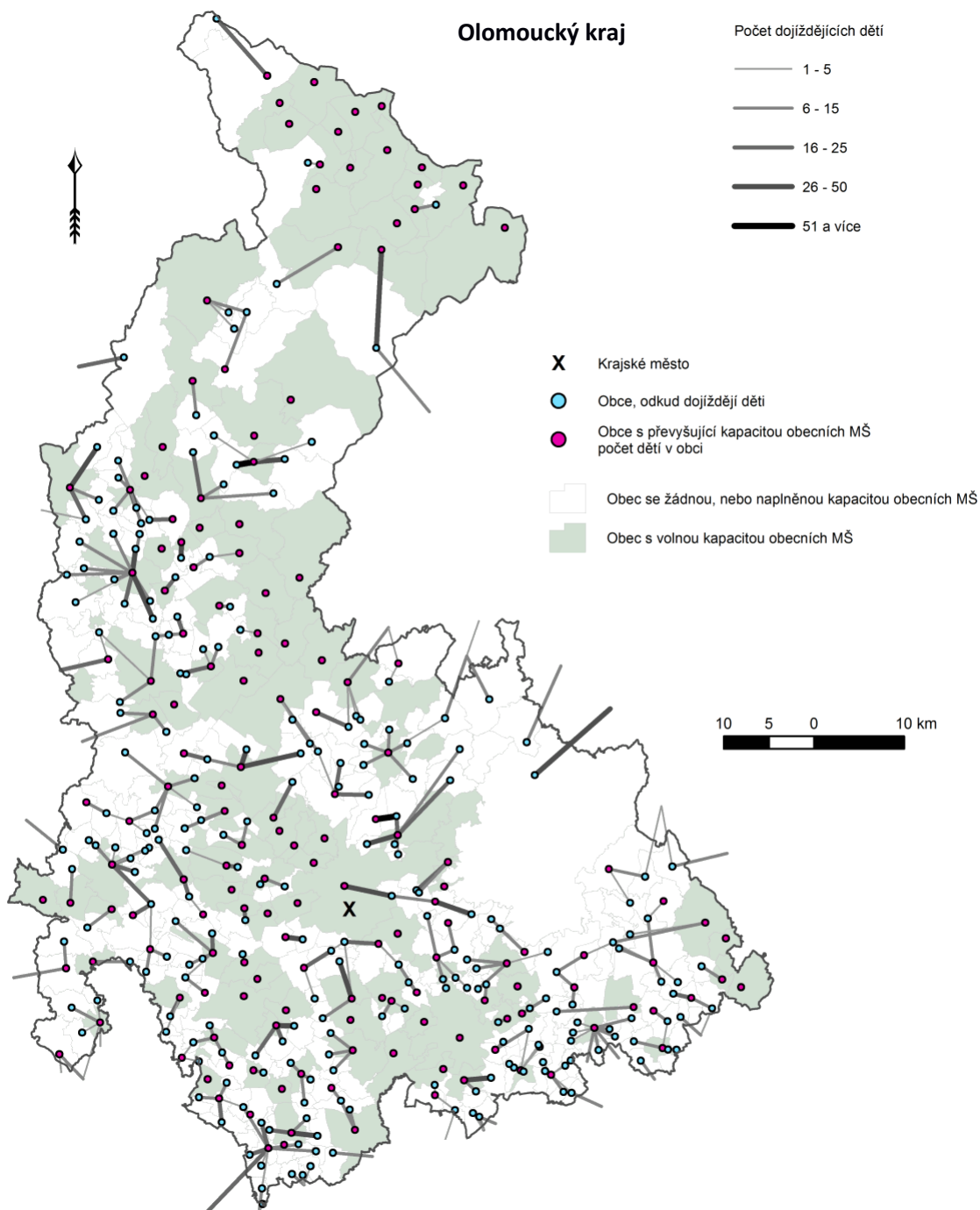

Zlínský kraj se od několika předchozích krajů odlišuje. Spádové obvody jsou co do struktury odlišné, dohromady se mísí obvody tvořené pouze katastrem obce, ve kterém sídlí školka, s obvody, kde dojíždí do školky velký počet dětí z většího počtu obcí. Takovým spádovým obvodem je město Holešov na severozápad od Zlína, kam bude dojíždět 117 dětí z 8 obcí.

Nejdále by dojížděly děti do obce Střílky, konkrétně 8 dětí z obce Čeložnice, která se nachází 13,3 km jihozápadně, navíc v jiném kraji. Z celkových 17.579 dětí školkové generace jich bude do školky v jiné obci dojíždět 2.414, tedy 12 % a z 22.036 míst v obecních školkách zůstane neobsazených 4.457, tedy 20 %. Vysoký podíl volných kapacit se přitom týká i samotného krajského města, které má tyto kapacity druhé nejvyšší mezi krajskými městy hned za Karlovými Vary.

Nejvíce dětí, 26, bude vyjíždět do školky pravděpodobně z obce Modrá do 1,9 km vzdáleného Velehradu.

Mapa 8.13.: Síť spádových oblastí v Olomouckém kraji

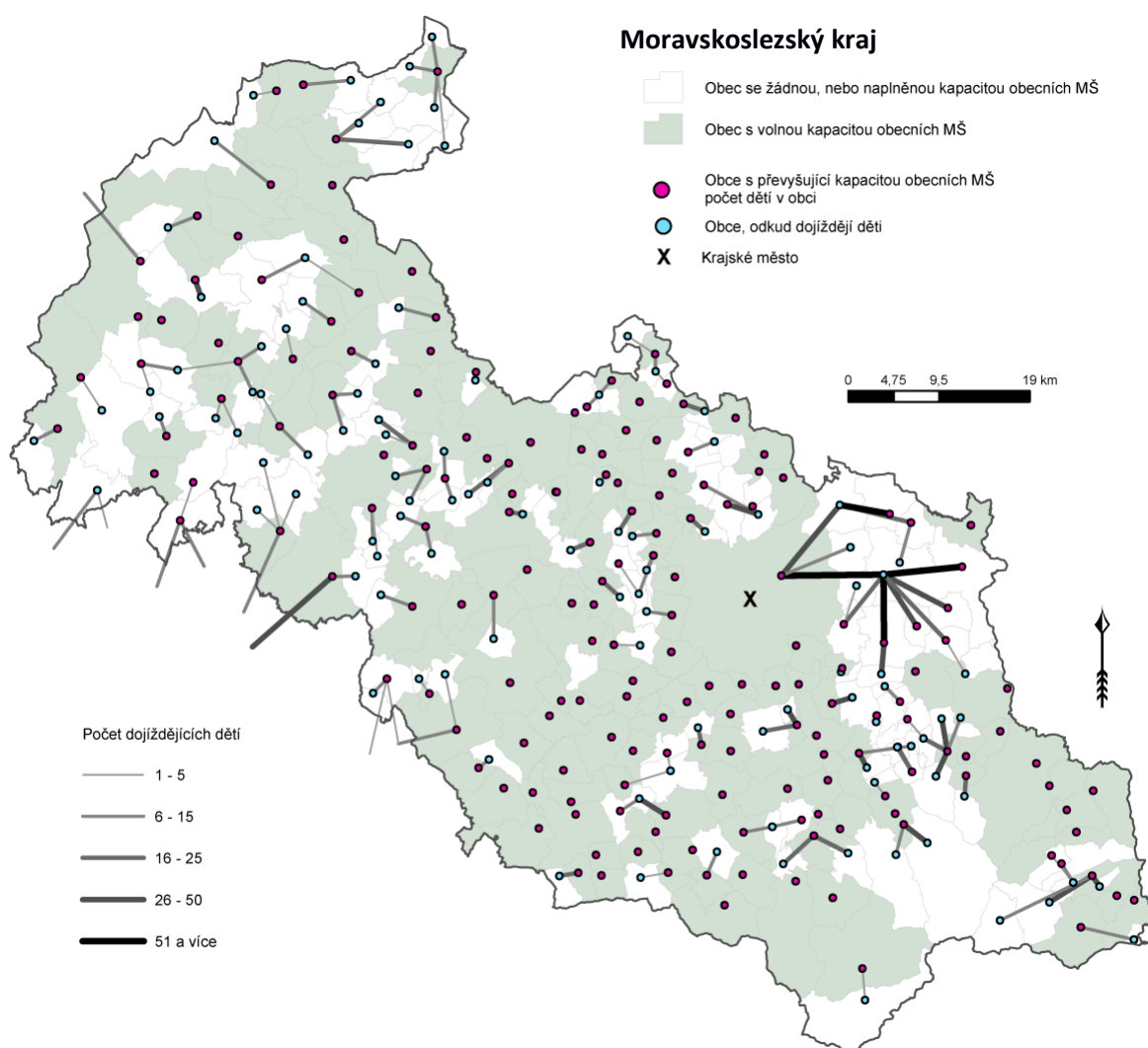

Olomoucký kraj se vyznačuje malými spádovými obvody, nejčastější spádový obvod je tvořen opět pouze katastrem obce zřizující školku. Síť těchto obvodů je rozsáhlá a až na Oderské vrchy na východě či Jesenicko na severu se rozprostírá po celém kraji. Jen výjimečně jsou spádové obvody tvořeny větším počtem obcí, případně navzájem vzdálenými obcemi. Takovým případem je například Zábřeh na Moravě, kam by dojíždělo kolem 160 dětí ze 12 obcí. Samotné krajské město disponuje většími kapacitami, než které obsadí místní děti, ale hlavně okolní obce, tj. suburbánní zóny také

disponují dostatkem míst v obecních MŠ. V severní části kraje na Jesenicku se pak setkáme až na výjimky se spádovými obvody tvořenými jednou obcí.

Nejvíce dětí v kraji, 91, bude dojíždět z Rapotína do 2 km vzdáleného Petrova nad Desnou. Jinak v otázce podílu dojíždějících dětí, stejně jako naplněnosti kapacit vykazují Olomoucký kraj průměrné hodnoty. Z 24.297 míst v obecních školkách jich zůstanou téměř 4 tisíce volné, což představuje podíl 16 %. Z více než 20 tisíc dětí navštěvujících školku jich bude muset přibližně 3 tisíce dojíždět do jiné obce, což představuje 13 %.

Mapa 8.14.: Síť spádových oblastí v Moravskoslezském kraji

Moravskoslezský kraj je specifický široce dostupnými volnými kapacitami v obecních mateřských školách, což se týká i krajského města, kde volné kapacity tvoří 6,5 %. Jedinou výjimkou v celém kraji pak je město Orlová, které se nachází východně od Ostravy. Město s 30 tisíci obyvatel pokrývá

kapacitami vlastních mateřských škol pouze necelých 60 % své potenciální školkové populace. Z Orlové do okolních obcí tak bude dojíždět přes 340 dětí.

Jinak v tomto kraji bude hned po Praze, která je specifická, dojíždět do školky nejnížší podíl dětí, přibližně 5 %. V oblasti dostatku kapacit dosahuje kraj průměrné hodnoty.

8.4. Typologie sítí spádových obvodů dle kraje

Při podrobné analýze jednotlivých sítí modelových spádových obvodů, které optimalizují absorpční kapacity obecních mateřských škol v jednotlivých krajích, můžeme mezi jednotlivými kraji identifikovat poměrně výrazné rozdíly. Tyto rozdíly pak ještě můžeme dále strukturovat.

Homogenní sítě spádových obvodů

Ve většině krajů (8) je struktura spádových obvodů poměrně homogenní. Nicméně v rámci homogenity se kraje od sebe zásadně liší, v některých případech najdeme sítě malých rovnoměrně rozptýlených spádových obvodů sdružujících většinou více obcí, pak máme kraje, kde převládají spádové obvody jednotlivých obcí a nakonec rovnoměrnou sítí rozlehlých spádových obvodů. Jednotlivé kraje bychom podle těchto kritérií mohli řadit následujícím způsobem:

a) Malé spádové obvody s více obcemi - typickým představitelem takové sítě je **Středočeský** kraj, který má jednu z nejhustších sítí spádových obvodů. Dalšími kraji s podobnou strukturou sítě spádových obvodů jsou kraje **Jihočeský** a **Vysočina**, které se liší především menší hustotou sítě, což také odpovídá hustotě osídlení. Do této kategorie sítě spádových obvodů lze ještě zařadit kraj **Královéhradecký** a **Pardubický**, které mají více diferencovanou sítí co do velikosti jednotlivých spádových obvodů, ale jinak je organizace jednotlivých SO velmi podobná.

b) Velké spádové obvody s více obcemi - do této kategorie spadá pouze **Plzeňský** kraj, který se od ostatních krajů zřetelně odlišuje právě rozlehlostí jednotlivých spádových obvodů, které jsou navíc po kraji rozprostřeny relativně rovnoměrně. Ve výsledku to ale znamená, že právě zde budou děti dojíždět průměrně do vzdálenějších školek než v jiných krajích.

c) Hustá sít spádových obvodů jednotlivých obcí - typickými představiteli tohoto typu sítě SO jsou kraje **Ústecký** a **Moravskoslezský**. Byť se kraje od sebe navzájem v dílčích ohledech liší, celkově převládá značná podobnost organizace sítě správních obvodů. V obou případech se jedná o kraje s nejnížším podílem dojíždějících dětí. Zatímco nejvyšší podíl dojíždějících dětí má Vysočina s 19 %, v Moravskoslezském kraji to bude 5 % a v Ústeckém kraji 7 %. To je ostatně příznivé s ohledem na socioekonomický status obou krajů a míru chudoby.

Heterogenní sítě spádových obvodů

V pěti krajích můžeme spatřovat značné rozdíly mezi jednotlivými spádovými obvody. Tyto rozdíly se vyznačují jak odlišným typem SO, tak hustotou a strukturou samotné sítě. Právě dle struktury můžeme členit tyto kraje na dvě množiny vykazující řadu společných rysů:

a) Řídká síť kombinovaných typů správních obvodů - sem bychom zařadili Karlovarský, Liberecký a Zlínský kraj. Struktura je různorodá a územně nevymezená.

b) Bipolární síť spádových obvodů - Jihomoravský a Olomoucký kraj se odlišují územně vymezenými zcela odlišnými strukturami sítě SO. V obou případech jde o kombinaci SO s jednou obcí se sítí malých SO s více obcemi.

8.5. Shrnutí

Hlavním cílem modelu bylo zjistit, zda stávající kapacity mateřských škol, nejen na celorepublikové úrovni, dokáží od školního roku 2017/18 uspokojit poptávku po předškolním vzdělávání a zároveň zmapovat, jak nastavit optimální spádové obvody. Kapacity se jeví až na pár výjimek (např. Brno), jako dostatečné i za předpokladu, že by všechny děti chodily do obecních mateřských škol, což není pravděpodobné, protože někteří rodiče budou preferovat i v případě nároku na obecní školku docházku do soukromé školky či obdobného zařízení.

Z modelu zároveň vyplývá několik pozitivních zjištění. Prvním je skutečnost, že dostupnost mateřských škol v místě bydliště je vyšší v regionech s nižším socioekonomickým statusem. Zatímco ve Středočeském kraji či v kraji Vysočina bude do školky vyjíždět 17 %, resp. 18 % dětí, v případě nejchudších krajů jako jsou Ústecký, Moravskoslezský či Karlovarský to bude pouze 5 %, resp. 7 % dětí (viz tab. 3). V chudších regionech, kde bude pro rodiny komplikovanější se individuálně dopravovat do mateřských škol, bude tato potřeba až 4 x menší než v bohatších regionech. To je důležité především v kontextu dalšího výsledku modelu dostupnosti mateřských škol, který do značné míry koresponduje s výsledky dotazníkového šetření týkajícími se vzdálenosti a dojížděky do obecních mateřských škol. Jak již bylo popsáno v úvodu této kapitoly, model má nevyhnutelně některá omezení, mezi která patří i to, že v něm nelze zohlednit, zda jsou jednotlivé obce, vytipované pro dojížděku do mateřských škol, propojeny hromadnou dopravou. Udávaný čas dojížděky je tedy výhradně časem stráveným na cestě automobilem. Z dotazníkového šetření nicméně vyplývá, že většina rodin vodí své děti do mateřských škol buď pěšky (jsou-li v dostupné vzdálenosti), nebo je vozí automobilem, přičemž hromadná doprava je využívána pouze minimálně, častěji pak ve velkých městech. Naopak lidé z nejmenších obcí využívají k dopravě dětí do mateřských škol nejčastěji právě automobil. Případné riziko, že by se některé rodiny nebyly schopné z místa bydliště do určené „spádové“ mateřské školy vytipované modelem dopravit (zejména z důvodu neexistence spojení hromadnou dopravou) je tedy pouze minimální a bude se pravděpodobně týkat jen malé části případů. Dále vezmeme-li v úvahu čas potřebný na dovezení dětí do modelem vytipovaných

spádových mateřských škol, který je v naprosté většině případů do 10 minut automobilem, a čas potřebný k cestě do obecní MŠ vycházející z dotazníkového šetření, který vychází celorepublikově v průměru na 10 minut (bez ohledu na zvolený způsob dopravy), vidíme, že tyto výsledky se velmi přibližují. Dojíždka mezi „spádovými“ obcemi vyplývající z modelu by tedy pro většinu rodin nebyla výrazně časově náročnější než je v současnosti respondenty deklarovaný čas potřebný k cestě do obecních MŠ.

Zároveň je třeba situaci vnímat i v kontextu povinné docházky do základní školy. Jelikož dostupnost mateřských škol je podobná dostupnosti základních škol, již nyní musí rodiče zajišťovat docházku svých dětí do ZŠ často svépomocí.

9. Návrhy opatření

9.1. Specifikace řešení

Na základě analýzy současné právní úpravy docházky dětí předškolního věku do MŠ a také na základě zjištění vycházejících z dotazníkového šetření mezi matkami malých dětí a terénního šetření mezi vedoucími pracovníky mateřských škol lze zformulovat návrh na změnu nárokovatelnosti předškolního vzdělávání. Nárok na garantované místo v mateřské škole by podle této úpravy mělo každé dítě starší tří let.

Návrh takového opatření je obsažen i v dříve vydaných dokumentech (Bílá kniha 2001, Strategie boje proti sociálnímu vyloučení Vlády ČR), za svou prioritu je označil také současný ministr pro lidská práva.

Podmínkou pro zavedení funkčního modelu garance místa v mateřské škole pro každé dítě starší tří let je zavedení tzv. spádových obvodů mateřských škol. Bez zavedení spádovosti by mohl být nárok na místo v MŠ obcházen. Například tím, že by obec nabídla dítěti místo v MŠ ve vzdálené, fakticky nedostupné obci. Řešením by nebyla ani povinnost obce uhradit dítěti případné náklady na dojíždění, neboť by tuto povinnost mohla obec zneužít v případě snahy o vyloučení určité části obyvatel. Existence spádových obvodů by nejlépe ošetřila zajištění místa v MŠ pro každé dítě, které má trvalý pobyt na území obce ve spádové oblasti. To znamená nepříliš vzdálené od místa bydliště nebo dostupné veřejnou hromadnou dopravou.

Návrh opatření by proto měl obsahovat:

- 1) zakotvení spádovosti mateřských škol
- 2) právo dítěte staršího třech let na přijetí do spádové MŠ
- 3) povinnost ředitele spádové MŠ přijmout přednostně děti starší tří let, které mají trvalý pobyt na území obce ve spádové oblasti

Ředitel spádové mateřské školy bude muset do předškolního vzdělávání přijmout každé dítě starší 3 let s místem trvalého pobytu na území spádového obvodu, které si řádně podá přihlášku. Tuto povinnost bude mít stanovenu do výše nejvýše povoleného počtu dětí v dané MŠ.

Rodiče mohou dítě přihlásit do jiné než spádové mateřské školy. Pokud bude dítě přijato, má ředitel této školy povinnost oznámit tuto skutečnost řediteli školy spádové.

Spádovost MŠ by byla nastavena obdobně jako spádovost ZŠ. Sporné případy by řešil příslušný krajský úřad. Stanovení školského spádového obvodu by se nevztahovalo na speciální mateřské školy (pro děti se zdravotním postižením) a na školy, jejichž zřizovatelem není obec nebo svazek obcí. Pokud by vzdálenost spádové MŠ od místa trvalého pobytu dítěte přesáhla 4 km, příslušný krajský úřad má povinnost zajistit dopravu do místa spádové mateřské školy.

Výdaje na provoz MŠ ve spádové oblasti zajišťují vedle obce, která MŠ zřizuje také obce na území spádového obvodu, jejichž děti tuto MŠ navštěvují. A to poměrně, podle počtu docházejících dětí. Mezi obcemi může dojít k jinak upravené dohodě.

9.2. Zavedení nárokovatelnosti MŠ pro všechny – reflexe veřejnosti

V této části studie shrnujeme relevantní závěry dotazníkového šetření mezi matkami malých dětí. Samostatným tématem dotazníku byla nárokovatelnost místa v MŠ pro všechny děti. Nárokovatelnost byla pro potřeby dotazování operacionalizována tak, že byla respondentkám položena otázka na možnost zavést pro děti zákonnou garanci místa v MŠ od okamžiku, kdy o to jejich rodiče či jiní právní zástupci projeví zájem.

Mezi matkami dětí předškolního věku panuje v názorech na tuto možnost výrazná shoda, neboť **78 % z dotázaných se zavedením zákonné garance místa v MŠ souhlasila**. Naopak nesouhlasilo 16 % dotázaných, dalších 6 % na tuto otázku nemělo názor nebo odmítlo odpovědět. Tyto názory se nijak významně neliší v závislosti na typu rodiny, tedy její úplnosti, počtu dětí v rodině, jejich věku a na tom, zda aktuálně některé z dětí dochází do obecní mateřské školy, či nikoli.

Tab. 9.1.: Názor na možnost zavést pro děti zákonnou garanci místa v MŠ, abs. a v %

Myslíte si, že by rodiče dětí měli mít ze zákona garantovanou možnost umístit dítě do obecní mateřské školy od okamžiku, kdy o to projeví zájem?	počet	%	%
ano	608	77,5	82,7
ne	127	16,1	17,3
neví, neodpověděl	50	6,4	-
celkem	785	100	100

Roli naopak hraje **vzdělání matek a jejich osobní zkušenost s umístováním dítěte do obecní MŠ**. Nejčastěji se zavedením zákonné garance místa v MŠ souhlasí středoškolačky s maturitou (87 %) a také matky, které mají osobní zkušenost s tím, že jejich dítě nebylo přijato alespoň do jedné MŠ, do které podávaly přihlášku (90 %). Méně často než ženy s nižším vzděláním naopak se zaváděním nároku na místo v MŠ souhlasí vysokoškolačky (77 %) a také matky, které doposud nepodávaly žádnou žádost o přijetí dítěte do MŠ, a nemají tak s procesem přijímání dětí do obecních předškolních zařízení osobní zkušenost.

Tab. 9.2.: Souhlas se zavedením zákonné garance místa v MŠ dle nejvyššího ukončeného vzdělání a zkušenosti s odmítnutými žádostmi v obecních MŠ, v %

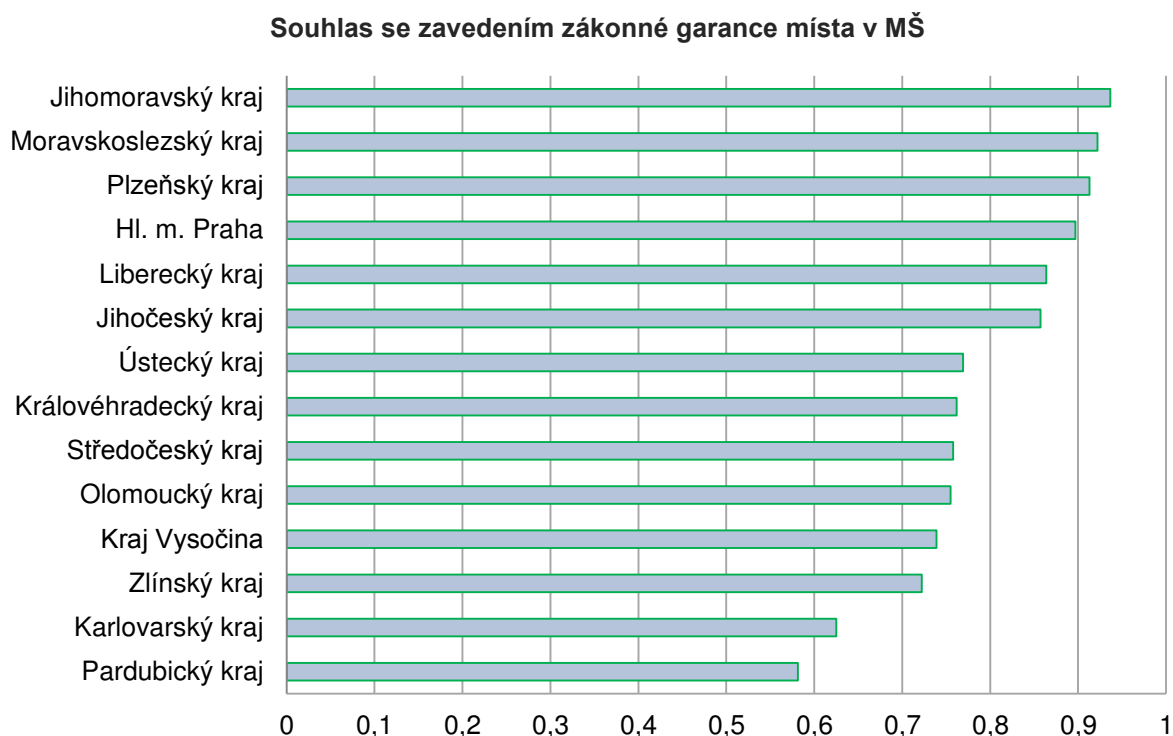
nejvyšší dosažené vzdělání	% ano
základní a střední bez maturity	81,7
střední s maturitou	86,8
vysokoškolské vč. VOŠ	77,2
zkušenost s odmítnutými žádostmi v MŠ	
% ano	
ano, byli jsme alespoň jednou odmítnuti	89,6
ne, s žádostí o přijetí jsme uspěli	82,1
ne, doposud jsme žádost o přijetí do MŠ nepodávali	72,3

Pozn.: podíly v šedém poli značí statisticky významně častější souhlas, podíly tučně a kurzívou naopak statisticky významně méně častý souhlas se zavedením zákonné garance místa v MŠ; počítáno pouze z platných odpovědí po vynechání kategorie „neví, neodpověděl“

V zastoupení souhlasných názorů na zavedení nároku na místo v mateřské škole pro všechny děti jsou zajímavé také teritoriální rozdíly. Celkem v šesti krajích České republiky se setkáme s nadprůměrně zastoupeným souhlasem, přičemž ve 4 krajích jsou tyto rozdíly statisticky významně odlišné od průměru a souhlas zde vyjadřuje přes 90 % z dotázaných, které na otázku odpověděly (kategorie „neví, neodpověděl“ byla z tohoto zpracování vynechána). Nejčastěji souhlasí matky v Jihomoravském kraji, dále pak v Moravskoslezském, Plzeňském kraji a v Hlavním městě Praze. Koresponduje to tedy s rozložením 4 největších měst ČR, ve kterých se v posledních několika letech setkáváme s častější kapacitní nedostatečností mateřských škol a se zvýšenou mírou odmítání dětí či přijímáním pouze starších dětí.

Na druhé straně stojí Pardubický a Karlovarský kraj, kde se pro možnost zavedení garance místa pro dítě v MŠ vyslovuje statisticky významně méně dotázaných matek a souhlas se pohybuje okolo 60 %. V dalších 6 krajích je souhlas mírně pod úroveň celorepublikového průměru (72 %-77 %), tyto rozdíly však nejsou statisticky významné a nezachycují tedy rozdílné preference matek.

Graf 9.1.: Souhlas se zavedením zákonné garance místa v MŠ v jednotlivých krajích, v %

Pozn.: oranžová značí nadprůměrný souhlas, naopak modrá podprůměrný souhlas s možností zavedení zákonné garance místa v MŠ; červeně označené podíly pak ukazují statisticky významné rozdíly oproti průměru; počítáno pouze z platných odpovědí po vynechání kategorie „neví, neodpověděl“

Analýza z hlediska velikostní kategorie obcí podporuje závěry vyslovené v analýze z hlediska krajů – pro zavedení zákonné garance místa v MŠ pro dítě se vyslovují nejčastěji respondenty bydlící v největších městech (ve městech nad 100 tisíc obyvatel souhlasí s touto možností 90 % dotázaných). Naopak nejméně často se pro nárokovatelnost vyslovují respondenty bydlící v malých obcích s 500-999 obyvateli, kde byl souhlas zaznamenán pouze v 66 % případech. Matky žijící v ostatních obcích se ve svých názorech nijak neliší.

Respondentky, které se vyslovily pro zavedení zákonné garance místa pro všechny děti v MŠ od okamžiku, kdy o to jejich zákonní zástupci projeví zájem, byly dále dotázány na bližší specifikaci takového opatření, a sice na věkovou hranici, od kdy by tato garance měla být zavedena, dále od kdy by v případě zavedení nároku samy posílaly své dítě do MŠ a na možné časování nástupu z hlediska kalendářního / školního roku.

Výsledky ukazují, že nárokovatelnost by dle respondentek měla korespondovat především s tím, pro jak staré děti jsou MŠ převážně určeny - **46 % dotázaných se vyslovilo pro to, aby byl nárok na místo v MŠ zaveden od 3. narozenin dítěte. Téměř stejný podíl (44 %) dotázaných by při garanci místa posílal své dítě do MŠ od jeho 3. narozenin.** Nezanedbatelný podíl respondentek se však vyslovil pro snížení věkové hranice, když 14 % preferovalo nárokovatelnost místa již pro děti mladší

tří let. Každá desátá matka by pak při zavedení nároku na místo posílala dítě do MŠ před dovršením 3. narozenin.

Naopak každá pátá dotázaná by zavedla nárok na místo v MŠ pro dítě až od jeho 4. narozenin, obdobný podíl by v tomto věku začal dítě do MŠ také posílat. 13 % respondentek by zavedlo nárok až od 5. narozenin, de facto by tedy konzervovaly současný stav, kdy jsou do MŠ přednostně přijímány děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky.

Preferované věkové hranice pro nárok na místo v MŠ se výrazně koncentrují do období narození dítěte (nejčastěji třetích, dále pak čtvrtých a pátých, ale také druhých), období mezi narozeninami zmínil výrazně nižší podíl dotázaných (viz Tab. 9.3.).

Tab. 9.3.: Preferované věkové hranice pro nárok na místo v MŠ a věk posílání vlastního dítěte do MŠ, abs. a v %

	Od jakého věku by měly mít děti ze zákona garantovanou možnost nastoupit do obecní MŠ?			V případě, že by byla zavedena garance míst v obecní MŠ pro všechny děti, od jakého věku byste své dítě chtěla posílat do MŠ?		
	počet	%	kumulativní %	počet	%	kumulativní %
od 2. narozenin	48	7,8	7,8	28	4,5	4,5
v období mezi 2. a 3. narozeninami	40	6,6	14,4	42	6,8	11,3
od 3. narozenin	280	46,0	60,5	270	44,3	55,7
v období mezi 3. a 4. narozeninami	24	3,9	64,3	53	8,7	64,4
od 4. narozenin	123	20,2	84,6	116	19,1	83,4
v období mezi 4. a 5. narozeninami	10	1,7	86,2	14	2,3	85,7
od 5. narozenin	78	12,8	99,0	49	8,1	93,9
starší 5 let	2	0,3	99,3	13	2,2	96,1
neodpověděl	4	0,7	100,0	24	3,9	100,0
celkem	608	100,0	x	608	100	x

V analýze se nepotvrdila hypotéza možné závislosti mezi preferovaným věkem posílání dítěte do MŠ při garanci dostupnosti místa a vzděláním ženy, neboť vysokoškolačky, které se dle výzkumů⁸³ vracejí z rodičovské dovolené dříve než matky s nižším vzděláním, nevykazovaly žádné odlišnosti ani z hlediska stanovení obecné věkové hranice pro nárok na místo v MŠ, ani ve věku, kdy by samy chtěly v případě garance dítě do obecní MŠ posílat. Neprojevily se zde rozdíly ani v závislosti na velikostní kategorii obce. Mírné geografické odlišnosti lze vysledovat ve 3 krajích, kdy v Ústeckém kraji by preferovali garanci místa od nižšího věku (průměr 36 měsíců, tedy 3 roky, v porovnání s celorepublikovým průměrem 41 měsíců) a naopak ve Středočeském a Jihočeském, kde by garanci místa posunuli až ke čtvrtým narozeninám (průměr 44 resp. 45 měsíců oproti celorepublikovému průměru 41 měsíců).

Při porovnání preferované věkové hranice pro nárok na místo v MŠ při jeho zavádění v ČR a osobní představy o tom, od kdy by dotázaní posílali dítě do MŠ, pokud by měli garantované místo, je patrná výrazná homogenita preferencí obecných a individuálních v rámci rodiny – **60 % dotázaných by dítě začalo posílat do MŠ ve stejném věku, od kterého by navrhovali navést nárok na místo.** Každý pátý dotázaný by naopak zavedl nárok na místo v MŠ od nižšího věku, než od jakého by reálně plánoval posílat do MŠ své vlastní dítě. Naopak 15 % uvedlo, že by v případě zavedení nárokovatelnosti místa posílali dítě do MŠ od nižšího věku, než jaký uváděli při stanovení věkové hranice pro nárok. Z výpovědí však v tomto případě nelze zjistit, jak respondentky tyto výroky zamýšlely, zda až při hodnocení vlastní rodinné situace usoudily, že by pro ně bylo výhodnější mít nárok na místo v MŠ pro své dítě v nižším věku, než původně uvedly při obecném zamyšlení se nad věkovou hranicí nároku, nebo zda by nejraději posílaly své dítě do MŠ ještě dříve, než od jakého věku by navrhovali zavést nárok na místo pro všechny děti.

Tab. 9.4.: Porovnání preferované věkové hranice pro nárok na místo v MŠ a osobní preference věku nástupu vlastního dítěte do MŠ, abs. a v %

	abs.	%
preferance věkové hranice pro nárok na místo se shoduje s věkem, kdy by sami posílali děti do MŠ	364	59,8
posílali by děti později, než od kdy by měly mít garantovaný nárok	128	21,1
posílali by děti dříve, než od kdy by měly mít garantovaný nárok	92	15,2
neodpověděli	24	3,9
celkem	608	100,0

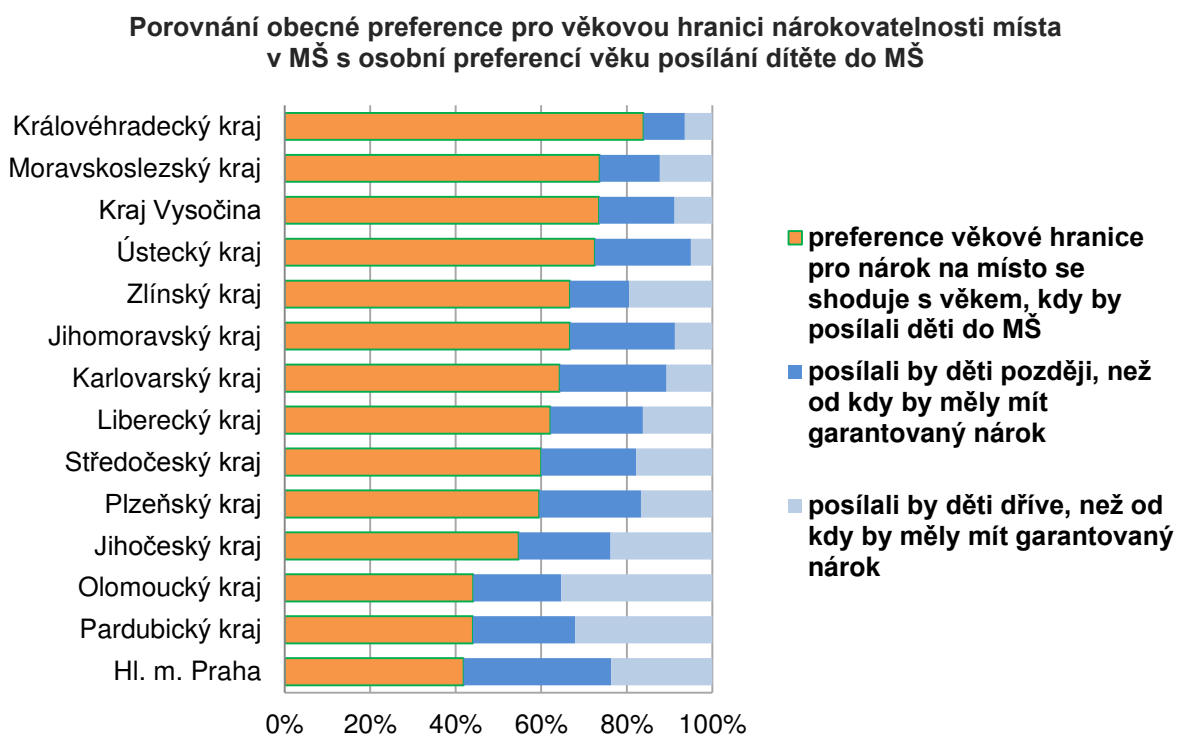
83 Kuchařová, V., S. Ettlerová, O. Nešporová, K. Svobodová. 2006. Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů. Praha: VÚPSV. Dostupné zde: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_195.pdf

Odlišnosti z hlediska obecně preferované věkové hranice pro nárok na místo v MŠ a plánem posílat do MŠ vlastní dítě se vyskytují v několika málo krajích, na většině území republiky nejsou dílčí odlišnosti statisticky významné. Výrazně méně často je konzistence obecné a osobní preference zaznamenána v Hlavním městě Praze (42 % deklaruje shodný preferovaný věk nároku na místo s věkem posílání dítěte do MŠ), a to na úkor statisticky významně vyššího podílu matek, které by vlastní dítě poslaly do MŠ později, než od jakého věku by v ní mělo garantované místo (35 %).

Nižší zastoupení matek, u kterých se preferovaná věková hranice pro nárok na místo v MŠ shoduje s věkem, od kdy by samy posílaly dítě do MŠ, je také v Pardubickém a Olomouckém kraji (oba 44 %), zde ovšem na úkor výrazného zastoupení žen, které by posílaly dítě do MŠ dříve, než od jakého věku požadují garanci místa (32%, resp. 35 %).

Nejvyšší míru konzistence mezi obecnou a osobní preferencí vykazují respondentky z Královéhradeckého kraje, z nichž by 84 % posílalo dítě do MŠ od věku, kdy by na to získalo nárok.

Graf 9.2.: Porovnání preferované věkové hranice pro nárok na místo v MŠ a osobní preference věku nástupu vlastního dítěte do MŠ, dle krajů, v %

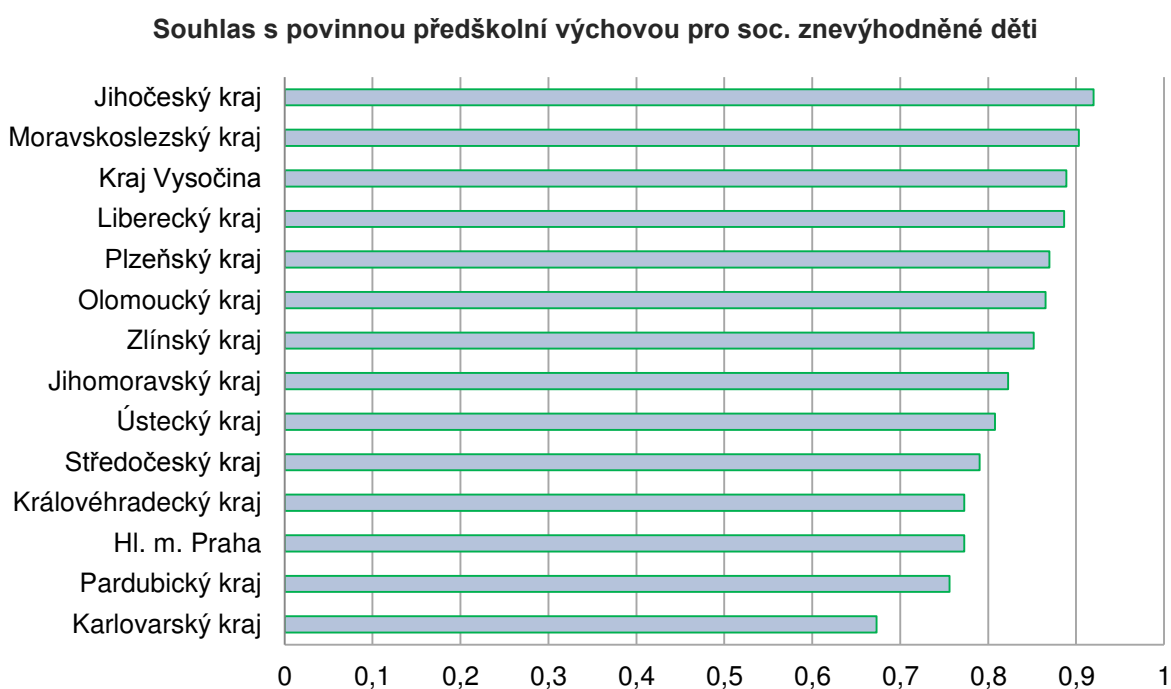

Pozn.: červeně označené podíly ukazují statisticky významné rozdíly

Věková hranice, od kdy by podle dotázaných měla být zajištěna garance místa v MŠ a od kdy by ony samy posílaly dítě do MŠ, se liší také v závislosti na délce pobírání rodičovského příspěvku (jak dlouho žena pobírala či plánuje pobírat rodičovský příspěvek s nejmladším dítětem), potažmo tedy

na časování návratu do zaměstnání po období čerpání rodičovské dovolené. V analyzovaném souboru **14 % respondentek čerpalo či plánuje čerpat rodičovský příspěvek po kratší dobu než do tří let věku dítěte, 54 % volí možnost čerpat do tří let věku a 32 % jej čerpalo/plánuje čerpat déle než do tří let věku. S prodlužující se délkou čerpání rodičovského příspěvku se zvyšuje také průměrný věk, od kterého by podle respondentek měly mít děti garantované místo v MŠ – ženy pobírající příspěvek nejkratší dobu by zavedly garanci v průměru od 3 let věku (36,6 měsíců), naopak ženy pobírající příspěvek déle než 3 roky by garantovaly dítěti místo v MŠ v průměru od 44 měsíců, tedy o tři čtvrtě roku později. Obdobné rozdíly jsou patrné, pokud se jedná o věk, ve kterém by ženy při garanci místa začaly posílat své dítě do MŠ – zatímco ženy s nejkratší délkou pobírání rodičovského příspěvku by dítě začaly posílat v průměru krátce po třetích narozeninách (37 měsíců), ženy pobírající příspěvek po dosažení třetích narozenin dítěte by jej do MŠ začaly posílat až téměř ve 4 letech (46 měsíců), a to i při garanci místa.**

Graf 9.3.: Preferovaná věková hranice pro nárok na místo v MŠ a osobní preference věku nástupu vlastního dítěte do MŠ při zavedení garance místa dle délky pobírání rodičovského příspěvku, průměrný věk dítěte v měsících

Pokud porovnáme věk, od kterého by ženy posílaly děti do mateřské školy v případě, že by pro ně měly garantované místo, s věkem, od kdy plánovaly (či stále plánují) posílat dítě do MŠ v realitě (viz kapitola Věk začátku docházky do mateřské školy), je patrné, že pouze ve 38 % případů se tyto věky shodují. Téměř polovina (46 %) však vzhledem k reálným možnostem nastoupení dítěte do MŠ plánovala jeho docházku od vyššího věku. Největší zastoupení (přes 60 %) v této skupině mají matky, které by ideálně v případě garance místa poslaly dítě do MŠ v okamžiku jeho třetích narozenin,

vzhledem k reálnému nastavení systému a přijímání dětí většinou k začátku školního roku je však do MŠ plánovaly poslat až v době mezi 3. a 4. narozeninami, případně i později. Obdobné výsledky jsou patrné při porovnání preferovaného věku docházky do MŠ při existenci garance místa s reálným věkem nástupu dítěte do MŠ. Tento věk se shodoval ještě méně často (28 %) a více než polovina žen (52 %) mohla poslat dítě do MŠ později, než by si přála při garantované dostupnosti předškolní péče. Největší podíl (60 %) opět připadá na ty, které by chtěly dát dítě do MŠ v okamžiku jeho třetích narozenin, v realitě se to však podařilo až později. Tyto ženy pak ve zvýšené míře narážejí na to, že se ochrana jejich pracovního místa zakotvená v zákoníku práce nekryje s reálnými možnostmi zajištění péče o dítě. Data výzkumných šetření i statistická data o nezaměstnanosti tyto obtíže potvrzují, neboť ukazují na zvýšenou míru ohrožení žen po rodičovské dovolené nezaměstnaností. Průzkumy také ukazují, že po rodičovské dovolené zpět k původnímu zaměstnavateli nastupuje zhruba pouze polovina z žen vracejících (či snažících se vrátit) se na trh práce. Tento podíl přitom klesá spolu s klesajícím dosaženým vzděláním.⁸⁴

Naopak 14 %, resp. 18 % dotázaných v realitě chtělo začít posílat dítě do MŠ, resp. jej začalo posílat dříve, než jaký věk by volily při zavedení zákonné garance místa v MŠ pro všechny děti. Jak již bylo ukázáno v kapitole „Věk začátku docházky do mateřské školy“, v tomto rozhodnutí hraje v řadě případů roli skutečnost, že při neexistenci garance místa pro dítě v MŠ v době, kdy si rodiče nástup přejí, volí nástup v okamžiku, kdy se pro dítě v mateřské škole místo objeví a rodiče o něj vyčkáváním nechtějí přijít. Mezi důvody však patří také finanční motivace, kdy rodina potřebovala ženin pracovní příjem, a ta tedy nastoupila do zaměstnání dříve, či snaha o udržení pracovního místa.

Tři čtvrtiny dotázaných by preferovaly, aby v případě zavedení nároku na místo v MŠ měly děti možnost nastoupit k předškolnímu vzdělávání kdykoli v průběhu kalendářního roku. Pouze 22 % se vyslovilo pro možnost nástupu výhradně na začátku školního roku, tj. na začátku září. Uvedené preference jasně dokládají reálné potřeby matek malých dětí, které v případě čerpání rodičovské dovolené musejí nastoupit zpět do zaměstnání v okamžiku, kdy dítě dovrší 3 let, jinak již zaměstnavatel není povinen držet jim pracovní místo. Pokud nezůstávají doma s mladším dítětem, potřebují tak zajistit péči o tříleté dítě v okamžiku svého návratu do práce, bez ohledu na to, v jaké fázi školního roku dítě třetí narozeniny slaví. Preference možného nástupu dítěte do MŠ kdykoli během roku mohou odrážet také zvyšující se potřebu flexibility jak na pracovním trhu, tak v oblasti zajištění péče o děti (např. se zavedením flexibilního čerpání rodičovského příspěvku či různými modely kombinování výdělečné činnosti a péče o malé děti v rodinách).

84 Kuchařová, V., S. Ettlerová, O. Nešporová, K. Svobodová. 2006. Zaměstnání a péče o malé děti z perspektivy rodičů a zaměstnavatelů. Praha: VÚPSV. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_195.pdf

Tab. 9.5.: Termín možného nástupu do MŠ, abs. a v %

Kdy by děti měly mít ze zákona garantovanou možnost nastoupit do mateřské školy?	počet	%
pouze na začátku školního roku, tedy na začátku září	135	22,2
kdykoli v průběhu kalendářního roku	463	76,1
neví, neodpověděl	10	1,7
celkem	608	100

9.3. Zavedení nárokovatelnosti MŠ pro všechny – reflexe ředitelů MŠ

9.3.1. Názor na zavedení

V této části studie jsou uvedeny relevantní závěry terénního šetření mezi řediteli a ředitelkami MŠ. Z celkového počtu 110 dotazovaných bylo pro zavedení garance místa v MŠ pro děti od tří let 69 respondentů, kteří souhlas deklarovali přímo. Častými důvody pro zavedení byly rozvoj dítěte ve smyslu jeho socializace v rámci společnosti, k čemuž by měla přispět se svým různorodým prostředím a podněty MŠ, kam se v případě garance děti budou moci dostat snáze, a vylepšení situace rodičů, zejména matek, které potřebují nastoupit do zaměstnání. Jasně proti bylo 31 respondentů, přičemž nejčastějším důvodem byla nedostatečná kapacita MŠ, zejména v situaci, kdy by byla již naplněná, ale přesto by existovali rodiče, kteří by chtěli děti do MŠ umístit a měli by na to nárok. Propojenost odmítání garance místa v MŠ a obavu respondentů z kapacitních těžkostí lze doložit i na skutečnosti, že většina respondentů (21), která byla proti tomuto opatření, reprezentovala MŠ, jejíž kapacita byla plně naplněna, 13 respondentů deklarovalo, že kapacitu MŠ již v nedávné minulosti navyšovali, a 23 respondentů uvedlo, že v jejich MŠ je využívána výjimka k navýšení počtu dětí ve třídě. Mimo kapacitních pochybností se objevovaly i námitky, že garantovat místo dětem od tří let je příliš brzo, protože by v tomto věku měly být děti ještě se svými matkami.

S ohledem na otázku, zda není garance pro děti od tří let příliš brzo, ale také s ohledem na případné těžkosti s kapacitou byla v rozhovoru položena otázka, zda by nebylo vhodnější garantovat místo dětem až od čtyř let jejich věku. Na tuto otázku většina (64) respondentů odpověděla, že adekvátní (s ohledem na dítě) jsou spíše 3 roky, takže by případně garanci nechali na třech letech. 24 respondentů odpovědělo (z toho 5 z nich bylo předtím proti zavedení opatření), že by to bylo lepší, a to s ohledem na možné zmírnění kapacitních problémů a také s ohledem na potřeby některých dětí, které nejsou ve třech letech na MŠ ještě připraveny. 10 respondentů mělo nevyhraněný názor a 5 tuto otázku pokládalo za zbytečnou, neboť by se tím nic nevyřešilo (to by pohled 2 respondentů, kteří předtím

nesouhlasili s opatřením) nebo je to z hlediska opatření zbytečné, protože se tím nikam kvalitativně neposune.

Jako naprosto zbytečné opatření to vnímali 3 respondenti a 7 respondentů na to nemělo vyhraněný názor (neuměli si úplně představit, jak by takové opatření fungovalo, nebo vnímali pozitiva, ale také negativa, a neuměli se přiklonit na jednu nebo druhou stranu).

Poměrně zajímavá je skutečnost, že proti tomuto opatření a celkově váhavější byli respondenti reprezentující MŠ, které se nacházely v obcích mezi 500 a 1000 obyvateli, přičemž 8 ze 13 MŠ bylo jednotřídních a 7 jich mělo plně naplněnou kapacitu, takže částečným vysvětlením může být, že se jednalo o malé jednotřídní MŠ s omezenou kapacitou, což dokládá i skutečnost, že všech 8 respondentů kapacitu uvedlo jako bariéru a problém.

9.3.2. Problémy, bariéry a rizika opatření

Klíčovým faktorem v posuzování proveditelnosti jsou rizika, problémy a bariéry, s nimiž by se MŠ setkaly nebo mohly setkat při zavádění tohoto opatření, přičemž a priori se zdá být největším problémem kapacita MŠ, což také potvrdili respondenti, kteří ji zmiňovali jako nejčastější problém, který by museli nejspíš řešit nebo jej řeší již nyní. Nicméně problematických bodů bylo celkově více (v závorce četnost výskytu):

Kapacita (46).

Personál (37).

Náročnější organizace chodu MŠ (24).

Finance (20).

Zátěž pro MŠ (7).

Nárok nezaměstnaných matek (2).

Doprava (1).

Více odvolání proti rozhodnutí MŠ (1).

Odklady (1).

Problém kapacity byl spojen nejenom s nedostatkem současné kapacity a vidinou případného problematického navyšování kapacity, ale také s problémem určení, jakou kapacitu by MŠ měly mít, aby pokryly poptávku ze strany rodičů. V tomto ohledu se kapacitní problém propojil s organizačním problémem, neboť respondenti zmiňovali nemožnost predikovat počet dětí, který při každém zápise nastoupí. Nemožnost přesnější předpovědi počtu dětí souvisela s nevědomostí ohledně dětí z okolí a fluktuací dětí z rodin, které se často stěhují kvůli nejrůznějším důvodům, například za zaměstnáním. V některých případech byly v této souvislosti zmíněny rodiny a děti, které v rychlém sledu fluktuují

mezi ubytovny, jež samy o sobě tento stav dále podporují, což v podstatě vylučuje jakékoliv plánování, protože se ze dne na den může objevit skupinka dětí, jejichž rodiče je budou chtít dát do MŠ. Celkem 9 respondentů zmínilo, že by problémem kapacita nejspíš byla, ale ne u nich, čímž spíše fabulovali o situaci jiných školek a jejich hypotetických problémech.

Kapacitní problém nejčastěji zmiňovali respondenti, kteří reprezentovali větší MŠ z větších obcí (zejména z těch, které mají status ORP), kde se do MŠ mimo místních dětí hlásí také děti z jiných obcí, z nichž rodiče do většího centra jezdí například za zaměstnáním a je pro ně příhodnější umístit dítě do MŠ v cílové oblasti. Mimo této větší incidence však byl problém kapacity poměrně rovnoměrně rozložen mezi všechny typy MŠ. Celkově 27 ze 46 respondentů, kteří zmínili kapacitní problém, měli plně naplněnou kapacitu v MŠ, 35 respondentů využívalo výjimku týkající se maximálního možného počtu dětí na třídu a 22 respondentů v nedávné minulosti navyšovalo ve své MŠ kapacitu.

Druhým problémem bylo personální zajištění, které se však neobjevovalo v souvislosti s těžkostmi spojenými se zajištěním kvalifikovaného personálu (například ve smyslu komplikací při shánění personálu do periferních malých MŠ), ale spíše bylo spojeno s finanční nejistotou, tedy jestli vůbec bude možné další personál najmout. V tomto ohledu se personální zajištění pojí s organizačními bariérami a velmi komplikovaným plánováním počtu dětí v MŠ, od něhož se odvíjí i finanční prostředky na úvazky. Většina respondentů, kteří zmínili tento problém, si tedy nebyla jista, zda další personál budou moci zaplatit. Respondenti mimo pedagogického personálu často zmiňovali také nepedagogický personál v souvislosti s navyšováním kapacity, které s sebou nese i rozšiřování dalších dílčích oblastí v MŠ (kuchyně, šatny, jídelní prostory apod.) a potřebu dalšího personálu.

Personální problém byl ve větší míře zmiňován v MŠ jako samostatných subjektech, ve větších MŠ nacházejících se ve větších obcích, které mají status ORP, a také na druhém pólu, tedy v MŠ, které byly zřizovány velmi malými obcemi. Tato polarizovanost může být na jedné straně způsobena zkušenostmi, jaké měli respondenti s řízením velkých MŠ a prostřednictvím nichž danou problematiku viděli více komplexně. Na straně druhé může být důvodem určitá rezonance významného problému, který malé MŠ v malých obcích mají nejčastěji, a sice nedostatek dětí, který se projevuje v krácení peněz na úvazky, a tudíž i personálních těžkostech.

Třetím často zmiňovaným problémem byla náročnější organizace chodu MŠ, v rámci něž respondenti akcentovali obavu zejména z nemožnosti spolehlivě predikovat, kolik dětí do MŠ nastoupí při každém zápisu, a také obavu z nástupu dětí během roku, kdy by hrozilo, že by byla kapacita již naplněná. Navíc se objevovala také obava, že by MŠ s dětmi počítaly, ale ty by nakonec nenastoupily, což by znamenalo při současném systému úbytek financí a nutnost například propustit již přijaté pracovníky. Někteří respondenti v tomto ohledu spontánně uvažovali i nad možnými řešeními, která často spočívala ve větší míře plánování na základě včasného informování ze strany rodičů, například s několika ročním předstihem nebo přímo po narození dítěte. Celkově tedy organizační problém spočíval zejména v nejistotě MŠ, kolik dětí a jakou skladbu dětí nakonec budou v MŠ mít, a z toho vyplývající reorganizaci MŠ, aby byly daleko flexibilnější, což je však limitováno systémem financování, který je nastolen a který neumožňuje držet si jakékoliv kapacity nebo personál navíc. V tomto ohledu by mohlo po každém zápisu docházet například k situaci, kdy by se neustále nabíral a

propouštěl personál v MŠ, a to podle toho, kolik v MŠ bude dětí, od jejichž počtu se odvíjí financování. Celou situaci by ztížila ještě skutečnost, že i když by si MŠ na základě určitých předpokladů a preferencí rodičů naplánovaly určitý postup, mohl by ve výsledku ztroskotat právě na rodičích, kteří by své dítě nakonec do MŠ neumístili, a tím v podstatě podkopali financování celého plánu.

Organizační problémy akcentovali v mnohem větší míře respondenti, kteří reprezentovali MŠ jako samostatné subjekty, přičemž to byly převážně větší MŠ z větších obcí. To bylo nejspíše způsobeno skutečností, že tito respondenti měli více zkušeností s řízením větších subjektů a lépe mohli zhodnotit, jaké organizační těžkosti by mohly nastat. Navíc ve větších obcích a MŠ do organizace a plánování vstupuje více faktorů (zejména větší výskyt různorodé populace a větší fluktuace dětí), než je tomu v menších MŠ a malých obcích.

Finanční těžkosti se umístily poměrně nízko, respektive poměrně málo respondentů explicitně zmínilo finance jako možnou bariéru tohoto opatření, byť samozřejmě finance nepřímo zmiňovali v rámci ostatních rizik (kapacity, personálu i organizace), takže lze říci, že se jedná zřejmě o největší bariéru, ale ne ve smyslu nedostatku financí na provoz a úvazky, ale ve smyslu finanční nejistoty, kterou s sebou nastavení financování MŠ přináší. Pokud respondenti zmiňovali přímo finanční těžkosti, pak podle nich bylo častým problémem navyšování kapacity a s tím spojené další nutné úpravy interiéru MŠ, zejména ve smyslu dodržení hygienických norem. V některých případech respondenti předpokládali, že budou muset navýšit kapacitu kuchyně a pořídit další materiální vybavení do MŠ.

Problém s financemi mnohem častěji zmiňovali respondenti z větších MŠ, které byly zřizovány obcemi se statusem ORP a zároveň obcemi, které měly mezi 5000 a 10000 obyvateli. Tato skutečnost může souviset s přístavbou jako jedinou možnou variantou pro navýšení kapacity, s níž se pojí i další zmiňované další úpravy interiéru a kterou tyto MŠ často zmiňovaly.

Problém větší zátěže pro MŠ byl ve velké části již spíše marginálním jevem, který navíc souvisel s organizačním problémem. V menší míře spočíval v explicitní obavě respondentů, že opatření zvýší byrokratickou zátěž kladenou na MŠ, která bude muset zjišťovat plno údajů a dat, plánovat dopředu a spolupracovat s ostatními MŠ a zřizovateli, přičemž ve výsledku by toto úsilí nemuselo nic přinést kvůli organizační nejistotě popsané výše. Ve větší míře však byla zmiňována obava, že se do MŠ dostanou děti, které nemají základní návyky, což by museli v MŠ řešit a narušilo by to jejich každodenní chod. Tyto obavy se nicméně objevovaly velmi zřídka a byly rozprostřené napříč typy jednotlivých MŠ, takže nelze říci, že by někde tento problém byl akcentován více

Poslední čtyři bariéry nebo problémy se vyskytovaly v odpovědích velmi zřídka až mizivě, tudíž jsou pro analýzu již marginální. Prvním z těchto problémů je určitý nesouhlas, aby nárok na umístění dítěte do MŠ měla matka, která je nezaměstnaná, což byl problém pro 2 respondenty, kteří jej vnímali spíše z normativního hlediska, nikoli z provozního nebo praktického. Vyjádřený problém tudíž spočíval v neochotě takovým matkám poskytovat místo v MŠ, a navíc jej garantovat, jelikož jsou s dítětem samy doma a měly se tedy o něj postarat samy. Tento problém se objevil výhradně ve větších MŠ zřizovaných většími obcemi, což může souviset i s větším převisem poptávky nad nabídkou, a tudíž

k větší regulaci přijímání dětí do MŠ právě s ohledem „filtrvat“ děti z rodin, kde se o ně mohou starat rodiče.

Doprava již byla zmíněna pouze jedním respondentem, který vyjádřil obavu, že se k nim rodiče s dětmi do MŠ budou složitě dostávat, jelikož do dané obce jezdí veřejná doprava velmi nepravidelně a ne úplně vhodně pro doprovázení dětí do MŠ, neboť ráno by mohli rodiče sice dítě do MŠ doprovodit, ale už by se neměly jak dostat zpět. Jeden respondent také vyjádřil obavu ze skutečnosti, že se jeho MŠ bude muset vypořádat s velkým nárůstem odvolání proti rozhodnutí o nepřijetí dítěte do MŠ (takže předpokládal, že nebude mít ve své MŠ kapacity, aby garantoval místo všem dětem), přičemž nárok rodičů na místo v MŠ znesnadní pozici MŠ, která tak bude muset řešit více problémů. Posledním problémem byly odklady související s prodlužováním docházky dětí do MŠ a pozdějším nastoupením na ZŠ. Tento problém souvisel se skutečností, že odklady velmi stěžují garanci kapacity, neboť místo určené menším dětem zabírají větší děti, které by již měly být v ZŠ.

Všechna výše vyjmenovaná rizika a bariéry, které byly zmiňovány častěji, související se zavedením garance místa jsou navíc v určitém smyslu propojena, a to na základě systému financování MŠ, v rámci něž se přidělují finance konkrétní MŠ na základě její naplněnosti. Všechna rizika na sebe tudíž v podstatě navazují, a to ve smyslu problematické organizace a kapacitního plánování, které má za následek problematické určování kapacity MŠ a potenciální flexibilitu a fluktuaci dětí, což má za následek finanční výpadky a těžkosti, které dále ovlivňují i personální zabezpečení MŠ.

Pro zavedení garance místa v MŠ tedy není hlavní bariérou kapacita jednotlivých MŠ, která sice byla zmiňována nejčastěji, nicméně MŠ, které skutečně předpokládaly, že by musely navyšovat kapacitu, byla poměrně výrazná menšina, a MŠ, kde kapacita navýšit nešla, bylo minimum, ale samotný systém financování MŠ, který vnáší do celé soustavy velkou míru nejistoty, u níž existuje riziko, že se dále prohloubí se zmíněným opatřením. Velmi důležitým prvkem v zavedení garance místa v MŠ je tedy úvaha nad změnou systému financování MŠ, aby poskytoval určitou míru jistoty a flexibility pro MŠ, a to například pomocí paušálního financování alespoň části nákladů MŠ.

9.3.3. Doplnující otázky k problematice kapacity

V rámci rozhovoru byli dále respondenti dotazováni ohledně kapacity, zda předpokládají, že bude nutné v souvislosti s opatřením nutné v jejich MŠ rozšířit kapacity, a zda by to případně bylo možné a jak by se kapacita mohla navýšit. V rámci těchto otázek většina respondentů (77) odpověděla, že by navyšovat kapacitu nemuseli, přičemž z toho bylo 21 respondentů, kteří předtím uvedli, že kapacitu vidí jako potenciální problém, což může poukazovat na předchozí odpovědi založené spíše na určité obecné představě, jak to funguje v jiných MŠ. Navyšovat kapacitu by museli v 21 MŠ, z nichž by pouze v 1 MŠ nešla kapacita navýšit a v 1 MŠ by to znamenalo pořízení nové budovy a případně pozemku. 18 respondentů pak využívá výjimku na počet dětí ve třídě, přičemž zbývající 3 MŠ by eventuálně využít výjimku mohly (respondenti deklarovali, že ji nevyužívají, protože není potřeba, jelikož není tolik dětí a menší počet dětí jim vyhovuje).

Nutnost navýšení kapacity deklarovali respondenti z různých MŠ a představa ohledně nutnosti navýšení byla dána konkrétní situací MŠ, kterou respondenti reprezentovali, což dokládá například skutečnost, že předpoklad navyšování panoval spíše u MŠ z velkých obcí (kde počet obyvatel překračoval 10000), ale zároveň také u malých jednotřídních MŠ.

Výčet možnosti navýšení kapacity ve zmíněných 21 MŠ, které deklarovaly nutnost navýšení kapacity, je následující:

Přístavba (10).

Úpravy v rámci stávajících prostor (5).

Nová budova a pozemek (1).

Nová třída v jiné budově (1).

Nelze navyšovat kapacitu (1).

Neumí zhodnotit (3).

Nejčastěji se u respondentů objevovala přístavba jako jediné možné řešení kapacitních problémů, přičemž ji uváděli respondenti spíše z větších MŠ a obcí. Většina respondentů v tomto ohledu uvedla, že by to bylo nákladné řešení jak navýšit kapacitu a že přesně neví, jestli by bylo realizovatelné s ohledem na zřizovatele. Navýšením v rámci stávajících prostor respondenti mysleli úpravu prostor, v nichž se MŠ v současnosti nachází. V některých případech znamenalo využití plné nominální kapacity budovy, která není v současnosti úplně využívána, nebo prostory, kde by měla být třída, slouží například jako místo pro spaní. V dalších případech se jednalo o menší úpravy interiéru, zejména s ohledem na hygienické normy a sanitární vybavení MŠ. Tato varianta výšení kapacity byla v podstatě nejlevnějším řešením (mimo žádost o výjimku na větší počet dětí ve třídě), přičemž v některých MŠ to vyžadovalo například v podstatě pouze pořízení lehátek, která by se dala lehce skládat a která by umožnila flexibilnější využívání místností v MŠ. Navyšování kapacity prostřednictvím nových budov a pozemků zmínil pouze 1 respondent, přičemž toto opatření odhadoval samozřejmě jako velmi nákladné. Nová třída v jiné budově souvisela s možností zřídit detašované pracoviště MŠ v jiné budově, kterou vlastní obec a která by pro tyto účely mohla být k dispozici. Respondent však neměl představu, jak nákladné by to bylo, jelikož nevěděl, v jakém stavu daná budova a místnost je.

Pokud se ještě zaměříme v analýze spíše na MŠ, kde respondenti uvedli kapacitu jako potenciální problém (těch bylo 46), a provedeme triangulaci s velmi problematickým nebo nemožným rozšířením kapacity, zjistíme, že pouze 4 respondenti považovali kapacitu jako aktuální problém a zároveň předpokládali, že v jejich MŠ nepůjde kapacita již nijak rozšířit. Pokud podobnou triangulaci provedeme s respondenty, kteří si mysleli, že kapacitu půjde rozšířit pouze s pomocí nové budovy a případně nového pozemku, tak vychází opět pouze 2 respondenti, u nichž existuje obava z nedostatečné kapacity a u nichž by rozšíření kapacity mohlo být potenciálně velmi problematické.

V souvislosti s kapacitním problémem a předpokladem nutnosti navyšovat kapacitu lze ještě analyzovat, zda se problém nemožnosti navýšení kapacity, který se celkově vyskytl v 10 MŠ, kumuluje v MŠ, které se nacházejí v jedné lokalitě nebo jsou tyto MŠ rozprostřeny v rámci zkoumaných lokalit. V tomto ohledu jsou analyzované MŠ, u nichž by eventuálně nešla navýšit kapacita, rozprostřeny po zkoumaných lokalitách, takže výpadky v místech by mohly pokrýt ostatní MŠ, kde kapacita je nebo ji mohou navýšit.

V rámci tématu garance místa v MŠ ještě respondenti odpovídali, zda se do jejich MŠ mohou děti nastoupit pouze v pevně daný termín (nejčastěji v září a v lednu) nebo mohou nastoupit kdykoliv. Pokud respondenti odpověděli, že kdykoliv, další dotaz směřoval ke skutečnosti, zda v tom nevidí potenciálně problém v souvislosti s garancí místa v MŠ, a to z toho hlediska, že by mohlo dojít k hypotetické kolizi mezi tímto opatřením a možností nastoupit kdykoliv (mohlo by například dojít k situaci, kdy by se během roku objevil rodič, který by chtěl umístit svoje dítě do MŠ, jelikož by na to měl nárok, ale MŠ už by byla plná a nemohla by splnit svoji povinnost).

Většina respondentů (102) respondentů uvedla, že děti v jejich MŠ mohou nastupovat v podstatě kdykoliv, zatímco v 7 MŠ existují striktně stanovené termíny zápisů a následného nástupu. Pouze 46 MŠ nicméně vidělo v této skutečnosti problém ohledně možné kolize, k čemuž ovšem přispěla skutečnost, že v některých MŠ existoval „hybridní“ systém, kdy byl pevně staven termín zápisu, na který musely rodiče s dítětem dorazit a kde nechali dítě zapsat do MŠ s tím, že mu místo platili ode dne zápisu, ale dítě reálně nastoupilo později, čímž se v podstatě problém vyřešil, neboť nastupovat kdykoliv bylo možné, pokud si rodiče „rezervovali“ místo při zápisu. V 17 případech se respondenti následně zamýšleli, jak by bylo možné tuto kolizi vyřešit, přičemž uvedli několik nápadů. Nejčastěji se objevovala myšlenka, že by bylo možné zavést systém „rezervací“ popsany výše, čímž by se systematizoval nástup dětí do MŠ a zároveň se nechala volnost v samotném nástupu dítěte do MŠ. Dalším nápadem bylo ponechání určité rezervy pro případy, že se nějaké děti v průběhu roku objeví (například se přistěhuje do obce rodina), ale to zpětně naráželo na systém financování MŠ, kdy by v podstatě hrozilo, že tato místa zůstanou nevyužita a že MŠ přijde o peníze za tato místa. V menší míře se objevovala snaha o koordinaci MŠ, kdy někteří respondenti deklarovali snahu komunikovat s ostatními MŠ v regionu a zajistit danému dítěti místo v jiné nejbližší MŠ. Možnost spolupráce podle jednoho respondenta spočívala také v lepší koordinaci přihlášek a jejich dublování. Někteří respondenti by se snažili celou situaci řešit spíše méně formálně, a to komunikací s danými rodinami a slibů kontaktování v případě, že se uvolní místo během roku, čímž respondenti chtěli docílit, aby rodiče nepodávali oficiální přihlášku, takže by nevznikl ani oficiální nárok, přičemž by se vše vyřešilo během roku.

9.4. Koncept spádových obvodů

Mateřské školy na rozdíl od základních škol nemají stanoveny spádové obvody. Spádový obvod konkrétní školy přitom vymezuje území, jehož obyvatelé mají nárok docházky do spádové školy. V naprosté většině případů tvoří jednotlivé spádové obvody navzájem disjunktní celky, ale jsou výjimky, kde toto pravidlo neplatí. Například v krajském městě Ústí nad Labem je celé město jeden spádový

obvod, což má za důsledek, že obyvatelé z celého města mohou dojíždět do jakékoli státní základní školy, která má volnou kapacitu. Tento systém je však rizikový tím, že snáze může vést ke vzniku segregovaných institucí. Obvykle mohou nastat následující situace:

a) v obci je právě jedna škola – pak platí, že celý správní obvod obce tvoří jeden spádový obvod

b) v obci je více škol – vedení obce vydá obecně závaznou vyhlášku, která spádové obvody stanoví. Tento systém dává obcím poměrně silný nástroj, jak předcházet diskriminaci a nárůstu segregace, ale stejně tak na druhou stranu představuje snadné nastavení prosegregačního mechanismu v celé obci. To je případ Kladna, kde obecně závazná vyhláška nastavila spádové obvody způsobem, který všechny lidi mající trvalé bydliště na radnici (většina obyvatel ubytoven) svazuje do jednoho spádového obvodu a to při základní škole praktické s 1. až 3. ročníkem běžných tříd.

c) v obci není žádná škola – vedení obce se domluví s nějakou jinou obcí na přidružení k jejich spádovému obvodu, v případě nezdaru takové dohody, spádový obvod nastaví krajský úřad.

Z výše popsaného je zřejmé, že koncept spádových obvodů představuje poměrně zásadní nástroj formování vzdělávací politiky v dané obci a podle záměru těch, kteří obvody nastavují, může výrazným způsobem předcházet negativním tendencím, ale stejně tak je tento nástroj snadno zneužitelný. Jelikož nelze předpokládat, že distribuce odpovědného přístupu bude rovnoměrná a přiměřená, jeví se jako nezbytné, aby stvrzování spádového obvodu podléhalo schválení úřadu v přenesené působnosti. Vzhledem k tomu, že ORP jsou ve dvojí roli, kdy na jedné straně zřizují mateřské a základní školy, a na straně druhé by měly mít přenesenou působnost vůči ostatním obcím ve správním obvodu, existuje zde riziko, že s demografickým poklesem se dostanou „vlastní“ zřizované školy a „spravované“ školy do konkurenčního vztahu. Naopak kraj v této roli není. Základní školy běžně nezřizuje, pokud pomineme základní školy praktické, a proto by tuto roli mohl krajský úřad vykonávat nestranně. Ostatně i v současné právní úpravě v případě základních škol, rozhoduje o přidružení obcí bez ZŠ k existujícím spádovým obvodům. Hlavní výhodou této konstrukce by bylo operativní řešení systémových dysfunkcí ze strany centrálního úřadu, tedy MŠMT, například pokud by záměrně obec chtěla nastavit prosegregační vzdělávací systém.

9.5. Nákladovost

Náklady na zavedení opatření - děti se zdravotním postižením v předškolním věku a odhad nákladů na jejich integraci do MŠ

Vzhledem k tomu, že podle naší prognózy zavedení opatření nezpůsobí vyšší účast dětí v MŠ, respektive v době začátku platnosti opatření nebude znamenat tlak na navýšení kapacit MŠ, a to ani fyzických, ani personálních, omezují se náklady, které by toto opatření navíc přineslo, pouzena **náklady na integraci dětí s postižením a se znevýhodněním, které nyní do MŠ nedocházejí, a začaly by (asistenti pedagoga, kompenzační pomůcky, snížení počtu dětí ve třídách).**

Pokud by místo v MŠ bylo garantováno, je možné, že by to vedlo ke zvýšenému zájmu rodičů dětí s postižením o integraci jejich dětí do běžných mateřských škol. Děti s postižením jsou dnes některými

MŠ odmítány nebo nepřímo odkláněny. Ačkoliv právo na integraci do běžné mateřské školy mají děti s postižením už teď, v praxi je pro některé rodiny vůči některým MŠ obtížné toto právo vymoci. Odmítnutí rodiče se zřídka snaží domoci místa v MŠ právní cestou, přestože teoreticky to možné je. Pokud by pro ně bylo místo garantované, možnost integrace by se tím posílila, což by mohlo vést ke zvýšenému zájmu rodin dětí s postižením o místa v MŠ. Proto pedagogové a speciální pedagogové předškolního věku vesměs **doporučují** zavedení nároku na místo v MŠ od 3, eventuálně od 4 let věku.

Je nicméně nemožné předpovědět reálný zájem rodin dětí s postižením o integraci jejich dítěte do MŠ, pokud by měly místo garantované.

9.5.1. Úvod

V případě zavedení opatření přibude do běžných tříd mateřských škol určitý počet dětí se zdravotním postižením. Tyto děti obvykle vstupují do mateřských škol později než jejich vrstevníci bez postižení (viz graf níže), případně nenastupují do MŠ vůbec. Ačkoliv obecně je socializační funkce předškolní výchovy a vzdělávání důležitá, podle odborníků na integraci dětí s postižením do MŠ vždy bude existovat určitá část postižených dětí, pro které je lepší předškolní věk strávit v rodině.

Jak níže uvedeme, situace okolo integrace dětí se zdravotním postižením do MŠ je poměrně nepřehledná. Ze zákona má každé pětileté dítě právo na místo v MŠ bez ohledu na postižení. Některá SPC zejména v Praze a ve Středočeském kraji mají zkušenost, že všechny děti s postižením, jejichž rodiče mají zájem o integraci dítěte do běžné mateřské školy, nakonec, byť přes překážky, uspějí, a MŠ, která jejich dítě integruje, najdou.

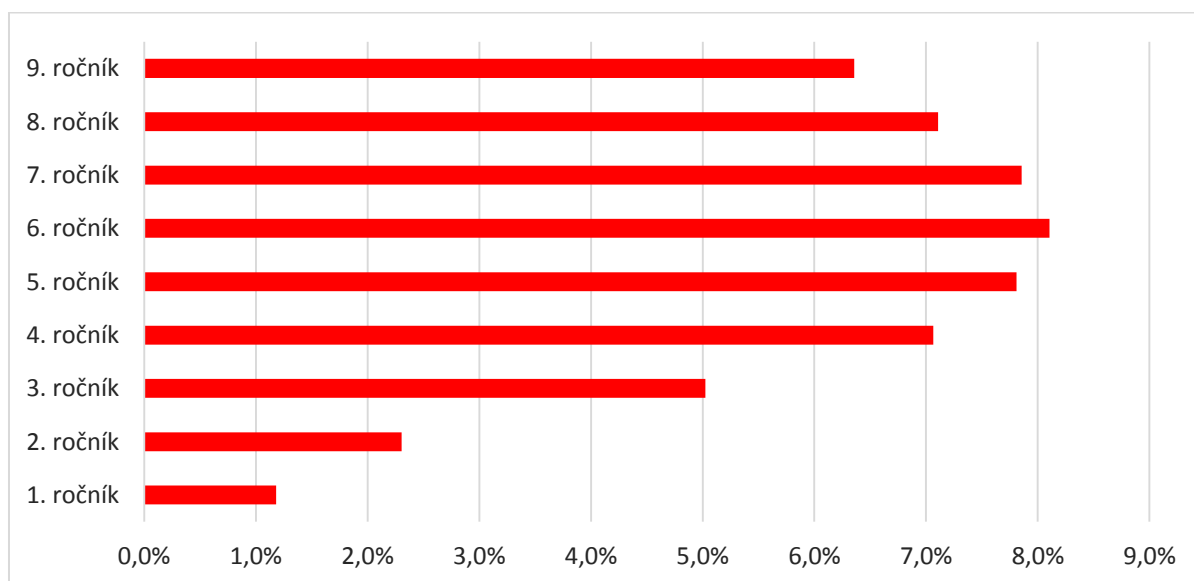
V jiných regionech je však situace zjevně odlišná. Kromě toho, že řada MŠ není na integraci dítěte s postižením připravená a bojí se takové dítě přijmout, působí jako pobídka proti integraci dětí pravidlo, že ve třídě s integrovaným postiženým dítětem smí být nanejvýš 19 dětí. (Protože ve znění vyhlášky je slovo „dítě“ v plurálu, v praxi se pravidlo aplikuje tak, že limit pro velikost třídy se dodržuje, až pokud jsou ve třídě integrované děti dvě. Zároveň podle pracovníků SPC je toto pravidlo školkami často porušováno.) V každém případě některé MŠ děti s postižením integrovat odmítají a odklánějí je, buď protože si nemohou dovolit počet dětí ve třídě snížit (šlo by o výraznou ztrátu na normativu, protože zvýšený normativ na dítě s postižením nekompensuje úbytek pěti, respektive devíti - v případě udělené výjimky na 28 - dětí ve třídě).

Pro úplný přehled a odhad překážek a nákladů, spojených s opatřením, by bylo potřeba dostatečně přesně odhadnout, kolik dětí s jakým postižením a s jakými nároky na podporu v případě aplikace opatření přibude oproti stávajícímu stavu do mateřských škol. Bohužel právě tato oblast je stížena celou řadou zásadních nejistot, které vyplývají z nedostatku potřebných dat, nebo z nemožnosti taková data získat.

9.5.2. Data ze školních výkazů

Jediné relativně přesné kvantitativní údaje o počtech zdravotně postižených dětí v předškolním a školním věku pocházejí z výkazů škol a mateřských škol. Děti jsou ve výkazech vedeny jako postižené na základě diagnostiky především Speciálních pedagogických center (SPC). Bohužel daný výkaz vždy buď obsahuje údaje o druhu, případně stupni postižení, nebo údaje o věku / ročníku dětí. Nikdy neobsahuje obojí. Strukturu dětí podle postižení tak vždy známe pouze pro všechny děti ve věku od 2 do 6 let (z výkazů mateřských škol) nebo pak na 1. a 2. stupni (z výkazů škol základních). U jednotlivého ročníku základní školy víme, kolik je v něm dětí s postižením, ale nevíme, s jakým a jak závažným. Z výkazu za MŠ není možné vyčíst ani to (tedy počet postižených dětí v „ročníku“, respektive ve věkové skupině), víme jen, kolik dětí v dané věkové skupině je v běžných třídách, a kolik ve třídách speciálních. Různá postižení se přitom v různé míře objevují a diagnostikují v různém věku. Zatímco zrakové nebo sluchové postižení se u předškolních dětí diagnostikuje spíše v reálném čase nebo alespoň dříve, například lehké nebo středně těžké mentální postižení bývá diagnostikováno v předškolním věku podstatně méně často. Poruchy učení se pak typicky vztahují až ke školnímu výkonu, a tedy až ke školnímu věku. V každém ročníku je tak zastoupení různých postižení nutně jiné, a ze školních výkazů není možné zjistit, jaké.

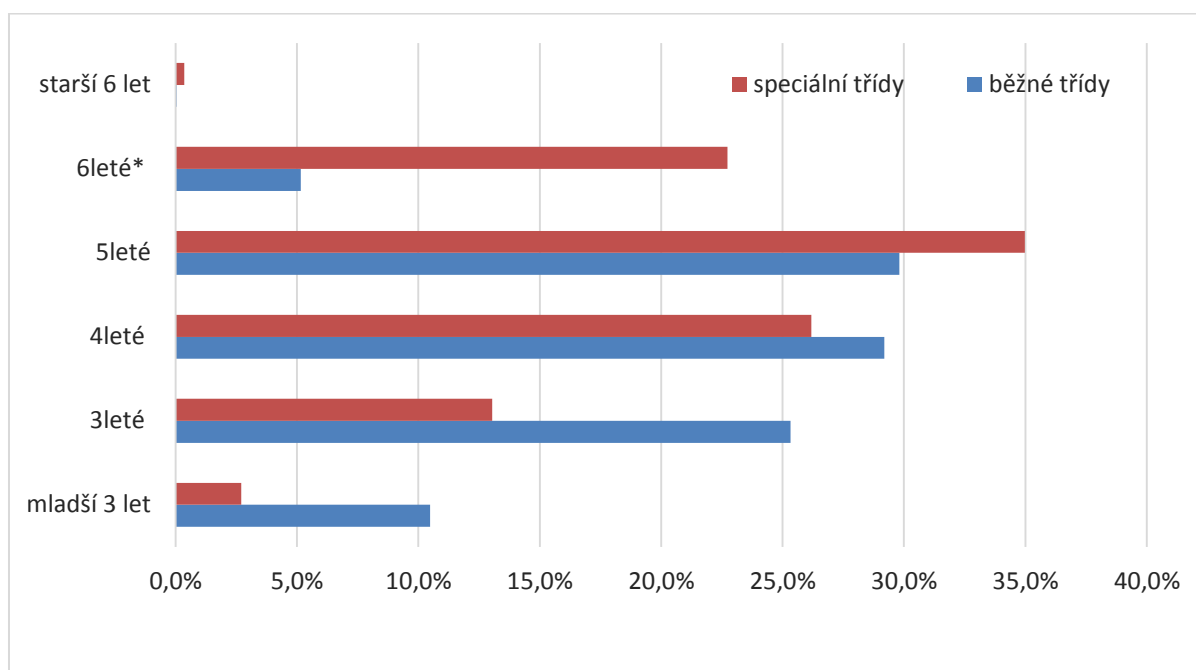
Graf 9.4.: Podíl dětí s nějakým diagnostikovaným postižením v základních školách k 1.9.2014 po ročnících

Zdroj: MŠMT

Jak je patrné z grafu, řada diagnóz se objevuje až v průběhu školní docházky. Mezi 1. a 2. ročníkem se počet diagnóz zdvojnásobí, mezi 3. a 4. ročníkem je nárůst ještě výraznější. Pravděpodobně jde především o „lehčí“ diagnózy včetně poruch učení, které nejsou zdravotním postižením. To je však jen hypotéza, z dat ze školních výkazů to nejde zjistit. Vyplývá však z toho jednoznačně, že podle struktury druhů postižení například na 1. stupni ZŠ nelze usuzovat na strukturu typů a závažnosti postižení např. mezi 5letými dětmi (třeba tak, že by se počty za 1. stupeň ZŠ vydělily pěti).

Graf 9.5.: Zastoupení dětí podle věkových skupin v běžných a speciálních třídách mateřských škol

Zdroj: MŠMT

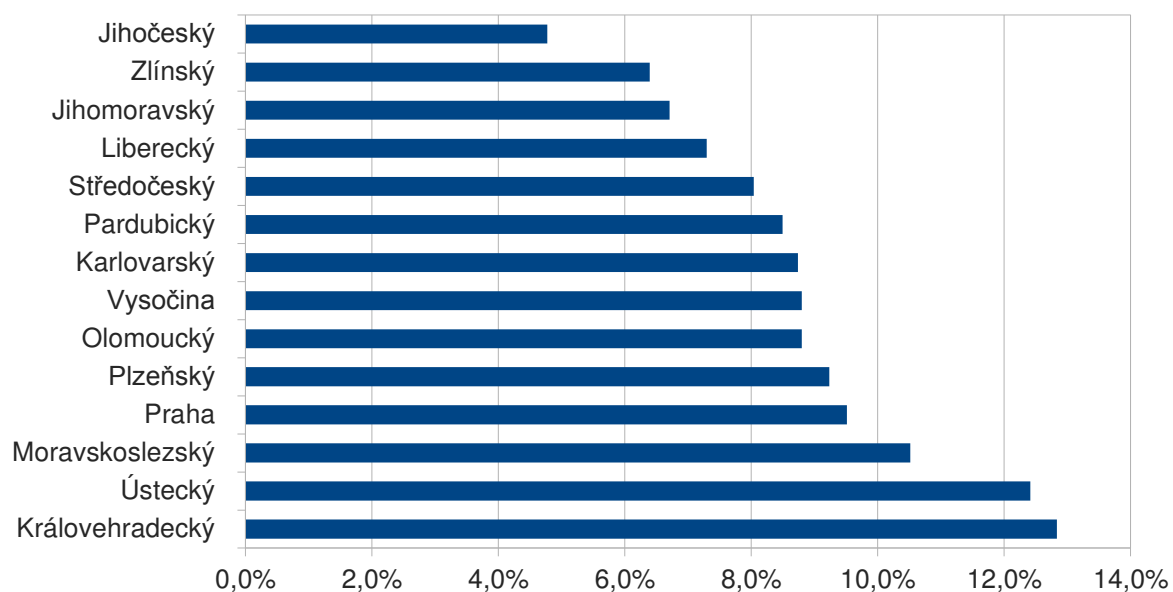
Další graf ukazuje, jak se liší věková struktura dětí v běžných a speciálních třídách mateřských škol. Struktura dětí ve speciálních třídách oproti dětem v běžných třídách posunutá. Děti s postižením nastupují do MŠ později a setrvávají v ní déle.

Zatímco ve výkazech za ZŠ jsou všechny děti ve věku školní docházky, ve výkazech za MŠ je jen část dětské populace. **O výskytu postižení mezi dětmi, které do MŠ nechodí, nám výkazy za MŠ neřeknou pochopitelně nic.**

9.5.3. Nesourodost diagnostiky v regionech

Tak jako je výskyt diagnostikovaných postižení nerovnoměrný v čase, je také nerovnoměrný v prostoru:

Graf 9. 6.: Podíl dětí s nějakým zdravotním postižením na základních školách k 1.9. 2014 v jednotlivých krajích

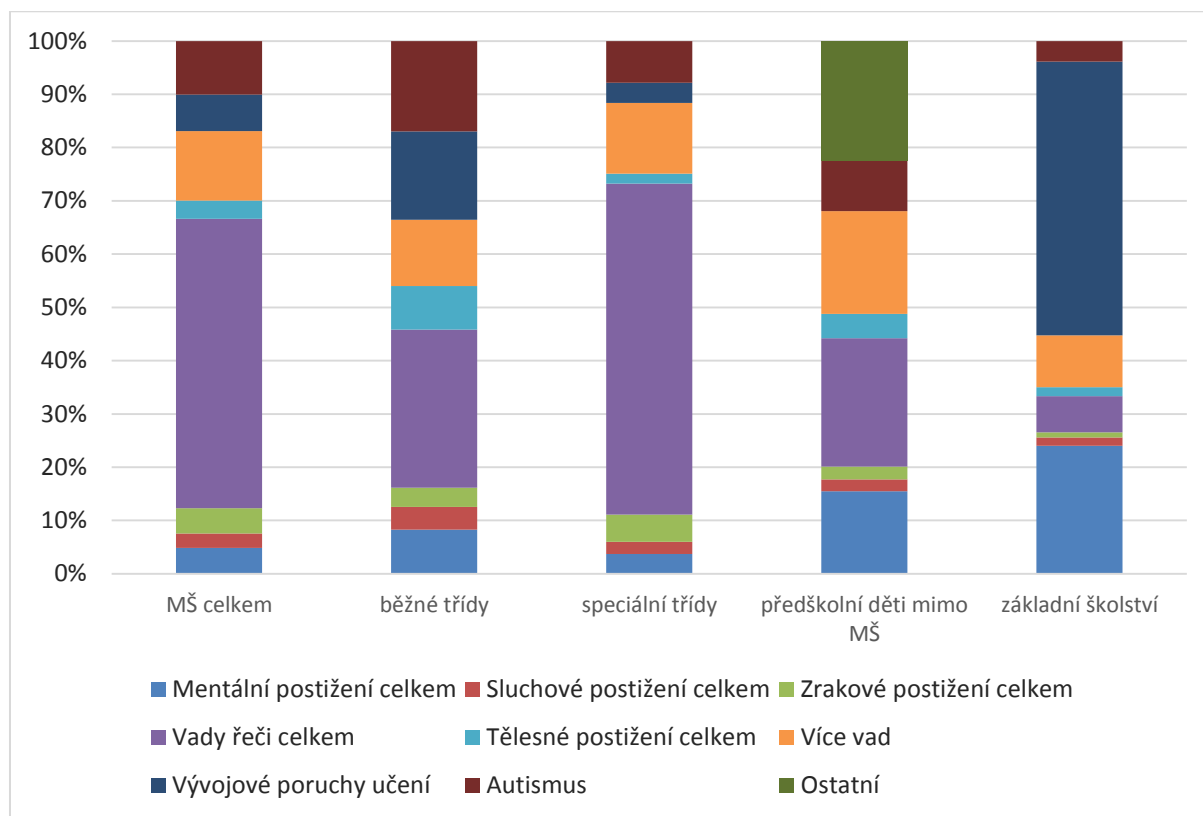

Zdroj: MŠMT

Z grafu je vidět, že četnost diagnóz postižení se kraj od kraje dramaticky liší. Maximum činí 2,7 násobek minima. Rozdíly jsou nutně způsobené mimo jiné různou diagnostickou praxí Speciálně pedagogických center.

9.5.4. Podíl druhů postižení v různých prostředích

Graf 9.7.: Podíl typů postižení u předškolních dětí různě zařazených a porovnání se ZŠ

9.5.5. Výkazy SPC

Dalším zdrojem dat o dětech se zdravotním postižením jsou výkazy SPC. Ty obsahují data i o předškolních dětech, které do MŠ nechodí, i se strukturou postižení (do výkazu se do zvláštního řádku uvádí počet dětí v předškolním věku, nenavštěvujících MŠ, a ve sloupcích jsou tyto počty rozčleněny podle druhu postižení). Tyto výkazy ale opět neobsahují členění podle věku, takže ani zde není možné určit, v jaké věkové kohortě je jaký výskyt jednotlivých druhů postižení.

Navíc data za SPC jsou hned z několika důvodů méně spolehlivá než data ze škol a školek. Výkazy ze škol a školek zachycují vždy stav k 1.9. daného roku, takže jedno dítě je vždy právě v jedné škole nebo školek. SPC naproti tomu vykazují k 1.9. klienty, kterými se zabývala za celý předešlý školní rok, a jedno dítě může být ve stejném roce v péči několika SPC. Centra nemají společnou databázi klientů, takže jeden klient může být vykázán ve výkazech více SPC. Podle statistik SPC byly počty dětí se zdravotním postižením, **nenavštěvujících MŠ**, v r. 2014 následující:

Tabulka 9.6.: Počet dětí s nějakým zdravotním postižením mezi předškolními dětmi mimo MŠ

druh postižení	počet dětí	podíl
mentální postižení	276	15,5%
sluchové	40	2,2%
zrakové	43	2,4%
vady řeči	430	24,1%
tělesné	82	4,6%
s více vadami	344	19,3%
autisté	169	9,5%
ostatní	401	22,5%
celkem mimo MŠ předškolní	1785	100,0%

Zdroj: MŠMT

Členění dětí podle postižení ve výkazech SPC je méně podrobné než ve výkazech MŠ, chybí zde členění na 2 až 3 stupně postižení. To je vcelku zvláštní vzhledem k tomu, že tím, kdo diagnostikuje děti v MŠ, jsou právě SPC.

Nespolehlivost dat z výkazů SPC vyjde na světlo, když tato data porovnáme se stejně zadanými údaji z výkazů MŠ. Protože každé postižené dítě v MŠ je vedené jako postižené na základě diagnostiky SPC, měly by se počty postižených dětí za totéž období zhruba rovnat. Ve skutečnosti jsou však mezi nimi enormní rozdíly, a to zejména u počtů dětí v běžných třídách MŠ. Počty dětí ve speciálních třídách podle MŠ a podle SPC zhruba odpovídají, až na mentální postižení, kde SPC evidovala 2 x více dětí údajně ve speciálních třídách MŠ, než jich evidovaly samy MŠ. SPC jsou totiž součástí speciálních MŠ, takže jako své klienty ze speciálních tříd vykazují pochopitelně především děti z vlastní MŠ. U běžných tříd MŠ je ale situace dramaticky odlišná. Největší chyba je u vad řeči. Logopedi totiž jako jediní zaměstnanci SPC mohou dělat aktivní depistáž ve školkách. Vyšetřené děti jsou evidované jako klienti, přičemž jde o vysoké počty. Ve výkazech SPC je vedeno za stejný školní rok 25 krát více dětí s vadami řeči z běžných tříd MŠ než ve výkazech MŠ! Je vskutku obtížné takový rozdíl vysvětlit jinak než jako hrubou chybu vykazování. Je nemyslitelné, že by děti s vadami řeči v běžných třídách MŠ prošly během jednoho roku v průměru 25 krát vyšetřením odborníka z SPC.

Tabulka 9.7.: srovnání počtu dětí s diagnostikovaným zdravotním postižením v běžných třídách MŠ podle dat z MŠ a z SPC

Druh postižení	Děti v běžných třídách MŠ (podle výkazů MŠ)	Děti v běžných třídách MŠ (podle výkazů ŠPC)	poměr podle SPC ku podle MŠ
Mentální postižení celkem	206	675	3,3
Sluchové postižení celkem	105	223	2,1
Zrakové postižení celkem	90	333	3,7
Vady řeči celkem	738	18529	25,1
Tělesné postižení celkem	203	274	1,3
Více vad	309	682	2,2
Vývojové poruchy učení	411		0,0
Autismus	422	783	1,9
Ostatní		1541	
Celkem	2484	23040	9,3

Zdroj: MŠMT

Kromě toho, že klienti se v záznamech SPC zjevně dublují, má podle expertního šetření mezi pracovníky SPC vliv na četnost diagnóz například také způsob financování SPC v daném kraji. Některé kraje vážou finance pro SPC na počet vykázaných klientů, zatímco jiné ne. Tam, kde udržení činnosti SPC závisí na počtu klientů v péči, a tyto kvótní počty nejsou reálné, tam pracovníkům SPC nezbývá, než počty falšovat. Ve statistikách pak figurují „mrtvé duše“, například klienti, kteří byli v péči zařízení dříve, ale nikoliv už daný rok.

V každé případě na data SPC o jiných dětech než těch ve speciálních MŠ není spolehnouti. Výše uvedené počty dětí se zdravotním postižením v předškolním věku, které nechodí do mateřských škol, tedy mohou být právě tak reálné jako zcela chybné. Výkazy SPC jsou přitom nám jediným známým zdrojem dat o této skupině dětí.

9.5.6. Chybějící informace o potřebné míře podpory

V různých výkazech jsou postižení vedena v různých strukturách. Výkazy za ZŠ a MŠ mají podrobnější členění podle závažnosti postižení (2 nebo 3 stupně), zatímco výkazy za SPC obsahují jen členění podle typu postižení, navíc se zlověstnou kategorií „ostatní“, která třeba u dětí mimo MŠ zahrnuje celých 22,5% diagnóz. Ale ani podrobnější členění, které ve výkazech nalezneme, nedává

konkrétní představu o míře podpory, kterou děti v dané kategorii potřebují. Z dostupných údajů o postižených dětech mimo MŠ, i kdyby byly spolehlivé, nelze vyvodit kolik asistentů pedagoga nebo kolik jakých pomůcek bude třeba pro tyto děti zajistit, pokud by začaly chodit do mateřských škol.

9.5.7. Systém v pohybu

Zatímco výkazy a z nich pocházející statistická data jsou založeny na starém systému diagnóz, probíhá právě systematický pokus přeorientovat diagnostický a vzdělávací systém ve vztahu k dětem s postižením na uvažování v kategoriích potřebné míry podpory. Zároveň MŠMT uvažuje i o reformě financování vzdělávacího systému.

V rámci projektu Systémové podpory inkluzivního vzdělávání (SPIV, partnerství Univerzity Palackého v Olomouci a Společnosti Člověk v tísni, o.p.s.) byly zjišťovány počty klientů SPC podle toho, do kterého z nově ustavených stupňů podle potřebné podpory (1 až 5) by je odborníci z SPC zařadili. Na základě toho pak byl odhadován celkový potřebný objem podpory (zejména počty asistentů pedagoga, pomůcky a vzdělávání pedagogů) a náklady na ni. Protože projekt SPIV probíhal souběžně s projektem „Kudy vede cesta“, jsou výsledky této práce k dispozici až na konci našeho projektu, a tedy tvorby této studie. Každopádně v údajích o počtech dětí podle předpokládaného stupně podpůrných opatření nejsou odlišeny děti předškolního věku od ostatních, takže tato data pro nás obsahují stejnou míru neurčitosti jako data o postižených z výkazů za ZŠ a MŠ.

9.5.8. Další neznámé ve spojení s počty dětí s postižením a jejich integrací

a) Nelze předpovědět, jaká část dětí s postižením bude raději docházet do speciálních MŠ, které jsou materiálně i personálně lépe vybavené pro vzdělávání dětí s postižením, takže tento přírůstek nebude znamenat tak vysoké náklady navíc.

b) Jak už bylo zmíněno, nelze předpovědět, jaká část rodin využije posílenou možnost integrovat své postižené dítě v běžné třídě MŠ, namísto aby ho vzdělávaly doma.

c) Nelze předpovědět, do které konkrétní MŠ bude za 2 roky v rámci spádovosti docházet které dítě s jakým postižením, znevýhodněním, potřebou podpory. Nelze tedy ani předpovědět, do jak naplněné MŠ tyto děti přibudou, nebo kolik se jich sejde v jedné MŠ nebo třídě. Takové náhodné okolnosti přitom budou mít na výsledné náklady zásadní vliv: pokud je ve třídě jedno dítě s postižením s potřebou asistenta, musí být ve třídě asistent. Pokud tam takové děti budou dvě, pořád stačí jeden asistent. Totéž bude platit pro některé sdílené pomůcky.

d) Počty dětí s postižením v předškolním věku, které jsou mimo MŠ, se pohybují v řádu stovek. To už je natolik nízké číslo, že i kdybychom ho znali přesně, může se z roku na rok náhodně zásadně změnit. Počítat na základě současných dat situaci, která nastane za dva roky, znamená do celého výpočtu vnést další nejistotu.

Vzhledem ke všem těmto neznámým nepovažujeme za možné z dostupných dat odhadnout potřebný počet a objem práce asistentů pedagoga k dětem s postižením, které by byly integrovány do běžných tříd mateřských škol v případě zavedení opatření.

9.5.9. Půjčovny kompenzačních pomůcek

Co naopak alespoň orientačně odhadnout lze, je odhad finančních prostředků, které by byly potřeba k zajištění kompenzačních pomůcek. Na podnět expertů z SPC navrhujeme zřízení systému krajských půjčoven těchto pomůcek. Ke stejnému návrhu došel i řešitelský tým projektu SPIV, a my proto použijeme vstupy pro odhad nákladů na pomůcky z tohoto projektu.

Tento odhad vychází z praxe fungující krajské půjčovny pro kraj Vysočina a jejího pokrytí reálné existující poptávky po kompenzačních pomůčkách ze strany škol hlavního proudu na území kraje. To umožňuje odhadnout náklady na kompenzační pomůcky bez znalosti počtu dětí s daným postižením, kteroužto znalost nemáme a nemůžeme ji získat. Hlavním důvodem tohoto návrhu je pak samozřejmě fakt, že krajská půjčovna je nejefektivnější nám známý způsob, jak zajistit dostupnost pomůcek ve školách a školkách, které si tyto pomůcky nemohou dovolit zakoupit, a i kdyby mohly, bylo by to nesmírně neefektivní, protože děti s daným postižením se budou v různých letech náhodně vyskytovat v různých MŠ, takže půjčování je jediný myslitelný způsob, jak distribuci nákladných pomůcek zajistit.

Model půjčovny a na něm založený výpočet nákladů na zřízení a provoz půjčovny v každém kraji je podrobně popsán v materiálu SPIV85, strana 48 až 51. Výpočet spočívá v tom, že zjištěné reálné náklady na vybavení a provoz reálně fungující půjčovny ve Žďáru nad Sázavou, která svými službami pokrývá školy hlavního proudu na území kraje při známém počtu žáků s postižením, jsou přepočítány na ostatní kraje na základě známého počtu žáků s postižením v těchto krajích. Tento postup jsme se rozhodli v jednom bodě pro účely naší analýzy modifikovat. Nepoužíváme přepočet na všechny žáky s postižením, potenciálně integrované do MŠ, ale pouze na počet žáků s takovým druhem postižení, které si případně žádá pořízení kompenzačních pomůcek.

Uvažujeme tedy tak, že maximální náklady by vznikly při integraci těch dětí, které jsou nyní podle výkazů SPC mimo MŠ, a počítáme pouze ty děti, jejichž druh postižení vyžaduje obvykle použití nákladných kompenzačních pomůcek (nepočítáme tedy vady řeči, „ostatní“ a mentální postižení – u hlubokého mentálního postižení jsou sice potřeba pomůcky jako u tělesných postižení, ale integrace těchto dětí do běžných MŠ se nepředpokládá). Za těchto podmínek je nejvyšší počet dětí, které by v případě aplikace opatření mohly být integrovány do běžných tříd MŠ, asi 610. Tento počet je však nejspíše nadhodnocený, vzhledem ke všem výše uvedeným neznámým. Po přepočtu nákladů na zařízení a provoz krajských půjčoven pomůcek pak na tuto skupiny vychází částka **asi 2 miliony Kč na počáteční nákup pomůcek a poté každý rok asi 175 tisíc Kč na obnovu pomůcek, provoz a personální náklady půjčoven.**

⁸⁵Kolektiv Autorů. 2015. Kvalifikovaný odhad finanční náročnosti podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v ČR. Olomouc. Výstup z projektu OPVK „Systémová podpora inkluzivního vzdělávání v ČR“

Musíme však znovuupozornit, že celý tento výpočet je vzhledem ke všem uvedeným neznámým velmi hrubý a spíše ilustrativní. Jde o horní mez, protože se zakládá na předpokladu, že by do běžných tříd MŠ byly integrovány všechny děti předškolního věku s postižením, které nyní do MŠ nechodí.

9.6. Legislativní řešení (zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání)

9.6.1. Iniciativy k zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání

Diskuze o zavedení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání dětí od tří let (popř. již od dvou let) se vede v České republice již delší dobu. Již Národní program rozvoje vzdělávání v ČR – tzv. Bílá kniha (2001), která formuluje vládní strategii v oblasti vzdělávání, obsahovala ustanovení o zajištění zákonného nároku na předškolní vzdělávání každému dítěti předškolního věku. Výslovně navrhovala obcím zákonem stanovit povinnost zajistit předškolní vzdělávání pro všechny děti daného věku, jejichž rodiče o to požádají.

Návrh opatření spočívajícího v zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání lze nalézt ve Strategii boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011 – 2015, kterou zpracoval Úřad vlády ČR (konkrétně odbor pro začleňování). V této strategii je přímo navrženo přijmout opatření označené jako „Zajištění včasné péče zejména prostřednictvím docházky do mateřských škol, jehož obsahem je zakotvení nárokovosti místa v mateřské škole“.

V současné době ministr pro lidská práva Jiří Dienstbier představil jako svou programovou prioritu zavedení nároku na předškolní vzdělávání pro každé dítě od dvou let.

9.6.2. Legislativní návrh na zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání pro děti ve věku od 3 let

K zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání pro děti ve věku od 3 let není třeba obsáhlá změna právních předpisů, postačí novela několika ustanovení školského zákona, a to ust. § 34 odst. 4, ust. § 179 odst. 2 a ust. § 180 odst. 1. Zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání pro děti od tří let si vyžaduje i zakotvení spádovosti mateřských škol. Zavedení spádovosti mateřských škol totiž nejlépe umožňuje řešit zajištění místa v mateřské škole pro každé dítě s trvalým pobytem ve spádové oblasti, tj. v oblasti, která nebude příliš vzdálená od místa trvalého pobytu dítěte, resp. bude dostupná veřejnou hromadnou dopravou. V případě, že by nebyla zavedena spádovost mateřských škol, zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání pro děti ve věku od 3 let by bylo iluzorní, protože by mohlo být velmi lehce obcházeno tím, že by dítě bylo přijato do mateřské školy do příliš vzdálené obce, kde by předškolní vzdělávání bylo pro dítě z důvodu dojíždění atd. fakticky nedostupné. Jako vhodné se nejeví ani řešení, že by obci byla stanovena povinnost dítěti,

resp. jeho zákonnému zástupci uhradit náklady na dojíždění dítěte z místa obce, kde je hlášeno k trvalému pobytu, do místa sídla mateřské školy, kam bylo dítě zařazeno, neboť obec by mohla tohoto zneužít v případě snahy o vyloučení určité části obyvatelstva (finanční ztráta z důvodu úhrady nákladů by nebyla dostatečnou zábranou k tomu, aby případně nedošlo k segregaci části obyvatelstva obce z důvodu nepřijetí do mateřské školy).

Zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání pro děti ve věku od 3 let vyžaduje novelu současného ustanovení § 34 odst. 4 a násl. školského zákona, které by bylo novelizováno tak, že by byla zakotvena spádovost mateřských škol, právo dítěte staršího tří let na přijetí do spádové mateřské školy a korespondující povinnost ředitele spádové mateřské školy přednostně přijmout děti starší tří let spadající trvalým pobytem do spádové oblasti konkrétní mateřské školy. Spádová mateřská škola by byla definována tak, že se jedná o mateřskou školu zřízenou obcí nebo svazkem obcí se sídlem ve školském obvodu mateřských škol, v němž má dítě starší tří let, které si řádně podalo žádost o přijetí do mateřské školy, místo trvalého pobytu (dále jen "spádová mateřská škola"). Dítě starší tří let, které si v místě, termínu a době stanoveném ředitelem spádové školy podalo řádně vyplněnou žádost o přijetí, má právo být přijato k předškolnímu vzdělávání ve spádové mateřské škole. Řediteli spádové mateřské školy by pak byla stanovena odpovídající povinnost přednostně přijmout děti starší tří let, které si řádně podaly žádost o přijetí do mateřské školy, a to do výše nejvyššího povoleného počtu dětí. Zákonní zástupci by měli právo zvolit pro dítě jinou než spádovou mateřskou školu. Pokud by dítě bylo přijato na jinou než spádovou mateřskou školu, oznámil by ředitel této mateřské školy tuto skutečnost řediteli spádové mateřské školy, a to nejpozději do konce 15 dnů od dne nabytí právní moci rozhodnutí o přijetí.

Zavedení spádovosti mateřských škol by si vyžádalo změnu znění stávajícího ustanovení § 179 školského zákona s tím, že spádovost mateřských škol by byla nastavena obdobně jako spádovost základních škol. Odstavec druhý citovaného ustanovení by byl formulován tak, že obec je povinna zajistit podmínky pro předškolní vzdělávání dětí starších tří let s místem trvalého pobytu na jejím území a pro děti umístěné na jejím území v dětském domově. Ponechána by byla věta druhá citovaného ustanovení, dle které za tímto účelem obec a) zřídí mateřskou školu, nebo b) zajistí předškolní vzdělávání v mateřské škole zřizované jinou obcí nebo svazkem obcí. Dále by bylo nově vloženo (jako nový odstavec tří dotčeného ustanovení), že na území obce, části obce nebo na území více obcí se vymezují školské obvody spádové mateřské školy takto: a) je-li v obci jedna mateřská škola zřízená obcí, tvoří školský obvod mateřské školy území obce, b) je-li v obci více mateřských škol zřizovaných obcí, stanoví obec školské obvody mateřských škol obecně závaznou vyhláškou, c) je-li na území svazku obcí jedna mateřská škola nebo více mateřských škol zřizovaných svazkem obcí nebo dojde-li k dohodě několika obcí o vytvoření společného školského obvodu jedné nebo více mateřských škol zřizovaných některou z těchto obcí, stanoví každá z dotčených obcí obecně závaznou vyhláškou příslušnou část školského obvodu mateřských škol. Jako nový odstavec čtvrtý by bylo vloženo ustanovení, že pokud území obce nebo jeho část nespadá pod školský obvod mateřských škol ani společný školský obvod mateřských škol a je ohrožena možnost předškolního vzdělávání v mateřské škole dítěte s trvalým pobytem na území této obce, krajský úřad opatřením obecné povahy pro toto území vytvoří nebo na ně rozšíří školský obvod mateřských škol nebo společný školský obvod mateřské školy zřizované touto nebo jinou obcí nebo svazkem obcí, a to s platností nejdéle na

24 měsíců. Námitky proti návrhu opatření obecné povahy podle předchozí věty může podat obec, pro jejíž území nebo jeho část je vytvořen nebo na ně rozšířen školský obvod mateřské školy nebo společný školský obvod mateřské školy, a dále obec, která zřizuje danou mateřskou školu nebo je členem svazku obcí, který zřizuje danou mateřskou školu. Toto opatření by pozbylo účinnosti v tom rozsahu, v jakém by situace byla vyřešena běžným mechanismem vymezení školského obvodu mateřské školy nastaveným v novém odstavci třetím citovaného ustanovení. Důležitou součástí novely je, že školský obvod mateřské školy se nestanoví mateřským školám v souladu s § 16 odst. 9 školského zákona (tj. pro děti s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem) a zřizovaným jinými zřizovateli než obcí nebo svazkem obcí. Stejně jako u základních škol by byla zakotvena povinnost kraje zajistit dopravu do spádové mateřské školy a ze spádové mateřské školy, pokud vzdálenost spádové mateřské školy od místa trvalého pobytu dítěte přesáhne 4 km.

Pokud jde o financování v případě školských obvodů mateřských škol, doporučujeme doplnit do ust. § 180 odst. 1 i mateřské školy tak, aby bylo zajištěno, že v případě, že školský obvod přesahuje území jedné obce, zabezpečují výdaje školských zařízení sloužících mateřské škole v tomto školském obvodu dotčené obce poměrně podle počtu dětí s místem trvalého pobytu v jednotlivých obcích, nedojde-li mezi obcemi k jiné dohodě.

9.6.3. Závěr

Ze stávajícího znění školského zákona nelze dovést existenci právního nároku na přijetí dítěte k předškolnímu vzdělávání, s výjimkou dětí v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Tyto děti nejenže mají být přednostně přijímány k předškolnímu vzdělávání, ale pokud je nelze přijmout z kapacitních důvodů, má obec, v níž má dítě místo trvalého pobytu, povinnost zajistit zařazení do jiné mateřské školy, nicméně dostupnost této jiné mateřské školy pro dítě není ve stávající právní úpravě jakkoliv řešena. Účinná právní úprava tedy zakotvuje právo na předškolní vzdělávání pouze pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky. Ani historicky nebyl nárok na přijetí k předškolnímu vzdělávání v českém (resp. československém) právním řádu upraven.

Vlastní zakotvení právního nároku na přijetí k předškolnímu vzdělávání pro děti ve věku od 3 let nevyžaduje obsáhlou změnu stávající právní úpravy, pouze novelizaci tří ustanovení školského zákona. Za klíčovou součást navrhované novely považujeme zavedení spádovosti mateřských škol, neboť tato nejlépe umožňuje zajištění předškolního vzdělávání v dostupné mateřské škole.

10. Rizika a dilemata

Návrh na zavedení garantovaného místa v mateřské škole pro všechny děti starší tří let neobsahuje žádná větší rizika či dilemata.

Jediným významnějším nálezem, který lze vnímat jako riziko, je postřeh z terénního šetření. Dotazované ředitelky se opakovaně zmínily o systémově neřešené přítomnosti dětí mladších třech let v mateřských školách. Ministr školství umožnil jejich přijímání k předškolnímu vzdělávání a vyšel tak vstříc reálné poptávce ve společnosti. Český trh práce prošel po roce 1990 výraznou kulturní proměnou a vyžaduje od matek malých dětí brzký návrat do zaměstnání. Jako součinnost s tímto nárokem lze vnímat i tzv. flexibilní úpravu délky nároku na rodičovský příspěvek (dobu nároku na příspěvek lze zkrátit i na dva roky). Této poptávce na přítomnost matek v pracovním procesu však neodpovídá povaha předškolní soustavy, která má vzdělávací a nikoli pečující status a není na přítomnost dětí mladších třech let systémově připravena.

11. Závěr

Na základě všech výše uvedených analýz a jejich dílčích závěrů lze vyslovit doporučení k zavedení nárokovosti předškolního vzdělávání pro všechny děti starší tří let. Nárokovost v daném návrhu znamená, že každé dítě má v mateřské škole garantováno místo a rodič se sám rozhoduje, zda této možnosti využije. Možnosti využít nabídky předškolního vzdělávání dáváme přednost před plošně nařízenou povinností.

Právní nárok na výchovu, vzdělávání a péči v určitém rozsahu je ve „starých“ evropských zemích nejčastěji uplatňovaným nástrojem, který má zajistit přístup všech dětí ke kvalitnímu předškolnímu vzdělávání a péči. Zajištění kvalitního předškolního vzdělávání a denní péče o dítě mimo rodinu je považováno za efektivní nástroj proti vzniku a posilování sociální exkluze a jako cesta k vyrovnávání příležitostí ve vzdělávání. (ET 2020, 2009; Penn, 2009)

Konkrétní návrh řešení obsahuje podmínku zavedení spádových obvodů mateřských škol a zavedení povinnosti pro zřizovatele těchto spádových mateřských škol zajistit místo v MŠ pro každé dítě starší tří let, které má ve spádovém území trvalý pobyt.

S požadavkem garance místa v mateřské škole pro všechny děti starší tří let souhlasí většina respondentek dotazníkového šetření a také většina ředitelek a ředitelů mateřských škol oslovených v rámci terénního šetření v plzeňském kraji. Jedinou bariérou, která je uváděna v souvislosti s tímto návrhem, jsou stávající ne všude dostačující kapacity mateřských škol.

Pokud by však nárok na místo v mateřské škole byl zaveden, neznamená to, že by o ně ihned projevíli zájem všichni rodiče tříletých dětí. Na základě demografické prognózy lze navíc vyslovit závěr, že v budoucích letech se s ohledem na očekávatelný pokles počtu narozených dětí bude poměr dětí a míst v předškolních zařízeních měnit ve prospěch větších kapacit.

12. Literatura

13. Přehled užitečných zdrojů

13.1. Zásady, cíle a program předškolního vzdělávání

13.1.1. Národní program rozvoje vzdělávání v ČR (Bílá kniha), MŠMT 2001

<http://www.aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>, 98 stran

Strategický vládní dokument, který definuje hlavní cíle vzdělávací politiky a záměry pro rozvoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu. Jedná se o závazná stanoviska k působnosti školského rezortu, která zároveň mají být ve zhruba 5letých intervalech podrobována revizi s ohledem na společenský vývoj. Obsah dokumentu vznikl paralelně s přípravou nového školského zákona (vydaného 2004). (Naplnění cílů Bílé knihy bylo shrnuto v analýze z r. 2008, ta se však dotýká výhradně povinné školní docházky a má spíše charakter souhrnu dílčích studií.)

Z obsahu dokumentu:

Kap. II B – Specifické problémy stupňů a oblastí vzdělávání, podkapitola 5 – Předškolní vzdělávání: „Předností institucionálního předškolního vzdělávání je odborné vedení dětí a cílevědomé vytváření vhodných podmínek pro jejich rozvoj a vzdělávání. V případě potřeby zde dochází ke kompenzaci nedostatků v uspokojování potřeb dítěte i v jeho rozvojové stimulaci. **U znevýhodněných dětí jde o pomoc při vyrovnávání rozdílů a při zlepšování jejich životních a vzdělávacích šancí.** (...) Předškolní vzdělávání není povinné“ (s. 45).

Jedním z doporučení dokumentu je „**(Z)ajistit každému dítěti předškolního věku zákonný nárok na předškolní vzdělávání a na reálnou možnost je naplnit**“ (s. 46).

13.1.2. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, MŠMT 2004

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-skolstvi/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani>, 45 stran

Povinný rámec vymezující obsah, rozsah a podmínky předškolního vzdělávání, který mj. stanovuje podmínky vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Z obsahu dokumentu:

Bod 8. 1 – **Vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami:** Text rozlišuje mezi vzděláváním speciálním a integrovaným a stanovuje zákonem dané a další podmínky pro optimální vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v obou typech předškolních zařízení. Základním cílem je rozvíjení komunikace dítěte s ostatními dětmi a podpora jeho samostatnosti. Více pozornosti text věnuje zdravotním znevýhodněním a postižením, u sociálního znevýhodnění odkazuje

na speciální metody diagnostiky a rozvojové stimulace a jako alternativu nabízí **také vzdělávání v přípravných třídách základních škol. Integrované vzdělávání je hodnoceno jako obecně přínosnější, zmíněny jsou ale i jeho limity** (vyšší počet dětí, nedostatečná odborně kompetentní péče u dětí s vážným zdravotním postižením, vybavenost). Podstatné je „**stanovit, co v kterém konkrétním případě potřeby dítěte představují, jaké z nich vyplývají nároky na práci předškolního pedagoga a jaké podmínky je třeba v prostředí mateřské školy vytvořit**“ (s. 38).

13.2. Plány rozvoje předškolního vzdělávání a koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí

13.2.1. Projekt včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí v oblasti vzdělávání, MŠMT 2005

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/koncepce-vcasne-pece-o-deti-ze-sociokulturne-znevychodnujiciho-prostredi-1>, 10 stran

Materiál předkládá opatření, která by měla vést ke zvýšení školní úspěšnosti žáků ze sociálně znevýhodňujícího prostředí, se zaměřením na děti předškolního věku od 3 let jejich věku. Definiuje potřebnost včasné péče a sociokulturně znevýhodňující prostředí a uvádí příležitosti a rizika včasné péče. Navazuje přitom na usnesení č. 323 přijaté vládou v r. 2004.

Z obsahu dokumentu:

Včasná péče je chápána jako soubor opatření, která mají identifikovat rizika v rozvoji osobnosti dítěte. Navazuje na ranou péči, tedy pomoc ohroženým a postiženým dětem a jejich rodinám. Realizována má být „**formou předškolního vzdělávání a formou podpory kompetencí rodičů k rozvíjení potenciálu dítěte v jeho přirozeném prostředí**“ (s. 3–4).

Dokument osvětluje potřebnost včasné péče: „**Určující a nezastupitelnou roli v předcházení neúspěšnosti dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí ve škole (zejména při vstupu do 1. tříd základní školy) nesporně sehrává adekvátní předškolní příprava dětí dané cílové skupiny a práce s celou rodinou**“ (s. 3). „**V období od tří let života dítěte do zahájení povinné školní docházky je důležité rozvíjet a sledovat rozvoj řeči, poznávacích funkcí, a zda se u dítěte dobře vytváří základ k rozvíjení sociálních vztahů. Některé děti vyrůstají v prostředí, kde je užíván jiný jazyk než vyučovací. V tomto období by měly mít příležitost pobývat v prostředí, ve kterém se vyučovací jazyk používá. Zvláště děti, v jejichž rodině je nesprávně užíván vyučovací jazyk (například romský etnolekt) nebo je užíván jazyk na úrovni argotu či kde je vůbec oslabena přirozená bohatost**“ (s. 5–6). V neposlední řadě je jako argument prosazení včasné péče zmíněno i snížení **nákladů za (další) vzdělávání dětí z cílové skupiny** (s. 1).

Sociokulturně znevýhodňujícím prostředím pro dítě lze rozumět takové rodinné prostředí, které jej nepodporuje ve školních aktivitách, nezajišťuje dostatečně materiální potřeby, je sociálně vyloučené a

kulturně a jazykově odlišné od majority. Nepřímo může takovou situaci indikovat dohled soudu nebo obecního úřadu nad výchovou dítěte (s. 4).

Text se vyjadřuje k roli učitelů i rodičů: „Zkušenosti ukazují, že se učitelům nedaří vždy účinně podporovat děti ze sociokulturně vyloučeného prostředí v jejich pozitivním sebepojetí a přesvědčení o vlastních schopnostech. U některých pedagogických pracovníků se vyskytuje nereflektované očekávání nižších výkonů od dětí ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí. **Stereotypní předpoklad, že děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí mají jen určité předpoklady pro dosažení dobrého vzdělání, je pro jejich rozvoj značně limitující**“ (s. 7). Učitelé také údajně nedostatečně zohledňují principy multikulturní výchovy (s. 3). Pokud jde o rodiče „**děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí (především z romských komunit)**“, tak „**se ve vztahu ke škole projevuje relativní lhostejnost ke vzdělávání a nedůvěra k institucím**. Rodiče často nechápou význam předškolní přípravy pro budoucí osud svých dětí a příliš se nedaří je informovat a motivovat ke spolupráci. Proto rodiče dětí ze sociálně slabých komunit v menší míře přihlašují své děti do mateřských škol nebo přípravných tříd“ (s. 7).

Jednotlivé projekty se mají opírat o spolupráci vychovatelů, asistentů a terénních sociálních pracovníků, pomáhat pedagogickým pracovníkům mateřských škol v orientaci v legislativě a prohlubovat kompetence učitelů (s. 8). Uváděné limity včasné péče jsou: různá kvalita vzdělávacích programů (nedostatečné zaměření na rozvoj cílové skupiny), nedostatečná kompetence pedagogů v souvislosti s nedostatečným zastoupením tématu ve vzdělávacích programech pro pedagogy a s ne zcela uplatňovaným individuálním přístupem pedagogů, nedostatečně propojené realizační kroky na různých úrovních a absentující partnerská spolupráce s rodiči (s. 6–7). Na příležitosti včasné péče naopak poukazuje dobrá zkušenost s předškolní přípravou dětí cílové skupiny (od r. 1997, inspekční zpráva 2000 a monitoring efektivity 2003), dále kurikulární školská reforma, terénní sociální práce a projekty zaměřené na spolupráci s rodiči (s. 7–8). Doporučené programy se zaměřují na podporu pedagogů, na zvýšení počtu dětí z cílové skupiny v mateřských školách a přípravných ročnících, na podpůrné programy pro rodiče, pobyty a prezenční kurzy pro rodiče s dětmi a na vznik středisek včasné péče zajišťující přípravné ročníky (s. 8–9).

13.2.2. Návrh akčního plánu realizace koncepce včasné péče o děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí, MŠMT 2008

http://www.msmt.cz/file/8167_1_1/, 11 stran

Akční plán navazuje na Projekt včasné péče z r. 2005 a na zprávu z jeho realizace za r. 2005–2007 (schválenou usnesením vlády č. 539 v r. 2008). Vybírá si hlavní úkoly z původní koncepce a představuje plán aktivit na období 2009–2010. Předkládá de facto novou koncepci, která měla být plně aplikována po r. 2011. Projekt měl rozšířit cílovou skupinu na děti ve věku 0–6 let a **rozšířit aktivity zaměřené na kompetence rodičovství**. Proměňuje se financování projektu, které je nově realizováno i skrze Individuální projekt národního Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Pro r. 2009 si v oblasti výzkumných aktivit projekt kladl za cíl vytvořit komparativní analýzu koncepcí včasné péče v zahraničí (příp. překlady zahraničních studií) a v r. 2010 analýzu vzdělanostních rozdílů z hlediska etnicity a socioekonomického postavení. Zhruba v uvedených letech vydalo MŠMT závěrečnou zprávu z projektu „Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených lokalit“ a Ústav pro informace ve vzdělávání vydal překlad studie z produkce Komise Evropských společenství nazvané „Vzdělání a péče v raném dětství v Evropě: překonávání sociálních a kulturních nerovností“. Svě cíle projekt také splnil např. v jednom z bodů podpory pedagogů – na metodickém portále Rámcově vzdělávacích programů (<http://www.rvp.cz/>) v sekci Předškolního vzdělávání bylo otevřeno téma „Děti se specifickými vzdělávacími potřebami“.

Z obsahu dokumentu:

Nový koncept včasné péče má být rozšířen „o aktivní depistáž faktorů rizikových pro vývoj dítěte probíhající kontinuálně v období od přípravy na rodičovství do začátku školní docházky, založené na **multidisciplinární spolupráci odborníků a resortů**; rozvoj a aplikaci mechanismů **sociální aktivizace rodin a rozvoj terénních služeb a poradenství směřující k rodinám** (např: zvýšení motivace rodičů pro vzdělávání svých dětí); rozvoj a realizaci programů na zajištění adekvátní spolupráce rodin a institucí a dalších subjektů zajišťujících včasnou péči“ (s. 3). Vedle pilotních projektů a výzkumných aktivit, zvyšování kvalifikace pedagogů, jejich podpory a standardizace včasné péče, rozšíření finančních a legislativních možností je důležitou oblastí cílů koordinace a plánování aktivit včasné péče (vznik mezirezortní skupiny za využití platformy vzniklé za účelem boje proti sociálnímu vyloučení).

13.2.3. Předsednictví České republiky v Dekádě romské inkluze 2005–2015. Návrh prioritních oblastí předsednictví a jeho organizačního zabezpečení, Rada vlády pro záležitosti romské menšiny 2010

<http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dekada-romske-inkluze/predsednictvi-cr-dekada-romske-inkluze.pdf>, 11 stran

Stručný dokument k projektu inkluze Romů, do kterého se ČR zapojila spolu s dalšími 11 zeměmi (Bulharsko, Španělsko, Albánie aj.). Státy se zavázaly uplatňovat politiky a programy pro snížení chudoby a sociálního vyloučení Romů. V rámci iniciativy si předávají své dobré praxe řešení inkluze v oblastech jako jsou bydlení, vzdělávání, zdraví a zaměstnanost. Rada vlády pro záležitosti romské menšiny připravila Plán Dekády českého předsednictví 2010/2011. Návrh prioritních oblastí shrnuje jeho hlavní body.

Z obsahu dokumentu:

Bod 1 – **Inkluzivní vzdělávání – vytváření inkluzivní politiky opřené o empirická data a možnosti sběru a využití etnický neagregovaných dat**: „ČR se zaměřuje na vyhodnocování způsobů sběru neagregovaných etnických dat k identifikaci akademických výsledků romských dětí ve školách. Důraz je kladen na využití informací o podílu romských a neromských žáků v lokalitách při vytváření

strategií pro zvyšování zařazení romských dětí a žáků do hlavního vzdělávacího proudu. Důraz je také kladen na roli místních samospráv v procesu zvyšování šancí na vzdělávání romských dětí“ (s. 3).

„MŠMT ČR realizovalo v r. 2009 sběr etnicky a genderově neagregovaných dat, za účelem obdržení konkrétního počtu romských studentů na základních školách. V říjnu 2009 byla dokončena hloubková analýza diagnostických nástrojů (...) a (V)ýsledky (...) dokládají, že **využívané diagnostické nástroje nejsou z principu nekorektní a diskriminační. Podstata problému spočívá spíše v praktickém využití při posuzování schopností romských dětí ze strany odborníků** z pedagogicko-psychologických poraden a speciálně pedagogických center. Důležitým mezníkem v tomto procesu je využití získaných dat pro účely nastavování nového strategického materiálu NAPIV“ (s. 3–4).

13.2.4. Přípravná fáze Národního akčního plánu inkluzivního vzdělávání 2010–2013, MŠMT 2010

<http://www.databaze-strategie.cz/cz/msmt/strategie/narodni-akcni-plan-inkluzivniho-vzdelavani-2010-2013?typ=struktura>, 18 stran

Dokument shrnuje návrhy na opatření z přípravné fáze strategie inkluzivního vzdělávání (2010–2013).

Z obsahu dokumentu:

Součástí plánu jsou požadavky na návrhy úprav závazných právních norem, dále na různé pilotní studie školní přípravy a modelů školní docházky, na standardy pedagogické přípravy, ale i způsobů diagnostikování školskými poradenskými zařízeními, na analýzy nových způsobů diagnostiky a návrhy propojení aktivit na lokální úrovni. Úkoly zahrnují stanovení relevantních subjektů, vzdělávacích plánů, akcentují potřebu propojení do oblasti legislativy a dále se věnují inkluzi na jednotlivých vzdělávacích stupních.

Cíl č. 4 – Podpora inkluze v oblasti předškolního vzdělávání: Zmiňují se např. návrhy a pilotní ověření alternativních pro-inkluzivně orientovaných modelů předškolní přípravy (vedle mateřské školy) nebo požadavek studie proveditelnosti a nárokovatelnosti povinného předškolního vzdělávání v posledním roce před zahájením základního vzdělávání (s. 9–10). Všechny stanovené úkoly této oblasti jsou dokončeny.

Materiál propaguje inkluzivní vzdělávání: **„Inkluzivní charakter českého školství ovlivní vzdělávací podmínky nejen v případě žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, ale týká se všech jeho účastníků“** (s. 1).

Jsou uvedena základní fakta pro oblast segregace v českých školách: **„Vzdělávací potřeby žáků se zdravotním postižením jsou dlouhodobě naplňovány převážně v prostředí speciálního vzdělávání,“** hlavní vzdělávací proud jim nenabízí dostatečnou podporu (s. 1). Sociálně znevýhodnění žáci byli v opatřeních dlouho opomíjeni, systémová podpora ve školách pro ně chybí a nedostatečné naplňování potřeb těchto žáků způsobuje, že **„neúměrně významná část žáků z uvedené cílové**

skupiny je vzdělávána v systému škol meritorně určeném žákům s lehkou mentální retardací“ (s. 1–2).

13.2.5. Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2011–2015, MŠMT 2011, 5 příloh

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-1>, 22 stran

Příloha č. 1 – Rozvoj společnosti a vzdělávání, 11 stran (dostupné pod stejným odkazem)

Nástroj formování vzdělávací soustavy na období minimálně čtyř let, který sjednocuje státní a krajskou politiku. Plán na období 2011–2015 se orientuje na zvýšení kvality a efektivity ve vzdělávání, což klade do souvislosti i se zvýšením konkurenceschopnosti v mezinárodním srovnání. Hlavní důraz je kladen na „optimalizaci sítě škol pro základní a střední vzdělávání“, s problémy základního školství se ale otevírá i téma předškolního vzdělávání. Některá sjednocující témata přímo vyplývají z Programového prohlášení vlády: snížení administrativní zátěže a změna financování – jako body související s optimalizací školství. Rozpracovávána jsou také stále více rezonující témata posílení odpovědnosti rodičů a podpora vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Z obsahu dokumentu:

Bod A1 – hlavní opatření pro oblast „**Předškolní vzdělávání**“: Reformní kroky sahají od úvah nad demografickým vývojem (**budoucí územní plány by měly být v souladu s požadavkem na 95% účast dětí na předškolním vzdělávání; umožněna má být existence firemních školek**), přes metodickou podporu učitelů (doplňování jejich vzdělávání s důrazem do r. 2013; software pro hodnocení ŠVP pro snížení administrativy), po podporu mateřského i cizího jazyka ve výuce (opět metodická podpora učitelům) a po opatření snižující počet odkladů základního vzdělávání. Poslední dva kroky přitom spadají svou realizací do r. 2012 (s. 3). „**Volba vhodné demografické projekce hraje nezastupitelnou roli pro odhad budoucího počtu dětí, žáků a studentů a následné vytvoření modelu jejich průchodu vzdělávací soustavou.**“ Nová demografická prognóza ČSU (do r. 2065) založená na datech z r. 2009 reflektuje zvýšenou populační vlnu. Ta sice přichází prudce, nicméně „nedosahuje počtů obvyklých ještě na počátku 90. let minulého století“ (Příloha č. 1, s. 9–10, viz také příložený graf č. 7 zobrazující populační prognózu pro jednotlivé vzdělávací stupně do r. 2020) .

Bod A8 – „**Reforma financování regionálního školství**“: Oborové normativy mají být doplněny o nákladový systém, tj. **mají se zohledňovat případy malých tříd a tříd se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami**. Zřizovatel nově dorovnává provoz školy, pokud její náklady převyšují státní subvence. Tam, kde jsou přijatelné úplaty za vzdělávání, je zároveň brán ohled na sociálně slabé dle blíže specifikovaných podmínek (s. 14). „Podle doporučení OECD by měly výdaje na vzdělávání činit 6 % HDP. V ČR se jedná o podíl 4, 5 % (rok 2008) a ve srovnání s ostatními evropskými státy je české školství dlouhodobě podfinancované“ (Příloha č. 1, s. 7).

Bod A10 – „**Snížení byrokracie ve školství**“: Do r. 2013 má být vybudován centrální informační systém (s. 15).

Bod B1 – jako vedlejší opatření se objevuje téma „**Rovné příležitosti ve vzdělávání**“: Do r. 2012 má být aktualizován Národní akční plán inkluzivního vzdělávání a do r. 2013 se má promítnout do výuky. Pedagogičtí pracovníci mají být vzděláváni pro práci se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami (s. 17). **Podpořena má být účast sociálně znevýhodněných dětí na předškolním vzdělávání, jako i přípravné třídy ZŠ. Činnost škol a systému péče o ohrožené děti má být zásadně propojena a navrženo má být opatření pro kontrolu zařazování dětí do ZŠ vzdělávajících dle RVP ZV; sjednoceno má být také diagnostikování těchto dětí (s. 18). Součástí reformy je nakonec posílení odpovědnosti rodičů za vzdělávání dítěte (s. 19).**

Bod B2 – „**Systém poradenství ve školství**“: V této oblasti je přislíbena široká škála metodické podpory poradenských pracovníků a jejich množstevní posílení.

13.3. Statistická data a hodnotící zprávy

13.3.1. Strategie rozvoje regionálního školství, MŠMT 2011 (Příloha č. 2 k Dlouhodobému záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR, 2011–2015)

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/dlouhodoby-zamer-reg/dzcr2011_priloha2_strategie-rozvoje-regionalniho-skolstvi.pdf, 36 stran

Dokument se věnuje rozličným tématům v rámci jednotlivých vzdělávacích stupňů, jako jsou dostupnost vzdělání, proměny obsahu vzdělávání, podpora výuky a pedagogů aj. S ohledem na téma optimalizace vzdělávání jsou uvedena četná demografická data (ÚIV, ČSÚ) a také například přehledy platů učitelů.

Z obsahu dokumentu:

Demografické souvislosti pro kapacitu předškolních zařízení: „Postupný nárůst počtu dětí v mateřských školách je patrný již několik let. Tato tendence bude pokračovat až do roku 2013, kdy by mělo být dosaženo maximálního počtu dětí v mateřských školách. V tu dobu se již začne projevovat postupné snižování počtu narozených dětí, od svého maxima v roce 2008, kdy se narodilo takřka 120 tis. dětí, k hodnotám o cca 1 tis. dětí nižším každoročně. **V roce 2013 bude mateřské školy v ČR navštěvovat cca 360 tis. dětí, což je o 60 tis. dětí více než v roce 2008. Kapacitní nároky na nová místa v mateřských školách ovšem nebudou po ČR rozprostřeny pravidelně. Především v některých velkých městech a v jejich okolí mohou vznikat kapacitní nedostatky. Důležitým faktorem, který má významný vliv na kapacitní potřeby v mateřských školách, je míra účasti jednotlivých věkových jednotek na výuce v těchto školách. Obvyklou věkovou skupinou navštěvující mateřské školy je věková skupina dětí 3–5letých. U dětí 5letých dosahuje míra jejich účasti dlouhodobě přes 90 %. Zde je však potřeba podotknout, že se doposud příliš neprojevovalo opatření, které zavedlo poslední ročník v mateřské škole jako bezplatný. Míra účasti věkově**

odpovídajících dětí se nikterak nezvyšuje, spíše se v posledních 4 letech snižovala. Míra účasti dětí 4 a 5letých zůstává stabilní již několik let. **Zásadním ovlivněním kapacitních potřeb je míra účasti dvou okrajových věkových skupin, a to věkové skupiny dětí starších 5let, a věkové skupiny dětí 2letých**“ (s. 1).

13.3.2. Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2011–2012, ČŠI 2013

<http://www.csicr.cz/cz/DOKUMENTY/Vyrocní-zpravy/Vyrocní-zprava-CSI-za-skolni-rok-2011-2012>, 186 stran

http://www.csicr.cz/getattachment/a564ea67-965c-4d5e-86a7-8fba7914288d_tabulková_část, 41 stran

Souhrnné poznatky o stavu vzdělávání a vzdělávací soustavy za daný rok. ČŠI zprávu vydává v souladu se školským zákonem (č. 561/2004 Sb.).

Z obsahu dokumentu:

V oblasti předškolního vzdělávání ČŠI sleduje dlouhodobější neúčast „dětí romského etnika v sociálně vyloučených lokalitách“ na tomto vzdělávacím stupni. V přípravných třídách ZŠ jsou počty těchto dětí odhadovány na 3% populačního ročníku, v MŠ na 0,1% – obecně chybí systémová pravidla pro identifikaci sociálně znevýhodněných dětí (s. 8). Mimo to se nedaří snížit podíl dětí s odkladem školní docházky (s. 7) Další problémy předškolního vzdělávání souvisí s financováním škol, které nereaguje na nárůst dětí v předškolním vzdělávání. Dochází k zvyšování počtu nekvalifikovaných pedagogických pracovníků (množí se tzv. „dohlídávání dětí“ provozními zaměstnanci), snižování platů učitelů a krácení úvazků. Vysoké počty dětí omezují možnosti individuálního a diferencovaného přístupu a zvyšují rizika při činnostech mimo třídu. Řešení v podobě slučování MŠ není vhodné, neboť ředitelům neumožňuje věnovat se rozvoji pedagogických procesů, vhodnější by byla administrativní podpora školám (s. 19–22). ČŠI proto navrhuje **zvýšení kapacit pro předškolní vzdělávání a zajištění maximální účasti dětí ze sociálně vyloučených lokalit na předškolním vzdělávání. Institut odkladů povinné školní docházky a přípravných tříd by měl být transformován tak, aby v případě odkladu dítě nastoupilo do povinného přípravného ročníku základního vzdělávání (institut přípravné třídy by mělo být možné realizovat v základní i mateřské škole)** (s. 146). Možnosti využití kapacity MŠ se rozšiřují díky novele školského zákona (zákon č. 472/2011 Sb.) a to přijímáním tzv. dalších dětí (vzdělávají-li se jiné děti pravidelně kratší dobu) a specifickým prázdninovým provozem (kdy je možno vzdělávat děti z jiné MŠ bez ohledu na povolený počet v rejstříku školy, avšak s dodržением nepřekročení aktuálního počtu dětí) (s. 166).

Širším problémem je **nerovnoměrné financování napříč krajskými normativními systémy** – měl by být vytvořen systém oborových normativů (s. 21, 149). Školy v sociálně vyloučených lokalitách by měly získat institucionální podporu a dále by měla existovat možnost účelové podpory pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a žáky nadané (s. 149).

13.3.3. Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy v České republice za roky 2011, 2012 a 2013, MŠMT 2012–2014

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vyrocní-zpravy-o-stavu-a-rozvoji-vzdelavani-v-ceske-1>, 149, 135 a 114 stran

Zprávy předkládané v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb., zachycující proměny školství zejména na regionální úrovni. Součástí je popis obecných parametrů předškolního vzdělávání v ČR a časté statistické přehledy v pětiletém horizontu.

Z obsahu dokumentů:

Pasáže věnující se obecným parametrům předškolního vzdělávání v ČR se snaží uchopit **nárůst počtu dětí v MŠ**. Ten je dáván do souvislosti se silnými ročníky dětí narozených v letech 2006–2009, které přicházejí do předškolního věku (s. 10, 2013). Od r. 2013/2014 meziroční nárůst počtu dětí nicméně opět klesá (s. 78, 2014). Spolu s nárůstem počtu dětí v MŠ se objevuje **problém vysokého počtu odmítnutí k přijetí**. Počet odmítnutých žádostí o přijetí do MŠ v r. 2013/2014 byl takřka 6 krát větší než v r. 2007/2008 (s. 78, 2014, viz podrobněji Tab. 13. 1.), přičemž data ale mohou být zkreslena tím, že rodiče častěji přihlašují děti do více MŠ – údaj tedy zcela přesně nevypovídá o počtu odmítnutých dětí (s. 28, 2012). **Mění se věková skladba dětí navštěvujících MŠ**, v r. 2013/2014 byl největší meziroční nárůst u skupiny dětí 5 letých a zároveň došlo k poklesu dětí 4 letých (které doposud pravidelně přibývaly). Zlepšilo se zastoupení dětí mladších 3 let a „(P)ozitivní je snížení zastoupení 6 letých dětí, což souvisí se snížením odkladů nástupu do základní školy“ (s. 78 a 80, 2014). Podrobné přehledy k věkovým skupinám na s. 27 (2012), s. 37 (2013), s. 79 (2014). S nárůstem poptávky po předškolním vzdělávání narůstá i počet MŠ. Do r. 2007/2008 počet MŠ klesal, nemuselo ale jít o faktický úbytek, ale o slučování pod jeden právní subjekt (s. 26, 2012, s. 35, 2013). **„Od r. 2009/2010 do roku 2013/2014 přibylo celkem 259 mateřských škol. Z toho 153 škol bylo zřízeno privátním sektorem a 93 škol zřídily obce“** (s. 78, 2014). (Přehled vývoje počtu MŠ v Tab. 13. 2.) Ve výskytu MŠ jsou značné regionální odlišnosti (s. 36, 2013).

Tab. 13.1.: Počet odmítnutých žádostí k přijetí do MŠ v letech 2007/2008 – 2013/2014, abs.

	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
počty odmítnutých žádostí	13 409	19 996	29 632	39 483	49 186	58 939	60 281

Zdroj: Výroční zprávy o stavu vzdělávací soustavy v ČR z r. 2012 (s. 28) a 2014 (s. 78)

Tab. 13.2.: Přehled počtu dětí, tříd, škol a učitelů MŠ v letech 2007/2008–2013/2014, abs.

	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
počet dětí	291 194	301 620	314 008	328 612	342 521	354 340	363 568
počet tříd	12 698	13 035	13 452	13 988	14 481	14 972	15 390
počet škol	4 808	4 809	4 826	4 880	4 931	5 011	5085
počet učitelů	22 744,3	23 567,8	24 584,3	25 736,8	26 780,6	27 739,2	28 583,0

Zdroj: Výroční zprávy o stavu vzdělávací soustavy v ČR z let 2012–2014 (MŠMT; Tab. 1, s. 25, 2012; Tab. 6, s. 37, 2013; Tab. 1, s. 79, 2014)

Nárůst počtu učitelů není výrazný (s. 78, 2014) a dlouhodobě je oblast předškolního vzdělávání genderově vyhraněná (s. 79, 2013). Přímé výdaje na vzdělávání se řídí principem **republikových normativů**, které se liší dle stupně (kategorie) vzdělávání a zohledňují výši nákladů na vzdělávání jednoho dítěte. „Jednotkové výdaje za dítě v předškolním vzdělávání dosahují 43 104 Kč“ (s. 82, 2013). „Regionální školství bylo kromě [toho] financováno rovněž finančními prostředky určenými na **rozvojové programy (...). Tyto programy jsou používány k financování specifických záležitostí, které není možné nebo efektivní zohlednit v normativu**“ (s. 78, 2013). (Souhrn celkových regionálních výdajů pro MŠ v časové řadě v Tab. 13.3.).

Tab. 13.3.: Celkové výdaje regionálního školství pro MŠ v letech 2007–2011, v mil. Kč

2007	2008	2009	2010	2011
12 239,2	13 786,9	13 837,6	13 601,3	13 690,8

Zdroj: Výroční zpráva o stavu vzdělávací soustavy v ČR z r. 2013

13.3.4. Zprávy OECD o hodnocení vzdělávání – Česká republika, OECD 2012

<http://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/Posouzeni-systemu-evaluace-a-monitoringu-v-CR/Zprava-OECD-o-hodnoceni-vzdelavani-v-Ceske-republi>, 162 stran

Nezávislá analýza problémů, jimž čelí české systémy hodnocení vzdělávání. Prověřuje možnosti, jak zlepšovat kvalitu a rovnost vzdělávání skrze hodnotící systémy se záměrem využít závěry v mezinárodním srovnání. Součástí analýzy je hodnocení žáka, učitele, školy a systému jako takového.

Z obsahu dokumentu:

„(N)ejso prováděny porovnávací analýzy výkonu žáků některých specifických skupin, jako jsou Romové, žáci ze znevýhodněných rodin nebo ti, kteří žijí na odloučených místech. Do vzdělávání nebyla zahrnuta žádná měřítka rovnosti, takže nelze monitorovat pokrok v odstraňování nerovností.“ (...) (N)nelze určit, zda jsou některé školy úspěšnější než jiné ve zlepšování výsledků žáků těchto znevýhodněných skupin(...)“ (s. 33). Dále „(n)eexistují kritéria pro měření socioekonomického statusu zázemí žáků“ a absence těchto dat "je překážkou spolehlivých výzkumů o dopadu zázemí na výkon žáka, a tudíž omezuje schopnost systému zjistit, zda dosahuje stanovených cílů v oblasti rovných příležitostí. Další oblastí, která by si zasloužila pozornost, je první jazyk, tj. jazyk, kterým se mluví v domově žáků. **Vezmeme-li v úvahu důležitost dokonalého zvládnutí jazyka výuky, bylo by užitečné shromáždit taková data nejen ke zlepšení rozhodovacího procesu na úrovni školy, ale také k vytvoření národní koncepce a metodiky pro učitele** ve vztahu k žákům, jejichž mateřským jazykem není čeština.“ Dokument shrnuje, že v současné české národní politice nepatří rovnost mezi výrazné priority, což se projevuje v nesystematickém a nekomplexním sběru dat, přičemž velkým problémem je mimo jiné i to, že školy poskytují agregovaná data namísto dat na úrovni jednotlivce (s. 109).

„V situaci, kdy se v České republice zodpovědnost za rozhodování o vzdělávání velmi výrazně převádí na místní úroveň, existují rozdíly v implementaci národní politiky hodnocení na úrovni obce. To má jak výhody, tak nevýhody. Rozdílnost přístupů k hodnocení umožňuje inovace na místní úrovni a následně i vývoj celého systému. Velký stupeň autonomie na úrovni krajů, obcí a škol může vytvářet důvěru, odhodlání a profesionalitu. Na druhé straně existují obavy z nedostatečného uplatňování národních pokynů, z nedůsledné praxe a z malé kapacity nebo nedostatečného odhodlání vytvářet kvalitní rámce“ (s. 36).

Dle doporučení nejen s ohledem na znevýhodněné žáky, ale pro efektivní fungování celého systému, je třeba zásadně posílit schopnosti učitelů a škol provádět hodnocení (školy by měly získat vzdělávací standardy hodnocení a metodické pokyny pro spravedlivou plošnou aplikaci, mezi školami by měla probíhat moderace). Učitelé by měli dostávat systematickou zpětnou vazbu a mít možnost procházet systémem certifikace. Externí hodnocení škol by se mělo více zaměřovat na zkvalitnění jejich práce (s. 12–14 a detailně v jednotlivých kapitolách).

13.4. Diskuze, inspirace

13.4.1. Informace o výsledcích diskuze k eventuelnímu zavedení povinného předškolního vzdělávání, VUP 2010

<http://www.clanky.rvp.cz/clanek/c/P/8065/vysledky-diskuse-k-zavedeni-povinneho-predskolniho-vzdelavani-v-cr.html/>, internetový článek

Vyhodnocení diskuse s odbornou i rodičovskou veřejností k podmínkám, za kterých je povinné předškolní vzdělávání akceptovatelné pro většinu obyvatelstva. Šetření realizoval Národní ústav pro

vzdělávání v r. 2009 formou elektronické diskuze na Metodickém portále RVP (99 respondentů, převážně předškolní pedagogové) a formou písemného dotazníku (14 škol: 1 189 rodičů, 713 pedagogů); dále proběhla diskuze s profesními sdruženími předškolních pedagogů a s experty.

Z obsahu dokumentu:

Přínos povinného posledního roku předškolního vzdělávání: „(...) je spatřován ve **vyrovnání podmínek pro všechny děti**, ve včasné podchycení problémových dětí (...).“ Souhlas s touto eventualitou vyslovili ve velké většině jak rodiče, tak také pedagogové. Pro pedagogy je toto akceptovatelné pouze při zachování pravidel předškolního vzdělávání. Nesouhlasné stanovisko zaujala většina profesních sdružení. Oslovení **odborníci považují tuto eventualitu za nadbytečnou, akceptovatelnou pouze jako součást transformace celého systému předškolního a počátečního vzdělávání a za podmínek, které by neomezovaly rozhodující práva rodičů.**

Pokud by smyslem zavedení povinného předškolního vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy mělo být včasné zapojení dětí ze sociokulturně odlišného prostředí a vzdělávání sloužit pouze jako pomoc některým skupinám obyvatelstva, není tato eventualita považována za funkční. „Adekvátnějším řešením pro tyto děti a jejich rodiče by měla být specifická nabídka různých možností, jak je zapojit do předškolního vzdělávání, připravených tak, aby je oslovily.“

Podmínky pro případné povinné předškolní vzdělávání, na kterých se respondenti shodují: „zajištění všeobecné dostupnosti mateřských škol i v nejmenších a nejvzdálenějších lokalitách, zachování obsahu i metod předškolního vzdělávání v souladu s RVP PV, zajištění vzdělávacího procesu předškolními pedagogy, zajištění vysokoškolské přípravy předškolních pedagogů, snížení počtu dětí na jednoho pedagoga, zvýšení kapacit mateřských škol, zachování možnosti individuálního vzdělávání v rodině bez dalších podmínek, zavedení motivačních sociálně podpůrných programů pro sociálně slabé rodiny.“ Nevyjasněné jsou otázky vyžadování pravidelné docházky, případné sankcionalizace rodičů či možnosti odkladu povinného předškolního vzdělávání.

13.4.2. Povinné předškolní vzdělávání v zemích EU, VÚP 2010

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/POAB/8063/POVINNE-PREDSKOLNI-VZDELAVANI-V-ZEMICH-EU.html/>, internetový článek

Shrnutí možností věkových hranic, délek a povinnosti účasti na předškolním vzdělávání v jednotlivých zemích EU. Součástí je přehledná tabulka, která uvádí také délku povinné školní docházky. Bližší informace o zdrojích některých dat zde: <http://www.clanky.rvp.cz/clanek/c/p/6985/KDE-MOHU-ZISKAT-INFORMACE-O-POROVNANI-PREDSKOLNI-VYCHOVY-V-EVROPE-A-V-CESKE-REPUBLICI.html/>

Z obsahu dokumentu:

„Problém stanovení hranice pro započítání povinného vzdělávání řeší v rámci svých vzdělávacích systémů řada států. V zemích EU je tato hranice stanovena různě, přibližně v rozmezí tří let. Nejnižší věkovou hranicí je dosažení čtyř let, nejvyšší pak sedmi let.“

„Dříve než v šesti letech jsou děti povinně „zaškoleny“ přibližně v 11 státech (např. Bulharsko, Kypr, Litva, Lucembursko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Řecko, Švýcarsko). Většinou platí tato povinnost od pěti let, ve výjimečných případech dokonce od čtyř. (...) Např. v Nizozemí jsou od roku 1985 mateřské školy integrovány do systému základního vzdělávání, povinná školní docházka je podle zákona stanovena od pěti let věku dítěte a trvá do šestnácti. V Rumunsku byla podle zákona z roku 1999 povinná školní docházka z původních osmi let prodloužena na devět. Děti začínají povinné vzdělávání ve věku mezi šestým a sedmým rokem, předškolní vzdělávání v posledním roce je povinné.“

„Specificky řeší problém Lichtenštejnsko. Všechny děti, které dosáhly věku čtyř let, mají podle zákona právo účastnit se dvouletého předškolního vzdělávání, které je pro většinu dětí nepovinné. Výjimku tvoří děti, jejichž prvním jazykem není němčina; pro tyto děti je předškolní vzdělávání od pěti let povinné. Během tohoto roku děti získávají nejen značnou jazykovou podporu, ale zároveň je kladen důraz na všestranný rozvoj dítěte.“

13.4.3. Rovnost a kvalita ve vzdělání. Podpora znevýhodněných žáků a škol, OECD 2012

<http://www.csicr.cz/getattachment/0f06a478-efa4-45b1-9abd-42f7c6109dfa>, 170 stran

Srovnávací zpráva OECD zaměřená na nástroje snižování neúspěchu ve školách a snížení nerovnosti ve vzdělávacích systémech členských zemí. Zaměřuje se na důvody, proč se investice do překonávání školních neúspěchů vyplácí, na alternativy ke konkrétním politikám pro jednotlivé úrovně systému (které v současné době brání rovnosti ve vzdělávání) a na opatření vhodná pro přijetí na úrovni školy (zejména u škol znevýhodněných, vykazujících nižší úroveň vzdělání žáků). Zpráva je výsledkem tematického šetření zaměřeného na překonání školního neúspěchu a fungující politiky. Mimo ČR se studie účastnily Rakousko, Francie, Švédsko a další země.

Z obsahu dokumentu:

Téměř každé páté dítě v zemích OECD nedosáhne ukončeného základního vzdělání, zhoršené sociálně-ekonomické zázemí přitom pravděpodobnost dvakrát zvyšuje. Náklady na neúspěch ve vzdělání jsou vysoké a úspěšnost zemí přímo souvisí s kvalitou a rovností jejich vzdělávacích systémů.

Mezi slabé stránky již realizované podpory přístupu znevýhodněných dětí k předškolnímu vzdělávání v některých státech patří nedosažení na poskytované služby sociálně vyloučenými rodinami z důvodu platby za službu (v USA případy soukromých zařízení) nebo riziko segregáčního efektu u konkrétně zacílených programů (s. 77).

13.4.4. Odstraňování slabých míst vzdělávacího systému, Podklad pro diskuzi ke Strategii vzdělávací politiky do roku 2020, MŠMT 2013

http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie2020_podklad-pro-diskuzi_slaba-mista.pdf, 6 stran

Stručný dokument ke strategii vzdělávací politiky do r. 2020. Upozorňuje se v něm na nedostatečné kapacity v předškolním vzdělávání a nevyjasněnou roli tohoto sektoru v rámci vzdělávací soustavy.

Z obsahu dokumentu:

Hlavní zamýšlená opatření: „Zvýšit dostupnost a význam předškolního vzdělávání tak, aby **kvalitní předškolní vzdělávání bylo dostupné všem dětem starším čtyř let bez ohledu na zaměstnanost rodičů a okolnosti na straně rodiny.**“ A „(P)osílit vzdělávací rozměr předškolního vzdělávání na úkor jeho pečovatelské složky, zejména modernizací jeho kurikula a zvyšováním kvalifikace vyučujících“ (s. 3).

13.4.5. Překonávání školního neúspěchu v České republice, ČŠI 2013

Zpráva o průběhu veřejné diskuze a výzkumu postojů odborné veřejnosti, 2 přílohy

<http://www.csicr.cz/getattachment/292a1e46-ea63-4df1-bb52-5614e4c871df>, 23 stran

Podrobná informace o průběhu seminářů (Příloha č. 1)

<http://www.csicr.cz/getattachment/56413212-46bf-4c4b-983c-d64a6ab0f92a>, 27 stran

Výsledky ankety pro účastníky regionálních seminářů pořádaných v rámci veřejné diskuze (Příloha č. 2)

<http://www.csicr.cz/getattachment/2a691043-369f-43db-b909-afbc4d1771bf>, 12 stran

Dokument je výstupem zapojení ČŠI jako partnera MŠMT v oblasti výzkumu podporovaného Evropským sociálním fondem (projekt Kompetence III – realizace mezinárodních výzkumů v oblasti celoživotního učení a zveřejnění jejich výsledků). Diskuze se odehrávala na podzim 2012 v rozmezí čtyř seminářů a jednoho kulatého stolu v různých regionech, zúčastnilo se ji 183 osob zainteresovaných ve vzdělávání na různých úrovních – od vybraných pracovníků škol, veřejné správy, školských poradenských zařízení, přes zástupce MŠMT, až po zástupce z neziskových organizací. Součástí diskuzních setkání byla také anketa, podrobněji rozebíraná v Příloze č. 2. Cílem bylo seznámit účastníky s doporučeními OECD, diskutovat problematiku rovnosti a kvality ve vzdělávání a získat zpětnou vazbu. Důležitými tématy mj. byly dostupnost předškolního vzdělávání pro všechny děti, posílení poradenského systému a spolupráce s rodiči, systematický sběr dat (vč. socioekonomického zázemí dětí), podpora učitelů v oblasti přípravy i kvality jejich práce.

Z obsahu dokumentu:

Předškolní vzdělávání účastníci chápou jako **významný prostředek vyrovnávání rozdílů mezi dětmi**. Přestože systémové změny účastníci obecně hodnotili s obavami, povinný **poslední ročník**

předškolního vzdělávání silně podporovali (s. 5). Nicméně z ankety zároveň vyplynula vnímaná nízká podpora inkluzivního vzdělání u pedagogů a rodičů z řad veřejnosti. A tento aspekt byl dán do té souvislosti, že **povinný ročník předškolního vzdělávání nemá význam, nebude-li navazovat vhodné inkluzivní vzdělávání na úrovni dalších vzdělávacích stupňů** (s. 6–7). **Mimořádně postrádání jsou školní poradenští psychologové, kteří by doporučení poraden převáděli do každodenní praxe škol** (s. 14). Chybí také monitoring dětí, které předškolním vzděláváním neprocházejí (s. 9). (K otázce přípravných ročníků základních škol se účastníci stavějí jako k jedné z možností zlepšení přípravy na ZŠ, nicméně upozorňují na složitý postup zařazení dítěte do takového ročníku a vysokou absenci dětí, Příloha č. 1, s. 7. S ohledem na finanční efektivitu je pak zmiňován nízký účinek opakování ročníků ZŠ, které zpravidla nevede k dokončení základního vzdělání.)

Tematizovány jsou některé často se opakující problémy jako je přeplněnost tříd (s. 8; nedostatečné kapacity MŠ zjištěny zejména v Ústí nad Labem a Teplicích, Příloha č. 2, s. 7–8) a **nejednotná diagnostika kategorie sociálního vyloučení**. Poradenská pracoviště posuzují děti dle nesrovnatelných kritérií (s. 14) a dále stávající teorie nezohledňuje, že rodiče SV dětí často nespolupracují – děti tak nemohou být v této kategorii vykázány, což dopadá na nemožnost navýšeného financování škol (s. 9). Návrhy možných indikátorů socioekonomického statusu pro měření rovnosti vzdělávacího systému viz Příloha č. 1, s. 25, obr. 1.

Téma spolupráce s rodiči je pro celý dokument středobodem velké výzvy. Dle účastníků se jedná o oblast, kterou je reálné efektivně zlepšovat (s. 5). Uvítaná by byla rozšířená metodická podpora a především organizačně-personální podmínky pro její realizaci v komunikaci s rodiči, které dosud jako prostředníci slouží nejrůznější neziskové organizace (s. 5, 9). **Na celostátní či regionální úrovni chybí strategie komunikace s rodiči těchto dětí (s. 9) a propojování spolupráce škol, OSPOD, Policie ČR a neziskových organizací** (s. 10).

Absence systémové metodické podpory a financování inkluzivního vzdělávání je v některých školách kompenzována nadměrným nasazením pracovníků (s. 11). Pedagogická příprava pro práci se SV dětmi je přitom již na pedagogických fakultách podceňována (Příloha č. 1, s. 2).

V návaznosti na takto identifikované problémy dokument formuluje odpovídající doporučení a vyjadřuje jim podporu. Mj. mezi nimi zdůrazňuje zvýšení nároků na přípravu asistentů pedagoga a dalších pracovníků, kteří mohou působit na individuální integraci dětí (s. 19) či iniciuje podporu kreativních pedagogů (Příloha č. 1, s. 8).